ANUL VII. — No. 309

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 7 Noembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 - 1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Ceva despre caiete

Nu e vorba despre caietele de „dictando" sau de „artimetică" care rând pe rând, generații una după alta, au fost „ale elevului...".

E vorba despre un fel de „parvenire" a acelor caiete, despre maturizarea lor, despre cariera literară pe care și-au făcut-o.

Căruia din cititori nu-i evocă caietul un sentiment de intimitate și de secretă confidență. Pe marginea caietului, pe coperta lui, la finele lui, pe două foi gemene pe care le-a desfăcut din agrafe — cine nu și-a notat un gând intim, o ideie, un nume, o inițială, un desemn complicat și înflorit ,drept insignele unui sentiment stăruitor sau ale unei ore de plictiseală latentă.

Dar chiar conținutul caietului, pentru cine nu înseamnă ceva din însăși personalitatea acelui care-l scrie și care-l poartă. Caietul este prea mult în fiecare zi cu proprietarul lui, pentruca să nu-i adopte toată fizionomia: eleganța transmisă prin undițele unui scris caligrafic sau filosofica neglijență turnată în pete de cerneală, în rânduri anarhice care suie și coboară ca sârmele telegrafice văzute din fuga trenului, în chipuri de oameni desemnate primitiv ca într'o artă pre-egipteană.

Caietul este apoi un bun cunoscător al casnei intelectuale a celui plecat deasupra foii lui albe. Fila caietului va purta totdeauna o sensibilitate de peliculă fotografică. Caietul în fine este un confident de singurătate, este un stenograf al monologului intim, este pergamentul pe care se zgârie nu numai ceeace se scrie realmente, ci și ceea ce se gândește în răstimpuri. Caietul mai mult decât stilul poate caracteriza un om, fiindcă el implică mai multă spontaneitate și arată mai concret o mai mare complexitate a omului care'l scrie.

Dar, în definitiv, cine nu simte puterea de evocare și de caracterizare a caieului? El e un fel de flagrant-delict concretizat, pe care nu-l mai poți nega, e un instantaneu în serii în care te recunoști cu variile dispoziții în care a fost compus zilnic.

Cine din noi găsește mai târziu, prin saltare ascunse sau prin pod caetele proprii de odinioară, le răsfoește cu sentimentul de melancolie și de stranie regăsire cu care ar răsfoi un album cu fotografii de familie, printre care s'ar găsi întreg, cu pantaloni scurți și cu breton.

De noțiunea caietului este astfel legat un sentiment de intimă confidență și de sinceritate fără prejudecăți. de sinceritatea omului rămas singur într'o odae.

Ridicat la rangul de „gen literar" sau de „unitate" în literatură, caietul va purta aceeaș caracteristică, și va denumi notele, adnotările, ideile, care vor fi pline de o adâncă convingere și vor purta pecetea unei sincerități totale și intime. Caietul va fi astfel în literatură, mai mult de cât „jurnalul", o monologare fără reticențe... sau va fi o tribună a unui grup care va lupta cu inimă pentru aceiaș ideie.

Caietul în literatură este astfel între carte, revistă, jurnal, anchetă, o unitate bine definită.

„Foarte propriu pentru formarea unei echipe literare și lansarea unui mesagiu, caietul merită favoarea cu care e primit de public și mai ales de critică, căreia îi ușurează sarcina".

Neobositul și pătrunzătorul cercetător literar Albert Thilbaudet adaugă în numărul de Septembrie al revistei „Nouvelle revue francaise" următoarele constatări și consideratiuni :

„Caietul a fost inventat, se știe, de Peguy, care a făcut din el ceva cu totul diferit de revistele tinere sau bătrâne. Nu numai că el a inventat caietul, dar el i-a fixat tipul. Diversele caiete actuale sunt bune întru-atât cât se apropie de tipul caietelor „Quinzaine" ale lui Peguy, și rele când se îndepărtează de acest tip. Pentru caiet trebue un animator original, reprezentativ al unui grup, înconjurat de amicițiile active ale acelui grup, și stimulat de dușmănia solidă a grupurilor rivale. Trebue ca cuvântul caiet să răspundă la această realitate substanțială".

„Poezia și numele de caiet au venit probabil lui Peguy din copilăria lui de mic școlar entuziast și sărac. După cum omenirea este făcută din două sexe, lumea scrisă și magică a unui copil studios este compusă din cărțile și caietele lui, cărțile aport al lumii din afară, caietele, lumea activității sale proprii, creatoare și care începe cu caietul primelor mâzgâlituri. De la acel caiet al primelor mâzgâlituri la *Caietul* ultimei chenzine din Iulie 1914, Péguy a păstrat acelaș ritm și aceiaș nevinovăție savuroasă".

Apoi Thibaudet dă această definiție :

„Un *caiet* literar, astăzi, este organul unui grup care s'a alcătuit pentru a revendica și manifesta, fie în domeniul intereselor generale, fie în acel al ideilor".

După care scrie, ca un fel de desiderat voalat:

„Perfecționarea criticei (înțeleg prin asta critica contimporanilor) ar fi să se institue „des Etats Généraux" ale literaturei, în vederea cărora fiecare grup de mai mult de doi scriitori, ceva mai cunoscuți, ar redacta un *Caiet*. S'ar concepe o reunire a acestor caiete, pure și autentice, eșalonate periodic, și dând ca un film „au ralenti" al generației care se ridică".

Acest ultim tablou suggerat de Thibaudet ar realiza distinct toate tendințele literare. Gruparea și „lupta" s'ar duce pe bază de principii estetice, de concepții de artă.

Aceasta se poate desigur în Franța, fiindcă acolo se nasc curentele literare. La noi nu s'ar putea înființa de cât sucursale, în care credințele sunt împrumutate, și în care deci sentimentele ar fi așa de artificiale încât ar nega caracteristica de bază a caietelor.

Definiția caietului dată de Thibaudet cred că se referă mai mult la sensul istoric al acestei noțiuni, acel al caietelor de la 1789, la ideia de revendicări grupate.

Eu cred tot așa de veridică și definiția care s'ar referi la sensul școlar al caietelor, și care s'ar apropia de definiția jurnalului, al însemnărilor.

„Les cahiers (în nemțește „Die Aufzeichnungen): însemnările de **Malte Laurids Bridge" ale lui Reiner Maria** Rilke, sunt în cadrul definițiunii de caiet în acest sens școlar, în sensul unei confidențe integrale, a unei lumi interioare nudă.

Caietul lui Reiner Maria Rilke nu mi se pare mai îndepărtat de tipul „Caiet" decât acel prim „Cahier de l'Esprit" redactat de Lefebre, Politzer, Friedman și Morhange pe care'l analizează mai departe Thibaudet, și care-i un caiet de tipul revendicărilor de idei.

DEMOSTENE BOTEZ

Cronica fantezistă

„Noblesse oblige"

Povestea asta mică
Mi-a spus-o, într'o sară, o pisică

— Să nu vă 'nchipuiți deloc,
Fiindc' aveți aeroplan
Și tren,
Iar dobitocul a rămas tot dobitoc, —
Că animalele trăiesc altfel
Decât pe vremile lui La Fontaine.
Ș'acuma țin, ca și atunci, odată 'n an,
O întrunire publică
La care orice neam e invitat.
Atâta doar, că 'n loc s'aleagă-un împărat
Ades aleg un președinte de republică.
La ultimul congres,
S'au discutat cu seriozitate
Pe lângă lucruri fără interes,
Și importante chestiuni de drept
De zeci de mii de ani nerezolvate.
Și iarăș tigrii s'au bătut cu laba 'n piept
Și s'au jurat că-s vegetarieni
Întocmai ca și frații reni...
(Dar când s'au întâlnit la loc ferit
Un tigru și c'un ren
Răzleț de turmă, —
Ce s'a 'ntâmplat, v'a spus-o, poate, La Fontaine
Cu-atât amar de vreme 'n urmă...)

Iar când a fost
Să se aleagă un diregător
Mai mare peste dobitoace,
Sosi de-a tăvălucul peste plai
Un ghem de scai, —
Un biet arici zburlit și prost.
Și-a scos cu frică botul printre ace
Și-a cuvântat:

— Socot că pentru-astfel de post,
Din toți sunt cel mai indicat.
Deși cu aparență-s cam debil,
Eu, totuși, sunt invulnerabil:
Eri, pe 'nserat, un mizerabil
De crocodil
A încercat să mă înghită, —
Ș'acuma zace de amigdalită..."

Își saltă leii coama pe grumaz,
Se tăvălesc șacalii la pământ
Și 'nalță elefanții trompa 'n vânt
De-atâta haz,
Auzi? Atâtea neamuri mari și mici
S'aleagă de 'mpărat pe-un biet arici!
Dar ca să vadă pân' la urmă ce-o să iasă
Din toată-această veselă 'ntâmplare,
Și fi'ndcă postu-i cam ingrat, —
I l-au cedat, de încercare,
S'a fost ales Ariciul împărat...

S'a dat apoi banchet anume
Care-a ținut o zi și jumătate
(Nu s'au servit, afară de legume,
Decât nevertebrate).
Iar bietul împărat, de bucurie,
A adormit cu botu 'n farfurie.

Ș'atunci încetișor l'au dus pe sus
De l'au culcat pe-o pernă de mătasă, —
Mătasă din albastrele ținuturi
Pe unde-o meșteră croitoreasă
Croește aripioare pentru fluturi.

A doua zi,
Cum s'a trezit
Din somnul lui împărătesc ariciul
A și 'nceput a cicăli
Pe cameristul de serviciu:

— Nu pot să spun că n'am dormit...
Dar parcă tot mai bine
Era acasă, în tufiș la mine.
C'aicea, nu știu ce mi-ați pus pe pat,
Că toată noaptea m'a 'nțepat.
Eu nu-s deprins să dorm pe scânduri goale,
Așterneți-mi, vă rog, ceva mai moale!..."

Ș'a tot cârtit pernuța cea cu ace
(Nimic nu-i bun, nimic nu-i place!)
Dar nu s'a dat să spue nimărui
Că se 'nțepa ș'acum, ca totdeauna,
In țepii lui...

O. C.

Arnold Böcklin — Amurg de primăvară

Clasicismul și istoria

de PAUL ZARIFOPOL

II

Intr'o vitrină a *Muzeului Național* din Berlin se poate vedea o scrisoare grecească, scrijălată pe o tăbliță de plumb, prin veacul al III-lea sau al IV-lea înainte de Hristos. In această scrisoare un cioban, care slujea printre străini, departe de casa părintească, se jeluiește lui tatu-său că i s'a stricat cojocul, și se roagă să-i trimită ceva bani și câteva piei de capră.

Nu cred că vre-un discurs dintre acele pe care Tit-Liviu le intercalează abundent în istoriile sale pline de retorică politică, sau vre-o scenă ticluită de literații cu vază din Grecia sau Roma veche, poate câștiga atenția și impresiona fantazia unui copil de școală cât această scrisoare plină de putere evocatoare. Dacă de o sută și atâți ani pedagogii europeni au admis că lucrurile direct arătate trebuie să formeze prin excelență materialul de învățătură, atunci va înțelege oricine că documentul care, în intenția originară, n'a fost dinadins făcut să fie *document*, se cuvine să fie mai întâi prezentat elevului, și nicidecum reflexele înflorite, și totuși incolore, al vre-unor complicate evenimente politice trecute prin vanitatea verbală și prin pretențiile moralizatoare ale unui retor oricât de meșter.

Salomon Reinach, archeolog și elenist, a compus în formă de scrisori amuzante o gramatică greacă, una latină și una franceză, destinate oamenilor de lume doritori de cunoștinți elementare, dar cât se poate de exacte, asupra unor materii care obișnuit se uită repede după ieșirea din școală. Asemenea acestor manuale de gramatică, elegante și distractive, s'ar putea face, pentru școlari, cărți de lectură care să servească de introducere în istoria veche. Albert Thomas, cunoscutul bărbat politic, a strâns sub titlul *Lecturi istorice* o sumă de texte exclusiv privitoare la viața economică, technică și socială a lumii antice și moderne, și această exclusivitate distinge avantajos antologia lui Thomas de altele asemănătoare. Colecția aceasta, de proporții modeste și de intenție școlară, e alcătuită cu o pătrundere și un simț pentru valoarea evocativă a textelor așa cum nu se întâlnește adesea la pedagogi de profesiune. Insă textele literare, scoase din istorici, oratori și poeți, nu pot da niciodată viață trecutului atât de direct, de familiar și cald cum o dă documentul neliterar; ci textul literar capătă lumină și atmosferă numai cu ajutorul documentului. Și este o absurdă răsturnare să se hrănească tocmai copiii cu abstracțiile politice sau morale în care trăiesc scriitorii clasici, iar monumentele, adică izvoarele vii să se rezerve numai studioșilor maturi. Cazul concret, consemnat în document, are, dela sine viață pitorescă; și plecând dela acest material viu elevul ajunge, nesilit, la generalități și, pe cât se poate, la interpretări abstracte ale faptelor trecute.

„Senatorul roman Lucius Memmius, om de înaltă situație și considerațiune pornește să călătorească pe Nil dela Alexandria până la ținutul Arsinoe, ca să cunoască țara. Să i se facă primire frumoasă și să aveți grije ca în locurile de oprire să i se pregătească odăi de locuit și să fie în bună stare schelele pentru debarcare. Să i se dea darurile mai jos arătate, și toate cele trebuitoare pentru găzduire. In prezența lui să se facă slujbă pentru zeul Petesuchos și să se dea de mâncare crocodililor sacri; să i se arate Labyrintul, făcându-se obișnuitele arderi de tămâie. In sfârșit, totul să se execute cu cea mai mare grije, pentruca să fie mulțumit și să înțeleagă că nu s'a cruțat nimic pentru a-l cinsti după cuviință..." In anul 112 înainte de Hristos, guvernul regal al Egiptului a trimis acest ordin către autoritățile tuturor districtelor prin care înaltul mosafir avea să treacă. (Partea dela sfârșit a papirusului acestuia e ruptă). — „Ți-am scris de mai multe ori și te-am rugat să-mi trimiți cele șase rânduri de haine ale lui Pyrrhus și încă deosebit două mantale, și să faci socoteala prețului. Astăzi însă îți scriu în grabă, ca să nu fii neliniștit: o să am eu grije să nu ți se facă nici o supărare. Află dar că a sosit aici un inspector care cercetează averea templelor, și are să treacă și pela tine. Nu-ți face sânge rău; te scot eu din bucluc. Dacă mai ai timp, pregătește-ți inventarele și vino la mine. Omul acela e migălos strașnic. Iar de nu poți veni, trimite-mi-le aici și te descurc eu, că inspectorul îmi e binevoitor. Dacă tu acum nu ești înlesnit de bani și nu poți da nimic deocamdată, scrie-mi, că te ajut eu cași rândul trecut. M'am grăbit să-ți scriu ca să nu crezi că te-au părăsit prietenii; înainte să vie la tine, am să-i vorbesc eu cum trebuie, ca să te cruțe, fiindcă are poruncă la mână ca pe oricare se va împotrivi, să-l trimită sub pază la marele preot..." Este, cum se vede, scrisoare dela un preot către alt preot, din vremea stăpânirii romane în Egipt. Templele aveau averi și gospodării, moșii, mori, teascuri de ulei, țesătorii, brutării, și făceau tot felul de negoț. Un papirus pomenește de o berărie, proprietate a templului zeului Serapis din bogatul ținut Arsinoe. Administrația romană obliga pe preoți să ție inventar și contabilitate în regulă asupra averii templelor, în vederea impunerii. Se vede în scrisoarea de mai sus ce zi amară era uneori pentru preoți sosirea inspectorului fiscal.

Indărătnic ar trebui să fie pedagogul care ar pune la îndoială, că actualitatea savuroasă a celor două texte citate învață pe elev mai multă istorie antică decât zeci de pagini de generalități asupra politicei și instituțiilor grecești sau romane, — îl învață ceia ce asemene generalități care-l ostenesc și-l desgustă nu-l vor învăța niciodată. In astfel de texte, aproape fiecare rând face tablou; pentru memoria și fantazia copilului plasticitatea aceasta e un stimulent de neînlocuit. Copilul, cași profanul și începătorul matur, de altfel, nu poate fi introdus mai bine în cunoașterea vremilor trecute decât, pe cât se poate, întocmai așa cum ajunge să-și cunoască timpul în care trăește: din amănunte concrete. Cunoașterea istorică nu începe cu definiții sau orice altfel de generalități, și nici nu se poate dezvolta cu ajutorul lor. Locul definiției este, în acest domeniu, la urmă de tot, ea e concluzie, și nu premisă. Premisele sunt datele cele mai concrete, — sunt, cu alte cuvinte, date *estetice*.

Sub domnia lui Ptolomeu II Filadelful, cam pela anii 260—250 înainte de Hristos, se lucrau canale pentru scurgerea apelor dintr'un mare rezervor, vestit în istoria Egiptului sub numele de lacul Moeris. Un oarecare Kleon, arhitect regal, conducea o parte din lucrări, și s'au păstrat o sumă de scrisori ale lui către nevasta și copii și dela aceștia către dânsul, fiindcă omul era, desigur, silit să stea multă vreme departe de ai săi. Unul din băieți îi scrie odată așa: „De multe ori ți-am scris să vii și să mă duci la regele, ca să scap de aici dela învățătură (în altă scrisoare se vede că tânărul lucra la un inginer hotarnic). Caută acum, dacă se poate și te îngăduie trebile, să vii de sărbători. Sunt încredințat că dacă ai veni acum, ar fi ușor să mă prezinți regelui..." Iată un „petit fait", care ilustrează fermecător legătura eternă între întâmplătoare fapte de ordin public și nevoile permanente și neiertătoare ale individului; și desigur în inițiarea istorică anecdota primează. Ea este elementul care, natural, impresionează atenția și câștigă interesul din capul locului. Ea singură face să ne simțim o clipă acolo și cu acei care au scris scrisorile. Dela ea plecând, ajungem, normal și potrivit cu spiritul copilului, la afacerea de stat. Aceasta din urmă apare mai întâi numai ca un comentar al vieții trăite de individul concret: băiatul scrie mai departe că o duce greu, are leafă mică, trebuie să ia bani cu împrumut, ar vrea o slujbă mai bună și de aceia dorește atât de mult să fie prezentat regelui — o poveste omenească completă, pitoresc localizată în Egiptul de acum două mii și două sute de ani.

După cum Schliemann pleca dela bucata literară așa cum e dată în Homer ca să ajungă numai pe încetul, cuvânt după cuvânt, la reguli gramaticale din ce în ce mai generale, tot atât de folositor ar fi, cred, să plecăm dela detalii individuale și concrete pentru a ajunge la generalizări gradate de ordin cultural, politic sau social. Aici oamenii de școală sunt gata să întâmpine că numai pentru puține epoci și țări vechi suntem destul de bogat informați pentru a proceda în chipul arătat ca să introducem elevul în studiul lor. Dar mai întâi obiecția exagerează: tezaurele arheologice și epigrafice strânse într'un veac și jumătate pot să dea, interpretate potrivit, material de învățătură ca să mulțumească pe cel mai pretențios pedagog. Și nici nu-i de înțeles de ce nu s'ar începe studiul lumii antice cu material din epocele care ne-au lăsat cele mai detaliate documente, și nici dece nu s'ar putea începe studiul limbii grecești cu texte, ce-i dreptul foarte puțin „clasice", dar care au avantajul prețios de a fi scrise în limba de toate zilele, de a începe adică prin cunoașterea vorbirii vii și familiare și, întrucâtva apropiată de limba vie a elevului, și nu prin acea a unei vorbiri solemne și totdeauna artificiale. — „Frumos te-ai purtat. Nu m'ai luat cu tine la oraș. Dacă nu vreai să mă duci la Alexandria, nu-ți mai scriu nici o scrisoare și nici n'am să vorbesc cu tine, și n'am să-ți doresc sănătate. Dar dacă te duci la Alexandria, n'am să-ți dau mâna, și nici n'am să-ți mai zic bună ziua. Dacă nu vrei să mă iei, așa are să se întâmple. Mama îi zice lui Arhelaos: copilul ăsta o să mă omoare, ia-l de aici. Frumos te porți. Mari daruri mi-a trimis — fleacuri. Ne-ai înșelat în ziua aceia când ai plecat. Trimite deci după mine, te rog. Dacă nu

Continuare în pag. II-a

trimiţi, n'am să mai mănânc, nici să mai beau. Uite aşa." Un băieţaş, foarte răsfăţat, cum vedeţi, scria acestea lui tatu-său, pe la sfârşitul veacului al doilea sau începutul veacului al treilea după Hristos. Scrisoarea ar merita să fie prima bucată de cetire într'un manual de limbă greacă pe care-l vor aproba, nădăjduim, din toată inima pedagogii viitorului.

Wilamowitz a schimbat perspectiva istoriei literare eline, dând epocelor târzii tot locul care se cuvine materialului întins rămas dela dânsele. Tot astfel, dacă admitem a lăsa la o parte definitiv tratarea exclusiv politică şi retorică a istoriei vechi, părţile acestei istorii se vor povesti proporţional cu materialul de care dispunem pentru cunoaşterea lor. Istoricii şi compilatorii de anecdote din vremea aşa numitei decadenţe sunt, ca viaţă şi pitoresc, mai preţioşi mult decât măreţii reprezentanţi ai clasicităţii pure. De sigur şi pe aceşti scriitori ai „decadenţei" îi stăpâneşte încă moralismul naiv şi simplu al tuturor anticilor. Cei vechi n'au înţeles niciodată să scrie istoria altfel decât în scop de învăţătură morală sau politică. Dar anecdota se poate lesne despărţi de comentarul inevitabil fabricat din locuri comune, şi considera ca parte din icoana vie a unei lumi de mult dispărute. Diodor din Sicilia povesteşte că Ptolomeu Philometor, regele Egiptului, gonit de frate-său, a pornit spre Roma, îmbrăcat sărăcăcios, cu trei slugi numai după dânsul; că pe drum a întrebat de unul Demetrius, zugrav, pe care îl găzduise el pe vremuri în Alexandria, şi, ajungând la Roma, a tras la omul acesta, care avea o locuinţă foarte strâmtă şi păcătoasă, fiindcă chiriile erau scumpe straşnic. Diodor istoriseşte acestea ca pretext pentru consideraţii generale asupra nestatorniciei soartei. Dar atâta lucru îi dă în gând oricărui elev care nu-i prea aproape de cretinism. Substanţa anecdotei lui Diodor însă vorbeşte puternic şi neuitat imaginaţiei copilului, arătându-i, luminat ca într'un ochiu de panoramă, un colţ de viaţă antică.

Istoria este, pentru noi cei de astăzi, înţelegerea unor fiinţe umane pe care curgerea vremilor ni le-au făcut străine şi în câtva enigmatice la prima vedere. A le cunoaşte înseamnează mai întâiu a le actualiza, a ne da o clipă visul că trăim în mijlocul lor. Acest fel de a cunoaşte trecutul prin actualizare vie se impune, fără îndoială, cu deosebire atunci când vroim să iniţiem copiii la acest fel de studii. Pedagogii vechi s'au inspirat din principiile retoricei antice care era un sistem de educaţie advocăţească şi politică; astfel, dela începutul studiilor clasice pe vremea Renaşterii, copiii şi tinerii europeni au învăţat, până mai dăunăzi, drept istorie antică un amestec de biografie politică tendenţioasă cu descrieri pe jumătate utopistice de instituţii, state şi moravuri — model. Nu nişte oameni aşa cum au trăit, şi au trebuit natural să trăiască, se înfăţişau în acest fel de istorie, ci scheme fără relief şi fără nuanţe. Omul antic apărea atunci ca un automat solemn cu gesturi şi vorbe mari, maşină de eroism teatral, — o umbră de paiaţărească simplicitate şi anostă enorm. Când Mommsen a numit pe Caton, sublimul cetăţean, un Don Chişot, el a făcut o nepreţuită revoluţie în metoda de a trata şi expune anticitatea clasică, şi exagerările lui în acest sens constituie tocmai una din cele mai durabile valori ale îndrăzneţei sale Istorii a republicei romane.

Cât de contestabil a putut fi efectul educativ al acelui teatru retoric care se dedea drept istorie antică, a arătat deajuns Taine în cercetările lui asupra spiritului clasic francez: utopia moralistică şi politică, moştenită prin humaniştii dela antici, a fost un ferment puternic al fanatismelor revoluţionare, al celor sălbatice caşi al celor ridicule.

Şcoala poate insufla copiilor civism; dar nu se cade să fie făcută istoria antică plicticoasă nici caricatural idealistică de hatârul acestui scop educativ, oricât de nobil sau indispensabil ar fi el. Procedările piezişe nu sunt scuzabile nicăieri, şi mai puţin decât oriunde în domeniul spiritului. Libertatea şi rostul propriu al fiecărei învăţături trebuie respectate fără rezervă, şi nu se cuvine să înecăm diversele discipline şcolare în acelaş sos, fie el chiar sos moralistic sau civic. Copilului trebuie spus adevărat: că Brutus, prietenul ilustru al lui Cicero, a fost un uzurar scandalos şi triumvirul Crassus un acaparator fără saţiu. Altfel copilul îşi va bate joc mai târziu şi de şcoală şi de antichitatea pe care şcoala, fără tact şi fără gust, a tot căutat să i-o vâre în ochi ca model pentru tot ce pofteşti.

PAUL ZARIFOPOL

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" anunţă pentru primele zile ale lunii Noembrie, deschiderea celei mai mari biblioteci de împrumutat cărţi la domiciliu. Informaţiuni se dau de pe acum în localul din str. Karageorgevici 9.

Cititorilor noştri le recomandăm din literatura rusească în traducere franceză următoarele opere interesante:

Gontcharoff: Oblomoff şi *Boris Pilniak:* L'année nue, sunt volumele cu cari editura N. R. F. din Paris, inaugurează seria scriitorilor ruşi în traducere franceză. Volumul lui Pilniak îmbrăţişează viaţa şi evenimentele din Rusia de astăzi în forma de roman. (Francul socotit pe 7 lei).

Tchékov: Salle 6, Les moujiks, Une banale histoire, Ma femme, Trois ans, Ma vie, Le jour de fête, La steppe, Récit d'un inconnu, sunt câteva titluri de romane şi nuvele ale marelui scriitor rus. Din lucrările lui teatrale recomandăm cele 3 volume de teatru cuprinzând: vol. I Oncle Vania, Demande en mariage, Cerisaie; vol. II La Mouette, L'ours şi Trois soeurs; vol. III Ivanov, Méfaits du tabac, Une noce etc. Fiecare volum lei 90—95.

Dostoiewski: Netotchka Nezwanova (lei 70) Le Bourgeois de Paris (75 lei) Les possédés, Les freres Karamazoff etc. etc.

Mereschkovski: La fin d'Alexandre I (lei 72) L'Antéchrist 2 vol. (140 lei) Léonardo da Vinci 2 vol. (140 lei) La mort des Dieux (lei 70) Michel Ange (80 lei) Mufle-roi, Théâtre tragique, Chemin d'Emmaüs, Naissance des Dieux, Mystere d'Alexandre, Pierre le Grand etc. etc.

Andréieff Léonid: Le gouffre (lei 85) *Tourgnénieff:* Théâtre *Balmont:* Visioris, *Liesskov:* Gens de Russie (85).

Maxime Gorki: Caïn et Arthème (lei 80) Dans le peuple (lei 75) Les déchus, Les vagabonds, L'angoisse, L'annonciateur de la tempète (à lei 90).

Kouprine Al.: Sulamithe (admirabil roman de dragoste al regelui Solomon), La fosse aux filles (Jama), Le bracelet de grenats (nuvele), Le duel (roman). Fiecare volum 75—85 lei.

Ssologub: Le démon mesquin; *Bounine:* Calice de la vie, Village, Monsieur de San-Francisco; *Korolenko:* La gelée şi alte nuvele; *Garchine:* un volum cuprinzând cele mai frumoase nuvele ale acestui mare scriitor; *Garine:* L'enfance de Tioma precum şi toate celelalte opere însemnate ale scriitorilor ruşi se găsesc atât în limba franceză cât şi în cea germană.

BIBLIOTECA „HASEFER"

Inscrierile pentru împrumutat cărţi spre citit acasă, se primesc de pe acum în localul din str. Karageorgevici 9. Dela început se pun la dispoziţia cititorilor peste 2500 volume franceze, germane şi ruse.

Inaugurarea noului local şi vernisajul primei expoziţiuni colective a artiştilor români la „Hasefer" va avea loc în curând în str. Karageorgevici 7 (lângă vechiul local dela numărul 9 al aceleaşi străzi).

FUNDĂTURA CIMITIRULUI No. 13

FRAGMENT DE NUVELĂ

Plouă. Intunerecul umed şi rece al serii de Noembrie a năvălit Fundătura Cimitirului. Un felinar cu geamurile sparte şi cârpite cu hârtie de gazetă îşi tremură, înfrigurat, lumina veştedă în poartă. Câteva raze triste, bolnave se topesc în noapte şi abia izbutesc să se resfrângă, strâmbe şi sărace, în băltoaca uliţei desfundate. Când vântul se năpusteşte cu furie, portiţa de tinichea a felinarului tremură toată şi scânceşte în micile-i încheieturi ruginite: scârţ-scârţ, iar stâlpul de lemn mâncat la rădăcină de vreme şi de umezeală, se clatină de bătrâneţe, mai-mai să se prăbuşească în noroiu

Gardul de lemn, abia luminat de felinarul din poartă, şi-a pierdut de mult echilibrul. Prăvălit pe o coastă, îşi caută parcă un sprijin înainte de a se resemna să se întindă, lat, pe pământul ud şi rece. Ici-colo, îi lipseşte câte o scândură şi pare o dantură din care anii au smuls câţi va dinţi lăsând în loc pete negre de cărbune.

O curte îngustă şi lungă. Pe dreapta şi pe stânga, două rânduri de odăi — una lângă alta, ca două trenuri paralele. Fiecare odaie are la mijloc o uşă şi două ferestre care dau toate, în curte. Cu uşa la mijloc, cu ferestrele de-oparte şi de alta — ca ochii aşezaţi călare pe nas — cele două şiruri de odăi par două şiruri de feţe diforme, pe jumătate îngropate în pământ, având deasupra, în aerul liber, numai ochii ca să privească şi nasul ca să respire. Orânduite una în faţa alteia, în doi lungi cârnaţi pe care-i desparte — ca un coridor strâmt — curtea, odăile par că se privesc două câte două, prin ferestrele mici şi strâmbe. Coperişul de şiţă cu straşină lată, povârnit de vânturi şi de zăpezi, abia se întrezăreşte în beznă. Ferestrele licăresc luminate dinlăuntru: ici, cu o lumânare; dincolo, cu un felinar cu ulei de rapiţă; dincoace — desigur, un chiriaş mai înstărit, — cu o lampă de petrol... Şi fiecare fereastră are înfăţişarea ei deosebită: una, e acoperită cu un număr vechiu din „Dimineaţa", peste care ploaia—prelinsă de-afară prin geamul spart — a pus mari pete galbene; alta îşi arată cu semeţie două perdeluţe albastre; a treia nu şi-a pus nicio podoabă şi prin geamul ei priveşti în voie înlăuntru ca şi când n'ar avea nimic de tăinuit; cealaltă, adăposteşte o frumoasă perdea roşie, cu funde mici de panglică bleu...

Sunt odăile de închiriat din Fundătura Cimitirului No. 13.

A fost o poveste întreagă, de care s'a ocupat pe larg toată mahalaua. In odaia dela stradă, cea mai scumpă şi cea mai bună, umblau stafii.... Doi chiriaşi au părăsit, unul după altul, odaia cu bucluc. Şi nu erau oameni de rând !, nu! Unul din ei era funcţionar la Regie. Celalt — samsar de case. Proprietarul imobilului din Fundătura Cimitirului No. 13 — domnul Anton, cârciumarul mahalalei — a trăit zile de groază: „Mi-se compromite proprietăţile, dom'le, ce-i glumă?" Acum, slavă domnului, a găsit chiriaş pe Ionel Crudu, funcţionar la Culte! I-a dat odaia pe nimica toată, numai să vadă lumea că stă omul înlăuntru şi nu pate nimic şi, astfel, să se pună capăt svonurilor primejdioase.

Noul chiriaş locueşte de zece zile în camera cu stafii, fără să fi avut prilejul de-a întâlni stafiile.

Ionel Crudu e înalt, slab, galben la faţă. Are două îndeletniciri în viaţă: slujba şi propria lui persoană. La slujbă, soseşte la timp şi pleacă la timp. Nu-i place „să tragă chiulul" dar nici nu vrea să muncească mai mult decât scrie la lege' — după cum mărturiseşte el însuşi, cu mândrie. La registratură, unde lucrează el, ţine un singur registru. Dar îl ţine! „Trece" fiecare hârtie îndată ce „intră". Scrie frumos, cu cerneală violetă, mereu cu acelaş gând : să nu păteze, doamne fereşte, fila registrului. Ades, se opreşte şi-şi admiră câteva minute scrisul. I-au spus-o toţi: — „Cu scrisul tău, să ştii că nu mori de foame pe pământ". Ionel Crudu e atât de mulţumit de însuşirile lui funcţionăreşti, încât n'are decât un singur regret: că ştie să scrie numai româneşte. A! dacă ar fi el în altă ţară... undeva, în Apus! A aflat că acolo, funcţionarii sunt bine plătiţi şi mult preţuiţi în societate....

Indată ce iese dela slujbă, Crudu se ocupă de el însuşi. Mai întâiu, se duce la bărbier şi se rade. A găsit el o frizerie mică, în spatele Poştei, cu preţuri foarte ieftine. Apoi, se duce şi-şi văcsueşte ghetele. Are un văcsuitor bătrân, de ani de zile. Il cunoaşte, îi pune o cremă specială — numai pentru el — care, nu taie pielea ghetei şi-i dă lustru, — da ce lustru! Oglindă, nu altceva ... Toţi colegii se miră: — „Cum faci d-ta, domnule Crudu, de ai ghetele aşa de bine lustruite?".... Ionel Crudu nu le spune niciodată, fiindcă acest mic secret îi asigură eterna lui superioritate asupra celorlalţi funcţionari dela Culte.

Ras proaspăt, cu ghetele bine lustruite, — Ionel Crudu se opreşte în faţa unei vitrine. De obiceiu, la vitrina unei librării: e lume mai puţină. Aci, se priveşte lung în cristalul care-i resfrânge imaginea: îşi potriveşte nodul bine strâns al cravatei, îşi aşează batista în buzunarul din stânga, îşi aranjează pălăria pe o sprânceană. Apoi, porneşte binişor să facă un tur pe calea Victoriei. E ceasul cel mai plăcut din viaţa lui. Din când în când, se duce la cinematograf: când îi dă subşeful câte un bilet gratuit, fiindcă lor — la Culte şi Arte — li se dau ades bilete gratuite. Ar putea să se ducă şi la teatru, dar nu-i place: mai toate piesele sunt triste, iar comediile îl indignează fiindcă nu înţelege cum li-se îngăduie autorilor şi actorilor să-şi bată joc de oameni, pe scenă. Odată, i-a şi spus-o subşefului: „— Ar trebui să luăm măsuri"... Subşeful a răspuns: — „E treaba ălora dela Arte". Fiindcă Ionel Crudu, deşi nu uită nici odată să se intituleze „la Culte şi Arte", e numai la Culte. Multă vreme a regretat că nu e la „Arte". Dar când i-a destăinuit subşefului această părere de rău, subşeful care este pentru Ionel, o zeitate — i-a explicat: — „Biserica e instituţia fundamentală a statului. Arta e un fleac... Ori, cine se îngrijeşte de biserică? Noi... Deci? Ionel a înţeles şi subşeful n'a mai avut nevoie să urmeze Din ziua aceea, s'a convins de superioritatea lui, care e la Culte, asupra ălora dela Arte"...

De zece zile, de când s'a mutat în Fundătura Cimitirului, Ionel Crudu vine de vreme acasă: aşa face el ori de câte ori se mută într'o cameră nouă, până izbuteşte să-şi cunoască toţi vecinii. In seara asta ,când afară plouă într'una şi vântul de Noembrie sgâlţâie uşile şi ferestrele. Ionel Crudu trântit pe pat îşi rememorează rezultatele cercetărilor făcute în împrejurimi.

In odaia din faţă, stă coana Aneta. A zărit-o de câteva ori, dimineaţa, când pleca la birou. Coana Aneta stă 'n uşă şi-l pândeşte. De sigur, e şi ea curioasă, ca toate femeile! Scundă şi grasă, vecina lui Crudu trebuie să aibă vreo cincizeci de ani trecuţi. Se spune că, în tinereţe, n'a fost tocmai uşă de biserică! Poate de aceea, continuă să-şi roşească buzele, îşi dă cu foiţă pe obraz, îşi îmbină sprâncenele cu creionul negru şi, în fiecare dimineaţă, îşi prinde părul în hârtiuţe, ca să şi-l încreţească. N'are un fir alb! Fără îndoială că şi-l căneşte... Poartă fusta scurtă, foarte scurtă şi bluze fără mâneci. Când stă în prag, rezemată de canatul uşei, cu braţele cărnoase, roşii de frig, încrucişate peste sânii care-i atârnă grei sub bluză, cu ţigarea în colţul gurei, — coana Aneta pare mărturia vie a unui trecut la care poate, n'a renunţat încă... Altmintreli, trebue să fie o femeie tare curată. Lui Crudu i'au alunecat de câteva ori privirile în odaia vecinei din faţă şi a văzut cu mulţumire „un interior plăcut". Covorul atârnat în perete, în dreptul patului... cărţile poştale ilustrate prinse simetric, pe covor... perdeluţele roz... toate aceste mici imagini i-au rămas în minte Gândindu-se la ele, Crudu simte o uşoară părere de rău că n'are şi el perdeluţe roz, un covor vişiniu în perete şi o duzină de cărţi poştale ilustrate. Coana Aneta îşi scutură odaia în fiecare zi. Mai bine de un ceas ţine uşa şi ferestrele deschise fiindcă după cum îi spune chiar dânsa căţelului cu care discută prieteneşte : „Ne trebue aer, Tonică, ne trebue aer... Aerul mă ţine pe mine aşa!" Tonică nu pare tocmai convins de acest imperativ categoric, fiindcă pe când stăpână-sa stă în prag, în dimineţile reci de Noembrie, el se strecoară pe furiş în pat şi se ghemueşte sub cuvertură.

Alături de coana Aneta, în odaia vecină, stă Ştefan Creţeanu. De omul acesta înalt, spătos, care îşi ascunde chipul sub borurile largi ale unei pălării înverzită de soare. de omul acesta bărbos şi întunecat, — Ionel Crudu are o teamă grozavă : e socialist. Când a aflat ştirea aceasta. pentru Crudu s'a pus o mare problemă de conştiinţă: are el—el, funcţionar la Culte—dreptul să locuiască sub acelaş acoperiş cu un socialist? oare nu l-ar putea compromite, nu i-ar putea zdrobi cariera această vecinătate? Datoria îi poruncea să părăsească îndată camera, pe care abia o închiriase. Dar cum să părăsească o cameră atât de ieftină ? După îndelungată meditare Crudu se hotărîse: îi va spune proprietarului la sfârşitul lunii, să-l dea afară pe Ştefan Creţeanu, primejdiosul socialist, pentru că el—Crudu—se însărcinează să-i aducă imediat un chiriaş foarte bun. Se şi gândise la cineva: un coleg din minister. Ştefan Creţeanu se scula la amiază şi, îndată pleca în oraş. Ce-o fi făcând toată ziua ? — se întreba Crudu, mirat că nu-l întâlneşte niciodată pe calea Victoriei. De sigur, plănuia atentate, fabrica bombe, asista la conspiraţii secrete... Creţeanu se întorcea tocmai după miezul nopţii. Crudu, trezit din somn de scârţâitul prelung al porţii, îl auzia : Creţeanu călca îndesat, fără să se sinchisească de liniştea celorlalţi chiriaşi, tuşia sgomotos şi intra în casă, trântind uşa cu putere. Crudu îşi zicea atunci, — într'un oftat: — „Ah! de-aş scăpa odată de haimanaua asta !" — se întorcea pe partea cealaltă şi adormia iarăşi.

In odaia vecină, locuia d-ra Victoriţa Radulian. Mică, sveltă, zâmbind tuturora şi chiar celor pe care nu-i cunoştea, — d-ra Victoriţa era funcţionară la poştă. Sub cuvânt că „face noapte mare" de trei ori pe săptămână, — chiriaşa nu venia acasă şi se întorcea abia dimineaţa, nu tocmai aşa de sveltă cum plecase, cu pasul obosit, cu ochii umbriţi de adânci cearcăne viorii, trasă la faţă şi cu buzele palide. Se svonise că vecina socialistului nu e funcţionară la Poştă, ci are cu totul alte îndeletniciri. Coana Aneta făcuse şi o mică anchetă, întrebând pe factorul poştal care servia Fundătura Cimitirului dacă o cunoaşte pe d-ra Victoriţa. Factorul răspunsese peste umăr: „De unde să cunosc eu toate fetele dela noi!" — ceeace o îndreptăţise pe coana Aneta să conchidă că d-ra Victoriţa „nu e poamă bună!"

In fund, locuia Anibal Popescu-Delar, student şi publicist. Tânărul Anibal, al cărui nume apăruse în ziare cu prilejul celor din urmă mişcări studenţeşti, purta plete şi lavalieră de poet. Câte odată, ieşia îmbrăcat în costum naţional, cu o frumoasă zeghe ţărănească pe umeri şi cu o bâtă ciobănească în mână. Atunci, mahalaua ştia că Anibal Popescu-Delar se duce să ia cuvântul la o întrunire publică. Studentul se bucura de o faimă netăgăduită: îl cunoştea mai toată lumea. Când îl întâlneau vecinii în mahala, îl salutau zâmbind:—„Bună, dom'le Aniban... Ei, cum merge ?". Anibal, care renunţase — după o luptă îndelungă dar fără succes să-şi restabilească adevăratu-i nume faţă de locuitorii acestui colţ din Capitală, răspundea grav: — „Merge bine... o să vedeţi dv. !"

Vecin cu studentul, era conu Neculai. Neculai şi mai cum ? Nimeni nu ştia. Toţi ştiau însă că omul a avut avere mare: două moşii, palat în Bucureşti şi trăsură cu patru cai înaintaşi, dar îşi cheltuise toate aceste bunuri în joc de cărţi, mai mult prin străinătate. Acum, sta singur, aici, în sărăcie. Ionel Crudu îl urmărise ades cu privirea pe conu Neculai, căutând parcă printr'o amănunţită cercetare să afle cum se poate ruina un om atât de bogat. Dar conu Neculai, mărunt la trup, slăbuţ, cu mustăţile îngălbenite de tutun, cu un barbişon ascuţit care-i tremura neîncetat, aduş puţintel din spate, mereu cu mâinele în buzunare, mergând uşor, cu paşi mărunţi şi repezi, — nu destăinuia prin nimic din înfăţişarea lui taina care-l preocupa atât pe Crudu. Trecea cu capul în pământ, nu se uita nici în dreapta nici în stânga. Işi ţărmuria viaţa între cafenea şi casă. Sta ceasuri întregi la cafenea, acolo, în mahala şi privia atent partidele de table şi de cărţi ale măcelarilor şi ale micilor neguştoraşi. Când se întâmpla, la unele ceasuri din zi, să nu fie nici un client în cafenea şi să n'aibă ce privi, — conu Neculai se apropia sfios de casieriţă şi-i spunea zâmbind : — „Eşti bună ? O pereche de cărţi... Tot n'ai ce face cu ele, acuma"... Casieriţa se uita cu teamă împrejur, să n'o vadă „patronul" că dă cărţile fără să ceară chirie pentru ele. Apoi, i-le strecura pe furiş. Conu Neculai se aşeza atunci la masă şi juca de unul singur. Dar juca atent, preocupat să nu-i scape vreo combinaţie, adâncit în calcule, ca şi când ar fi avut un partener în faţă. Când se deschidea uşa — fie că venea „patronul", fie că sosia vreun muşteriu, — conu Neculai strângea repede cărţile şi i-le înapoia casieriţei, pe furiş, cu gesturi stângace de elev care a fost surprins copiind la examenul scris...

In odaia de alături, sta Marcu Wexler, negustor de haine vechi. Inalt, încovoiat, — Marcu era furnizorul vecinilor lui. Şi primejdiosul socialist Ştefan Creţeanu şi conu Neculai se îmbrăcau dela Marcu, care le vindea — cum spunea el — „pe preţ de cost şi în rate". Uneori, Marcu dădea şi bani cu împrumut, cu dobândă. D-ra Victoriţa se împrumutase ades dela el şi, odată, avusese din această pricină o neînţelegere care împărţise curtea în două tabere protivnice. Chiar Anibal Popescu-Delar, tânărul student şi publicist, avea legături cu Marcu: îi vindea hainele vechi.

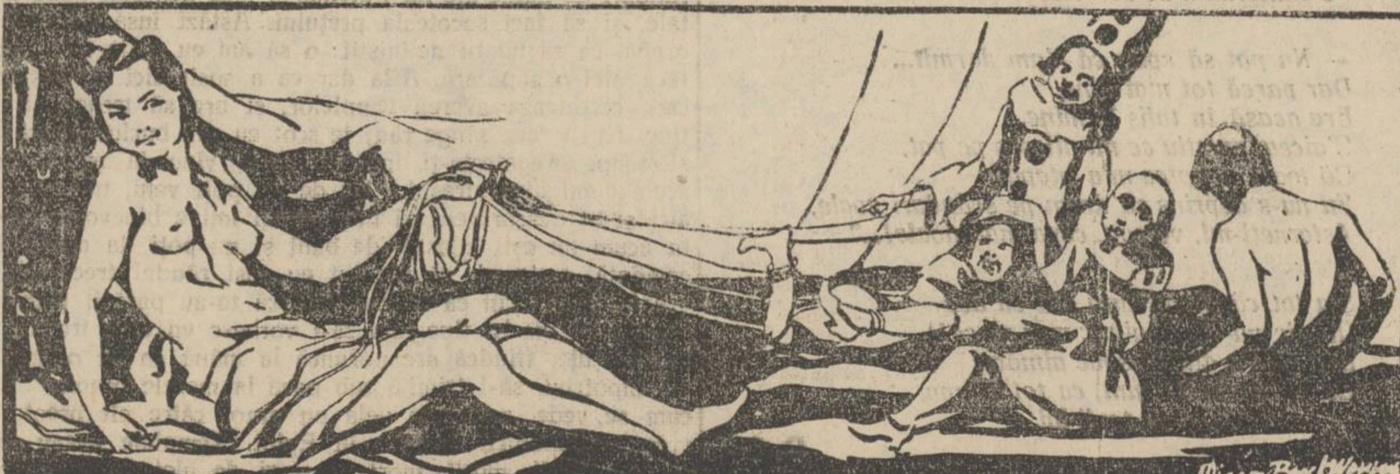
Lângă odaia lui Marcu, era odaia „lui madam Tinca". Bătrâna spălătoreasă, căreia toată lumea îi zicea Tinca, fusese înălţată brusc la rangul de „madam" de când se aflase, în curte, că are un fiu avocat cu faimă în centrul oraşului. Coana Aneta o întrebase ades: — „Nu-i e ruşine băiatului d-tale să te lase în mizeria asta!" Bătrâna răspundea totdeauna într'un oftat: — „Ei, îmi dă el destul... da vezi, cucoană, că are şi el nevoile lui"...

Crudu îşi numără astfel, în minte, pe toţi vecinii lui din Fundătura Cimitirului No. 13. Acum, era mulţumit. Ii cunoştea pe toţi. Pe toţi ? Nu încă... Vecinul din dreapta îi rămăsese necunoscut. Crudu se gândi: Mă desparte un singur zid — un zid tăiat de o uşă, — şi, totuşi, nu ştiu cine e. O clipă fu înfiorat de acest gând... Afară, ploaia cădea mereu, burlanele ţuruiau întristător, vântul se muncia cu gemete adânci.

...Ii cunoştea pe toţi ceilalţi. Nu vorbise niciodată, cu nici unul din ei, fiindcă n'avusese prilejul. Se salutau aşa... ca să se salute. Dar le aflase numele, aflase micile lor taine din crâmpeie de convorbiri, prinse în fugă, din ce-i spusese vânzătorul de gazete, care-i aducea în fiecare dimineaţă gazeta, din ce auzise la cârciuma din colţ, unde se oprise de câteva ori—nu atât ca să-şi bea paharul de rom, cu care se obicinuise în fiecare seară înainte de a se culca, — ci mai mult ca să afle ceva despre vecinii lui din curte.... Nimeni nu-i putea da însă, nici o lămurire despre vecinul cel mai apropiat, despre omul care locuia dincolo de uşa aceasta...

Crudu adormi, gândindu-se la acest ciudat personagiu, pe care nu-l văzuse niciodată şi de care nu vorbea nimeni.

TUDOR TEODORESCU-BRANISTE

Gânduri

Caracterul omului sălăşluieşte în inteligenţă, nu în inimă. — **Iacobi**

Navigăm diferit în viaţă ; raţiunea ne serveşte de busolă ; pasiunea e vântul care ne mână. — **Pope**

A trăi, e a munci ; pentru cine nu face nimic din existenţa lui, existenţa nu-i nimic. — **Doamna Guizot**

Pentru a înfăptui lucruri mari, trebuie să trăieşti ca şi cum n'ar trebui niciodată să mori. — **Vauvenargues**

Măsura fericirii noastre lăuntrice, nu e adesea decât măsura progreselor noastre. — **Doamna Swetchine**

Tot ceeace ne dă pământul şi tot ceeace se numeşte fericire, nu-i decât o jucărie a soartei ; numai ceeace suntem ne aparţine. — **Lavater**

Numai acela e vrednic de libertate, care ştie să şi-o cucerească în fiecare zi. — **Goethe**

Inţeleptul îşi restrânge nevoile pentru a-şi păstra şi mări libertatea. — **Schopenhauer**

Trebuie să trăieşti o oră supremă de înflăcărare şi să dispari pentru totdeauna sub tină, mai înainte de-a se veşteji tot farmecul, mai înainte de-a pieri toată graţia. — **G. d'Annunzio**

Ceeace-i datorăm lui Dumnezeu, e să-l iubim. — **Lacordaire**

Inainte de-aţi consulta fantezia, consultă-ţi punga. — **Franklin**

Ţineţi minte că scopul educaţiei e să formeze inşi în stare să se conducă singuri, nu să fie guvernaţi de alţii. — **Herbert Spencer**

Geniul nu se poate simula. — **Max Jacob**

Moralitatea e atitudinea pe care-o adoptăm faţă de persoanele pe cari nu le putem suferi.

Cinismul consistă în a vedea lucrurile aşa cum sunt, nu cum ar trebui să fie !... — **Oscar Wilde**

Iubirea cea mai exclusivă pentru o persoană ascunde întotdeauna iubirea pentru altceva.

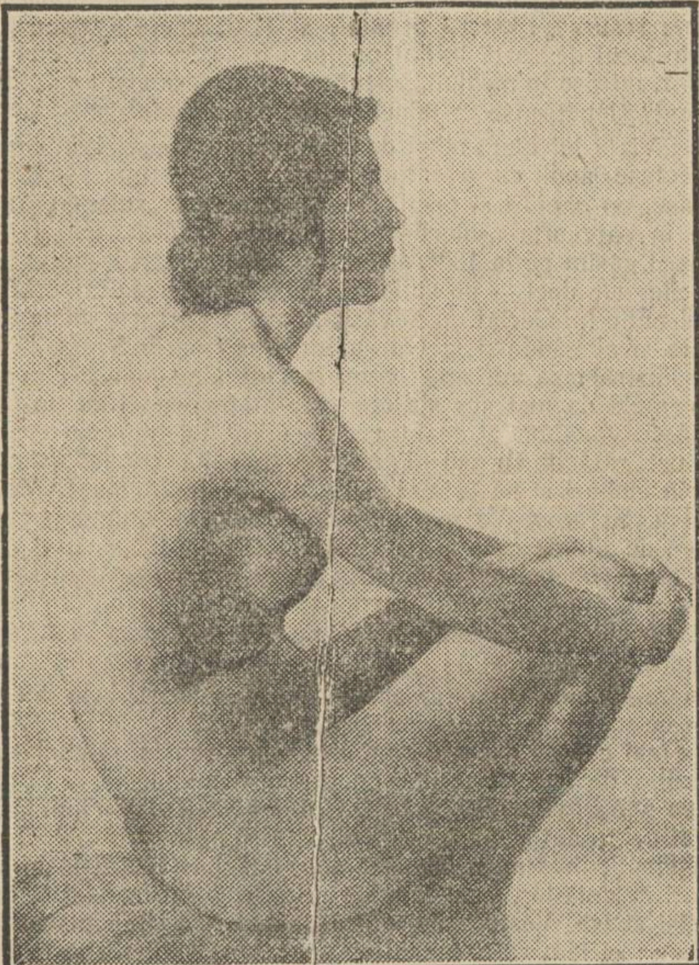
Numai sadismul dă un fundament în viaţă, esteticei melodramei.

Aproape toţi oamenii din lume sunt atât de neînsemnaţi, încât semenii lor nu folosesc altă măsură pentru a-i judeca, decât gradul lor de amabilitate : când sunt invitaţi îi iubesc ; când sunt excluşi îi detestă. — **Marcel Proust**

In pragul unui nou an plastic

Criteriile cele mai îndrituite, — atunci când trebuiesc înfăţişate lumii cetitoare, dornică de iniţiere sinceră, de informaţie precisă şi obiectivă, — directivele logice, acelea cari determină spiritul critic să prefere o anumită operă artistică şi să respingă cutare altă categorie pe nedrept socotită artă, — credem că s'au precizat îndeajuns în cronicele anterioare pe cari le-am publicat în această revistă.

E cu putinţă să fi greşit în unele aprecieri, să ne fi înşelat în altele. N'o spunem pentru a ne scuza. Şi n'o facem dintr'o falsă modestie. Cu oarecari învăţăminte, pe cari le-am câştigat, ne vom păstra, şi de-aci'nainte, independenţa spirituală şi obiectivitatea critică..

P. Bulgăraş „Un bronz"

Expoziţia Petre Bulgăraş
(Sala Ileana)

Originar din Bârlad, Bulgăraş se înscrise, după absolvirea liceului, la şcoala de Belle-arte din Iaşi, unde maestrul Bardazare, îi îndreptă primii paşi în artă. Venit în Bucureşti, făcu ultimul an la Şcoala de Belle-arte de aici, apoi plecă la Paris, unde-şi continuă studiile cu Lucien Olivier Merson. A vizitat muzeele din Paris, şi din Italia, studiindu-i pe clasici şi pe moderni.

Prima timidă prezentare într'o expoziţie personală a avut-o în 1915. A mai avut câteva expoziţii personale (în Bucureşti şi în provincie).

P. Bulgăraş „Omul la necaz"

Bulgăraş e un temperament înflăcărat, dar şi conştiincios. El a înţeles că melodia colorată a firii nu se poate îmbrăca desăvârşit armonic, decât într'un desen clasic. Ispita modernismului n'a existat pentru dânsul. Indrăgostit de expresia şi armonia liniilor portretului de femee, Bulgăraş a înfăptuit tablouri de artă adevărată, şi a concentrat o rară delicateţă în zugrăvirea florilor pe cari le reliefează din cuţit, în maniera în care lucra înainte şi Băncilă.

O extraordinară uşurinţă de expresie, puţin cam emfatică poate, dar de loc vulgară, îl îndeamnă să lucreze prea multe flori în raport cu celelalte bucăţi.

Ferindu-se de dulcegării şi artificiozităţi de atitudine, Bulgăraş ne-a dat frumosul „Model al d-rei Burdy din Paris" dar mai ales „Un bronz" — care aminteşte „Singurătatea" lui Jean Hippolyte Flandrin.

„Omul la necaz", „Jenny", „Ţiganca" (28), „Olga", „Portretul d-rei N.", „Frumoasa spoitoreasă", „Ali", „Inconscience", „Spoitingiri" şi cele câteva desene fără indicaţie, — sunt lucrările cele mai frumoase şi mai izbutit închegate din punct de vedere tehnic.

Bulgăraş nu aduce nici-o inovaţie în arta lui. Păstrându-se în intim contact sufletesc cu sensibilitatea adâncă a formulei clasice, el ocoleşte rafinamentele de pastă, izbutind totuş să prindă în pata de culoare efecte susţinute, cari poartă accentul particular al temperamentului convins şi sigur de sine.

Aşteptăm dela dânsul compoziţia mare şi definitivă, pe care însuşirile sale alese, viziunea şi tehnica lui, ne îndreptăţesc să i-o pretindem.

Academia Artelor decorative
(Str. Câmpineanu)

Lumea se agită necurmat. Frământările sufleteşti, tălmăcite în expresiile artistice ale vremii, cunosc momente de spontane, şi neaşteptate erupţiuni, fecundând motivele plastice şi determinând un puternic ecou de armonizare, în artele decorative.

Modernismul, şi nu modernismul — fiindcă termenul s'a compromis, — spiritul nou îşi impune şi în manifestările vieţii practice drepturile lui. Un stil se cere substituit harababurii care domneşte în locuinţele noastre.

Mişcarea care se duce pretutindeni astăzi, pentru o reînoire a formelor artistice, urmează şi la noi eforturile şi tendinţele cele mai actuale, îmbrăţişând nu numai construcţia de dragul construcţiei, dar coroborând caracterele originale, esenţiale şi vii ale construcţiilor îndrăzneţe, în realizări practice de cea mai nemijlocită utilitate.

Păşind în al treilea an de existenţă, Academia artelor decorative şi-a deschis, în fosta Casă a Artei, o expoziţie care a stârnit mult entuziasm şi destule nedumeriri. Legitime oarecum, ambele aceste atitudini — ele nu înlătură însă justificările.

Intenţiunile mărturisite ale organizatorilor acestor expoziţii sunt: de a crea şi a produce obiecte de artă decorativă, cari să înlocuiască cantitatea ce circulă sub eticheta de „artistic" prin vitrinele prăvăliilor, şi în acelaş timp să preîntâmpine ca majoritatea interioarelor să devină adevărate „muzee de orori".

Folosind pilda pe care a adus-o expoziţia Artelor Decorative din Paris, unde anul trecut toate popoarele au dovedit cum înţeleg să se folosească practic de noile curente de artă, — artiştii noştri decoratori au căutat cu mijloace şi material redus să obţină un maximum de rezultate practice şi estetice.

Academia artelor decorative asumându-şi rolul de îndrumător, înţelege să pună o concordanţă între necesităţile vieţii practice şi atmosfera vremii, oglindind sufletul ţării noastre şi-al generaţiei actuale, şi punând astfel în circulaţie o nouă expresie artistică decorativă, românească..

Ca o chezăşie că scopul acestei instituţii va fi pe deplin înfăptuit, e deajuns să pomenim că în comitetul de direcţie — ca şi în cel de patronaj — al Academiei de Arte Decorative sunt personalităţi artistice şi culturale cunoscute, iar cursurile sunt predate de profesori specialişti.

Expoziţia actuală aduce lucrări în metal, în piele, în fildeş, cărţi legate artistic, lămpi, mobilă modernă de buduoar şi de sufragerie, perne originale, batikuri, covcare, ceramică modernă, cristaluri, dantelă, obiecte casnice, litografie, aquaforte, gravuri în lemn, monotip, aquatinta, pictură, desen, sculptură şi diferite obiecte de artă decorativă.

Pentru spiritul de organizator şi de iniţiator al d-lui H. Fischer-Galaţi şi pentru d. Andrei Vespremie, directorul delegat al Academiei, nu avem decât cuvinte de laudă. Cunoaştem greutăţile înjghebării unei astfel de expoziţii. Nu putem împărtăşi însă în totul atmosfera de acolo, cu atât mai mult, cu cât specificul românesc se lasă deabia bănuit pe alocurea şi nu e *încă* preocuparea esenţială a nouilor înfăptuiri. Vechea artă românească are atât de multe afinităţi cu spiritul modern şi e atât de aptă pentru modernizare, încât elementele ei cele mai sugestive trebuiesc neapărat câştigate pentru noua formulă decorativă.

Ar mai fi poate de făcut unele observaţiuni în legătură cu consecvenţa pe care ar trebui să o înfăţişeze activitatea Academiei de Arte Decorative. Ne vom opri numai la un amănunt care pare să fie în contradicţie cu drumul iniţial ce şi-au propus artiştii noui, să-l urmeze: Când tendinţa generală a arhitectonicei moderne merge către simplificare, de ce să complicăm construcţia, făcând într'un acelaş obiect, şi ceas, şi lampă, şi tabachere, şi călimară, şi cutie de peniţe, şi tampon, şi sonerie? Dacă vom avea nevoe de călimară, va trebui să luăm cu noi tot acest bagaj, sau imobilizându-l din cauza legăturii cu firul electric ori cu soneria, îi vom rata utilitatea. Şi-apoi nu mai sunt practice azi nici bricegele cari au şi cuţit şi lingură şi foarfecă şi daltă şi tirbuşon: te serveşti prost de toate...

Dar pentru organizarea expoziţiei, e evident, s'a muncit serios şi cu avânt. Atmosfera de fină intelectualitate şi estetică pe care o respiri acolo, te recheamă...

Expoziţia Pejin — Eugenia Andreescu
(Sala Mozart)

Intoarsă de curând din Paris, unde a avut vreme să-şi îmbolnăvească retina, învăţând şi rămânând numai cu ceeace are mai „strâmb" André Lhote, — doamna Eugenia Andreescu, „formată în contact cu disciplina severă a picturei moderniste franceze" — cum spune un confrate, — şi unanim apreciată la salonul independenţilor, din Paris, — aduce o sensibilitate puţin personală şi o schilodire bizară a formelor omeneşti. Nu are nici pastă, nici desen, iar unele armonizări constructiviste, par întâmplătoare şi fără preţ.

Sau poate doamna Andreescu ştie să lucreze şi altfel?

* * *

Pe locotenent-colonelul P. Jinga (Pejin), care nu e un diletant în pictură, l-am urmărit într'o interesantă evoluţie. Peisagist şi colorist de talent, artistul acesta aduce totuşi şi astăzi unele asperităţi inexplicabile.

Peisagiul, care nu trebuie să fie fotografie, cere totdeauna eforturi lăuntrice. Dacă artistul nu simte tresărind ceva într'însul, în faţa unui colţ din natură, zădarnic va încerca să-l pună pe pânză; va fi ori-ce altceva, numai artă nu. Lucrând probabil uneori mai mult voliţional decât inspirat, Pejin înfăţişează ciudatul aspect al unei opere care se scindează dela sine. Sunt în expoziţia sa Bosforuri luminoase, pini aplecaţi par'că de desnădejde şi pustiu, uliţe

P. Bulgăraş „Jenny"

P. Bulgăraş „Modelul"

cu perspective minunat prinse, pomi cu vârf de suliţă înfiptă în nori — tablouri lucrate într'un colorit larg expresiv, — şi sunt altele cu bărci de hârtie pe apă de sticlă, cu flori artificiale şi cu geamii compuse şcolăreşte. Şi panourile numără o sută cincizeci de bucăţi...

Expoziţia S. Lerner — Aspasia Străjescu
(Căminul Artelor Regina Maria)

E o ruşine pentru arta românească să se mai găsească astăzi o sală de închiriat pentru cel mai odios diletantism pictural pe care l-am văzut vre-odată; doamna Aspasia Străjescu expune în centrul Capitalei şapte-zeci şi cinci de inepţii, brutal şi barbar colorate, dovedind o totală lipsă de gust şi de cel mai elementar simţ autocritic. E trist că se mai poate confunda astăzi, la noi, bidineaua cu penelul, pentru maimuţăreli seci, afectate şi cu totul inutile.

* * *

Pictorul S. Lerner, venit din Paris, cu autorizata recomandaţie a lui Gustave Kahn, prezintă într'o sală vecină, bucăţi puţine, originale şi interesant realizate. Urmărind caracteristicul, simbolul, Lerner cade adesea în literaturizare. Insăşi adâncirea ideii prin deformare nervoasă, se confundă câte-odată la dânsul cu „atitudinea".

De bună seamă, Lerner vădeşte excelente calităţi de desen. „Optimistul" şi „Vanitate", de pildă, sunt două com-

S. Lerner Optimism

poziţii lucrate cu echilibru, — iar culoarea în cea dintâi, ca şi în „Deşertăciunea deşertăciunilor", „Aşteptare", „Tatăl meu şi cu mine", e vie şi proaspătă, respirând corespondenţele tainice cari au vibrat în sufletul artistului. Accentuând contrastele şi săpând definitiv expresia, „Cămătăreasa" lui Lerner nu e o zgripţoroaică oarecare, e tipul cămătăresei, e „simbolul burgheziei capitaliste", hrăpăreţe şi ghiftuite.

Inlăturând ori-ce inegalitate de execuţie, şi ţintind la o armonizare atmosferică, fondul celor mai multe din tablourile acestui pictor, e decorat cu motive adecvate. Planurile se simplifică şi se apropie, pentru a se confunda în intenţia zugrăvită. Totul contribuie la închegarea intimă a formei în culoare, pentru a ne sugera, fără răzvrătire, oboseala, melancolia, extazul, nostalgia, sau decepţiile vieţii.

Descătuşat de obsesiile academice, stăpânind o viziune puternic personală, S. Lerner desăvârşeşte o formulă care numai pe calea aceasta poate da roade.

La Ateneu
Expun pictorii *Paul Scorţescu* şi *Paul Verona*

H. BLAZIAN

„ZOOLOGICE"

Desen

Ciupercile deschid umbrele japoneze,
Obrajii coloraţi ferindu-i de căldură
Privighetoarea cântă imnuri tiroleze
Cu ochii aplecaţi pe-a zării partitură.

In ceaşca unei frunze fragile de metal
Umplută până 'n vârf cu picuri de lumină,
Un melc ce poartă 'n spate apartament oval
Arată coarne mici cu bumbi de gelatină

Departe, asfinţitul e-o pânză de asbest
Se sbate 'n agonie solarul disc de jar;
O pasăre vâsleşte amurgul... şi spre est
S'a vetecit cortina cerească de pojar...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Cronica cinematografică

Betty Compson crede că scarabeul cu smaralde pe care-l poartă ca pendantiv, — îi aduce noroc. L'a primit dela nişte prieteni care explorau ruinele pitoreşti ale Egiptului.

Dorothy Mackaill e protejată de toate relele, graţie unei brăţări a indienilor Navajo.

Constance Talmadge e convinsă că perlele îi aduc noroc. Dacă nu le poate purta, le ia la plimbare cu dânsa.

Rood La Rocque nu se desparte de creionul roşu pe care l-a întrebuinţat când a debutat la vârsta de 17 ani.

Agnes Ayres poartă la degetul mic inelul ce-l avea ca baby.

Conrad Nagel în fiecare film poartă la guler un buton de aur, care aparţinuse marelui actor Edwin Booth.

Pola Negri are un inel care a fost câteva secole în familia ei (!?).

Anita Stewart posedă o ghiată ce fusese purtată de fratele ei, când era mic.

Buster Keaton crede că ghinionul l-ar persecuta dacă n'ar purta clasica sa pălărie turtită.

Lilian Gish are ca talisman un pitic în haină roşie primit dela o femeie bătrână din Roma.

Thomas Meighan nu se desparte de o monedă găsită în insulele Tobogu.

John Gilbert n'ar începe un film fără să întrebuinţeze cutia cu farduri care a aparţinut mamei sale — Ida Clair, celebra artistă.

Norma Talmadge posedă un safir porte bonheur. Il poartă în orice film. E primul dar primit de la bărbatul ei, Joseph Schenk.

Collen Moore are o minge de fildeş, fabricată din colţii unui elefant alb, considerat sfânt în India.

* * *

Când îi dădu în gând lui Abel Gance să facă un film în şase serii în care să fie concretizată viaţa lui Napoleon, toţi proprietarii de cinematografe începură să râdă. „Cine se va mai interesa de acest subiect învechit? Apoi, înscenarea va cere un capital formidabil şi o muncă titanică. Abel Gance nu va reuşi !"" Acesta a fost ecoul opiniei publice Dar marele regisor s'a pus pe lucru. Iată acum, că prima serie *„Tinereţea lui Bonaparte"* va rula în curând la Paris. Fragmentul acesta terminat a dovedit celor care l-au văzut, că întregul film va fi o operă formidabilă cum nu s'a mai lucrat vreodată în Franţa. Nu va coprinde numai copilăria, adolescenţa şi debuturile marelui om, ci o grandioasă epopee a epocei acelea atât de tragică şi de senzaţională : *Revoluţia franceză, Teroarea, Conventiunea.*

Regisorul marelui film *„La Roue"* secondat de *Henry Krauss* şi *Tourjansky*, va îmbogăţi arta mută cu o nouă capodoperă. Principalele episoade din film vor fi: *Asediul Toulonului; Ghilotinarea lui Beauharnais; Şedinţele conventiunii; Danton, învăţând pe cetăţeni Marseillaisa; Asasinarea lui Marat ; Idila tragică a Lucilei cu Camille Desmouslins*, şi pe de-asupra, umbra crescândă a lui Napoleon care se profilează pe zidul istoriei universale.

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila"' str. Wilson No. 1 (Fundaţia Carol I)

CARTI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: Antologie făcută de M. Dragomirescu, prof. universitar. Editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson No. 1, cu 200 lei.

A apărut în editura „Bibliofila" PARLAMENTUL IN CARICATURA, un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului *A. Mărculescu.*

Eugen Relgis, Poezii. — *Eugen Relgis*, Melodiile Tăcerii. — Nemo, Grafologie. Scrisul şi Omul.

CARTI FRANŢUZEŞTI

7 lei francul francez

R. Boylesve: Les deux romanciers. — *Marius-Ary Leblond:* Les martyrs de la république. — *Fr. de Miomandre:* Le radjah de Mazulipatam. — *M. Betz:* Le Démon impur. — *A. Colling:* L'Iroquois. — H. *Malo:* Le beau Montrond. — *L. Hemon:* Battling Malone. — *H. Duvernois:* Morte la bête. — *G. Duhamel:* Lettres au Patagon. — *J. Gontcharoff:* Oblomoff. — *O. Wilde:* De profundis. — *Sir Ernest J.-P. Benn:* Les Confessions d'un capitaliste. — Anthologie de l'occultisme.

CITIŢI: *Vient de paraitre*, revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CĂRŢI BIBLIOFILE

Gratry: Les Sources (din col. „Le livre catholique"). Gravuri în lemn de Roger Grillon. — *H. de Balzac:* Les Contes drolatiques. Cu ilustraţiuni de J. Hémard. — *J. Bruller*, 21 recettes pratiques de mort violente, précédées d'un petit manuel du parfait suicidé. (Ilustrat).

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CĂRŢI GERMANE

Marca la cursul zilei

Adler Fr.: Waldemar Bonsels — Sein Welbield und seine Gestalten. — *Curtius E. R.:* Französischer Geist im neuen Europa. — *Forst-Battaglia:* Französische Literatur der Gegenwart 1870—1924. — *Notzel:* Das Leben Dostojewskis. — *Soergel:* Dichter und Dichtung der Zeit. Neue Folge: Im Banne des Expressionismus. — *Amundsen:* Die Jagd nach dem Nordpol. — *Behne:* Der moderne Zweckbau. — *Bell:* Tibet einst und jetzt. — *Domville-Fife:* Unter Wilden am Amazonas. — *Finch:* Der Kampf um den Mount Everest. — *A. M. Hassanein Bey:* Rätsel der Wüste. *Helling:* Mit Auto und Büchse in Asien. — *Kandt R.:* Caput Nili. — *A. H. Savage Landor:* Der wilde Landor. — *Nansen:* Unter Robben und Eisbären. — *Norden H.:* Auf neuen Pfaden im Kongo. — *Harry Phiby:* Das geheimnisvolle Arabien. — *Stefansen:* Das Geheimnis der Eskimos.

Afară de cărţile de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila"*, *Bucureşti*, *str. Wilson 1* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti, esperantişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

Arnold Böcklin Veritas

Din CHAMFORT

Caractere și anecdote

— Astăzi, 15 Martie 1782, am făcut — zicea d· de... o faptă bună de o speță destul de rară. Am consolat pe un om cinstit, plin de merite, bogat de 100.000 livre rentă, de foarte mare familie, cu mult spirit, perfect sănătos, etc., și eu, sunt sărac, obscur și bolnav".

— E un fapt cunoscut, că Prințesa fiica regelui, jucându-se cu una din servitoarele ei, îi zări mâna și după ce-i numără degetele: „Cum? zise copila cu mirare, ai și d-ta cinci degete, ca și mine?" și mai numără odată, ca să se convingă.

— M îmi spunea: „Am văzut femei din toate țările; Italianca nu crede că-i iubită de amantul ei, decât când acesta e capabil să comită o crimă pentru dânsa; Englezoaica, o nebunie; Franțuzoaica, o prostie".

— Duclos spunea despre nu știu ce ticălos, care se îmbogățise· „Il scuipi în obraz, il ștergi cu piciorul, și el mulțumește".

— Un bărbat își petrecea, de treizeci de ani, toate serile la d-na de.... Soția lui muri, lumea crezu că se va căsători cu cealaltă și-l încuraja la aceasta. El refuză: „n'aşi mai şti, zise el, unde să-mi petrec serile".

— I se combătea o părere a lui M. asupra unei lucrări, vorbindu-i-se de public, care judeca altfel: „Publicul, publicul! zise el; câți proști trebuie ca să formeze un public?"

— M... citind scrisoarea Sfântului Ieremia, în care el zugrăvește cu cea mai mare energie violența pasiunilor sale, zicea: „Forța ispitelor sale îmi face mai multă poftă, decât mă sperie pocăința lui".

— Se făcea o colectă la Academia franceză; mai lipsia un ludovic de aur. Unul dintre membri, cunoscut prin zgârcenia sa, fu bănuit că n'ar fi contribuit; el susținu că pusese. Cel care făcea colecta zise: „Nu l'am văzut; dar îl cred". D. de Fontenelle termină discuția zicând: „Eu l'am văzut; dar nu-l cred".

— Contele de Mirabeau, foarte urât la față, dar plin de spirit, fiind pus în cauză pentru o pretinsă răpire și seducere, fu propriul său avocat. „Domnilor, zise el, sunt acuzat de seducere; drept răspuns și ca apărare, cer ca portretul meu să fie depus la grefă". Procurorul nu înțelegea: „Prostule!, zise judecătorul, dar privește figura dumnealui!"

— M... zicea că un spirit înțelept, pătrunzător și care ar vedea societatea așa cum este, n'ar găsi peste tot decât amărăciune. Trebuie cu orice preț să-ți îndrepți privirile către partea veselă și să te obișnuiești a nu privi pe om decât ca o paiață și societatea ca o scândură pe care ea sare. Atunci, totul se schimbă: vanitatea fiecăruia, nuanțele sale, ticăloșiile, etc., totul devine amuzant și-ți păstrezi sănătatea.

— M... îmi spunea: „Am renunțat la prietenia a doi oameni: unul, findcă nu mi-a vorbit niciodată de dânsul; celălalt, fiindcă nu mi-a vorbit niciodată de mine'.

— Se făcea o procesiune cu moaștele S-tei Geneviève, pentru a se căpăta vreme frumoasă De abia se pornise procesiunea și începu să plouă; la care episcopul de Castres zise glumeț: „Sfânta se înșeală; crede că i se cere ploaie".

AMINTIRI DIN CHIȘINĂU

Casa și familia Finn

Dentistul Boris Finn, din Odesa, s'a stabilit în Chișinău pela 1885, aducând cu el un cabinet dentar ultramodern (pe vremea aceea), luxos și cu vast instrumentar.

Până atunci, în capitala „guberniei de vin și de mămăligă", arta dentistică era reprezentată de vre-o trei dentiști de modă veche și de cei câțiva bărbieri-armeni care câștigaseră încrederea nemărginită a populației.

Instrumentele dentare erau absolut la fel — la dentiști ca și la bărbieri: un cleşte și o „unghie de capră".

Plombe de ciment sau de cauciuc nu existau încă în arta dentară din Chișinău; nici dinți falși de aur sau de os.

Anestezia era încă necunoscută, dinții stricați se extrăgeau cam.... **„cu durere"**.

Anecdote nenumărate se povesteau, cum dentistul își târa clientul, apucându-i măseaua cu cleștele, prin toate sălile și pe toate scările casei, în sus și în jos, până când amândoi dădeau peste un agent de asigurare. Acesta era încântat că-i cădea în mână un client cu totul amețit și cuprins de frica morții, și că nu-i nevoe să-i vorbească ceasuri întregi ca să-l convingă să-și asigure viața: n'avea decât să-l smulgă din cleștele dentistului. Deci, îl apuca pe nefericitul cetățean de picioare și-l smuncea cu atâta putere, încât măseaua îi sărea din falcă, durerea înceta în aceeaș clipă, și recunoscătorul cetățean iscălea în toiul bucuriei, procesul verbal de asigurare....

Asigurarea vieții era peste Prut, în acea epocă, cea dintâi rândunică a civilizației europene. A doua rândunică, venise odată cu instalarea cabinetului dentar al lui Finn în Chișinău. De aci înainte, reforma vieții provinciale era asigurată: pavaj, conductă de apă, ghete cu nasturi, șepci în loc de chipiuri, moașe cu diplomă în loc de „babe înțelepte", tramvai cu cai, lumină electrică, café-chantant cu franțuzoaice veritabile, serul antidifteric, și așa mai departe, până în ziua de astăzi....

Acum patruzeci de ani și mai bine, boerii basarabeni își reparau danturile mai mult în timpul șederii lor, iarna, la Odesa și Kiew, vizitând pe dentiștii cu renume, între dejunuri și dineuri, căutând să nu-i doară măselele seara, la Operă, unde aveau câte o lojă abonată pe tot sezonul. Populația plebee și burgheză a Chișinăului se mulțumea, însă, după cum am spus, cu serviciile bărbierilor-dentiști.

Deși trenul-curier Chișinău-Odesa, plecând la orele 7 dimineața, parcurgea această distanță numai în cinci ceasuri,— totuși călătoria cerea cheltueli prea mari: câte trei ruble dus și întors cu clasa a treia, restaurante, birjari și multe altele, neprevăzute în bugetul de economie supremă al Basarabenilor. Dar riscul de a te rătăci în oceanul omenesc, prea agitat, al unui mare oraș-port? Dar ispitele periculoase care-i asetaptă pe soți la atâta depărtare de alcovul familiei? Mai ales atunci când din cauza afacerilor sau din pricina tratamentului dentar, timpul de șease ceasuri, între sosirea trenului-curier la Odesa și plecarea lui la Chișinău, era absolut insuficient și soții—el sau ea... separat—trebuia neapărat să rămână adăpostiți pentru o noapte, două, sau mai multe, sub acoperișul unui... **hotel!**

Astfel călătoriile la Odesa erau o obicinuință pur boerească sau un lux pe care nu și-l puteau îngădui decât marii negustori și cerealiști din Chișinău. Restul populației, nu se prea folosea de cele două perechi de șine de cale ferată care legau capitala Basarabiei cu drumurile mari ale Rusiei de Sud.

Rar când se mai hotăra câte cineva să se expună riscului egal aproape cu cel a sinuciderii— ca să plece la bâlciul „Contractelor" din Kiev, sau la „Sfânta Lavră a Kievo-Pecerscului", ori la vreun proces la Curtea de Apel din Odesa, la clinicile universitare sau profesorii de la Medicină, renumiți chirurgi, etc.

Și atunci, preparativele și peripețiile unei astfel de plecări, erau și ele nenumărate, începând cu faptul că trebuia să-și ia rămas bun dela toate rubedeniile, până la neamul al treilea, dela prieteni și dela șefi, — să viziteze mormintele părinților și bunicilor, să slujească acolo parastase, și acasă te-deumuri, pentru întoarcerea cu noroc din călătoria proectată... ,

A scontat toată această stare de lucruri, dentistul Boris Finn din Odesa, sau s'a hazardat și el instalându-se în Chișinău ca o bombă căzută peste calmul imperturbabil al bărbierilor-dentiști?

Realitatea a dovedit numaidecât că Boris Finn a nimerit'o excepțional de bine, hotărându-se să fie cel dintâi la Chișinău în loc de a rămânea al doilea la Odesa.

In primul rând, foarte mulți boieri și mai ales membri mai mici ai familiilor boerești, au putut astfel să-și repare danturile stând acasă, și neaventurându-se decât până la casa cu No. 57 din strada „Galbinscaia" (numită astfel în cinstea târgușorului cu vre-o trei mii de locuitori— „Gura-Galbenă", situat cu vre-o 60 km. spre sud de Chișinău), unde se afla cabinetul dentar al lui Finn.

Apoi, luând pilda dela boeri și dela negustorii bogați, muritorii cei simpli, foarte numeroși pe atunci în Chișinău, au început să-și împodobească boturile rozătoare cu dinți de os veritabil, albi, ascunși cu mare artă, de Boris Finn, în cadrul interior, de aur, cu șuruburi minuscule, cu fel de fel de „punți" și arcuri. Aci locuitorilor din Chișinău li s'a scos pentru prima oară dinții, **fără durere**, operația făcându-li-se sub narcotice.

Dentistul Finn a devenit în cel mai scurt timp, cel mai popular om din Chișinău. Lucra fără încetare Peste un an, cabinetul său s'a transformat într'un vast atelier-laborator, unde lucrau cei patru ajutori ai săi, foarte pricepuți, cu diplome de dentiști, sub supravegherea personală a patronului, care opera cu mâna-i proprie numai prin gurile notabililor orașului și ai „guberniei". Ploaia de aur s'a revărsat pe capul bietului Boris Finn, ploaia neinvidiată nici de dentiștii cei vechi, nici de bărbieri, cari recurgeau acuma și ei la serviciile lui Finn și se alegeau cu danturi minunate, foarte ieftin plătite—după principiul de colegialitate, proclamat de Finn. Toată lumea îi dorea multe succese materiale și morale, și de aci înainte. In stradă, în bulevard și în grădina publică, oamenii îi admirau familia: o nevastă frumoasă, tânără, foarte distinsă și cei trei copilași adorabili—o fetiță și doi băeți.

La început, societatea mare evreească a orașului, se cam ferea familia Finn: madam Finn era doar, o creștină din Odesa, deși numai luterană și deși dintr'o familie evreiască bună. Apoi, familia Finn nu observa nici o prescripție religioasă, a nici unuia din riturile cunoscute. Doamna Finn se ocupa esclusiv cu gospodăria și cu copiii; el — numai cu meseria lui. Extraordinar de comunicativ și de amabil,— în timpul lucrului,—cu pacienții. Finn nu apărea nicăeri, nici prin cluburi mixte, intelectuale, unde funcționarii de stat, profesioniștii liberi, comercianții evrei și ne-evrei, se contopeau într'o massă democratică de provinciali....

Finn a știut să sconteze cu precizie situația lui în oraș. Peste un an, toți și toate—până și familiile nobile basarabene, până și Clubul Nobilimei — doreau să-l vadă pe dânsul și familia lui, răspunzând la invitațiile inzistente de-a lua parte la serate, baluri și serbări, ca egali în societate—nu venetici sau parveniți. Acest omuleț, brunet, grăsuț cu măsură, cu figură frumoasă, se făcuse foarte simpatizat în ochii tuturora.

Credința lui față de nevastă, ajunsese proverbială: nu făcea curte decât verbal, cucoanelor care sufereau de măsele. Nevastă-sa, deși de aceeaș statură cu dânsul, apărea mai înaltă, ca orice femeie; nici ea nu răspundea la vreo insistență și la avansurile snobilor și cavalerilor basarabeni.

Perechea aceasta, își câștigase averea cu o repeziciune nemaiauzită, însă numai prin muncă și pe căi cinstite. La început, Finn percepea dela clienții lui aceeaș plată ca și dentiștii cei renumiți din Odesa, plus jumătate din suma pe care un Basarabean ar fi fost nevoit s'o cheltuiască călătorind la Odesa pentru a-și trata dinții. Apoi, fiind foarte bine informat asupra situației materiale și a spiritului de risipă sau de economie al fiecăruia dintre Basarabeni, a știut să se orienteze în buzunarele acestora cu mare artă, procedând drept, și pe placul tuturora...

Monopolul lui Finn în dentistica Chișinăului, a durat vreo cinci ani. Se afirma pe la 1890 că are cel puțin jumătate milion de ruble, depuse la Banca de Stat. Apoi, unii dintre ajutorii lui, părăsindu-l treptat, și-au deschis cabinete proprii.

Au venit din Odesa, Kiev și Petersburg câțiva dentiști diplomați și și-au instalat atelierele după ultimul cuvânt al tehnicei dentare. A apărut și un doctor în medicină, specialist dentist, d-rul Carpinovschi. Dentiștii vechi și bărbierii au rămas atunci numai pentru uzul mahalalelor și al oborului de vite. Chișinăul fu înzestrat cu încă două licee de băeți și două de fete; căpătă conductă de apă și începu să fie pavat; populația crescu simțitor, tocmai din cauza îmbunătățirilor edilitare. Finn însă n'a resimțit concurența, fiindcă tocmai surplusul întreg de pacienți era absorbit de concurenții săi, iar vechea-i clientelă rămânea numeroasă ca și înainte. Spiritul culturii generale în creștere, scotea din straturile din ce în ce mai adânci ale populației Chișinăului, contingente mereu nouă de clienți ai dentisticei raționale, moderne.

Au trecut astfel încă cinci sau șease ani. In cabinetul lui Finn, lucrau numai ajutoarele sale. Patronul intervenea în munca lor și lua parte activă la operații, numai foarte rar, când cazul necesita prezența sa. In schimb, îl pasionau jocurile de noroc dela club, unde când pierdea, când câștiga sume mari. Noaptea — club, iar ziua — grajdurile boerilor basarabeni: devenise, treptat, un cunoscător extraordinar al cailor de rasă, al combinațiilor de curse, de alergări, de antrenament. Işi aranjase apoi un grajd propriu, la Odesa, unde se ducea foarte des. Grajdul acesta era format la început din mânji aleși și cumpărați de Finn dela diferiți crescători din provincie. Peste doi-trei ani însă, grajdul se afla în plină activitate și-și câștigă locul de cinste prin turfurile dela Odesa, Kiev, Harcov și Rostov.

Pasiunea jocului și a cailor îl copleșise pe Finn, în întregime. Intr'o serie de zile cu ghinion, pierdu la cărți, toți banii luați în zece ani din gurile basarabenilor. Grajdul însă și atelierul din Chișinău continuau să-i procure mijloace bănești. Evitând să se atingă de aceste două ultime resurse, Finn își propuse să-și recapete averea, tot prin jocul de cărți. Inițiat profund în „căptușeala" cluburilor, intrase în mediul **„șulerilor"** și profesioniștilor „clubmeni" și pătrunse în tainele trișării supreme.

Viața lui Finn, plină de zguduiri nervoase, i se completase apoi cu aventuri amoroase tot mai scandaloase, cu chefuri și orgii. Deși neprins ca **„șuler"** trecuse în categoria **„șulerilor"**. în opinia publică, astfel încât îl găsim pe la 1896 dedat formulei: cărțile-vinul-femeile-caii, deci — un suflet de husar din garda imperială, cel puțin!... Certat cu nevasta, care îl părăsise luându-și fata și alegându-și la Odesa un amic foarte bogat, Finn se înstrăinase aproape complect de Chișinău și Odesa. Formula de mai sus s'a complectat pentru el cu un nesfârșit vagabondaj dealungul nesfârșitului Imperiu al Tarilor: rătăcea cu caii lui, cu amantele lui, și bea, și juca, prin cluburi și pe la alergările din Nijni-Novgorod, Moscova, Saratov, Varșovia, Vilna, Tiflis, — uitând pentru luni de zile de casa și de atelierul său din Chișinău. Câte odată, trimetea sume mari „acasă" la procuristul său; iar altă dată, sosea pe neașteptate, lua toți banii din casă și din cabinet și pleca cum venise.

Orice legături cu societatea Chișinăului erau de mult rupte. Cabinetul dentar al lui Finn mai lucra, însă din ce în ce mai prost, deoarece procuristul și cei doi dentiști nu mai căutau decât de interesul lor propriu. O chelăriță veche, de încredere, mai conducea menajul, însă rămânea uneori fără nici-un ban. Cei doi băeți ai lui Finn, Pavel de 16 ani și Alexandru de 13, frumoși, sănătoși și inteligenți, învățau la liceul comercial din Odesa, însă, lăsați în voia lor, s'au pomenit eliminați din școală și trimiși acasă. Vestea acestei catastrofe nu l-a mișcat pe Finn: el le-a scris numai să stea acasă liniștiți și le trimetea regulat bani „de buzunar", — lui Pavel câte 300 ruble pe lună și lui Alexandru câte 200, adică sume, pe care nu le primeau, pe atunci nici cei mai bogați copii din întreaga Basarabie.

Intr'o zi, Finn veni „acasă", lichidă în două zile cabinetul care nu mai producea nimic, vându mașinile și toată instalația, își îmbrățișă copiii, poruncindu-le să-l aștepte în curând, lăsă de cheltuială câteva mii de ruble și dispăru.

Astfel, se încheie prima parte din istoria casei lui Finn din Chișinău, strada Galbinscaia No. 57, și se deschise partea a doua: viața independentă, sătulă, plină de stricăciune și de avânturi de conștiință, a doi copii frumos înzestrați lăsați în voia lor pentru doi ani, și încadrați în tineretul desmățat al Chișinăului, din care făcea parte foarte activă și subsemnatul.

Casa lui Finn deveni în 1896 un fel de club central al acestui tineret, punct de plecare al zecilor de tineri buni, răi, inteligenți, proști, curați și murdari — pe cele mai variate căi, din care unele au dus la mănăstire sau la universitate, iar altele, la crimele abominabile care au zguduit Rusia întreagă, — sau la existența ticnită și tocită de burghez bortos, ordinar.

Această parte a doua va forma al doilea capitol din acest fragment de amintiri din Chișinău.

ALEXIS NOUR

No. 70 al „BIBLIOTECEI DIMINEAȚA"
cuprinde:
DRUMEȚUL DIN PRAGA
POVESTIRI DE
GUILLAUME APOLLINAIRE
Traducere de THEODOR SOLACOLU

MARTIN EDEN

Ascensiunea în scara socială, arivismul și progresele intelectuale sau morale—au fost, de multă vreme, o temă favorită a povestitorilor. Julien Sorel al lui Stendhal, Rastignac al lui Balzac, Manprat al lui George Sand, etc., etc. Omul ieșit din besnă și sărăcie, și ajuns — prin ambiție sau prin dragostea pentru o femee—la bună stare și civilizațiune—este un personaj curent al literaturii.

Dar nici un romancier nu reușise a zugrăvi artistic o ascensiune puțin cam diferită: aceea a **supraomului**, a aceluia care nu urmărește nici succes politic, nici glorie literară sau artistică, ci numai desvoltarea până la limitele de pe urmă, a personalității sale.

Iată un om care nu vrea să devină ministru și nici celebritate mondială; un quidam care se mulțumește a pricepe lucrurile de pe acest pământ, a le pricepe sensul și intrinseca lor frumusețǎ.

Acesta e eroul cu adevărat modern. Acesta e supraomul veritabil. Un rege este încă un sclav; e servitorul tuturor cutumelor și etichetelor, tuturor tradițiilor și prejudecăților. Un simplu particular e și el rob: robul propriilor sale ambițiuni: aceea de a-și face o situație, de a merita stima celor dimprejur, favorurile celor „mari", etc., etc. In sfârșit chiar Brand, chiar eroul ibsenian e sclav; căci agitația îi e prea mare pentru ca îndărătul ei să nu se ascundă o supraestimare a valorilor pe care se încearcă să le dărâme....

Supraomul este acela care—așa cum odinioară firile alese căutau pe Dumnezeu pentru simpla voluptate de a-l căuta și uneori găsi—caută azi Frumuseța lucrurilor: o caută pretutindeni căci pretutindeni ea este deopotrivă. O caută cu încordată energie, dar nu cu elanuri dezordonate. Tenacitatea —nu violența bruscă și isterică—iată categoria geniului de azi. Americanii au lansat expresiunea „energie". Acesta e cuvântul care se potrivește supraomului contemporan. Energia susținută și egală, care desrobește fără inconvenientul celebrității (care e cea mai anostă dintre servituți).

La acest personaj mă gândeam de multă vreme. Și mă surprindea faptul că nu-l găseam nicăeri descris. Pe acest erou adânc caracteristic vremilor noastre de individualism, cultură, libertate și democrație—, romancierii nu voiau să ni-l zugrăvească.

Și iată că, deodată, îmi cade subt mână o carte magistrală unde dorința îmi este satisfăcută mai presus de așteptări. E vorba de „Martin Eden" a lui Jack London.

Autorul este, desigur, un scriitor de mâna doua. Arta îi e frustă și imaginația cam monotonă. Totuși, „Martin Eden" e o carte mare.

Ni se descrie cum unui tânăr proletar, care era ultimul dintre sălbatici, care nici nu știa să se folosească bine de vorbirea articulată, i se deschide curiozitatea de a ști și de a simți. Cum, încetul cu încetul, ajunge la cultură și la o comprehensiune mereu mai largă a lucrurilor și oamenilor. Cum își handicapează, pe nesimțite, modelurile; cum mintea lui se înnalță și se înnobilează fără încetare; și cum —mai ales—acest urcuș îl lasă **acelaș**, acelaș om simplu și ferit de orice pretenție socială, de orice arivism politic sau moral.

„L'univers m'engloutit comme un point. Mais je le comprends'— scria Pascal. Aceasta e **biblia** supraomului. A rămâne **un anonim**. Dar un anonim care, dintr'o înghițitură, își însușește întreaga lume.

E de prisos să povestim subiectul cărții lui London. E și prea greu, și prea ușor. Prea ușor,—pentru că e de ajuns a spune că autorul reușește, în 2—300 pagini, să ne arate în cele mai mcii detalii și să ne facă verosimil cum un om care ignora totul ajunge a înțelege tot ce există și a-și domina cu seninătate și nobleță această știință ecrazantă. Dacă am spus că London reușește să obțină aceasta,— am povestit tot „subiectul".

Martin Eden iesă din întunerec și sărăcie pentru ca, suind mereu, să ajungă, în cele din urmă, la.... o deziluzie iremediabilă și mortală. Dar ce importă lucrul care se află în vârful urcușului? Valoarea este ascensiunea, nu „premiul ei".

Intre Martin Eden care bănuia existența unor frumuseți necunoscute — și Martin Eden care, prin cultură, a ajuns să vadă aceste frumuseți—între aceste două ființe nu-i decât o deosebire: cel dintâi mai avea ceva de făcut. Celuilalt nu-i mai rămâne decât să moară. Este de mică însemnătate evenimentul care îi aduce deziluzie lui Martin în cartea lui London. Este, în speță, lașitatea burgheză a femeii pe care o iubea. Dar dacă această femee nu era nici lașă, nici burgheză,— deziluzia tot ar fi sfârșit să vie. Căci, să nu uităm, lașitatea burgheză este nemărginită, și isvoarele ei multe și nesecate.

Martin Eden, pe vremea când învăța Universul, se revolta împotriva orelor de somn. Să omori cinci ceasuri! Să le furi vieței, ochilor, urechilor, simțirii!

Acum, Martin Eden e indignat—și este singura indignare care îi mai rămâne — împotriva obligației de a suporta, fără replică, și treaz, oribil de treaz, tirania vieței conștiente... Să vezi, să auzi, să pipăi, mereu, fără dreptul de a refuza!

Intr'unul din aceste momente îi cade în **mână** un poem de Swinburne:

„Recunoscători să fim zeilor că nici-o viață nu e vecinică.—Și că nici un mort nu poate să renască.—Și că cel mai ostenit dintre râuri — își găsește odată odihnă în ocean".

Niciodată până atunci nu se gândise la moarte. Era prea ocupat. Acum, ea îi apare ca o vacanță.

In momenutl acela se găsea pe un transpacific. Se scobori pe puntea de jos. Un val îi stropi buzele, și gustul spumei îi păru delicios. In tăcere se acăță cu mâinile de podeaua punții. Când picioarele simțiră răcoarea apei, se lăsă, încetișor, să alunece dealungul pakebotului. Vaporul se strecură pe lângă el. Il văzu pierzându-se în noapte. Rămas singur, se regăsi plutind liniștit subt acoperișul extraordinar al stelelor. Apoi, cu metodă, cu aceeaș metodă și entuziasm cu care făcuse toate până atunci, începu să lucreze la această ultimă liberare. Se lăsă subt apă, sorbind în plămâni apa,—ca un anestezic. Dar instinctul de conservare trebuia atacat altfel. Se hotărî pentru o altă metodă. Expiră adânc, gonind tot aerul din plămâni. Apoi începu, cu vigoare, să înnoate în spre fundul mării. Ajunsese la o adâncime destul de mare dacă judecăm după aceea că timpanele îi erau apăsate cu tărie. Apoi—o senzație penibilă de înăbușire. Nu era încă moartea; era ceva neplăcut: deci era încă viață. Apoi, i se păru că, undeva, în fund de tot, se prăvălește în noapte. Aceasta, o știu. Știu că se prăbușește în noapte. Și în chiar momentul când o știu,—încetă de a o mai ști...."

Senin, energic și anonim, moare, „în frumusețe" Martin Eden care toată viața trăise pentru dânsa.

Imi pare foarte rău că aceste câteva „note pe marginea cărții" sunt incapabile să redea toată puterea unei opere incomparabile pe care aș vrea să o văd cetită de toți.

D. I. SUCHIANU

Punctul pe i

Vederile exprimate mai sus aparțin unui mare petrolist american

— Este de ajuns un infim detaliu ca să-ți se schimbe fizionomia.

In romanele cu detectivi, scrise sau cinematografiate, se văd adeseori urmăriții și urmăritorii, deghizați în personagii neașteptate. Spânilor le cresc bărbile și perucile în fața oglinzii, păroșii năpârlesc în blond; intră pe ușă un Englez și iese pe fereastră un păstor de capre. Trebue să vă mărturisesc că autorilor acestor înscenări succesive și variate le dispare psicologia, covârșită de cabotinism. In slujba unei utilități plătite și a justiției, detectivii cu garderobă nu pot pierde din vedere pasiunea spectaculoasă și genialitatea teatrală.

Vă aduceți aminte că timp de 20 ani am profesat, din inexorabilă necesitate, meșteșugul escrocheriei. O mărturisesc cu sinceritate. Nefiind însă proprietarul sondelor din Tytypupa, cu o rentabilitate actuală de un miliard, am fost constrâns să mă folosesc de darurile, cu care mă înzestrase natura, făcându-le să conveargă într'un singur scop, ca diversele bare și pârghii ale basculii, asociate pentru a cântări tone și vagoane. Am înlănțuit într'un sistem echilibrat linia mea înaltă, agerimea ochilor, îndrăzneala neturburată a ființei totale și dulapul cu haine bine croite, cu rufărie fină, și încălțăminte luxoasă. Limba mobilă a sistemului meu era inteligența, impresionabilă și instabilă în pipăirile echilibrului, ca zborul plutit și deviat al libelulii.

Așa organizat, reptilă victorioasă a tuturor proiectelor mele, am dat lovituri izbutite la ghișeele Băncilor din Argentina. Am violat Londra, Roma; am silit să se verse în buzunarul meu fără de certificate și lipsit chiar de banalul și normalul pașaport, ingeniozitățile transformate în bancnote, ale câtorva uzine de chimicale și materii colorante.

Primul meu ideal fusese să-mi agonisesc zece dolari pe zi. Acest ideal atins, necesitățile mele au depășit idealul și după ce am trecut dincolo de 500 lire sterline săptămânal, m'am lansat în ceeace numesc eu afacerile grandioase.

Evident că nici insul meu, nici morala mea nu se acordă cu echilibrul moralei obștești, făcută pentru ființele tipărite, de mare tiraj, ale societății. Ați numărat vreodată, de o parte frunzele, și de altă parte fructele și a-ți comparat oare cele două cantități? Normele, regulile sunt pentru mulțime; puțintimea, ca să zic așa, se conduce după excepții. Revoltă în principiu această situație, a inegalităților categorice, dar excepția și privilegiul sunt atributele naturii. Câtă vreme are să suspine cerebralmente atletul, că s'a născut un advocat cocoșat? Cinci minute; apoi își reia masagiul mușcular.

Cinstea mea începe mai sus și sfârșește într'altă parte decât cinstea dumitale. Ca și intelectul, cinstea e personală: nu există o filieră unică a acestui lucru, din care proștii doresc să creeze o verighetă uniformă pentru un inelar moral, egal de gros și deopotrivă de lung, unit cu mâna societății. Zadarnic aș vorbi cu o cămilă de gâtul ondulat al unei lebezi: *forma* ei nu poate pricepe.

Atitudinea mea eu afirm că a fost cinstită. Demnitatea îmi interzicea să cerșesc și ceeace îmi putea produce celălalt idol sculptural, modelat pentru prostime, munca, munca declasată, se cifra de desubtul nevoilor mele. Ia te uită dumneata la mine și închipuește-mă în ipoteza de a mă încăpățâna să plac autorilor de reflecții și sentințe morale, copiate după alți autori. Nu ți-aș părea lamentabil și ridicul?

Vezi, cu toate că sunt mai bogat de cât un stat și că mi se întâmplă să împrumut republici și imperii, subvenționând indirect însă profitabil, magistraturile, bugetele cultelor, universitățile și toate fabricile moralităților, recunoscute bune de administrat cu sugestia, cu forța și cu amenințarea legală, ideile mele nu sunt chiar atât de radicale, pe cât ai crede, în materie de avere. Când un contabil sau un coleg dintr'un consiliu de administrație mă pungășește, eu îl înțeleg și -l las să continue, ca și cum nu bag de seamă.

Cel mai devotat servitor intim al meu, care mă slujește în toate felurile și pentru toate organele, este un director general bondoc, cu ochelari, prezintând o figură diplomatică și inocentă. El mă însoțește în automobil și călătorie, nedespărțit de fizicul meu, ca o căptușală a comisurii pantalonului și ca foaia de gutapercă a subsuorii. Nădușește o dată cu mine, e strâns când mă strânge costumul, doarme când mădularele mele se odihnesc, miroase curat sau pute, după împrejurările locale.

Acest doctor în drept are iluzia că este cardinalul meu activ și că-mi conduce Vaticanul. Il urmăresc ciupind dela icre, de la biscuiți, de la laptele condensat, din leafa valeților, din furniturile de camere de aer, de benzină și de ulei mineral — și rapacitatea lui blândă mă emoționează. Căci admit și încurajez furtul sărăciei din prisosul averii. Bunurile circulă, trebuie să circule, ca apele, care trec din rezervorii înalte în rezervoriile joase, golind un izvor și săturând o râpă. Planul averii este înclinat și perpetuu schimbător. Metalul aur își amintește de metalul mercur și fuge pe suprafața șlefuită a oglinzilor vieții, care răsfrâng furtunile și strălucirile ei instantanee.

Mă rog: polițiile din șapte state se puseseră să prigonească lăcusta dibăciilor mele. Eram strict urmărit, constituiam obiectul profundelor analize din partea autorităților speciale și excitam o vastă corespondență internațională. In absența mea de-acasă agenții scotoceau pretutindeni. La Operă, mă asaltau asiduitățile detectivelor dansatoare, oferindu-mi șampania la bufet, pe trei sferturi goale și împresurate de spuma fumurie, cu stropituri de aur a volanelor de balet. Polițiile intrau în patul meu sub formele alese ale câte unei nocturne. Zadarnic ți-aș spune, fiindcă mă cunoști, de câte ori și-au dat uitării mandatul, autoritățile înjunghiate crâncen de pipăitul adânc al arzătoarelor mele tinereți. Hotelurile din Riviera și Chamonix au răcnit de zbieretul isbânzilor mele.

Cu ochiul, cu zâmbetul, cu indiferența vigilentă am anulat în permanență numeroasele tentative de-a fi oprit și cercetat. Nu am fugit niciodată, nu m'am ascuns: am jefuit în războiul meu economic, călare, ca un cotropitor cu declarație de ostilități conform protocoalelor din congrese.

Intr'o bancă din Midi am fost pentru întâia oară categoric semnalat și pentru prima dată m'am văzut adus să-mi ridic gulerul și să mă strecor în stradă pe o scară spirală.

Ajuns în uliță, mă aruncai într'un automobil, îmi schimbat numai culoarea costumului și mă instalai în vitrina celui mai mare restaurant din localitate. Vedeam tot ce se petrece și cum se organizau în echipe, împăienjinirile ca să mă prindă. Liniștit, am consumat 25 de mezelicuri diverse, botezate de spiritul culinar cu numele general de „Entrées". Am dejunat un ceas și jumătate și am plecat. Zece agenți civili mă apucară cu discreție de mână, în chiar vestiarul marelui restaurant. Doi îmi încleștară rădăcina palmelor cu niște curele împletite, pe care le învârtiră. Mă uitai mirat la agenți. Șeful lor își apropie deodată ochii de obrazul meu, apoi și-i dete înapoi cu o nuanță de teroare. Porunci să fiu deslegat. Scoase pălăria, își ceru scuze. Eram rugat să iert regretabila eroare. Devenind servil din confuziune, șeful polițiștilor îmi ținu pardesiul, îmi dete pălăria, mănușile, bastonul. Plecai din mijlocul forței executive, ca dintr'un hotel de localitate balneară, prin rândul omagial de unifome curbate în raport cu bacșișul considerabil. Și dispărui pentru totdeauna din vechiul meu meșteșug, cumpărând terenurile din Tytypupa.

Crezi că poliția s'a înșelat într'adevăr? Nici de cum. Imi schimbasem fizionomia. Un amănunt de nimic, exact exploatat, poate pricinui efecte neașteptate. In momentul când mi-am dat seama că voi fi în sfârșit prins, arestat și dovedit, chiar în priveliștea restaurantului am operat schimbarea, smulgând un nasture din bretele și intercalându-l între gingia de sus și obraz. In dreptul ochiului stâng s'a ivit astfel o ridicătură în linia nasului, care mi-a transformat perspectiva figurii și mi-a dat un portret străin.

Nu ți s'a întâmplat să vrei să iscălești Constantinescu și o muscă să-ți gâdile, precis în momentul caracterizării semnăturii, urechia și să-ți alunece condeiul prin silabe? Primitorul scrisorii dumitale nu va ști niciodată cine i s'a adresat și va rămâne cu credința că i-ar fi scris unul, Costescu, un necunoscut...

T. ARGHEZI

Anecdote

Președintele: De ce-ai furat marfa și de bani nu te-ai atins?

Acuzatul: Vai, domnule judecător, și dv.? Destul m'a cicălit nevasta pentru asta.

* * *

Un astronom ținea odată o conferință despre puterea calorică a soarelui și spunea că această putere va fi complect stinsă peste optzeci de milioane de ani.

— Peste câți? strigă speriat un auditor din fundul sălii!

— Peste optzeci de milioane.

— Așa da, răspunse celălalt mai liniștit. Mi s'a părut că ai spus peste douăzeci de milioane!

* * *

Un critic trimite lui Lucian Guitry, odată cu manuscrisul unei piese, următorul bilețel:

„Dragă Lucian,

„Vrei să pui rămășag cu mine pe douăzeci de franci că n'ai să citești comedia pe care ți-o trimet?"

A doua zi Guitry îi trimise înapoi manuscrisul, împreună cu un mandat de douăzeci de franci și cu acest răspuns:

„Ai câștigat".

* * *

Un avocat neamț prezintă nota, clientului. Intre altele, este trecută și următoarea sumă:

„Pentrucă m'am deșteptat noaptea și m'am gândit la procesul dumitale; 20 de franci".

* * *

La tribunal, câțiva consilieri șopteau între dânșii în timpul ședinței.

— Dacă domnii care vorbesc n'ar face mai mult zgomot decât domnii care dorm, domnii care ascultă ar putea auzi procesul, zise un avocat.

* * *

Ariosto locuia într'o casă foarte mică. Prietenii îl întrebară de ce, — când descrisese în **Orlando Furioso** atâtea palate somptuoase, — își zidise o casă atât de meschină.

— Pentrucă e mai ușor să împreunezi cuvinte decât pietre, răspunse Ariosto.

Lumea: cum ar trebui să fie

de **BERTRAND RUSSELL**
Profesor la Universitatea din Cambridge

CE EFECT VA AVEA SISTEMUL SOCIAL PRECONIZAT DE NOI?

Cred că înrîurirea acestui sistem, asupra *relelor de caracter* va fi în bine, cu desăvârșire covârșitoare.

Evoluția cugetărei și a imaginației oamenilor influenți, nu mai vorbim de putere, va fi grăbită cât se poate de mult prin desființarea sistemului capitalist, afară dacă acesta n'ar fi urmat de-un socialism de stat, în care funcționarii ar dispune de-o putere covârșitoare. Acum, capitalistul are mai multă stăpânire asupra vieței altuia, de cât ar trebui să aibă vre-un om. Prietenii lui dispun de puterea Statului, care-i în mâna lor. Puterea economică a capitalistului e o pildă pentru puterea politică, un model. Intr'o lume în care toți bărbații și toate femeile se vor bucura de libertatea economică, nu va mai dăinui obiceiul de-a porunci, prin urmare nici iubirea despotizmului, ca acum. Un tip de caracter mai blajin decât acel care domnește astăzi se va dezvolta progresiv. Oamenii sunt făuriți de împrejurări, iei nu nasc de-odată așa cum sunt. Efectul rău asupra caracterului, al sistemului economic aflător, și efectul neînchipuit mai bun care se poate aștepta dela devălmășie, sunt dintre cele mai puternice motive cari ne îndeamnă de-a preconiza o schimbare.

In lumea închipuită de noi, teama economică și cea mai mare parte din râvna economică vor fi dispărut deopotrivă din existență. Nimeni nu va mai fi stăpânit de spaima sărăciei sau împins la cruzime de râvnirea bogăției. Deosebirea claselor sociale, care joacă azi un rol atât de covârșitor în viață, nu va mai dăinui. Nu se vor mai vedea oameni instruiți cari să nu izbutească într'o carieră liberală, cari să trăească cu teama să nu le decadă copiii, să nu le-ajungă niște scăpătați. Nici slujbași cari să năzuiască a scăpa de salariat, așteptând ziua când vor putea să ajungă și dânșii exploatatori. Tinerii râvnitori vor avea alte visuri de cât să izbutească-n afaceri și să răpească avutul unor concurenți ruinați și a unor muncitori degradați. Intr'o asemenea lume, cea mai mare parte din visurile cumplite cari se găvozdesc în ungherele întunecoase ale sufletului omenesc se vor fi spulberat. Iar râvna, dorința de distingere vor trebui să iee o înfățișare mai nobilă decât cea încurajată de-o societate mercantilă, negustorească. Toate activitățile dătătoare omenirei de foloase reale, vor fi deschise, la-ndămâna nu numai a unei fericite minorități, vor fi deschise tuturor celor cari vor avea destoincii naturale și o îndestulătoare bună voință. Ne putem aștepta cu încredere să vedem atunci înflorind, mult mai mult de cât azi, să vedem înflorind știința, invențiile cari împuținează sau cruță munca, progresele tecnice de tot soiul, fiindcă astea-s căile cinstei, iar cinstea va trebui să înlocuiască banii pentru tinerii cari vor dori să ajungă izbânditori.

Va atârna de forma de socializm adoptată, ca arta să fie înfloritoare într'o societate socialistă. Dacă Statul sau orice altă putere publică, va ținea morțiș să controleze arta și să încuviințeze să producă sau să publice numai artiștii priviți de ia ca vrednici de asemenea încuviințare, rezultatul va fi dezastruos. Dar dacă o reală libertate va exista, libertate care să îngădue ori-cui ar dori să îmbrățișeze o carieră artistică, cu prețul unui oare-care sacrificiu din bunul său, probabil că atmosfera de încredere și lipsa constrângerei economice vor duce la mai puțină risipă de talent de cât risipa prilejită de sistemul actual, și la mult mai puține nimiciri de îmbolduri estetice de cât sub acțiunea brutală a luptei pentru traiu.

După îndestularea trebuințelor elementare, adânca fericire a celor mai mulți oameni, atârnă de două lucruri: de munca și de relațiile ce au. In lumea plăzmuită de noi, munca va fi liberă, nu afară din cale, plină de interesul inerent unei întreprinderi colective care face progrese repezi, cu ceva din acea bucurie superioară pe care-o simte chiar și cel mai umil lucrător de-a crea. In relațiile dintre oameni, câștigul va fi tot atât de mare ca și în muncă. Singurele relații omenești de valoare sunt acele cari izvorăsc din libertatea reciprocă, și-n cari nu există nici robie, nici dominare, nici alt bine decât iubirea, nici vre-o nevoe economică sau convențională de-a păstra aparența exterioară, viața interioară odată moartă.

Unul din lucrurile cele mai cumplite privitor la comercializm e chipul în care acesta otrăvește relațiile dintre bărbați și femei. Relele prostituției, în deobște sunt cunoscute. Dar oricât ar fi acestea de mari, efectul condițiilor economice asupra căsătoriei mi se pare cu mult mai rău. Nu rar e legat de căsătorie, gândul de cumpărare, e legată ideia de-a căpăta o femeie cu condiția de-a o întreținea într'un anumit tip de bună stare materială sau de confort. Foarte adesea, căsătoria se deosebește prea puțin de prostituție, afară doar că din ea e mai anevoie să scapi. Toată baza acestor rele e economică. Cauzele economice sunt acele cari fac din căsătorie un subiect de comerț, de contract, în care iubirea joacă un rol secundar, într'atâta de secundar că lipsa iubirei nu-i privită ca un motiv de desfacere. Căsătoria ar trebui să fie întâlnirea liberă și spontană a două instincte afinitare. Ar trebui să fie plină de-o fericire amestecată cu-n sentiment apropiat de-o teamă respectuoasă, reverențială, cum zic englezii. Ar trebui să implice un atât de mare respect reciproc încât chiar cea mai ușoară atingere a libertății unuia să fie absolut cu neputință din partea altuia. Iar viața comună impusă de unul împotriva dorinței altuia să fie un lucru de adâncă oroare și nici să nu se poată închipui. Nu așa e privită căsătoria de către oamenii de legi cari fac contractele și de către preoții cari dau numele de „sfințită" acestei instituții și susțin că găsesc ceva de sfințit în luxura brutală și în cruzimea de bădăran a unui bărbat legal. Căsătoria nu-i concepută într'un spirit de libertate de cea mai mare parte din bărbații și din femeile din ziua de azi: legea face din ea un prilej de satisfacerea dorinței de dominare, fiecare din soți resemnându-se să-și piardă propria libertate pentru plăcerea de-a micșora libertatea celuialalt. Firește că înrâurirea proprietății private îngreuează anevoința ce-o simte un ideal mai bun să se înrădăcineze într'o atât de săracă mentalitate.

Cu totul altfel vor fi concepute relațiile dintre oameni când pacostea robiei economice va fi încetat să ne mai modeleze instinctele. Bărbați și femei, părinți și copii, nu vor mai fi uniți laolaltă decât prin iubire: unde iubirea va fi pierit, se va mărturisi cinstit că totul s'a spulberat, că nu mai rămâne nimic vrednic de conservat. Iubirea fiind liberă, bărbații și femeile nu vor mai găsi în viața privată un ulcer, o cangrenă de întreținut ca o vizicătoare și un stimulent la pasiunea de-a domina, ci va avea cea mai liberă înflorire tot ce va fi creator în iubirea lor. Venerarea a tot ce alcătuiește sufletul în cei iubiți, va fi mai puțin rară decât acum. In zilele noastre, atâția bărbați își iubesc femeile, cum și-ar iubi niște oi, ca ceva de devorat, de distrus. In iubirea întovărășită de venerare, găsim însă cu totul alt soiu de bucurie decât aceea ce-ar izvorî din dominare, o bucurie care satisface și spiritul, nu numai instinctul. Satisfacerea și a instinctului și a spiritului firește că-i neapărată unei vieți fericite, ca și ori-cărei vieți care trebuie să vădească cele mai bune înclinări de cari un bărbat sau o femee e în stare să dee dovadă.

In lumea pe care am dori noi s'o vedem înfăptuită, va fi mult mai multă bucurie de a trăi decât în mohorîta tragedie a vieții de azi. In zilele noastre, după întâea copilărie, cea mai mare parte din oameni sunt covârșiți de griji. Nu mai sunt capabili de-o veselie din inimă, ci vrednici doar de unele veselii solemne, în niște momente mai dinainte statornicite. Sfatul de „a deveni ca copiii" ar fi minunat pentru o mulțime de oameni și din mai multe puncte de vedere. Dar el e în legătură cu alt precept: „N'aveți grijă de ziua de mâne", care-i greu de urmat într'o lume dată în prada concurenței. La oamenii de știință, adesea, mai cu seamă când sunt cu totul bătrâni, e ceva din simplitatea unui copil: adânciți în cugetarea abstractă, ei se țin departe de lume, iar respectul pentru opera lor face pe lume să le întreție vitalitatea, cu toată inocența, cu toată inerțiea ce-o au. Felul în care acești oameni au izbutit să trăiască, ar trebui să fie al tuturor. Dar în starea aflătoare de lucruri, lupta economică face asemenea viață cu neputință pentru marea majoritate.

Ce putem spune despre efecul ce lumea nouă, închipuită de noi, îl va avea asupra *răului fizic*. Boalele vor fi răspândite mai puțin oare decât acum? Rodul unei câtimi de muncă va fi oare mai mare? Ori, populația va exercita poate vre-o presiune asupra limitelor subsistențelor, va face ca acestea să nu mai fie îndestulătoare, potrivit cu creșterea populației, după cum o propovăduia Malthus ca să combată optimismul lui Godwin?

Pentru a putea răspunde la asemenea chestii, ar trebui să știm la ce grad de vigoare intelectuală poate ajunge o comunitate pe care concurența economică n'o mai biciuește. Intr'o asemenea lume, oamenii vor ajunge oare leneși, nesimțitori, fără vlagă? Vor înceta oare de-a mai gândi? Cei cari vor gândi se vor izbi oare de-un conservatizm necugetat, din partea ambianței, mai înrădăcinat decât conservatizmul de care gânditorii se izbesc azi? Astea-s niște chestii foarte însemnate, pentrucă la urma urmei la știință trebuie să recurgă doar omenirea ca să combată cu izbândă relele fizice.

Dacă celelalte chestii puse la noi pot să aibă o dezlegare, pare aproape sigur că în lumea noastră vor fi mai puține boale decât în lumea de azi. O parte din populație, și anume cea mai numeroasă, nu va mai fi grămădită în bojdeucele cartierelor sărace. Copiii se vor bucura mult mai mult de aerul liber dela țară, iar durata muncii tocmai bine va prii sănătății, fără a fi din cale afară de mare și de istovitoare, ca în ziua de azi.

Cât despre progresul științii, va atârna foarte mult de gradul ce-l va atinge libertatea intelectuală în societatea cea nouă. Dacă întreaga știință va fi organizată și supraveghiată de Stat, va ajunge curândă vreme un lucru stereotipat, mort. Nu se vor putea îndeplini progrese fundamentale, pentrucă până să fie îndeplinite, vor părea îndoelnice pentru a îndreptăți în favoare-le o avansare de fonduri publice. Autoritatea va fi în mâna bătrânilor, mai ales a celor cari vor fi ajuns la celebritatea științifică. Asemenea oameni însă vor fi protivnici tinerilor cari nu-i vor măguli, aderând la teoriile lor. Sub un socializm de Stat biurocratic, e de temut ca știința să nu înceteze foarte curând de-a mai fi progresivă, și să nu capete un respect medieval față de autoritate.

Sub un sistem mai liber, care să îngăduie la tot soiul de grupe, să se slujească de ori-câți învățați, și care să acorde „plata vagabondului" celor ce vor dori să urmărească vre-un studiu prea nou pentru a fi obiectul indiferenței sau nepăsării obștești, avem însă toate motivele de a crede că, sub un asemenea sistem, știința va propăși neînchipuit. Așa fiind, cred că nici o stavilă nu se va mai opune la realizarea fizică a sistemului nostru.

Chestia numărului ceasurilor de muncă trebuitoare pentru producerea bunei stări materiale obștești este în parte tehnică și în parte o chestie de organizare. Suntem în drept de-a crede că nu se va mai consacra o muncă neproductivă la înarmări, la apărarea națională, la publicitatea-reclamă, la costisitoarele fantazii ale celor bogați, nici la atâtea și atâtea nimicuri nedespărțite de sistemul de concurență.

Dacă fiecare guildă industrială ar garanta timp deun oare-care număr de ani avantagiile sau o parte din avantagiile ori-cărei noui invenții sau ori-cărui nou procedeu pe care le-ar introduce în industria-i, i-aproape sigur că s'ar da toată încurajarea de dorit progresului tehnic. Viața unui inventator e dela sine plăcută, și-i rar ca cei cari-o îmbrățișează astăzi să fie imboldiți de motive economice în chip serios. Aceștia sunt împinși mai curând de interesul operii însăși, interes însoțit de așteptarea unei laude poate sau măguliri.

Aceste motive vor lucra cu mai multă învăluire ca astăzi, fiindcă nu vor mai fi atâți oameni împiedicați de necesități economice să se lase în voia înclinărilor lor. Și nu mai încape îndoială că intelectul va funcționa cu mai multă ascuțime și putere creatoare într'o lume în care instinctul nu va fi atâta de stânjenit, în care bucuria de-a trăi va spori și în care, prin urmare, va fi mai multă vlagă decât acuma în om.

Mai rămâne chestia populației, care dela Malthus încoace, a fost cel din urmă refugiu al celor pe cari putința unei lumi mai bune îi supără. Dar chestia populației are acum cu totul altă înfățișare decât acum o sută de ani. Scăderea câtului populației în toate țările civilizate, scădere care probabil va merge înainte ori-care ar fi sistemul social care s'ar adopta, lasă a se presupune, mai ales dacă se mai ține seamă și de efectele probabile ale războiului, că populația Europei occidentale nu va crește, probabil, cu mult peste nivelul ei actual. Iar populația Ame-

Continuare în pagina VI-a

Ante Mortem

Cum poate fi? Cum poate fi?
Spaimă sau zâmbet, noapte sau zi?
Dracii-au să vină în convoi
Cu cozi, cu copite, cu părul vâlvoiu
Şi-o să răpească sufletul din noi?
Trăi-vom decenii, şi-un an şi doi
Şi-o zi, şi-o clipă, şi alta....
Şi-apoi?
Apoi — nici o clipă, iar timpul va trece
Din trupul cel rece în sufletul rece.
Ce-o să ne 'ntâmpine oare prin cer?
Trâmbiţe sau chicot,
cântec sau vaer?
Ce vârstă sufletul va avea?
Vârstă de om? Vârstă de stea?
Vom fi palpabili? Vom fi stafii?
Vom fi prin însăşi moartea mai vii?
Cum poate fi? Cum poate fi?

I. I. CIORĂNESCU

(† 18/X.926. 14/X.1926.

ricei va spori probabil numai prin imigraţie. Negrii pot urma să se împuieze sub tropice, dar, după toate aparenţele, ei nu vor constitui niciodată o serioasă ameninţare pentru albii din regiunile temperate. Pericolul galben negreşit că rămâne. Dar când va prinde a fi serios, foarte probabil că va începe să descrească şi câtul natalităţii raselor asiatice. De altminteri sunt o mulţime de mijloace de-a combate acest pericol. In tot cazul chestia e prea conjecturală, prea problematică, pentru a fi opusă ca o stavilă năzuinţelor sau speranţelor noastre.

Voiu încheia zicând că, cu toate că nu putem face nici o presupunere sigură, nu există nici un motiv valabil de-a privi creşterea cu putinţă a populaţiei, ca o stavilă serioasă a socializmului.

Cele spuse mai înainte ne-au adus acum la părerea că stăpânirea comună a pământului şi a capitalului, care constitue doctrina caracteristică a socializmului şi a comunizmului anarhist, e o etapă necesară spre spulberarea relelor de cari sufere omenirea de azi şi spre întemeierea unei societăţi cum trebuie să dorească ori-ce om *de omenie* să o vadă îndeplinită. Dar, cu toate că-i o etapă necesară, numai *Socializmul* nu e de-ajuns. Sunt diferite forme de socializm. Forma în care întreprinzătorul dela care cei cari muncesc primesc o simbrie e Statul, cuprinde atâtea primejdii de tiranie şi de stânjenirea progresului, încât ar face din Stat ceva şi mai rău decât regimul aflător, dacă ceva mai rău se mai poate închipui. La rândul său, *Anarhizmul,* care înlătură primejdiile socializmului de Stat, nu-i lipsit nici el de primejdii, de neajunsuri, cari nu înlătură prevederea că, chiar dacă ar izbuti să se întemeieze, nu i-ar fi cu putinţă decât doar cine ştie când să se poată menţinea îndelung. Cu toate acestea, anarhizmul e idealul de care am dori să ne apropiem cât mai mult, şi care, măcar mai târziu, nădăjduim că se va realiza pe deplin. *Sindicalizmul* are şi el multe din cusururile anarhizmului. Ca şi anarhizmul, sindicalizmul nare sorţi să fie stabil: trebuinţa unui guvern central, cu sindicalizmul, s'ar face simţită numaidecât.

Sistemul preconizat de noi e o formă de *Guild Socialism,* socializm asociaţionist, înclinând poate mai mult spre anarhizm decât spre purul *guildsman:* un socialist asociaţionist pur nu l'ar putea aproba. In lucrurile în deobşte ignorate de politiciani, ştiinţă, artă, relaţii libere între oameni, bucuria de-a trăi, anarhizmul este mai tare. Şi mai ales pentru lucrurile acestea, noi facem să intre în sistemul nostru propuneri mai mult sau mai puţin anarhişte, ca „plata vagabondului", bună-oară.

Orice sistem social trebuie să fie judecat după efectele sale, în afară de domeniul economic şi cel politic, nu numai după efectele ce le are în aceste domenii. Şi în cazul realizării socializmului, faptul că se vor preţui bunurile neeconomice şi că se va urmări în mod conştient îmbrăţişarea lor, nu va putea avea, după toate probabilităţile, decât rezultate fericite.

Lumea pe care cată a ne sili s'o realizăm, e o lume în care dăinueşte spiritul creator, o lume în care viaţa-i o aventură plină de bucurie şi de speranţă, întemeeată mai curând pe înclinarea constructivă decât pe dorinţa de-a ţinea cu zgârcenie ceeace ai sau de-aţi însuşi, de-a pune mâna pe avutul cuiva. E o lume în care simpatia nu-i sâlnicită, în care iubirea nu-i pătată de instinctul de dominare, în care cruzimea şi pizmuirea sunt înlocuite prin fericire, prin libera dezvoltare a instinctelor cari făuresc viaţa şi o umplu de bucurii intelectuale. O asemenea lume e cu putinţă: ea nu aşteaptă decât oamenii doritori să o înfăptuiască.

Până atunci, lumea în care trăim urmăreşte altceva. Dar această lume va dispărea, mistuită de jarul înfocatelor sale patimi. Şi din cenuşa ei va izvorî o lume nouă, o lume mai tânără, plină de o vie speranţă, cu ochii strălucind din zorile dimineţii *).

Din *„Homo"* — Bruxelles. In româneşte de P. MUŞOIU.

*) Publicăm acest studiu cu titlu de document, fiind interesant din punct de vedere al preocupărilor, care-i agită pe scriitori şi oameni de ştiinţă în aşteptarea unei alte lumi. — *N. R.*

Vezi în „Adeverul Literar" No. 301 şi 305:
Priveliştea vieţei sociale de azi
şi **Care ar fi cel mai bun sistem social?**

CRONICA MUZICALĂ

Un mic bilanţ al Operei

Ceiace e de relevat spre sfârşitul primei luni în stagiunea actuală a Operei Române, este impresia unei siguranţe şi a unei tradiţii, cu care Opera îşi inaugurează activitatea. Increderea această interioară se explică pe deoparte prin bagajul repertoriului din an în an mai bogat, prin materialul teatral „viu şi mort", prin personalul artistic şi prin experienţa direcţiunii, experienţă care creşte necontenit.

De fapt, trecerea Operei Române de la concesionari la Stat n'a adus schimbări esenţiale, n'a răsunat ca o lovitură revoluţionară, ci numai câteva energii nouă şi vechi readuse din espectativă, au complectat o organizaţie oarecum închegată.

Cele câteva personagii nouă: din direcţia generală, din direcţia de scenă, etc. au intrat sau reintrat în Teatrul Liric respectând, evident, capitalul organic acumulat în ultimii ani mai ales de conducerea muzicală, care a rămas în aceleaşi mâni talentate şi cu experienţă.

Orchestra, corul şi tehnica scenei dela Opera noastră prezintă astăzi ceva bine solidificat, aşa că cele câteva inovaţiuni serioase n'au despicat nici spart blocul artistic, şi nu se par străine sau aduse de aiurea, ci se prezintă ca urmări logice ale silinţelor de a face Opera să progreseze.

Acestea spuse, calmul evolutiv din prima lună a stagiunii cu cele câteva repetări („Godunov", „Faust", „Werter", etc. şi baletele) va domina, credem, şi în tot restul stagiunii. Publicul acceptă această situaţie şi vine la Teatrul Liric fără să urmărească senzaţii sgomotoase.

Repetările chiar adună lumea care în mod organic are nevoie de muzica înscenată şi convenţională, ceiace este opera în genere. Nu se poate spune că ar fi şi unele spectacole nereuşite ca execuţie sau neputincioase de a atrage contingentul suficient de spectatori.

In unele seri, puţina afluenţă se compensează prin frumuseţa muzicei şi a execuţiei, în altele şi afluenţa şi execuţia nu mai lasă nimic de dorit pentru o Operă permanentă a unui oraş semi-european, semi-oriental de vre-o trei sferturi de milion locuitori. Poate că tocmai aceasta „normalizare" a activităţii curente de la Operă se datoreşte trecerii sale la Stat.

După cum am prevăzut în cursul stagiunii trecute şi am afirmat-o de atâtea ori, „Boris Godunov" deţine recordul popularităţii. Complect lipsită astăzi de interpreţi invitaţi în special, opera această se joacă de forţele organice locale, şi continuă să prezinte atracţiunea principală a stagiunii începute. Tradiţionalele: „Aida", „Rigoletto", „Faust", „Carmen", „Boema", „Paiaţa" şi „Povestirile lui Hoffman" trec şi în repetări, într'un ansamblu bun şi aşezat. Baletele favorite sunt deocamdată puţine, însă se bucură mereu de simpatii serioase din partea publicului: „La Manevre", „Zâna păpuşelor" şi „Sheherezada"....

Astfel ajunge Direcţiunea să pregătească terenul pentru primele premiere, menite să urce interesul general pentru Operă şi să provoace apoi spiritul de comparaţie al auditorului şi al criticei din presă.

Tocmai după o lună de reluare atât de calmă a repertoriului bine cunoscut şi renovat cu unele schimbări de interpreţi, s'a ajuns la cea dintâi premieră: „Regele Ysului" de Lalo.

Deoarece „Adevărul Literar şi Artistic" îşi încheie paginaţia în seara de Marţi 2 Noembrie, nu vom putea să ne pronunţăm asupra operei lui Lalo decât în numărul viitor. Ne temem însă dinainte că după ce premiera aceasta va fi atras mai mult curiozitatea, ea nu va putea să intre triumfătoare în repertoriul permanent al Operei Române, la fel cu „Boris Godunov", de pildă.

Ne exprimăm această teamă prea **apriori**, pentru ca să avem dreptul de a insista asupra prevederii juste: ce i se va întâmpla apoi „Regelui Ysului".

Cu toată curiozitatea stârnită şi de celelalte noutăţi anunţate: „André Chénier", „Falstaf", „Gianni Schicchi", „Thais", „Ernani", „Djanuleh" şi „Maruf", ne temem pentru ele de aceiaşi soarţă caşi cea presupusă pentru „Regele Ysului".

Ni se pare că mai curând vor avea la noi un succes răsunător cele două opere originale: „Nunta Tragică" de Alexis Catargi şi „Aliodor" de Victor Gheorghiu — mulţumită simpatiei şi dragostei pline de grijă, care ne vor cuprinde când vom asculta cu respiraţia reţinută primele flori muzicale produse direct de tinereţa şi de talentul îndrăzneţ al celor dintâi compozitori români.. Suntem siguri că dacă Opera din Bucureşti n'ar fi prins până acuma rădăcini solide — nici o energie muzicală ruptă de pe solul românesc n'ar fi putut creia compozitii de mărimea operii.

Stan-Golestan, Enescu şi alţii din aceiaşi generaţie, făcându-şi şcoala sau cariera în străinătate şi nefiind rezemaţi pe vreun centru muzical şi meloman din ţară, n'au purces la închegarea poemelor mari muzicale, şi doar de acum înainte dacă îşi vor revedea schiţele şi încercările vechi, pentru ca să dea la iveală opere integrale, bune de scena asigurată a Operei Române. Unde ni se pare că Direcţia Operei va nimeri bine de tot — sunt baletele anunţate şi aflate acum în faza pregătirii: „Flautul fermecat" de Drigo, „Italia" de Ceaicovschi, „Petruşca" de Stravinschi, „Servitoarea Stăpână" de Glazunov, şi, poate, „Gizelle" de Adam.

Şi atunci, o întrebare: de ce în secţia baletului atâta preferinţă pentru autorii ruşi, iar în secţia operei dintre compozitorii ruşi, în cei câţi-va ani de când Bucureştiul îşi are opera, o alegere care ne-a adus numai deliciul de a vedea şi asculta pe Mussorgschi? De unde vine inspiraţia cu „Maruf" sau „Djanuleh" etc., când Verdi nu e încă epuizat la noi nici pe jumătate? — Pricepem cauza: factorii noştri hotărîtori în chestiunea repertoriului sunt muzicanţi eruditţi şi rutinaţi.

Fineţea ior personală de „Căutători de Perle", saturată până la refuz de marile opere celebre şi răscântate, caută să se adâncească în sclipiri rare de talent, manifestate de Bizet sau de Puccini („Schicchi"), lăsând fără atenţie restul compoziţiei din aceste opere, rămase fără succes pe marile scene europene. Suntem gata să credem că în intimitatea lor, domnii Alexandrescu, Georgescu, Pessione, Massini şi Nonna-Ottescu se delectează de acele sclipiri şi în plus rămân entuziasmaţi de măestria ţesăturei muzicale fabricate, care leagă sclipirile între ele şi care ia forme de opere ca „Schicchi" sau „Djanuleh".

Publicului nostru însă îi trebue neapărat, întru desăvârşirea nivelului, pentru educaţia normală muzicală, ca din contra:—şirurile neîntrerupte de sclipiri melodioase, în forme de arioso şi romanţe nenumărate, să fie legate de puţinele spaţiuri măestrite, artificiale şi contrapunctuare. Adică, cu alte cuvinte, revenim inevitabil la concluziile şi insistenţele noastre desfăşurate în cursul stagiunii trecute: ne trebue să epuizăm dintâi muzica de Operă, care prin melodia, lirică, dramatică, tragică şi comică (Verdi), Ceaicovschi, Rubinstein, etc.) e prin excelenţă creatoare de public meloman—această bază a oricărei mişcări populare de Operă.

Şi vom mai conclude şi vom mai inzista mereu, până când vom vedea Bucureştiul delectat de „Neron", „Demonul", „Dama de Pică", „Oneghin", „Pomul de Crăciun", etc. cu succesele lor materiale şi cu rolul lor imens educativ, garantate...

N

Cronica teatrală

Din activitatea culturală a teatrului craiovean

Stagiunea teatrului naţional din Craiova s'a deschis în anul acesta cu un fast puţin obişnuit. Acest eveniment artistic, coincidând cu împlinirea a trei sferturi de veac de la înfiinţarea teatrului, a fost sărbătorit cu tot entuziasmul caracteristic Oltenilor. Au participat şi câţi-va din scriitorii bucureşteni. Membrii Fundaţiunii „Principele Carol", de asemenea au ţinut să onoreze cu prezenţa lor această festivitate.

Directorul teatrului, profesorul Ion Dongorozi — o figură a scrisului românesc — dotat cu toate însuşirile necesare conducătorului de teatru, a alcătuit un excelent program de activitate estetică şi culturală.

Până aci, teatrul îşi limita activitatea mărginindu-se la fenomenul artistic, regisorial şi acordând o minimă importanţă ideii de răspândire a culturii în massă. D. Dongorozi a extins cercul de activitate, îmbrăţişând un câmp întreg de preocupări culturale.

Teatrul craiovean, stimulat de competinţa directorială a d-lui Dongorozi, a pornit cu puteri însemnate ofensiva culturală.

S'a conceput şi s'a experimentat cu un succes admirabil teatrul sătesc, teatrul de cartier, teatrul de cazarmă şi în curând se vor reprezenta şi piesele rezervate teatrului pentru copii şi adolescenţi.

Stagiunea s'a deschis cu „Fântâna Blanduziei" a lui Alecsandri şi cu „Săptămâna luminată", dramă într'un act de M. Săulescu. In special **Săptămâna luminată,** care a fost pusă în scenă de d. Victor Bumbeşti, a impresionat puternic publicul spectator prin atmosfera de lugubru şi mister, ce i s'a creiat de cunoscutul regisor. In interpretarea acestei piese s'a ilustrat d-na Fl. Sterescu şi d. Cezar Rovinţescu, un tânăr şi talentat actor.

In **Fântâna Blanduziei** s'a distins d-ra Marioara Creţulescu, având nu numai silueta fizică a rolului (Getta), dar şi pe cea morală. De asemenea d. Leonard Divarius în rolul lui Gallus, redând tot lirismul adequat situaţiei. O deosebită distincţie se cuvine d-lui Al. Dem. Dan, care în rolul lui Horaţiu a pus în evidenţă puternicele sale resurse dramatice.

S'a mai reprezentat cu succes „Cămila trece prin urechile acului", piesă luată din literatura ceho-slovacă. Autorul ei, Fr. Langer a obţinut un renume aproape mondial. Piesa a fost pusă la noi în scenă de d. Victor Ion Popa cu multă pricepere şi gust.

Interpreţii cei mai de seamă au fost: D-nele Fl. Sterescu şi Coca Dumitriu; d-nii N. Dumitriu şi Coco Demetrescu.

De asemenea s'a mai jucat „Şcoala femeilor" şi „George Dandin" de Molière. Montarea fastuoasă. Public afluent. Succes deplin.

Pentru teatrul de cartier şi sătesc s'au reprezentat piesele: **Moştenirea de la răposata, Doi ţărani şi cinci cârlani, Florin şi Florica, Cinel-Cinel, etc,** însoţite de muzică (arii româneşti), dansuri naţionale şi declamaţii.

Munca ce se desfăşură la Teatrul Naţional craiovean, entuziasmul, optimismul direcţiei şi a interpreţilor ne fac să credem că opera de propagandă culturală, întreprinsă de d. Ion Dongorozi, va fi încoronată de succes.

Ch.

PATIMA ROŞIE

După căderile repetate şi definitive ale pieselor originale din actualul sezon dramatic, — direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti, în lipsa de lucrări naţionale nouă s'a întors la autorii cu succes de dinainte de războiu.

Piesele originale, de curând jucate, erau pline de literaturism, de manierism.... Se deosebeau de nuvelă doar prin intercalarea în dialog a descripţiilor de natură şi a teoriilor (pe care în nuvelă le fac de cele mai multe ori autorii, nu personagiile) şi prin aranjarea grafică a dialogurilor: în loc de o linioară la capătul rândului — numele personagiului, aşezat de-asupra....

Direcţia Teatrului a căutat un corectiv. A ales — şi cu drept cuvânt — „Patima roşie" care-i teatru, care nu-i literaturism, nici manierism....

„Patima roşie" a rezistat la proba rampei chiar după zece ani. De altfel lucrul nu-i de mirat. Prin instinctele-i în acţiune, prin patima-i roşie, prin brutalitatea-i fără margini,— piesa d-lui Sorbul parca-i făcută pentru atmosfera postbelică.

Ce importanţă are pentru publicul dornic de emoţii din ce în ce mai violente, faptul că personagiile acestei piese se clatină psihologiceşte? Antrenaţi de curentul sângeros al acţiunii, spectatorii n'au timp să analizeze liniile eroilor. Ei se uită mai mult la sbilţul, aruncat de autor asupra personagiilor decât la personagiile însişi.

„Sensualismul aprig din **Patima roşie,**—spune d. Ibrăileanu,— e poezia acestei piese de teatru. Orgia de sensualism şi apetitul de ucidere şi de moarte din actul III sunt de o rară putere de impresionare. Iar fantoma hingherului Şbilţ (ce nume), cea mai fericită invenţie a autorului, e fericit utilizată în această piesă, nu numai ca argumentare pentru ereditatea lui Şbilţ şi a Tofanei ci şi ca adaos evocator de patimă, de cruzime, de bestialitate, de tot ceeace impresionează în această „comedie tragică". Plăcerea dezinteresată a lui Haralambie Şbilţ de a vedea câinii torturându-se, s'a convertit în sadismul intelectual al lui Şbilţ şi în sadismul pasional al Tofanei".

In această atmosferă, publicul a trecut şi peste neverosimilităţi psihologice şi peste „miticisme". Era dorit de teatru, de teatru tare— fără „literatură" şi fără teorii. „Patima roşie" l-a satisfăcut.

In piesa d-lui Sorbul cu multe calităţi şi cu multe defecte,—o piesă bună pentru inceputul carierei d-sale. cât şi pentru inceputurile dramatice ale literaturii noastre,— unii văd nici mai mult, nici mai puţin decât „o capod'operă"".... „o operă absolută"... „Patima roşie, spun ei, nu este numai emoţionantă la cetit, ea este tot atât de admirabilă la reprezentaţie. Este summum pe care îl poate atinge o operă dramatică: poezie şi reprezentabilitate". Aceiaşi critici discută părţile în care d. Sorbul este mai „tare" decât Ibsen şi Shakespeare—şi în care Ibsen şi Shakespeare (d. M. Dragomirescu face cu durere această concesie) sunt mai „tari" decât d. Sorbul

Dar d. Sorbul nu i vinovat de laudele acestea. D-sa nu poate arunca şbilţul în gâtul criticilor de această speţă, reducându-i fără milă la tăcere.

„Patima roşie" s'a bucurat, în parte de-o bună interpretare.

D. I. Brezeanu a jucat cu vervă diabolică rolul lui Şbilţ. A colaborat cu autorul. A pus în relief fraze plate.. A scos străluciri de magneziu din spirite de oloiu vegetal. Iar când d. Brezeanu a dat într'adevăr peste lucruri bune în opera d-lui Sorbul (şi sunt multe !), rolul lui Şbilţ s'a ridicat... dacă nu până la genialitate, cum ar fi dorit autorul, cel puţin la o remarcabilă valoare artistică.

Rolul Tofanei a fost interpretat de d-na Marioara Zîmniceanu, care a jucat foarte bine scenele de cochetărie şi mai ales de răutate rece. Privirea-i capătă ascuţiş de ac. Zâmbetul ridică un colţ de buză, printr'o mişcare stilizată—care cuprinde însă liniile estompate ale unui rictus agresiv şi brutal din întunecoasa noastră ascendenţă. Mânile-i nervoase au ceva din cruzimea gestului de sfâşiere a unui bandaj prins pe-o rană.

Nu însă tot atît de reuşite ni s'au părut scenele de înflăcărare din ultimul act— adică tocmai scenele mai mult lăudate de cronicarii dramatici. Ceeace înseamnă... că d-na Zîmniceanu a fost bine dela începutul până la sfârşitul piesei.

D. Pop Marţian — corect în Rudy.

* * *

Teatrul Regina Maria, înregistrând insuccese cu piese de primul ordin ca „Livada de vişini", s'a hotărât să caute o compensare— pe ici, pe colo— cu piese de senzaţie sau melodramatice.

Melodrama „Cântecul dragostei"—strălucit jucată de d-na Lucia Sturdza-Bulandra, care a pus în rol o delicată melancolie a trecutului, cât şi de d-nii Maximilian, Tony Bulandra, etc. —a zguduit persoanele tandre din loje şi a distrat pe toată lumea.

M. Sevastos

Cu LEI 60 ori-cine poate avea 10 VOLUME din BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"
cea mai distractivă, mai instructivă şi mai răspândită bibliotecă de popularizare din ţară. Trimitem GRATUIT catalogul volumelor apărute. Editura „Adeverul", Sărindar 7-11 Bucureşti.

A apărut
„Lectura" No. 91
— Floarea literaturilor străine —
ISRAEL ZANGWILL
— Celebrul romancier englez —
Iosif Visătorul
— INTRE MOZAISM ŞI CREŞTINISM —
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

CARȚI ȘI REVISTE

LEONHARD FRANK: La bande de brigands

traducere din germană de M. Gobat și A. Nussbaum

Edit. Rieder & Co. Paris

In colecția „Prozatorii străini moderni" a apărut în traducere franceză întâiul roman al lui Leonhard Frank: „La bande de brigands". Subiectul nu e de loc senzațional, precum ar putea indica titlul. Opera lui Frank s'a impus repede, mai ales cu romanele apărute în toiul războiului: „Die Ursache" și „Der Mensch ist gut". Frank e considerat ca unul dintre cei mai mari romancieri ai Germaniei contimporane; el e din falanga scriitorilor cari au ținut nestinsă lumina conștiinței omenești în acea Germanie cuprinsă în 1914 de orgoliul militarist. Numele lui Leonhard Frank e pus alături de al lui Heinrich Mann, Carl Sternheim, René Schickele, Kasimir Edschmid, Ludwig Rubiner.

Primul volum al lui Frank: „Rie Reuberdande" a apărut în 1914, când autorul era în vârstă de 32 ani. El nu și-a făcut însă ucenicia literară în săli de redacție sau la umbra academiilor; a fost ucenic într'un atelier de biciclete, apoi lucrător într'o fabrică, șofeur, ajutor într'o clinică. A încercat și pictura, studiind la o școală din München. A încercat multe meserii — a cunoscut viața cu toate greutățile și desamăgirile ei; de-aceia operele lui Frank au acel rar accent de sinceritate, acea putere emotivă cari cuceresc pe cititor dela primele pagini.

In „la Bande de Brigands" e vorba de un grup de adolescenți din Wurtzburg, de lângă Main, orașul natal al autorului. In scene scurte, ca de film, apar tipurile orașului „cu treizeci de clopotnițe"; viața cotidiană e înfățișată prin resfrângerile ei asupra eroilor. Autorul ne descrie isprăvile bandei de adolescenți a căror imaginație e ațâțată de lectura unor romane americane, unde albii extermină Pieile-Roșii și înalță orașe mărețe. Din acest grup de „briganzi" se desprinde povestea unui tânăr care nu vrea să se piardă în massa mediocrității și sfârșește în mod tragic, pentrucă n'a putut găsi în calea lui bunătatea: din copilărie, când era ucenic la un fierar, patronul îl pălmuia fără milă; mai târziu când voia să învețe pictura (romanul e și autobiografic), camaradul său — pictor talentat — îl trădează. Cu încetul, aspectul caricatural al descrierilor devine grav. O emoțiune pură se desprinde din pagini; micul oraș german cu burghezii săi mici și fanfaroni piere în umbră și destinul umanității apare în primul plan, luminos: în mijlocul acestui cadru e Oldshat, adolescentul imboldit de ambiția de a deveni un om capabil de mari realizări. Acesta e subiectul destul de simplu al romanului; dar unele tipuri rămân neuitate: Mager, învățătorul-tiran, pescarul-roșu mereu beat, inginerul înebunit de gigantanasia americană... Frank a dat o operă de puternică originalitate, colorată, vie și de o voioșie neobișnuită la un autor german. Prin temperamentul său și prin cruzimea unor descrieri, Leonhard Frank amintește pe Octave Mirbeau; mediul și epoca sunt diferite, dar la amândoi se vădește aceiaș amărăciune, aceeaș asprime și aceeaș generoasă stăruință de a apăra pe om împotriva unei societăți organizate pentru exploatarea mecanică a turmelor omenești.

JACK LONDON: Intr'o țară, departe...

In cele unsprezece nuvele cari compun această carte, Jack London a zugrăvit o serie de tipuri foarte ciudate, foarte vii, și extrem de artistic redate.

Insă viața acestei țări descrise de London, — țară pustie, în care ghiața și zăpada stăpânesc întinsurile, — îl îndeamnă pe autor, să-și scoboare personagiile la o concepție atât de specială, încât se deosebește cu totul de a noastră, și ne face să pricepem astfel, de ce-a scris London în fruntea volumului, fraza aceasta, care rezumă admirabil impresia pe care o produce asupra noastră povestirea:

„Când intrăm într'o țară străină, trebuie, înainte de toate, să uităm cu totul propriile noastre obișnuinți, pentru a ne conforma obiceiurilor locale"...

Ținând seama de lucrul acesta, vom urmări cu plăsere personagiile atât de ciudate și de simpatice. cu toată ciudățenia lor, pe cari ni le înfățișează Jack London....

EDMOND JALOUX: L'Egarement

Ultima lucrare a lui Edmond Jaloux, e — după cum anunță „Vient de paraître" — o nuvelă scurtă, a cărei ideie conducătoare e puțin cam aspră: o femeie își înșeală bărbatul — care trebuie să plece în războiu — cu cel mai bun prieten al lui, chiar în seara despărțirii. Necredință cu totul neprevăzută și accidentală, e drept.

Dacă Magdalena nu l'ar fi iubit atât de mult pe George, ar fi suferit mai puțin și s'ar fi temut mai puțin să nu-l piardă. Și dacă s'ar fi mâhnit astfel, mai puțin la despărțire, nu și-ar fi pierdut capul până 'ntr'atât, încât să se abandoneze aproape inconștientă, desmierdărilor lui Alexis.

In paradoxul acesta sentimental, încape desigur și o bună parte de adevăr, pe care abila analiză a lui Edmond Jaloux ne face s'o acceptăm fără greutate.

Povestea se sfârșește destul de trist. George sfârșește prin a afla ceeace s'a întâmplat. Divorțează, și Magdalena se impușcă.

JEAN GIRAUDOUX: Elpénor

Parodia, spune John Charpentier, în „Mercure de France", este un gen în care excelează spiritele preciOase și nimic nu surprinde mai puțin, decât văzându-l pe Jean Giraudoux amuzându-se să înfăptuiască, întocmai ca și Scarron o „Eneidă", o „Odissee travestită".

Elpenor, se știe, e acel personagiu ridicol, al cărui nume nu l'a scăpat dela o definitivă uitare Homer, decât pentru a aminti că după ce-l plictisise de tot pe Ulise, prin stângăciile lui — el a comis una mai boacănă decât toate — fiindcă l'a costat viața — lăsându-se să se prăvălească de pe acoperișul casei vrăjitoarei Circe, în timpul somnului.

Totuș, lucrurile acestea Homer le-a socotit că nu sunt vrednice să ni le povestească în amănunt și Jean Giraudoux a profitat de această lacună, pentru a-și pune la o largă contribuție, fantezia sa. Maniera lui e cunoscută. Face comparații paradoxale, își bate joc de poeții de azi și de ieri, — de Toulet, mi se pare, de Paul Claudel, de versurile lui.

In general, lucrarea lui Giraudoux, nu plictisește, nu e afectată; e spontană și spirituală.

Fausto Maria Martini

Numărul din 10 Octombrie ale revistei „Roma", e închinat în întregime scriitorului italian Fausto Maria Martini, — din care d. Alexandru Marcu traduce versuri și proză.

Din interesantul studiu critic al d-lui L. M. Personè, — în care îl caracterizează pe F. M. Martini, cităm un pasagiu sugestiv:

Misticism și sete de infinit, nostalgie a copilăriei, silă în fața cotidianului și a banalului, exasperare sensuală de cucerire în afara oricărei margini în chip material reală și omenească, strângere de inimă în fața lucrurilor mici și limitate: iată motivele, ori, mai de grabă formele și desvoltările, împerecherea elementelor dominante în lumea intim-spirituală a lui Martini, în chip ritmic și liric interpretate și exprimate.

In fond, poezia lui Martini s'ar putea numi poezia întoarcerilor unuia din cele două elemente amintite, la ceeace izbutește să se suprapună în viziunea artistului; o dovedește mai ales volumul „Vitrina cu vechituri", în titlul căruia întrezărim un sentiment de nostalgie spre ce este vechi, asemuit, într'o dorință infinită de senină bunătate, cu „prezentul" mai îngrădit de umila realitate cotidiană, participând mai mult (ca tot ceeeace este trăit) la dureroasa frământare a clipei ce fuge și la contingențele mai amare și mai banale; într'un simț de banalitate și de vulgaritate a vieții, în fața unei aprige dorinți de curățenie și de înălțare a realizărilor, în care Poetul se refugiază emoționat, chiar dacă se vede nevoit să coboare iarăși în experiența și existența sa, pentru a reveni în acea zonă de realitate pe care s'o poată contempla cu ochii săi de copil.

Credem că această înfrigurare, uneori chinuitoare, după copilărie, uneori chiar exasperantă, corespunde aidoma cu drama intimă a omului matur care, din asemănarea experiențelor proprii și din paralelismul de viziune a celor două lumi pe care le contemplă, trage o concluzie pesimistă de resemnare și de mângâiere în idealizarea realității umile pe care o trăiește, prin mijlocirea raportării la aceea pe care o vede felurită, prin felurita dispoziție a sufletului său și printr'o tensiune nervoasă a impresiunilor sale psihice, dar care în fond era identică.

Poate că însăși această identitate este tocmai aceea care se impune în predispoziția pesimistă a spiritului autorului, dar totodată ea îl îndeamnă să exalte pe copil nu întrucât este astfel în stările afective și intelectuale, ci întrucât este copil în perceperea aproape fizică a lumii și în adequata receptivitate morală.

Dostoiewski, amorul și... ruleta

Dacă este adevărat că stelele hotărăsc soarta omului, aceea sub care s'a născut marele scriitor rus a fost cu totul funestă. In afară de cei câțiva ani dinaintea morții lui, Dostoiewski a dus cu adevărat o viață de martir. Mai întâiu lunga ședere în Casa Morților, apoi o căsătorie nenorocită, acestea și alte încercări au grămădit o serie de ani funești, dominați de demonul jocurilor de noroc; ceeace formează obiectul cercetării lui Miller și Ekstein, în volumul apărut de curând: „Dostoïewski à la roulette."

Cunoaștem astăzi, grație însemnărilor lăsate de marele scriitor și mai ales grație jurnalului celei de a doua soții, admirabila Ana Grigorievna, toate circumstanțele care au influențat ocupațiunea lui literară, posedând, în acelaș timp, și detaliile asupra inexplicabilei lui pasiuni pentru ruletă. Este într'adevăr de plâns această perioadă din viața autorului Fraților Karamazov. El joacă pentru prima oară în timpul unei călătorii în Europa, la Wiesbaden. Demonul, de aci înainte, se instală în jurul lui, inoculându-i timp de aproape zece ani, cele mai negre suferințe. Pentru a doua oară vine Dostoiewski în Europa, chemat de prietena lui Paulina Suslowa. Indrăgostit nebunește, el vru să o întâlnească la Paris, și fără întârziere, dar, trecând prin Wiesbaden, atracția postavului verde fu mai puternică decât amorul.

Episoadele cele mai turburătoare ale acestei pasiuni, sunt acele întâmplate în cursul unei călătorii în Europa, de data aceasta însoțit și de Ana Grigorievna. Se găsesc notate în jurnalul acesteia, toate credințele, descurajările, abaterile grave ale genialului scriitor. La Hamburg, la Dresda, la Baden-Baden, la Saxon-les-Bains, pretutindeni Dostoiewski alerga la ruletă. Tânăra căsnicie nu prea avea bani, și Dostoiewski crezu că găsise metoda infailibilă. Căci Dostoiewski nu juca nici odată pentru dorința proprie de a juca, ci numai urmărind câștigul care să-i ușureze bunul mers al căsniciei.

El riscă un taler și câștigă. Iată-l fericit ca un rege; dar, în mod natural, el vrea să-și mărească suma, și ceeace trebuia să se întâmple, se întâmpla. Fatal, pierdea până la cel din urmă florin. Tot timpul cât dura pasiunea aceasta, Ana Grigorievna nu se plânse niciodată. Din contră, ea consola pe „Fedia, împiedicându-l de-a ajunge la disperare. Și totuși, situația lor era tragică. Gândiți-vă că se găseau în țară streină, la mii de leghe depărtare de Rusia, fără părinți, fără rude, fără relațiuni. Trebuiau să trăiască. Atunci Dostoiewski se împrumuta, când putea de pe la cunoscuții sau compatrioții pe care-i întâlnea, sau, de cele mai multe ori, își amaneta bijuteriile lui, ale soției, până și vestmintele amândurora. Uneori norocul îi surâdea. Scriitorul se întorcea atunci cu buzunarele pline de piese de aur, își scoatea obiectele dela amanet, casa era îmbelșugată. A doua zi Dostoiewski juca iarăși și iarăși pierdea totul.

Dar în 1871, în Aprilie, Dostoiewski se hotărî să nu mai joace. Işi câștigase o avere frumușică și grație Anei Grigoriewna se așternu pe lucru. Fericirea începu să-i surâdă, dar muri foarte curând.

Acestea sunt o parte din tribulațiunile vieții marelui scriitor rus.

Horațiu și epicurismul

Aproape toate cărțile de istoria literaturii latine, ni-l înfățișează pe Horațiu ca având o firească înclinare spre epicurianism — dar în acelaș timp i se recunoaște și năzuința de-a sprijini prin scrierile sale, legile și reformele lui August.

In revista „Orpheus", d. profesor M. Mihăileanu încearcă să pună în lumină controversa acestor păreri, încheind cu categorica afirmațiune că poetul latin nu poate fi socotit în nici un caz, epicurian:

Trebuie să constatăm, că Horațiu în nenumărate rânduri pune în comparație ruinata și desmățata viață casnică din vremea lui, cu nevinovata viață conjugală de pe vremea vechilor Romani.

In nenumărate rânduri, — umăr la umăr cu August, împăratul reformator, — poetul latin, îi îndemna pe contimporani să se reîntoarcă la vechile moravuri ale epocii, când *mulier innocens, mulier pudica,* păzindu-și cu sfințenie nevinovăția (castitas certe foedore), nu avea alt gând decât acela de a se trudi de dimineață până seara pentru casa sa, pentru scumpii săi copilași (domum et dulces liberos), și pentru bărbatul care trebuia să se întoarcă acasă obosit.

Prin urmare și prin această repetată recomandare a fericitei vieți casnice de altă dată, Horațiu se îndepărtează de filozoful Epicur, cel atât de protivnic oricăror legături de căsătorie.

De acea, credem că avem dreptul să spunem că la Horațiu nu se prea vede acea „firească" înclinare în spre epicurism, înclinare pe care mulți ar voi să i-o atribuie. Căci, dacă Horațiu în nicio privință nu ni s'a arătat drept un epicurist la o vârstă matură, cu atât mai puțin putem să presupunem că ar fi avut el vreo firească aplecare înspre antisocialul epicurism în vremea tinereții adică atunci când se afla printre partizanii înfocatului republican Brutus.

Ideile republicane, care îi cer individului să se jertfească întru totul intereselor obștești, nu se pot câtuși de puțin învoi cu antisociala doctrină epicuristă care, nesocotind cu totul interesele obștești, nu se îngrijește de nimic altceva decât de fericirea individuală.

Influența germană asupra cărților franceze

Dintr'un articol din revista germană „Querschnitt", reproducem aceste note curioase ale lui Franz Blei:

Războiul mondial a făcut ca literatura franceză să fie mai deschisă, mai accesibilă influențelor străine. Nici una din aceste influențe însă, nu emană, bine-înțeles, din literatura germană de ieri sau de azi căci Heinrich și Thomas Mann sunt pentru francezi echivalentul literaturii lor de-acum optzeci de ani. Teatrul deasemenea, câtă vreme e dirijat de un Copeau, urmează cu totul alte căi decât acelea pe cari le păstrează Gerhardt Hauptmann în Germania. Cât despre pretinșii noștri expresioniști, francezii trebuie să-i găsească și mai ridicoli încă, decât îi judecă aceia dintre noi, cari mai posedă o fărâmă de spirit.

Influențele germane asupra literaturii franceze vin cu totul din altă sursă: dela Nietzsche, dela Freud, dela Jung, dela Einstein.

Franz Blei încheie, arătând că o influență de natură pur literară exercitată asupra cărții franțuzești, este influența spiritului englez, fără de care Proust, de pildă, n'ar fi fost cu putință să existe...

Două perechi de prieteni

Doi vechi amici, din cari unul e mecena celuilalt, se iau adesea la ceartă, într'un chip destul de amuzant uneori, — și se împacă întotdeauna unul din blândețe și bunătate sufletească, altul din interes.

Fiul obligantului o iubește pe fata obligatului și vrea s'o ia de nevastă, — dar ea se împotrivește.

Totul e posac și deconcertant. Subiectul acesta l-a împrumutat Pierre Bost dela Marivaux, dar fără peripețiile și talentul acestuia: analiză subtilă a inimilor, delicată evoluție psihologică, gust poetic, afectări de limbaj.

Pierre Bost, spune André Rouveyre în „Mercure de France", are meritul că nu cade în locurile comune ale actualității. Scrie piese pe gustul său, oneste, pudice aproape. Există, de bună seamă în cazul acestui autor, încă foarte tânăr (25 de ani), o încântătoare timiditate, remarcabilă în mijlocul semeției generale.

In piesa „Imbecilul", jucată la „Vieux Colombier", în 1923, caracterele sale erau încă nehotărîte și puțin precizate. Piesele de soiul acesta sunt cu totul anti-teatrale și fac impresia că autorul are mai degrabă predispoziție de romancier, aplecat spre subtilitate.

Călătorii

René La Bruyère a publicat la Grasset romanul „Les passagères", al cărui subiect interesant și original, îl schițează „Revue des deux mondes":

In cursul unei călătorii între Marsilia și Australia, pe bordul unui vapor cu miticul titlu: „Phaéton", sublocotenentul de marină, François d'Ardennes se amorezează de Eva Butler, orgolioasa văduvă a lui Murray, care se înapoiază în Australia, cu o nepoată.

Acesta e punctul de plecare al captivantului roman al lui René La Bruyère, ce se desfășoară pe bordul vaporului și în Australia, în decoruri familiare autorului, care ne dă un tablou fidel și colorat.

Interesul pe care-l suscită intriga născută între două persoane atât de diferite ca aceea a tânărului ofițer de marină și a frumoasei dar trufașei australiene, — nu se desminte nici o clipă. Și după un episod dramatic, suntem fericiți că întâmplarea îi îngăduie autorului să-și sfârșească lucrarea printr'un desnodământ favorabil simpaticului său erou.

INSEMNĂRI CRITICE

CONSTANTIN KIRIȚESCU: „Istoria războiului pentru întregirea României: 1916 - 1919"

Ediția a II-a, volumele I—II, București, 1926

Refăcută în întregime și mult adăogită, această nouă ediție a operei d-lui Constantin Kirițescu, plănuită în trei mari volume, constitue, fără îndoială, cea mai serioasă, mai completă și mai bine scrisă dintre toate contribuțiunile referitoare la istoria războiului nostru pentru întregirea neamului. Bazată pe o informație întinsă și o precisă documentare, — în afară de materialul *inedit,* din arhivele civile și militare—catalogul bibliografic al lucrării numără peste trei sute de volume, românești și streine, *tipărite,* unele de netăgăduit interes documentar, — opera se prezintă în cea mai perfectă ordonare a materialului și, mai presus de toate, cu un larg caracter de obiectivitate, în ceeace privește, mai ales, povestirea exactă a felului cum au decurs evenimentele frontului nostru în timpul celor trei ani de războiu. „Lucrarea de față, mărturisește autorul însuși, este o lucrare de *sinceritate.* Războiul nostru a avut aspecte deosebite: episoade înălțătoare și triste. N'am schimbat caracterul nici unuia din ele. Le-am descris așa cum au fost, cum le-am văzut sau gândit, cu părțile lor luminoase și cu umbrele lor. Am disprețuit falsificările voite, înflorirHe meșteșugite, frazeologia mincinoasă. Pentru aceste cuvinte, povestirea n'are, peste tot, aspectul unei epopei glorioase. Citirea ei va deștepta adeseori mândrie, alte ori, însă, umilire și amărăciune. Așa a fost istoria noastră de veacuri. Dar cunoștința exactă e necesară, în orice materie: în istorie ca și în știință. Ea ne îngăduie să avem idei juste, de ea atârnă rectitudinea acțiunilor noastre; numai mulțumită ei, putem să depărtăm formarea de idei false, isvorul cel mai fecund și cel mai obișnuit al greșalelor. De aceea, oricât de neplăcut și supărător pentru persoane, ori cât de jignitor pentru amorul nostru propriu național, ar fi uneori adevărul, l'am spus cu curaj".

In felul acesta a înțeles autorul să facă patriotism și operă de știință. Concepția e veche, dar exemplul de astăzi e nou. Incă de pe vremea lui, Cicero cerea istoriei: să nu spună neadevăruri, să nu înlăture adevărurile. „Ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat". Pentrucă „patriotismul adevărat nu constă în lingușirea amorului propriu național și în mistificarea adevărului".

Divizată și subdivizată metodic, opera istorică a d-lui Constantin Kirițescu cuprinde, mai întâi, capitolele referitoare la originile și pregătirile războiului României, cu largi priviri asupra trecutului istoric al provinciilor: Transilvania, Bucovina și Basarabia, cu o succintă legitimare a antagonismului romåno-bulgar și cu descrierea evenimentelor politice, interne și externe, sau ale vieții sociale și naționale românești din epoca neutralității și până în preziua războiului. Este reamintirea luptelor Românilor, de pretutindeni, pentru naționalitate și autonomie, stabilirea ideologiei noastre politice și naționale, legătura firească a încercărilor sau realizărilor trecutului, cu aspirațiile prezentului; — toate acestea înfățișate în deplina cunoaștere a cauzelor ce au determinat, în August 1916, participarea României la războiul care a avut, se pare, drept obiectiv precumpănitor: restabilirea drepturilor naționalităților.

Campania română, din 1916, formează a doua parte a celui dintâi volum și prima din volumul al doilea: ofensiva noastră în Transilvania, până pe linia Petroșani, Sibiu, Făgăraș și Odorheiu, cu retragerea la vechea graniță și sfârșitul campaniei din Ardeal; începutul campaniei din Dobrogea, cu pierderea Turtucaei și Cadrilaterului, până la părăsirea completă a întregei provincii; eroica rezistență pentru apărarea Carpaților, apoi invaziunea, cu ocuparea Capitalei și a întregului teritoriu până la Milcov, de către trupele germane aflate sub comanda mareșalului Mackensen și a generalului Falkenhayn, — capitole din care cunoaștem, mai ales, umilirea înfrângerei și lunga pribegire pe drumurile Moldovei.

Fără să aducă atitudinea romantică a celorlalte opere privitoare la războiul nostru, fără să împrumute un ton forțat, autorul — personalitate științific-literară de mare cultură — povestește faptele, a căror explicare este mai întinsă decât faptele însăși, într'un mod cu totul natural. Astfel sunt arătate cauzele înfrângerei și trădarea rusească, mai apoi iarna grea a lui 1917, cu refacerea armatelor, victoriile dela Mărăști, Mărășești și Oituz, cu neuitatele pilde de eroism românesc, situația luptelor dela zi la zi, din care autorul a știut să aleagă detaliul material, care redă lucrul mai vizibil imaginației. Cel de-al treilea volum și ultimul, va cuprinde, desigur, armistițiul cu pacea, ofensiva asupra Budapestei și înfăptuirea idealului național, visat de generațiuni, de secoli întregi 1).

Nu a lipsit d-lui Constantin Kirițescu, în alcătuirea operei d-sale, nici darul compoziției, nici pătrunderea psihologică, însușire de mare istoric. Oricare lucrare similară, dacă a isbutit să se impună veacurilor ce-au urmat-o, a trăit tocmai prin această cercetare a sufletului colectiv sau individual. Cu o deosebită siguranță în observație, cu această intuiție psihologică, pe care o egalează numai forța descrierilor, istoricul român a prins, în legile lor firești, sentimentele colective, entuziasmul, teama, dezordinea, desperarea, a remarcat pasiunile complexe și confuze, care agită sufletul obscur al mulțimii.

Evocator și colorat, personal și expresiv, viguros în conciziunea lui, stilul d-lui Constantin Kirițescu exprimă cugetările cele mai profunde și reproduce imaginile cele mai vii. Iată cum se împletesc toate aceste calități literare în materialul istoric, trăit, din următoarea icoană a dezastrului, când pașnicii locuitori iau drumul necunoscutului, drumul băjeniei, pe care generații întregi de strămoși au lăsat dâre sângeroase:

„...Și acum, pe când în urma lor, departe, colibe sărace ori gospodării înstărite se prăbușesc sub ghiulele dușmane sau prietene, iar limbi de foc înroșesc cerul, iată-i străbătând străzile Bucureștilor. Trece, car după car. Pe lângă boi, un bătrân ori un flăcăiandru. In car, pe grămada de strujani de porumb, ori pe legăturile de pae, velințe și scoarțe — zestrea fetelor. Deasupra lor, în vârful carului, copiii mici pe lângă vreo bătrână neputincioasă sau lângă mama lehuză. In codirlă, porcul; legat, în urma căruței, vițelul și, pe lângă car, câinele. Uneori, câteva vite slăbănoage, sau câteva oi, urmează carul".

„Șirul lung înaintează, în scârțâitul monoton al roților și în mugetele slabe ale animalelor — icoană vie a suferințelor neamului — pe străzile noroioase ale Capitalei, în ploaia și vântul rece de Noembrie. Pe la marginea orașului, pe maidanuri, convoiurile se opresc, boii sunt desjugați și în jurul focurilor de coceni se adună fetele îndurerate sau resemnate, așteptând în tăcere. Ce? Nici ei nu știu. Poate, pe Dumnezeu"...

Operă de înaltă moralitate națională, — „Istoria războiului pentru întregirea României" se adresează, în primul rând, tineretului, arătându-i sbuciumul neamului întreg — din a cărui credință nestrămutată s'a înfiripat puterea dreptății — și întărindu-i simțimintele de caldă iubire pentru națiunea din sânul căreia face parte. Printre toate celelalte neisbutite sau modeste încercări, lucrarea d-lui Constantin Kirițescu — construită din cercetări asidue și observări personale — rămâne cea mai de preț și mai impunătoare operă a epopeii noastre naționale.

GEORGE BAICULESCU

1) Insemnătatea istorică și valoarea literară și științifică a operei, se va putea mai precis contura, după apariția — care se așteaptă — a celui de-al treilea volum. O voiu încerca-o într'un studiu viitor.

INSEMNĂRI

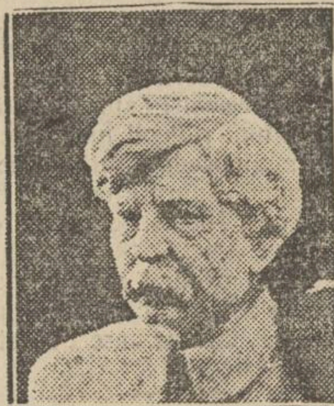
Aşezământul cultural „Al. Vlahuţă"

Societatea „Mormintele Eroilor" pe lângă organizarea cimitirelor de războiu în diferitele puncte ale ţării, dă o deosebită atenţie şi cultului oamenilor mari ai neamului.

După ce a lucrat şi instalat mai multe plăci comemorative, cruci şi troiţe în diferite părţi pentru pomenirea faptelor şi a oamenilor mari, acum în urmă—această societate a reparat casa lui Vlahuţă dela Dragoslăveni, transformând-o într'un aşezământ cultural.

Duminică, 31 Octombrie a avut loc solemnitatea inaugurării acestui cămin cultural.

A luat parte un numeros public venit din Bucureşti şi din judeţul Râmnicul-Sărat. Pe lângă autorităţile civile, militare şi bisericeşti, au asistat delegaţi ai diferitelor societăţi culturale: Fundaţia Prinţul Carol, Casele Naţionale, Societatea Astra, Societatea Scriitorilor Români, Tinerimea Română, Societatea Studenţilor, etc.

Al. Vlahuţă

Dela gara Gugeşti publicul a fost transportat cu automobile şi trăsuri până la Dragoslăveni. După vizitarea localului reparat şi pregătit pentru a servi ca muzeu regional, bibliotecă, ateliere de ţesătorie, sală de şezători, a urmat o ceremonie religioasă pentru sfinţirea localului şi pomenirea marelui poet.

Prin discursurile ţinute de I. P. S. Episcopul Buzăului, d-nii Antonescu, Mugur, Mircea Rădulescu, Lungulescu, General Manolescu, părintele Bologa, profesor Marin Ştefănescu, etc., s'au arătat meritele lui Vlahuţă ca scriitor, luminător, îndrumător şi apostol.

D. Tudor Vianu a ţinut o conferinţă biografică.

Şcoala din localitate s'a produs cu recitări şi cor.

D. Jean Bart, într'o scurtă cuvântare a adus mulţumiri şi laude văduvei, doamna Alexandra Vlahuţă, vrednica tovarăşă a poetului, care donând această casă pentru un cămin cultural—a adus o frumoasă şi pioasă pildă ce trebue imitată pentru perpetuarea memoriei oamenilor mari ai neamului nostru.

Björnstjerne Björnson şi poligamia

„E dovedit, se spune, că se nasc anual mai multe fete decât băieţi. Deci, ca o consecinţă de neînlăturat, natura însăşi impune poligamia".

Mărturisesc, afirmă Björnstjerne Björson, că raţionamentul mi se pare cam şubred. Dar ceva mai mult chiar: faptul în sine e fals. Se nasc tot atâţia băieţi ca şi fete—dacă nu mai mulţi chiar. Cu singura deosebire că,—întrucât din cea mai fragedă vârstă tineretul masculin duce o viaţă neregulată, şi practică pe faţă o poligamie precoce,—moartea, nebunia şi sinuciderea, fac mai multe ravagii la sexul acesta, decât la cel feminin. Aceasta este adevărata explicaţiune.

Cât despre cei ce nu se pot căsători şi nu sunt în stare nici să-şi înfrâneze pasiunile (mai ales din pricina băuturii) numărul lor e considerabil. Din nefericire, societatea însăşi pare să-şi fi luat sarcina să-i încurajeze prin toleranţa ei. Tot ceeace e în stare să excite dorinţele, se etalează cât mai vizibil în oraşele mari, pela toate colţurile de stradă, în artă, în literatură, la teatru (unde a devenit atracţiunea principală), în jurnale, în expoziţii, până şi în sânul familiei, unde tot acest lux al toaletelor, al seratelor, al balurilor şi al plăcerilor de tot felul, nu face decât să aţâţe pofta aceasta primejdioasă, în loc s'o potolească....

Insă, afară de toate acestea, gândiţi-vă la asprimea cu care-i tratăm pe declasaţii de orice speţă, bărbaţi ori femei. Ştim prea bine că ne supunem prin atitudinea noastră, unei legi intime, care, cu toate păcatele ce săvârşim necontenit, ne menţine pe calea progresului, — şi mai ştim că acest dispreţ public, profund nedrept în firea lui, nu este totuşi decât bariera care-i constrânge pe ceilalţi să nu părăsească drumul cel bun.

Orice s'ar spune însă, datoria noastră e să-i ajutăm nu să-i judecăm pe păcătoşi, şi pentru asta nu trebue să-i descurajăm.

Când copilul născut din păcat, vine pe lume, numai dragostea mamei trebue să-i fie ertarea: interesul rasei o impune. Nu sunt la urma urmii decât nişte bolnavi, şi toţi bolnavii pot fi vindecaţi...

Autosugestia şi predispoziţiile isterice

In lucrarea sa despre Psihonevroze, şi tratamentul lor moral, prof. dr. Dubois afirmă că stigmatul caracteristic al isteriei e autsugestibilitatea:

Chiar la femeea normală, în timpul perioadei menstruale, există ceva ne la locul său în viaţa psihică; sunt nişte sensibilităţi speciale, streine de mentalitatea bărbatului, şi pe cari noi nu ajungem niciodată să le înţelegem. Ne vine a crede că diferitele senzaţii vagi, conştiente sau subconştiente, care se leagă de instinctul sexual, — chiar la fecioara cea mai neprihănită cu mintea, — joacă un rol considerabil în geneza isteriei. Dar ele nu produc aceste autosuggestii bolnăvicioase, decât la persoanele predispuse, la debilii mintali; istericul este şi „psihastenic".

Printre accidentele dramatice ale isteriei, trebuie să numărăm mai întâi de toate crizele de forme diverse, epileptiforme, cataleptiforme, letargice, coreiforme, tremurăturile. Aceste mişcări au caracterul atitudinilor pasionale, asistăm la nişte scene de o mimică nebună, indicând starea sufletească a individului. De obicei e de ajuns să observi detaliile mişcărilor convulsive, gestul, spre a ghici sentimentele cari le-au făcut să ia naştere, furia, frica, ciuda, nerăbdarea.

Mişcările ritmice ale bazinului trădează starea sufletească lascivă, conştientă sau inconştientă, şi la fata cea mai pudică ca şi la prostituată. Unele crize de isterie, sunt accese de mânie, demonstraţii exagerate ale ciudei. Recunoaştem sperietura, în atitudinea bolnavelor cari au suferit de o emoţie violentă, adesea în momentul regulelor. Le vedeţi aşezându-se în capul oaselor, înghemuindu-se în vârful patului, cât mai departe de asistenţi, şi fixează cu nişte ochi rătăciţi colţul odăii, ca în prada unor halucinaţii îngrozitoare.

Nu rar se întâmplă să găsim la fete tinere, la băieţi tineri, nişte stări semicomatoase în cari bolnavii stau întinşi pe pat, pe un scaun lung, pe pământ, nemişcaţi, cu fălcile încleştate, cu ochii închişi în mod convulsiv. Au fost jigniţi, contrariaţi şi **sunt îmbufnaţi.** „Crizele de somn" pot deasemenea să fie provocate de o emoţie violentă şi să se repete la fiecare reminiscenţă.

Tot în isterie se văd traumatismele cele mai minime, — cari ar rămânea fără urmări pentru un om sănătos sau chiar un neurastenic — aducând paralizii, contracturi, algii diverse, ce vor dura ani întregi.

O fată tânără, de exemplu, alunecă pe stradă şi cade greu la pământ. Nu există nici o leziune constatabilă; de aci, rezultă o coxalgie isterică, care — câte odată — se distinge cu greutate de adevărata coxită. Un băeţaş îşi suceşte piciorul, nu există ruptură a ligamentelor, nici umflătură, şi cu toată lipsa de leziuni, piciorul rămâne dureros săptămâni întregi; pielea devine sensibilă la cea mai mică atingere, aşa încât bolnavul nu suportă nici apăsarea cearşafului sau atingerea uşoară a mâinii.

Ceeace arată foarte bine natura autosugestivă a celor mai multe accidente, este frecvenţa contagiunii isterice. Ajunge să reamintim epidemiile din evul mediu, de choree ritmată. N'au încetat, şi de curând am putut observa, la Bâle şi la Berna, epidemii de choree isterică, în pensioanele de fete. La Berna, treizeci de fetiţe au fost apucate de dureri articulare şi de mişcări ritmate ale braţelor. A trebuit să se separe bolnavele, pentru a face să înceteze aceste crize născute prin imitaţie.

Inflaţiunea literară

E chestiunea care agită, în vremea din urmă, cel mai mult lumea literelor, — şi cei dintâi cari au adus-o în discuţie, au fost Rachilde, în „Mercure de France" şi Lucien Descaves în „Le Journal".

N'au trebuit fraze prea stăruitoare, pentru punerea problemei:

„Producţia literară a devenit în ultimul timp atât de îmbelşugată, încât de-aci înainte va fi materialmente cu neputinţă să se mai ţină cu o exactitate desăvârşită, un foileton literar. Criticul cel mai bine informat, cel mai activ şi mai conştiincios, nu se mai poate gândi să citească cele zece sau cinsprezece volume cari îi parvin zilnic, şi prin urmare, nici nu are posibilitatea să le facă tuturora dări de seamă..."

Inflaţiunea bântuie în lumea literelor. Astăzi toată lumea scrie: femeile, marinarii, diplomaţii, medicii, magistraţii, — şi, fireşte, tineretul mai cu seamă. Aşa încât, sunt mai mulţi autori decât cititori...

Cât despre critici, rolul lor, în faţa acestui haos, nu-i tocmai de invidiat. Ei nu vor putea desigur, să citească tot ce apare; dar cum vor şti să aleagă ceeace trebuie, de ceeace nu merită să fie citit? Pentru autorii cunoscuţi, lucrul ar merge uşor. Ce te faci însă cu debutanţii? cu tineretul acesta care asvârle în fiecare zi pe piaţă zeci de volume?...

Soluţia nu ni se pare prea lesne de găsit...

Nu există stil!

Spune Renée Dunan în „La Griffe". Nu există decât idei!

Rostul criticii adevărate este să priceapă şi să judece în funcţie de greutăţile reclamate de expresie.

Semnificaţia întreagă a unei scrieri oarecare, e strict individuală. In gândirea scrisă nu se pot găsi echivalenţe. Chiar schimbarea unei conjuncţii, desfacerea unei fraze în două, modificările cele mai neînsemnate, sfârşesc prin a da cu totul alte sensuri.

Nu există nici-o echivalenţă cu putinţă, dacă ţinem seama de datele pure, — ale timpului de pildă.

Nu se poate modifica nimica într'o operă de artă definitivă, fără să i se schimbe înţelesul...

Jules Hoche precursorul lui Freud

In 1900, Jules Hoche a publicat un roman social „Saint-Lazare", precedat de o prefaţă de patrusprezece pagini, în cari autorul, rezumând dogmele unei morale *naturale* închipuite de dânsul, formula limpede şi răspicat, argumentul fundamental al teoriei lui Freud:

„Bunătatea şi mila nu sunt de fapt decât o manifestare superioară, intelectualizată, a instinctului sexual; sau, dacă preferaţi această imagine, altruismul e floarea universalului efort pasional, care constituie viaţa, şi a cărui rădăcină atotputernică, e instinctul sexual.

Sentimentele noastre altruiste cele mai caste, îşi au obârşia în sexualitate, legea cea mai adâncă a fiinţei, şi care este, în realitate, cauza unică a perzistenţei vieţii.

Fiorul sexual sălăşluieşte în lăuntrul afecţiunilor noastre celor mai nobile, şi simţimintele noastre cele mai înalte provin din eterna dorinţă creatoare...

A iubi, e, aşa-dar, o lege, mai înainte de a fi o datorie, şi justiţia, bunătatea şi mila nu sunt decât forme mai delicate ale dragostei"...

Iată şi concluzia acestei prefeţe:

„Trebuie să-ţi iubeşti semenii, nu pentrucă trebuie să-i placi unui Dumnezeu ipotetic, dar pentrucă dragostea morală, **iubirea umanităţii,** nu e decât forma superioară, idealizată, a **iubirii sexuale.**

Trebuie să-ţi iubeşti semenii, pentrucă instinctul dragostei e singura legătură adevărată între fiinţe, după cum instinctul reproducerii e singura legătură adevărată între sexe"...

Şi Jules Hoche mai adaugă:

„Lucrul acesta l'au mai conceput poate şi alţii, însă nimeni nu l'a imprimat până acum, pe câte ştiu, şi de aceea îmi revendic asupra lui paternitatea exclusivă".

Ceeace nu l'a putut împedica pe Sigmund Freud să desvolte pe aceleaşi baze, cunoscuta lui doctrină filozofică.

Să fie însă numai o simplă coincidenţă?..

Literatura norvegiană

Incorporată vreme de cinci sute de ani literaturii daneze, căreia i l'a dat pe Holberg, o mişcare literară norvegiană nu există propriu zis decât dela jumătatea secolului al XIX-lea.

Trezită la viaţă naţională de apologiştii libertăţii norvegiene (Storm, Munch, Sivertson, Monsen, Bjerregaard, etc.) şi prin lirica patriotică a unor Wergeland şi Welhaven, Norvegia porneşte pe calea propăşirii, în care revelaţiunea sentimentului etnic va purta facla conştiinţelor...

Instrumentul cel dintâi şi cel mai important pentru realizarea aspiraţiunilor naţionale îl constituie desigur limba; or, poporul norvegian supus un timp atât de îndelungat dominaţiei daneze, utiliza atunci când mişcarea naţional-culturală a început, — limba daneză. O reacţiune vie, dar care nu obţinu pretutindeni un succes egal, fu pornită, aducându-se dialectul ţărănesc băştinaş pe ogorul literar, mulţumită neobositei strădanii a unor scriitori cari au suscitat o adevărată literatură poporanistă: Jörgen Moe, Lindeman, Aasen, ş. a.

Dialectele numeroase încep să se contopească între ele prin acţiunea energică dusă de Asbjörnsen şi de urmaşii lui: Vinje, Iansen, Knudsen, Collet, Thoresen, etc.

Limba se grefează în cele din urmă pe două ramuri; una disciplinată de cultură, cealaltă sălbatecă şi aspră, — pentrucă apoi, desăvârşită în spiritul cel mai select al poporului, (graiul orăşenesc) dar altoită şi pe dialectele păstrate la ţară, limba literară înălţată din materialul premergătorilor să ia formă precisă în operile lui Björnsen, ale lui Arne Garborg, Hamsun, Kielland, ş. a., cu cari se socoteşte că literatura norvegiană şi-a deschis definitiv drumul spre universalizare...

Romanul şi drama contimporană norvegiană sunt genurile în cari această literatură a dat cele mai puternice monumente de artă...

Hanns Heinz Ewers

Hanns Heinz Ewers e poetul tuturor fiorurilor şi spaimelor. E înrudit sufleteşte cu Edgar Poë şi Th. A. Hoffmann. Ca şi aceştia, el cultivă de preferinţă genul fantastic al viziunilor chinuitoare, dar ştie să le dea o adâncime şi o frumuseţe, neatinse de iluştrii săi predecesori. El e azi o figură de o originalitate unică, excentrică, în literatura germană.

In vârstă acum de vreo 56 de ani, a vânturat toate ţările lumii, adunându-şi de peste tot culorile de foc şi exuberanţa tropicală, sau fiorul boreal, gheţos şi albăstrui, ce se revarsă, în povestirile lui pline de exotism. Dar mai ales, cu o cutezanţă ce-ţi îngheaţă sângele, a călătorit cu fantazia prin Africele necunoscute şi prin Atlantidele scufundate ale sufletului omenesc. Prin tărâmul fioros şi orb, de dincolo de lumea simţurilor, a raţiunii, a conştiinţii şi a moralei.

Psihologia normală şi conştientă, a fost studiată şi clarificată cu prisosinţă de toţi literaţii tuturor secolelor. Ewers dispreţueşte acest domeniu. Regiunea misterioasă a visului, a nebuniei, a extazului, a inconştientului, a instinctului originar şi nefalşificat, — iată domeniul pe care Ewers îl găseşte demn de el. Lumina îl atrage pe fluture; aşa penumbra şi întunericul Enigmei îl atrage şi-l fascinează pe el. Nu cu slabele felinare ale ştiinţei — observaţia şi logica —, ci cu al şaselea simţ, cu Intuiţia — puternicul proiector ultra-psihic — el luminează abisuri şi infinituri nebănuite, dăruind Artei şi Frumosului, adevăruri, pe care ştiinţa nu le cunoaşte încă. Ewers vrea să ajute la reconstituirea Sufletului Integral, cu fizionomia lui demonică, cu perversitatea lui firească, de dinaintea constrângerilor educaţiei şi moralei sociale, şi în legăturile lui tainice cu cosmul vegetativ, mineral şi astral. Cu neliniştea pătimaşă a „poeţilor blestemaţi", cum îi numeşte Verlaine, — viziunea lui sparge zidul subţire al Binelui şi Răului şi stârneşte de „dincolo", terori şi voluptăţi atavice.

Un asemenea amestec de voluptate şi teroare e şi puternica sa nuvelă: **„Ultima dorinţă a Stanislawei d'Asp"** pe care ne-o aduce numărul din urmă al **„Lecturii".**

MARUNTE

— Zilele acestea va apărea în editura „Cartea Românească" un volum de versuri al d-rei Otilia Cazimir, intitulat „Fluturi de noapte".

— Originile Democraţiei române „Cărvunarii" de **D. V. Barnoschi**, Ed. „Viaţa Românească". Preţul 40 lei. Se găsesc la Librăria **„Bibliofila".**

— Admirabilele eseuri ale lui *H. Eulenberg: „Alte Siluete Literare şi Artistice"* traduse de d. C. Săteanu, cuprind 30 de studii asupra celor mai mari **scriitori, dramaturgi, poeţi, sculptori, pictori, muzicieni şi filosofi.**

D-nii librari din provincie vor comanda volumul la tipografia „Albina" **Str. Seulescu, Iaşi.**

In Bucureşi volumul se găseşte la librăriile „Cartea Românească", „Alcalay", „Socec" şi „Librăria Nouă".

Adeverul Literar şi Artistic

PREŢUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an	Lei 250
„ „ „ 6 luni	„ 130
„ „ „ 3 „	„ 65

In străinătate dublu

Curiozităţi

Rămăşiţele lui Franklin?

In peninsula Adelaida s'au găsit un craniu de om şi sfărâmăturile unor sănii construite probabil cu câteva decenii în urmă, din scândurile unei corăbii. Se crede că tocmai aceste lucruri dovedesc că în 1848, cineva din expediţia lui Franklin a ajuns până la peninsula Adelaida, unde a pierit din cauza lipsurilor. In acea expediţie au luat parte 129 de oameni pe două corăbii. Scopul lor era să găsească eşirea din gheţurile polare în nord-vestul golfului Hudson. Nici unul nu s'a mai întors şi nici o urmă a corăbiilor lui Franklin nu s'a putut găsi până astăzi...

O cheltuială nesimţită

Locuitorii oraşului New-York plătesc zilnic 850 de dolari ca să afle ora exactă sau să-şi controleze ceasurile şi deşteptătoarele. Ei introduc, în acest scop, monede mici de nichel în nişte aparate automatice de telefon, care arată, în aceiaşi clipă, ora exactă. Cu alte cuvinte, într'un an, aceste cheltueli ajung la suma frumoasă de vre-o 300.000 dolari.

Benzina americană

Cele 20 milioane de automobile din Statele Unite ale Americei, au înghiţit în 1925 circa *opt miliarde* litri de benzină, adică câte 400 litri de fiecare „cap" de maşină. Incă 6 miliarde litri de benzină au fost exportate, şi vre-o două miliarde — consumate de industria americană. Deci totalul producţiei benzinei din 1925 s'a ridicat la 16 miliarde de litri.

O flotă cinematografică

O mare fabrică engleză de filme îşi trimite atelierele plutitoare, cu decoruri uriaşe, în Marea Mediterană, unde se vor reconstitui bătăliile navale dela Coronnel şi din împrejurimile insulelor Falkland. Amiralitatea Marei Britanii pune la dispoziţia acelei case, flota necesară pentru cinematografierea luptelor, la care va lua parte şi lordul Churchill, fost în 1914—1917 şef al Amiralităţii Britanice.

Conversaţia cu.... Marte

Preparativele făcute de cei doi ingineri Engleji cu scopul de a încerca o „conversaţie" cu planeta Marte au ajuns la sfârşit. Aparatele de radio-telegrafie construite de aceşti ingineri sunt mult mai puternice decât cele încercate de dânşii, cu acelaş scop, acum doi ani. Sistemul semnalelor e calculat strict matematiceşte şi prezintă figuri geometrice şi simboluri cosmice, care nu pot să difere în civilizaţia „martienilor" faţă de cele „pământeşti". Figurile acestea sunt accesibile oricărei raţiuni nepământeşti, oriunde s'ar găsi această raţiune. Sunt „martienii" destul de înaintaţi pentru a le percepe şi pricepe? Răspunsul la această întrebare se va obţine, poate, într'o seară apropiată, când condiţiunile vor favoriza această experienţă.

Procesul unui profesor - „ploşniţar"

Procesul profesorului Schuhmacher din Berlin s'a terminat prin achitare. Schuhmacher, după cum se ştie, furase din Muzeul Istoriei Naturale din Berlin câteva sute de cărţi şi o colecţie de 20.000 insecte, din care 15.000 prezintă cele mai rare specii de ploşniţe. Experţii au ajuns la concluzia că Schuhmacher nu e om normal. După achitare, profesorul-„ploşniţar" a publicat o scrisoare, prin care declară că închisoarea ar fi însemnat pentru el o pierdere de timp, care nu s'ar fi putut niciodată recompensa. Munca căreia i s'a consacrat Schuhmacher e extrem de lungă: pentru ca toate speciile existente de ploşniţe să fie descrise, clasificate şi catalogate, se cere un timp de... 500 de ani!...

Preoţii şi automobilismul

Episcopul catolic din Newark (Statele Unite) a emis o circulară prin care interzice preoţilor din eparhia sa să călătorească în automobilele proprii sau în taximetre închiriate, când se duc, invitaţi de credincioşi, pentru a oficia diferite slujbe mici religioase. Mai ales li se interzice să conducă personal automobilele. Motivul acestei stricteţi, e dublu: asemenea călătorie e incompatibilă cu demnitatea de preot şi... trebuesc evitate accidentele.

Moartea sub un roi de albine

In împrejurimile oraşului Saragosa din Spania, trei ţărani au fost atacaţi în câmp, de un mare roi de albine. Ei au fugit trei chilometri până au ajuns la un cătun, şi tot timpul albinele i-au urmărit înţepându-i fără încetare. Toţi trei au fost internaţi în spital şi viaţa lor a fost în pericol timp de trei zile. Doi cai lăsaţi de ţărani în câmp, au murit în urma miilor de înţepături.

Experimentul unui judecător

Judecătorul Bryan din Omaha (statul Nebrasca din America de Nord) e foarte cunoscut în America din cauza sentinţelor sale severe contra infractorilor „regimului uscat", adică contra prohibiţiunii alcoolicelor pentru consumul public. El condamnă pe infractorii legii prohibitive la 2—3 săptămâni de recluziune cu hrana numai din pâine şi apă. Deoarece aceste pedepse revoltă multă lume în Statele Unite, Bryan s'a decis să-şi aplice acelaş regim şi a declarat că timp de zece ani nu se va hrăni decât cu pâine şi apă. Deşi vârsta acestui judecător e destul de înaintată — 75 ani, el e plin de încredere în puterile sale fizice şi morale, care trebue să-l ajute în experimentul întreprins pentru a astupa gura criticilor şi bârfitorilor. Bryan crede că va dovedi neînsemnătatea pedepselor date de dânsul celor vinovaţi. Totuşi, adversarii şi criticii lui Bryan îi propun să-şi înceapă experimentul cu totul altfel: să-şi aplice un aspect măcar de pedeapsă cu moartea, — pronunţată de dânsul în procesul unui criminal, care acum îşi aşteaptă execuţia, în închisoarea din Omaha.

Pentru tot ce priveşte „Adevěrul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbăta între orele 5-6.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 310

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 14 Noembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897 / CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Muzică şi caricatură

Literatura „pastişelor originale" (expresia e a lui Topârceanu) se găseşte în plin progres. Cărţile scrise „à la manière de..." se înmulţesc şi se perfecţionează. Reboux — inventatorul formulei — a publicat de curând un asemenea volum, care comparat cu cele două scrise de el înainte de răsboi apare vădit superior atât ca spirit de observaţie cât şi ca talent de expresie şi varietate de tipuri.

Arta „perfectului plagiar" (e titlul unei alte cărţi recente) tinde să devină o artă propriu zisă.

O singură categorie de frumos pare a fi scăpat până acum de caricatură.

Este muzica. Când un compozitor scrie „à la manière de „cutare maestru", — o face fără să vrea, din slăbiciune şi-i deci mai mult un cusur decât un gen nou de artă.

Totuşi, este clar că se poate realiza, şi în muzică, *imitaţia spirituală.* Decât ea este, probabil, mult mai grea ca aiurea de vreme ce nimeni, sau în tot cazul foarte puţini o încearcă.

* * *

Un gen literar oarecare — poezia lirică — de pildă sau nuvela, sau epopeea, — apar pentru că a apărut în prealabil un material de fapte nouă, pe cari celelalte genuri literare existente nu le pot încadra. Astfel s'a născut, de mai puţin ca două secole romanul. Anumite fenomene din viaţa oamenilor au început să devină perceptibile fiecăruia. Lanson explică foarte bine cum gazeta a contribuit mult la naşterea romanului şi în genere a realismului povestirii. Ceeace arată că în ultimă analiză *cauza* romanului este în aceea că un număr mereu crescând de oameni puteau — fără a fi literaţi de profesiune — să facă oarecum şi ei literatură. Azi sunt nenumăraţi cei cari remarcă, pentru unica lor plăcere personală, detalii nuvelistice, evenimente pitoreşti, fapte simptomatice şi caracteristice — fără, bineînţeles, a avea nici o veleitate de scriitor de meserie.

Nu-i nici un fenomen de artă care să arate relaţia strânsă dintre public şi creator mai bine ca *apariţia genurilor.* Un gen nou nu se constitue decât cu condiţie ca deja mulţimea neprofesionistă a consumatorilor de frumuseţi să fi ajuns şi ea la facultatea de a percepe frumosul direct din viaţa reală. Apariţia genurilor e intim legată de creşterea „spiritului literar" al populaţiei.

Pentru ce vechea poezie lirică suferă o eclipsă şi o poetică nouă începe să se schiţeze ? Răspunsul e acelaş. Sentimente noi apar acum în oameni, sentimente ce trebuesc *cântate,* dar cărora vechile instrumente nu le pot sluji la aceasta. Genul jurnalului, al Confesiunii, — de ce se bucură de o vogă crescândă, dacă nu tot din acelaş motiv ?

Apariţia genului „pastişei originale" e şi ea legată de fapte nouă care odinioară nu loveau sensibilitatea publicului şi care, acum încep a fi *percepute* de acesta. Critica literară a deşteptat ochii oamenilor asupra modalităţilor creaţiei artistice. Critica a ascuţit şi generalizat „simţul literar" al oamenilor. In scurt, critica pe deoparte, obiceiul lecturii pe de alta au contribuit mult la apariţia unui gen nou, care constă în a exagera, îngroşându-le, detaliile technicei scrisului. A mai contribuit destul şi faptul că din ce în ce mai mult simplii cetitori au căpătat obiceiurile a schimba, împreună cu alţi simplii cetitori, impresiile lor asupra cărţilor cetite. Aceasta i-a făcut să fie încă şi mai lucid cunoscători ai mijloacelor tehnice de care se slujesc autorii literari.

In aceste condiţiuni, o caricaturizare a manierei de a scrie a *început a deveni posibilă.* Oamenii au ajuns astăzi a cunoaşte un mare număr de autori, a pricepe mecanismul unui mare număr de procedee tehnice ale literaturii. Un gen nou, acel al plagiatorului humoristic a putut atunci să apară : avea şi material, avea şi public.

* * *

Cu totul altfel stau lucrurile în muzică. Publicul muzical e ignar şi puţin. Din câţi oameni se duc la concerte, nici zece la sută nu ştiu citi notele. Muzica se găseşte azi în stadiul foarte înapoiat în care s'ar fi aflat literatura dacă nu s'ar fi fost generalizat ştiinţa de carte şi putinţa lecturii. Ca odinioară de demult, când totul era teatru, când totul era spectacol public şi audiţie pentru mulţi deodată — concertul e forma rămasă barbară în care se gustă încă şi în zilele noastre plăcerea muzicală de către majoritatea cetăţenilor.

Este clar că, dacă literatura ar fi rămas şi ea accesibilă oamenilor doar oral, ca pe vremea circurilor, — atunci discernământul estetic şi spiritul critic al consumatorului de literatură n'ar fi putut ajunge până acolo, încât, numai după turnura frazelor, alegerea expresiilor sau natura subiectelor să se poată spune : aceasta e caricatura cutărui scriitor, aceasta e pastişa spirituală a cutărui altul.

In muzică însă ne găsim încă în faza amfiteatrului. Putem, la urma urmei, percepe analogii între bucata unui compozitor şi aceea a unui altul. Dar să extragem, din „Stilul" fiecăruia elementele caracteristice, — aceasta nu s'a putut face încă. Trebue să aşteptăm ziua — care, de altfel, va veni — când fiecare om — cu sau fără talent — va şti citi notele, tot aşa cum azi aproape fiecare cetăţean — cu sau fără talent literar — ştie citi literile. Şi n'ar fi o inovaţie prea revoluţionară. Ar fi suficient ca acele câteva ore de muzică prevăzute în programele gimnaziale să capete, pe lângă obligativitatea lor oficială, şi un început de aplicare efectivă.

Dealtfel, trebue să fim optimişti : însuşi faptul persistenţei în programele de liceu a cursului de muzică denotă că nevoia unei asemenea culturi este necesară, în ciuda încetinelei cu care se realizează.

Şi — ca să revenim la pastişă : în ziua când locul principal de educaţie muzicală va fi nu sala de concert ci cabinetul de studiu al fiecăruia — în ziua aceea multe *genuri* muzicale se vor adăoga la cele existente; şi, între altele, cu siguranţă, şi genul caricaturii „à la manière de....".

D. I. SUCHIANU

Maxime, cugetări şi paradoxe

Să fim mai presus de toate, buni ; şi atunci vom fi fericiţi. Să nu cerem niciodată preţul înainte de victorie, şi salariul înainte de-a munci.
J. J. Rousseau

N'am întâlnit încă nici-un om dela care să n'am ceva de învăţat.
A. de Vigny

Oamenii sunt atât de imbecili, încât o violenţă repetată, sfârşeşte prin a li se părea un drept.

Sunt oameni cari trebuiesc buimăciţi pentru a-i convinge pe deplin.
Helvetius

Când tinerii căsătoriţi cumpără două paturi, nu sunt departe de-al cumpăra pe-al treilea.

Opiniile generale nu servesc decât ca să exprime un sentiment particular.
Georges de Porto-Riche

Decenţa e conspiraţia tăcerii indecente.

In sforţările sale de a scăpa de urăţenie şi de nefericire, bogatul le intensifică pe amândouă.

Când citiţi o biografie, amintiţi-vă că adevărul nu e niciodată publicabil.
Bernard Shaw

Dreptul de a se contrazice : dreptul de a fi în tandreţă cu obiectul. E mai mult decât un drept, e o înclinare, şi poate un dar destul de rar, o virtute, cum se spune.

După cum minţim din respect pentru umanitate, tot astfel ne ferim să ne contrazicem din respect pentru raţiune.

Ne schimbăm; şi omul rămâne acelaş, deşi se schimbă. De bună seamă, totul se modifică într'însul ; însă sensul profund al voinţii şi al conştiinţii, nu.

Esenţialul este să fii întotdeauna adevărat cu tine însuţi. Există multe feluri de a pricepe adevărul, o ştim prea bine: adevărul tânărului, nu e acela al omului matur. Principalul e ca fiecare să-şi înfăptuiască adevărul propriu.

Instinctul de a se contrazice e acela al reînoirii. Cine se contrazice şi se pierde în contraziceri, caută să iasă din sine ; o face atâta cât îi stă în putinţă. Instinctul contrazicerii e astfel instinctul contemplaţiei. Inseamnă să fii poet tragic.

Nu vrem să dovedim nimic. Vrem să pricepem bine : vrem să fim ceeace gândim.
André Suarès

Gustave Courbet — Nud

PRINTRE CAISELE DIN VÂRFURI *)

de IONEL TEODOREANU

Caişii îl cunoşteau bine pe Puiu şi-l răsfăţau, cum odinioară frumoasele castelane coapte în aşteptarea vitejilor războinici îşi răsfăţau pajii, purtătorii trenelor şi-ai micului pumnal, lăsându-i să se joace cu cerceii, cu inelele, cu zulufii şi uneori chiar şi cu sânii: preţioşi şi ei în brocaruri, dantele şi catifele.

In fiecare dimineaţă Puiu venea spre caişi, lăsând racheta pe bancă şi fetele la bae. Imbrăcămintea lui Puiu se compunea dintr'o cămeşă cu mâneci scurte şi guler răsfrânt; o păreche de pantalonaşi de flanelă albă, foarte scurţi şi aproape colanţi, strânşi la mijloc cu o centură albă; şi espadrile de pânză cu talpă de sfoară, fără ciorapi; capul descoperit. Aşa hotărîse Olguţa.

Puiu ştia că-i şedea bine costumul alcătuit de Olguţa. Il arăta svelt, fiindcă centura strânsă făcea umerii mai largi, iar pantalonaşii scurţi descopereau picioarele imberbe, brune, cu muşchi lungi, — îndemnându-le parcă să fie mai sprintene, mai iuţi. Şi deşi aspira la pantaloni lungi din pricina prestigiului legat de lungimea pantalonilor, era mândru de cei scurţi, din pricina picioarelor. Puiu nu scutura caişii. Brutala scutură tură e bună pentru cireşii cu insutitele bătăi de inimioare roşii; pentru gloata zarzărelor bunduce şi elastice ca dancii după trăsurele boereşti, — dar nu pentru caişii somnolenţi şi somptuoşi în arome. Se urca în ei şi culegea, dând la o parte misterul crengilor, pudoarea crenguţelor şi frunzele care ascund provocator ca o rochiţă îmbrăcată pe piele, rotunde nudităţi de aur veneţian, — se suia, din creangă 'n creangă, tot mai în spre cer, bătut de arome, până 'n vârfuri, unde caisele în soare au un obraz auriu şi celălalt pătat de roşu, ca obrajii fetelor tinere, când se deşteaptă dimineaţa, calde, somnoroase, despletite.

Culegătorii de perle, când se afundă în mare sunt goi, şi au, legată de gât, o punguliţă pentru lăcrămioarele undelor verzi. Scufundător în soarele caişilor, Puiu avea legat pe piept un sac de pânză pentru aromatele mărgăritare leneşe ale frunzişurilor verzi.

Livada Medelenilor avea mulţi caişi: puteau să aurească iarba de sub bogatele lor crengi; să umple chiselele de dulceţi, borcanele, de compoturi şi marmelade, şi să îndestuleze pofta tuturor copiilor din casă şi dela bucătărie. Aşa că Puiu alegea numai caisele între caise, cum alegeau trimişii dela Poarta otomanei împărăţii, pentru harem, numai frumoasele între frumoase.

Ii plăcea, în miros de caisă, de sevă şi de soare, să pipăe şi să cuprindă fructul catifelat ca boţul mânzului, şi-atât de dulce bombat, de parcă o inimă şi nu un sâmbure i-ar fi însufleţit carnea luminoasă. Dar să muşti dintr'o caisă neatinsă de nici-o mână, dintr'un fruct având culoarea soarelui privit prin frunze şi căldura încropită a văzduhului de vară!..

Puiu culegea caise, şi caisele îl învăţau gustul dezmierdărilor şi-al sărutărilor, îndrumându-l vicleni, spre trupul surorii lor: femeia. Intr'o zi i-o arătară.

Fetele făceau bae. Puiu colinda caişii, culegând. Şi pe când desprindea caisele din vârfuri, văzu trupul Rodicăi. O clipă numai, printre frunze. Ca o jumătate de caisă cu sâmburile'n ea, zărise pântecele plin de soare c'un sâmbure, de întuneric...

De-atunci, Puiu o ura pe Rodica.

Dar se urca uneori în caişii cei mai înalţi şi nici nu culegea, nici nu muşca. Atunci, obrajii săi luau culoarea obrazului dinspre soare al caiselor din vârfuri, şi inima lui Puiu scutura caise.

Sacul de pânză dela pieptul lui Puiu se îngreuia. Capul la fel.

Nu se înălţase încă pe crengile înalte, şi aromele, din ierburi până'n crengi, îl îndemnau să se urce sus, până acolo de unde...

Teama şi dorinţa îl stăpâneau deopotrivă. Nu cuteza să privească decât dacă era sigur că Olguţa-i îmbrăcată. Dacă nenorocul ar fi făcut ca Puiu s'o vadă pe Olguţa goală, s'ar fi aruncat de sus, din vârful de unde o privea pe Rodica.

Pe Olguţa o iubea.

Pe Rodica o ura.

Copilărise cu Olguţa. Ar fi avut de nenumărate ori putinţa să o vadă în cămeşă de noapte, în halat de bae bătut de vânt, spălându-se: Olguţa niciodată nu încuia uşile. In totdeauna, ochii lui Puiu ştiau s'o privească pe Olguţa numai când era deplin îmbrăcată. Pe Monica la fel, dar Monica era sora lui mai mare, pe când Olguţa...

Ionel Teodoreanu

Expresiile „trup de fată", „trup de femee", existau mai demult în mintea lui Puiu; expresia „trupul Olguţei", niciodată. Olguţa era Olguţa: numele care-i da bătăi de inimă. Altceva nimic. O duşmănea pe Olguţa — fiindcă-l ironiza, fiindcă-l brutaliza, fiindcă-l umilea — de zeci de ori pe zi. Dar seara, asupra culcării, se ducea în odaia Olguţei şi-i spunea cu sfială, renegându-şi zecile de suflete rebele din timpul zilei:

— Noapte bună, Olguţa.

— Noapte bună, Puiule.

Şi până ce adormea, asculta glasul Olguţei, spunându-i: „Noapte bună, Puiule". Asta se numea fericire. Dacă Olguţa-i răspundea: „Bine, Cuţulachi, du-te la culcare", — nu se omora, dar adormea târziu, cu perna udă şi obrajii la fel. Asta se numea desperare.

Desigur că din treisute şaizeci şi cinci de nopţi, câte are anul, nu toate erau fericite: dimpotrivă. Dar nopţile desperate erau urmate, a doua zi, de fericirea de-a o vedea pe Olguţa — chiar dacă-i spunea Cuţulachi — aşa că anii lui Puiu, în totalul lor negru şi alb, erau fericiţi.

De ce venise Rodica?..

De ce-o văzuse goală?..

O cunoştea mai demult pe Rodica şi n'o putea suferi fiindcă prezenţa ei însemna imediata lui expulzare.

— Nu te mai ţine de coada fetelor: eşti băiat, Cuţulachi!

Când Olguţa era singură îl mai tolera, când era cu Rodica niciodată, caşicum Puiu n'ar fi devenit „băiat" decât atunci când erau mai multe fete împreună.

La Iaşi, Rodica se arăta prea familiară cu el. Il bătea peste obraz, îl tutuia cu ifosul nesuferit al celor din „cursul superior". Şi era grasă pe deasupra. Aşa cel puţin i se părea lui, aprobând întru totul porecla Buftachi, dată Rodicăi de Olguţa.

S'o fi iubit pe Rodica?.. De unde! Nu din pricină c'o iubea pe Olguţa. Poate că dacă n'ar fi iubit-o pe Olguţa ar fi iubit-o pe Monica: Dar pe Rodica! Să iubeşti pe un Buftachi ca Rodica!

Uneori, când era supărat pe ea, o făcea „găsc..." sau

Continuare în pagina II-a

*) Fragment din romanul „Drumuri" seria „Medeleni", — care va apărea la finele lunei Noembrie, în editura „Cartea Românească"

SIESTA

DE SENECTUTE

Mi-a fost vieaţa copios festin
Şi-acuma'n prelungirea lui mai stărui,
Ca un bătrân satir pe fruntea cărui
Au nins două pătrimi de veac în plin.

Sunt la cafea şi la havană. Ţin
Pe braţe secs cu blond de soare'n păru-i...
Şi liniştit cotnarului mă dărui,
Uşor tentat de monstrul feminin.

Femeia... Doamne, cât de bine ştie
Să-i soarbă calm suava poezie,
Cel potolit de-al vremii apostrof.

De-aceea-mi fac cu virtuos delicìu
Siesta mea de quasi-filosof,
Gândind că tinereţea e un viciu.

MIHAI CODREANU

Mihai Codreanu

„vacă": natural, în mintea lui. Rodica era grasă ca o femee, adică avea piept, obraji plini, pulpe robuste, — şi totodată era băeţoasă. Altfel decât Olguţa, se înţelege. Nu ştia să joace tenis, nici să călărească, nici să ţie floreta, nici să se încrunte, nici să privească „teribil", nici să persifleze. Râdea prosteşte, cum râd toată ziua băeţii între ei, mânca mereu, îi plăcea să se zbânţue, să ţipe, să gesticuleze...

In faţa ei, Puiu nu s'ar fi jenat să spue: „Du-te dracului; ce te hlizeşti?; cărăbăneşte-te; ho!; nu te holba la mine; porc de câne; marş!, — vocabularul şcolar, din recreaţie. Dacă nu scăpa astfel de vorbe faţă de Rodica, asta se datora numai prezenţei Olguţei sau Monicăi. Dar cu Rodica s'ar fi putut purta „golăneşte", fără să-i pară rău.

La Iaşi o vedea numai în uniforma zilelor de şcoală.

Şi iată că Buftachi venise la Medeleni. Tot Buftachi, dar altfel Buftachi. Chiar în ziua sosirii, Buftachi venise la dejun îmbrăcată într'o rochie subţire de „foulard" cu cireşele roşii; cu obraji rumeni; părul castaniu închis, atârnându-i pe spate în două cozi grele şi lucioase; cu buza de sus uşor umbrită de un puf care făcea gura mai roşie; cu pantofi care făceau gleznele subţiri, şi ciorapi de mătasă care dădeau picioarelor zvelteţă cambrată.

Abea atunci se oprise Puiu asupra expresiei „ca o cireaşă", nebăgată în seamă până atunci. Buftachi era ca o cireaşă într'un pahar cu apă: răspândea o veselie rumenă, cărnoasă.

La dejunul acela, cât şi după dejun, Puiu privise pe furiş, ceiace până atunci nu privise decât la Sevastiţa — ţărăncuţa care-o slujea pe Olguţa — sânii. Când Rodica se apleca mai tare, prin decoltajul bluzei de vară, vedea îmbinarea arcurilor albe: caldă gropiţă. Şi se roşea. Puiu nu scosese nici-un cuvânt la dejun. După dejun, în pridvor, Rodica îl ciupise de gât — ca la Iaşi. Puiu se scuturase ostil şi plecase. Dacă Olguţa şi Monica n'ar fi fost acolo, ar fi rămas.

Goală, Rodica nu mai era „grasă". Era cum trebue să fie o femee foarte tânără: plină, îmbelşugat voinică, dar avântată.

Când era cu Olguţa şi Monica şi când îşi amintea înadins de trupul Rodicăi — ca s'o dispreţuiască mai tare — îşi spunea că-i pântecoasă. Ţinea minte linia mijlocului rotund şi neted, curba galeşă a pântecelui pornind dintr'o cută, şi arcuirea şoldurilor, perfectă ca a unui dâmb nins.

Dar când o privea pe Rodica din caişi, sau când, seara, îşi aducea aminte de ea, se bucura că Rodica are şolduri şi pântece, şi parcă i se umpleau palmele de un val, care le rotunjea în cupe. O visa des şi o ura des. Il trata ca pe un copil. Intr'o zi îi vârâse mâna rece, pe după gât, înfrigurându-i spinarea. Puiu se z[illegible]:

— Dacă ţi-oi face la fel?

— Fă-mi!

Puiu se roşise şi plecase.

Rodica îşi mânca unghiile. Din pricina asta Olguţa-i spunea că are degete buzate. Puiu era fericit că mai are un motiv de dispreţ pentru Rodica, şi o dispreţuia cu expresia Olguţei.

Dar seara, în patul lui, şi degetele cârne îi făceau o plăcere trupească. Le simţea parcă alunecându-i, rotunde, elastice, pe spinare... Şi-o închipuia pe Rodica...

Dar o iubea pe Olguţa.

Pe Olguţa îi plăcea să şi-o închipue toamna, în odaia dela Iaşi a Monicăi. Ar fi vrut s'o ştie bolnavă, puţin, nu mult, s'o doară gâtul, de pildă. Să-i fie frig. Să fie ceva mai palidă, mai puţin energică. Infrigurată, să aibă un şal pe umeri şi să stea zgribulită în fundul divanului. Leila să toarcă. In sobă să ardă focul. Olguţa să fie îmbrăcată în haine de toamnă, cu puţin miros de naftalină: rochie de culoare închisă, neagră mai ales, ghete înalte. O îmbrăcăminte de doliu.

El să stea la picioarele divanului, sau la picioarele Olguţei. Afară frig, burniţă. Să fie şi el bolnav, ca Olguţa să se arate blândă cu el. Să fie zi de şcoală: nici-o sărbătoare nu-i mai sărbătoare decât o zi de şcoală petrecută acasă, când ştii că toţi colegii stau în bănci.

Olguţa să privească spre fereastră. El să mai pue lemne pe foc, să aducă samovarul în odae. Să vadă mormanele de jar sclipind în umbră şi să audă clocotul muzical al apei din samovar. Să servească ceaiul Olguţei. Să vie seara...

— Noapte bună, Olguţa.

— Noapte bună, Puiule.

Şi să-i sărute mâna...

Cu cât o ura pe Rodica mai tare, cu-atât o iubea pe Olguţa mai mult.

Dar Olguţa îl umilea în faţa Rodicăi, şi asta nu-i plăcea, — altfel decum nu-i plăcea să fie rea Olguţa cu el.

Pe Rodica o dispreţuia: şi nu ţi-e deloc îndemână să fii umilit faţă de cineva pe care-l desconsideri.

Ar fi vrut să facă un pact cu Olguţa: să-l umilească numai când or fi singuri, Olguţa şi cu el; iar în faţa Rodicăi să-l cruţe, nu fiindcă Olguţa n'ar fi avut dreptul să-l trateze cum credea, dar faţă de Rodica!..

Mai bine-ar fi fost să plece Rodica asta! Ii plăcea s'o vadă din caişi făcând bae, sau în halatul deschis, dar teama ca nu cineva s'o vadă din întâmplare şi pe Olguţa era aşa de chinuitoare, încât îi venea să doboare caişii cu ispita...

Şi toate caisele erau aşa de coapte, şi aromele atât de învăluitoare!..

Soarele ilumina rogojinele înzeuându-le; s'auzea duşul, murmurau albinele... Caisele erau calde în mâni şi moi, ca pieliţa pântecelui când trupul stă la soare... Şi muşcate, caisele aveau un sâmbure negru...

— Puiu...

— ...

— Cuţulachi!

Vru să azvârle de sus sacul plin: să se sfarme toate caisele. Şovăi. Şovăirea îi deschise perspective negre; cunoştea reacţiunile Olguţei faţă de insubordonanţe: nu-i mai spunea nici Cuţulachi.

Se coborî şi porni în goană spre rogojini. Prinse sacul de capătul unei lungi prăjini despicată în vârf. Sacul din capătul prăjinei aplecată ca o undiţă înlăuntrul rogojinelor, fu cules de Olguţa şi golit pe jos: ca puişorii aurii de sub aripa cloştei, caisele se rostogoliră.

Duşul încetă.

— Puiule!

Vorbise Rodica.

— ...vrei o caisă?

— Dacă-mi dai...

— Prinde-o, da să nu te uiţi!

O prinse. Dincolo de rogojini Rodica era g[illegible] curgeau rotund pe trupul ei...

— Puiu, du-te şi vezi ce face mama.

Vorbise Olguţa.

Incălecă pe bicicletă şi porni.

Intră în casă. Doamna Deleanu cânta.

Caisa, pe care n'o muşcase, era caldă în mână, şi dincolo de rogojini Rodica era goală...

Trecu din odae, în odae. Casa deşartă, storurile trase. Penumbră răcoroasă pretutindeni. Uşa dela odaia Olguţei era întredeschisă.

Se opri: în genunchi, Sevastiţa cerula podelele. Işi cruţa şi ghetele, şi ciorapii, şi fusta. Se târa în genunchii goi, frecând din greu.

Puiu intră.

Sevastiţa întoarse capul.

— Mata eşti, conaşule.

— Eu.

Se aşeză pe margina patului.

Sevastiţa îşi văzu de treabă.

Din faţă, îi vedea mişcarea sânilor plini, cutremuraţi de gestul sacadat al mânilor; din spate, pulpele pietroase sub pieliţa albă cu vine albăstrii.

Se sculă, făcu doi paşi, ocoli o mobilă, se duse la geam, mişcă storul...

— Nu-s muşte! constată Puiu admirativ şi congestionat.

— Nu-s că li-alung!

Se plimbă prin odae.

— Nu eşti la gioaca duducilor?

— Nu.

— Aici-i răcoari.

— Da.

Se îndreptă spre uşă, o închise discret, răsuci cheia, onctuos. Sevastiţa ridică puţin capul.

— Da ci faci?

— Am închis-o.

— Da' la ci?

— Aşa!

— Dacă vini coniţa şâ ni găseşti?

— Ei!

— Apui ei!

Se aşeză din nou pe margina patului. Sevastiţa freca mai departe, clătinând din cap.

— Sevastiţo!

— ...

— Sevastiţo...

— Zi că ti-aud!

— ...

— Văleu! câ tari mă mai dor şălili! oftă din senin Sevastiţa, îndoindu-se pe spate ca sub kilogramele unei sărutări.

— Te dor şalele?

Sevastiţa oftă, fără să-i răspundă, din nou îndoită asupra podelelor.

Mirosea tare a terebentină. O muscă, una singură, făcu zgomotul infernal al muştelor solitare într'o odae în care tăcerea e ameninţată de ceva.

Puiu se apropie de Sevastiţa.

— Da ci-ţi vini?

— ...

— Ei, şăzi! Nu vezi că am treabă! Amu îţi ardi di gioacă!

Puiu se îndepărtă.

Sevastiţa freca sub pat. I se vedeau numai picioarele în întregime goale, cu pulpele prea alb reliefate pe roşeaţa lucie a podelelor.

Puiu privi spre uşă, spre fereastră, spre patul gol...

Sevastiţa eşi de sub pat cu faţa căpşunie, cu tulpanul strâmb. Işi şterse năduşeala, trecându-şi cotul peste faţă.

— Sevastiţo...

— Iaca aud!

— Na-ţi o caisă.

Sevastiţa îl măsura lung şi luă cu fereală fructul oferit.

Puiu se îndreptă spre uşă, învârti cheia odată, de două ori...

— Da' la ci-ai mai închis-o? zâmbi Sevastiţa.

— Nu-i treaba ta!

Şi-i trânti uşa'n nas.

IONEL TEODOREANU

NICOLA MOSCARDELLI

Amurgul, în sat

Când fierarul, care se aude dar nimeni nu ştie unde se găseşte, a dat cea din urmă lovitură cu care pare a ciocăni soarele;

când cântecul ţărăncilor slăbeşte, şi s'ar părea că se întorc la munte trăgând după ele toată valea;

când, pe deal, măslinii aprinşi cu evlavie prind a se întuneca, şi capătă o coloare impalpabilă ca de spuză ridicată şi ţinută în aer de-o suflare subpământească;

Când, una câte una, se lasă umbrele de pe ponoare ca nişte oi însetate;

când clopotele încep a se înfiora ca dulăii adormiţi ce visează;

când un suspin de aur pluteşte peste acoperişuri;

atunci se arată la răspântia satului, ieşită ca din pământ, Malerba, bătrâna cu buze răsfrânte, cu ochii prinşi şi hămesită, atâta de deşirată că, de-ar avea umbră, ar ajunge să mă atingă, atâta de slabă că de i-ar bate soarele în spate, i-aş vedea oasele trandafirii.

Nu-i de ea decât părul, strâns la ceafă cu o caritate sălbatică, basmaua castanie în jurul gâtului şi un băţ cu care pipăie pe jos, de parcă ar căuta un ban pierdut.

Taie răscrucea cruciş, voind parcă s'o ia în stăpânire, apoi urcă, una câte una, treptele scunde ale ulicioarei.

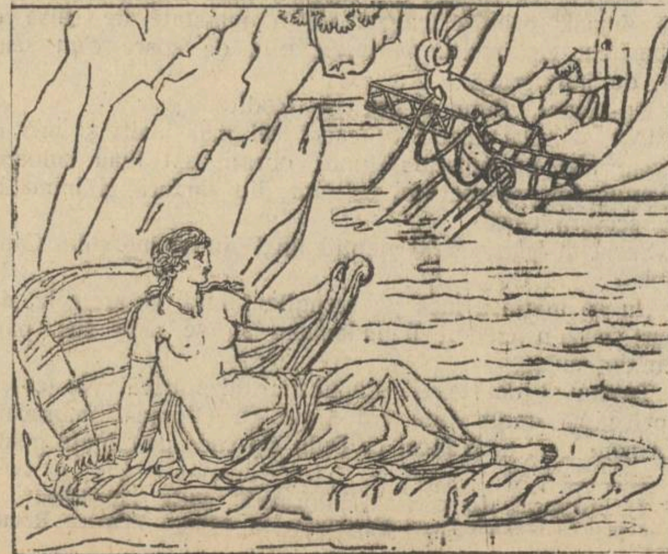
Dela o fereastră strigă cineva: „Malerbo! Malerbo! Nu vrei o bucată de pâine? Ai mălai, Malerbo?"

Dar ea nu se întoarce, nu răspunde: urmăreşte din ochi vârful băţului, şi se apleacă puţin înainte, târând parcă în urmă-i povara unui drum nesfârşit.

Iar când a ajuns la capătul urcuşului şi trece de cealaltă parte, astfel că nu se mai vede, răscrucea e învăluită în negura nopţii, îmbibată de fân şi de busuioc.

* * *

Ai zice că Marlerba e seara care se întoarce în munţi, de unde coboară în fiecare dimineaţă, fără ca nimeni s'o vadă, de unde se ridică atunci când nimeni n'o poate ţine locului.

50 de ani dela moartea lui Costachi Negri

Un erou al modestiei naţionale *)

S'a împlinit la 14 Oct. st. n. (1 Oct. st. vechi), o jumătate de veac, de când „Soarele frumos de toamnă, lumina în colţul Moldovei, dela Tg.-Ocna, ducerea la mormânt a rămăşiţelor unuia din cei mai iubiţi fii ai poporului român". Cu aceste vorbe vestea ţării, în ziarul „Timpul", marele poet Eminescu, înmormântarea lui Negri.

Şi mai departe : „Astăzi pământul României a primit în braţele sale, pe scumpul său adormit, cu aceeaşi blândeţă, ca sînul mamii, — pământ în care zac comorile trecutului nostru,— şi acest pământ a adăogat o nouă comoară ,făcându-ni-l astfel scump, tot mai scump".

Acelaş frumos soare de toamnă luminează astăzi serbarea de comemorare a jumătate de veac dela înmormântarea marelui român, la mânăstirea Iog. Răducanu-Racoviţă dela Tg.-Ocna.

Negri a fost una dintre personalităţile mari ale neamului, pentru care s'a păstrat după cinci decenii icoana curată a vredniciei lui, ca faima celui mai mare erou al modestiei naţionale.

Pentru dovada acestei mari calităţi sufleteşti, vom aduce mărturiile contimporane ale câtorva fruntaşi ai vieţii culturale şi politice din amândouă principatele.

Intre aceştia era poetul mare al vremii sale Dimitrie Bolintineanu, care întorcându-se cu vaporul în 1857, după anii exilului său prin părţile Orientului, se opri la Galaţi să întâlnească pe Negri la locuinţa sa (azi localul Seminarului teologic); dar Negri aflându-se la Iaşi unde prezida desbaterile în Divanul ad-hoc, pentru reorganizarea ţării, Bolintineanu porni cu poştalionul la Iaşi şi a fost de faţă în ziua când deputaţii au votat „Unirea Principatelor". Poetul descrie sala şedinţelor, spune că Kogălniceanu era în vervă şi când i s'a adus mulţumiri lui Negri, care prezidase cu înţelepciune desbaterile, el din modestie rugă pe secretarul Adunării, marele orator Anastasie Panu, să mulţumească în locul său. Acesta spuse : „Neaşteptându-mă la o datorie pe care o simţesc, dar mai anevoe a o explica, cuvintele îmi lipsesc mai mult de cât totdeauna, pentru a vă arăta, ceeace în modestia sa (şi arată spre Negri) se fereşte acum". El ascunde în inima sa o comoară nepreţuită de simţiri patriotice, ce, într'o lungă carieră a păstrat şi a dovedit pururea în folosul binelui Naţiei şi a fericirii obşteşti".

Bolintineanu spune că poporul a aclamat pe deputaţi la eşirea din Adunare şi Negri a fost ridicat pe braţe până la trăsură.

Fabulistul-poet **Gh. Sion** îi zicea lui Negri „inimă de aur" pentru marea dărnicie cu care ajuta pe exilaţii de peste graniţă, după mişcarea naţională de la 1848.

„Când el avea bani, avurăm cu toţii, spunea Sion ; punga lui generoasă, ca şi inima lui frumoasă, se deschideau pentru toţi cei în lipsă, cu aşa dărnicie, că ajungea la risipă, pentru tinerii nevoiaşi din Franţa şi de prin alte oraşe, încât acest nobil bărbat îşi pierduse frumoasa lui avere, Mânjina, ce moştenise de la părinţi".

Tot aşa îl lăuda **Majorul C. Pruncu,** fost ostaş voluntar ca mulţi români în războiul Crimeei din 1854. El spune, cum Negri ajuta la Constantinopol, cu bani şi medicamente pe răniţii români şi francezi din spitalul legaţiei române. Negri ajutase din banii lui, deşi era cam strâmtorat şi pe răniţii francezi de la 1870, în războiul franco-german, şi pentru fapta lui generoasă, guvernul francez l-a onorat cu o diplomă şi decoraţia **„Crucea de bronz",** numindu-l consilier al Soc. franceze din Paris, în Iulie 1871.

Tot în anul acesta de jenă financiară, Negri se întâlni în gara Paşcani cu primul ministru, pe atunci al ţării, Manolachi Costachi Iepureanu, care, cu stăruinţă voia să ia în vagonul său ministerial pe Negri, ce-şi scosese bilet de clasa III-a; când primul ministru încercă să se urce în vagonul de cl. III, Negri îi zise : „Asta nu se poate; cu nici un chip, întrucât situaţia d-tale de prim-ministru al ţării, nu-ţi îngădue aceasta" şi se despărţiră.

Când ajunse la Bucureşti, primul ministru Iepureanu, ceru o verificare a gestiunii băneşti, pentru vremea cât a funcţionat Negri sub Cuza ca ministru al ţării la Constantinopol, şi constatându-se că Statul datora lui Negri 10.000 de lei, îi trimise prin prefectura de Bacău, suma la Tg. Ocna.

Cu toate greutăţile sale de trai, Negri adresă primului ministru această scrisoare :

DOMNULE MINISTRU,

Am primit eri prin prefectura de Bacău, mandatul de 10.646 lei noi, ce dv, aţi binevoit a-mi trimite, ca o rămăşiţă ce mi s'ar cuveni, încă din timpul când eram agent al ţării la Constantinopol.

Inainte de toate, mă grăbesc şi acum, Domnule Ministru, a vă mulţumi, pentru buna Dvs. plecare către mine.

Fiind însă, că asupra zisei sume, nu am nici o pretenţiune, şi nici că am cerut-o vreodată, socot că ar fi de prisos, să se mai încarce bugetul cu o asemenea vechitură.

Prin urmare, vă prea rog, Domnule Ministru, să nu-mi bănuiţi despre înapoierea citatului mandat, aci alăturat şi să primiţi încredinţarea adâncii mele consideraţiuni.

(ss) C. NEGRI

Tg. Ocna, 1870, Noembrie.

Tot în acest an de jenă financiară pentru Negri, căci ultimii şase ani i-a dus în greu trai de viaţă, voia să vândă o parte din tablourile preţioase de pictură, pe care le-a adunat „câte unul ca pe nişte prieteni", cum spunea el, şi cu mari sacrificii, în călătoriile făcute în străinătate.

Tablourile erau preţuite de directorul şcolii de pictură din Iaşi — Bartasare — la vre-o 114.000 de lei şi Negri voia să le vândă Statului, dar aflând că nu era o sumă prevăzută în buget pentru cumpărare de tablouri, răspunse lui Bartasare : „apoi, înainte de a fi negustor de tablouri, găsesc că Statul are alte nevoi mult mai însemnate unde să-şi verse bani" şi nu vându tablourile.

Kogălniceanu, care ţinea ca să nu fie înstrăinate acele preţioase tablouri, propuse în parlament să fie votată o sumă pentru cumpărarea lor, dar „Negri nu voeşte să treacă prin purgatoriul formalităţilor guvernamentale şi parlamentare" zicea Kogălniceanu, căci „se punea în discuţie tocmai persoana lui Negri" şi ceru să se găsească o modalitate, ca să nu se jignească demnitatea marelui român.

După câţiva ani, la 1874, când era Titu Maiorescu ministru al Şcolilor, prevede în buget suma de 40.000 lei pentru cumpărare de tablouri.

Negri aflând de suma votată pentru tablouri, răspunse lui Maiorescu, că primeşte să le vândă, iar dacă suma i se pare prea mare, să o mai micşoreze ministrul „şi să-i trimită când va putea şi cât va vrea".

Maiorescu trimiţând lui Negri banii, spunea în parlament : „Negri a oferit tablourile într'un mod prea generos, şi conform dorinţii lui, vor rămâne la muzeul din Iaşi", unde se mai păstrează până astăzi.

O mai mare dovadă, de lepădare de sine la un fost om de Stat, rar se întâlneşte în istoria unui popor !

Pentru alesele lui însuşiri de om superior, a fost la fel lăudat de Neculai Bălcescu din Bucureşti, luptătorul aprig pentru libertatea popoarelor, de Costachi Negruzzi de la Iaşi, întemeetorul prozei noastre literare, de marele filolog B. P. Haşdeu ş. a.

Bălcescu petrecea adesea cu mama sa la familia lui Negri, de la Mânjina şi când privea cu Kogălniceanu, Alecsandri şi alţii la hora mândră de flăcăi şi fete, în pitorescul lor costum naţional, încinsă la sărbători în bătătura conacului, Bălcescu, cu mintea lui pătrunzătoare în taina viitorului spunea : „Ce oaste mândră vor alcătui odată aceşti voinici !" şi proorocirea lui a fost îndeplinită.

Costachi Negruzzi îl socotea pe Negri, ca mare om cărturar al ţării şi-l socotea în pleiada celor şapte stele lucitoare, pe cerul culturii naţionale, când tipări lucrarea sa cu traduceri din baladele lui Hugo.

Dar mai mult de cât un frate era iubit Negri de marele său prieten poetul Vasile Alecsandri.

Mai în toţi anii, de ziua St. Impăraţi Constantin şi Elena el petrecea în familia lui Negri, la Mânjina, unde fratele şi sora îşi serbau patronul.

„Vizitele noastre amicale la Mânjina, de ziua lui Negri, spunea poetul, petrecerile frăţeşti în mijlocul familiei lui, înzestrată cu cele mai frumoase calităţi ale spiritului şi ale inimii, vor rămâne suveniri neşterse în memoria noastră".

Iubirea lui Alecsandri pentru Negri se cunoaşte şi din plăcutele poeme, unde adesea era amestecat numele amicului său ; aşa în frumosul poem legendar, **„Dumbrava Roşie",** în care poetul şi-a pus tot talentul închipuirii lui, spunea cu aluzie la prietenul său, când ajungea la versurile despre :

„Negrea viteaz darnic", şi mai departe unde viteazul Cârjă, striga în focul luptei :

„Ani mulţi Negrea, nepoate.

Braţul ce nu dă moarte, când poate, multe poate", atunci îl podideau lacrimile pe Negri şi îmbrăţişa cu căldură pe prietenul său, poet.

Tot Alecsandri, spune despre Negri, că de multe ori îi apuca zorii dimineţei în discuţii politice şi literare.

Odată veni vorba despre versurile poetului francez, Victor Hugo, care în poezia lui către Napoleon Bonaparte, zicea :

„Sire, viitorul nu-i al nimănui".

Viitorul este în mâna Domnului.— Atunci Negri, care era prea încrezător în viitorul şi vigoarea Neamului său.

— Nu, zicea Negri, cu glasul său simpatic şi nespus de elocvent, nu-i adevărat, viitorul este al nostru, al tinerilor, când avem în noi nădejdea şi credinţa, şi o să avem şi realitatea" şi de bună seamă, că Negri a avut dreptate, spune Alecsandri, iar nu poetul francez.

Dar Negri era preţuit nu numai de fruntaşii conducători ai vieţii noastre din vremea lui, ci şi de străini ; aşa un poet sas, care l-a vizitat în retragerea patriarhală de la Tg. Ocna, îi închină în nemţeşte o poezie, pe care d. Iorga a tradus-o în româneşte („Neamul Rom." Aprilie 1919).

Preţuit astfel de contimporanii săi, bărbatul acesta, care reprezenta nu numai cel mai curat patriotism, şi caracterul cel mai desinteresat, cum spunea Eminescu, dar şi capacitatea extraordinară, căreia îi datorăm, în bună parte, mai toate actele mari săvârşite în istoria modernă a României, avea în sufletul său, în înfăţişarea lui, în felul de a vorbi, de a se purta, ceva din evlavia şi inspiraţia primilor creştini, ai celor dintâi propovăduitori ai învăţăturilor lui Hristos.

De aceea nu poate fi pilduire mai înţeleaptă pentru tineret, de cât o personalitate marcantă ca a lui Negri, despre care, alt învăţat al timpului său anunţându-i moartea prin ziarul „Buciumul Român", s'a adresat tineretului cu aceste vorbe : „Inimoasă tinerime, urmează aceastâ pildă de virtute cetăţenească, şi inima sa încenuşată din mormânt va tresări la dorul de fericire al României, penru care a trăit şi a luptat".

GH. MUNTEANU-BÂRLAD

*) Cuvântare ţinută la Mânjina (azi com. Costachi Negri) din Covurlui la 14 Oct. 1926, cu prilejul fixării la fosta locuinţă a lui Negri, a plăcii de marmoră comemorativă. de secţia Ligii Culturale din Galaţi.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

LEON GAMBETA

EDIT. „CULTURA NAŢIONALA"

PREŢUL 40 LEI

Un nou tiraj din romanul

SUB FLAMURA ROŞIE

DE DEM. THEODORESCU

a putut face faţă noilor şi multiplelor cereri ale librăriilor şi depozitarilor din ţară.

Sub Flamura Roşie e romanul care a obţinut cel mai mare succes din ultimii ani.

PAUL SCORŢESCU

Intors dela Erusalim, d. Paul Scorţescu e un purtător al ramurei de măslin între maniera veche şi şcoala nouă în pictură.

Cu această atitudine de mijloc d-sa împacă cerinţele unui public amator, care nu vrea să se simtă atins nici de ruşinea de a mai fi rămas admirator al unei arte aservite detaliului, nici de blamul de a susţine oroarea geometrică şi sinistră ca o obsesie a artei ultra-moderne.

Vechea manieră dacă a trecut dincoace de motivul evanghelic şi de exibiţia de abator a renaşterei, s'a încurcat în detaliu pe care l'a „uvrajat" cu o patimă de cercetător cu microscopul. Preocuparea unică a putut fi aruncarea unei lumini în bloc, care să relieféze totul, cu deamănuntul; orice scăpare anatomică sau botanică fiind considerată ca un cusur menit să anuleze noţiunea artei. Arta era reproducerea naturei cu o sârguitoare fidelitate. Tabloul constituia un pui al naturei, o mostră, un eşantilon în serii lipit pe cartoane ca mostrele de stofă.

Artistul făcea numai prezentarea. Senzaţia şi sentimentul, ca şi dintr'un peisaj de natură real, trebuiau deduse, trebuiau create în spectator. Tabloul apărea ca un fel de constatare locală pentru uzul celor puşi în imposibilitate să se deplaseze.

Arta aceasta trebuia ucisă de cerinţe sufleteşti mai complexe, de nedumerirea care a sporit în om cu cât a început să cunoască natura. Arta aceasta mai ales nu putea trăi alături de fotografie şi cinematograf.

Arta picturală a devenit astfel o problemă, un mister de natură sufletească, o interogare pe sine, o creiare a unui punct de vedere.

Nu mai interesează ce ai văzut ci ceeace a trezit ca răsunet sufletesc, ca suggestii, prin culoare şi linii, motivul real.

Ca orice artă, pictura, a devenit nu o reproducere a naturei, ci o transfigurare a ei, o operă de creaţiune motivată numai de un anumit subiect.

Interesează mai mult răsunetul subiectului decât subiectul în sine.

Interesează prin urmare şi la un pictor ca la orice alt artist calitatea şi amploarea resonanţei sufleteşti şi puterea de realizare a ei.

Dela sacagiul care'n faţa mării exclamă consternat „ce multă apă!" şi până la pictorul în care resfrânge ca'n nevăzute ceruri nuanţe înmiite de colorit purtând în ele tot atâtea sentimente ca o mantie în cutele căreia sunt purtate nevăzut toate trupurile care au purtat-o, sunt secole de evoluţie sufletească, de evoluţie a răsunetului sufletesc cauzat de atingerea ochiului cu un obiect.

Pictura a mers astfel spre exprimarea prin desen, culoare şi lumină a unei senzaţii, a unei evocări, a unei stări de suflet.

Ca artă plastică însă ea trebue să cuprindă nu numai efectul, adică senzaţia pură a artistului, ci şi cauza, subiectul care a cauzat-o. Omul normal pentru satisfacerea lui artistică, vrea în chip logic aceste două elemente. El vrea mulţumirea liniştită a unei verificări proprii.

Pictura modernistă a suprimat în realizarea ei, cauza senzaţiei, şi a redat pe cât se poate, adică necomplect şi ciudat, numai senzaţia artistului, fără reproducerea subiectului care a motivat-o. Ea procedează prin eliminare, fără alăturarea logică şi normală.

Dacă unui pictor modern, un oraş pustiu îi dă senzaţia desolantă a unei linii care nu se mai sfârşeşte, el elimină în pictura lui reproducerea oraşului, şi trage (cu artă de sigur) o linie pe care o intitulează oraş. Dacă pictorul acesta modern se duce la un bal şi are, privind dansatorii, o senzaţie de ameţeală, de vârtej, face pe-o pânză câţiva

oameni cu capul în jos, şi o intitulează „Balul".

Din cauza acestei eliziuni pictura modernă este neînţeleasă, este o şaradă, mai mult decât „les mots croisés".

D. Paul Scorţescu, trăit la răscrucea acestei evoluţii, a adoptat ceeace era aproape de artă în cele două concepţii care-şi înturnau spatele.

D. Scorţescu nu neglijează desemnul, îl întrebuinţează însă numai atât în cât să nu facă meserie din el, ci să redea din realitate exact atât cât trebue pentru evocare, şi numai ceeace trebue să impue o anume evocare. D-sa redă prin desen substanţa lucrului transfigurat prin arta care îl creiază din nou.

D. Scorţescu evocă şi senzaţia sa vizuală, prin singurele mijloace de care dispune pictura: culoarea şi lumina. D-sa este un neîntrecut virtuos al culoarei. Prin ea d. Scorţescu transfigurează natura, creind o lume de basm în care toate realităţile nu au substanţă decât în culoare. D-sa are ochiul care descompune în mii de nuanţe culorile primitive. In această lume fireşte că lumina joacă stranie peste tot ca 'ntr'un ceas de arşiţă, şi apele au profunzimi şi transparenţe ciudate şi evocătoare.

D. Scorţescu are bucăţi despre care ai impresia că sunt luminate prin ele însile, că poartă ceva din tainele luminei reale, că ar lumina într'o odae întunecată, ca lucrate în fosfor.

Pentru aceste aptitudini pe care d. Scorţescu le exercită cu patimă, nici nu se putea un motiv mai bun de cât canalurile Veneţiei cu lumina aceia de visare perpetuă, de ameţeală, de plutire în aer între cer şi pământ.

Probabil că Veneţia este în pictură un subiect tot atât de banal ca şi iubirea, sau nopţile cu lună în poezie. Dar poetul care-ar scrie astăzi o poezie cu-o noapte cu lună (clasică) nu înseamnă prin asta, implicit, că e un poet prost, sau facil.

Dacă el va realiza o asemenea poezie, va dovedi o mai mare originalitate, o mai puternică personalitate.

D. Scorţescu nu poate fi desconsiderat cu superioritate numai pentrucă „pictează" Veneţia.

D-sa are selecţiunea artistică a elementelor din natură, care să facă posibilă o evocare, care să **impue** o evocare marcată de un anumit fel de a vedea.

D. Scorţescu iubeşte probabil mult Veneţia pentru culoarea şi lumina ei, de aceia o întâlnim în atâtea pânze, ca chipul unei femei iubite pe care ar fi pictat-o în toate de dragul obrazului alb şi a părului blond.

D. Scorţescu are darul de a reda şi evoca soarele şi lumina ca pe nişte obiecte materiale.

Ele sunt vii, uneori crude, totdeauna îmbelşugate şi pline în tablourile din Veneţia, ele sunt dogorâte de ele înşi-le, galbene şi pârguite, de-o maturitate de bronz în tablourile din Egipt. (Moscheia lui Sultan Hasson).

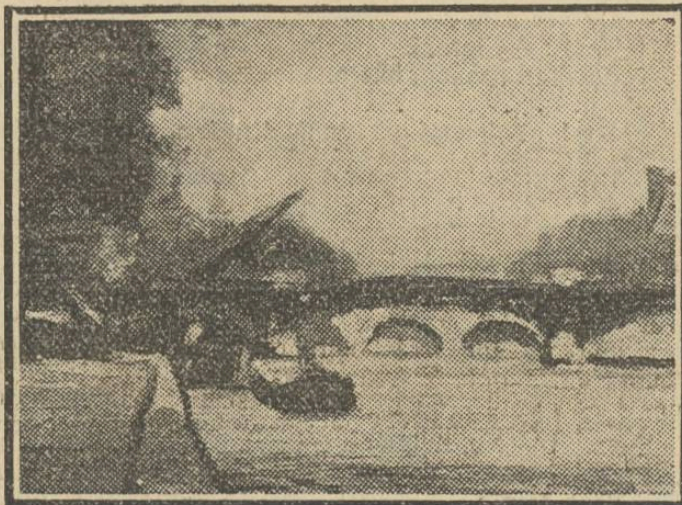
* * *

De 2-3 ani încoace d. Scorţescu şi-a fixat definitiv maniera. Opera lui are unitate de vedere şi concepţie. D-sa este un artist deplin format. Nimic din technica lui nu înseamnă vreun gest de şovăire. In această constatare fac abstracţie de nudurile expuse care dăunează expoziţiei sale. Femeile d-lui Scorţescu (vorbesc desigur despre cele de pe pânză) sunt lipsite de viaţă,de energie lăuntrică. Ele apar ca acei oameni dintr'un roman a lui Claude Farrère cărora prin nu ştiu ce aparate li se extrage pentru transfuziune substanţa vitală celulară.

Pentru d. Scorţescu trupul omenesc este opac.

Dacă aşi face o elementară aplicaţiune a teoriilor lui Freud, cu discreţie, aş deduce teoretic că d-sa nu şi-a refulat nici o senzaţie din toate câte poate creia nudul unei femei.

In sala dela Ateneu însă amatorii de artă găsesc soarele jucăuş din Veneţia, soarele dogorât din Egipt, şi o lume mai presus de tot ce e pe-acolo, şi care-i numai a d-lui Scorţescu.

PAUL VERONA

Intr'o sală întunecoasă şi inpropie din fundul Ateneului, pe care o poţi nimeri numai dacă ai o călăuză isteaţă cu memoria fermă, sau un spirit de devinaţie special, expune D-l Paul Verona.

Dacă pictura D-lui Scorţescu este bine definită, şi unitară, după o concepţie care'l caracterizează, apoi pictura D-lui Verona, este agitată, plină de căutare şi de nelinişte, variată atât ca inspiraţie cât şi ca subiect.

Sufletul D-lui Verona este mai agitat. Nu are liniştea necesară pentru a-şi creia un gen, pentru a urmări un ţel precis, şi a avea o linie dreaptă de urmat. Pe D-sa îl hărţuesc varii nelinişti, îndoeli ciudate. Din cauza aceasta poate D-sa nu vrea să aibă ceva „finit", definitivat. Ca strigăt din mai multe părţi, D-l Verona ezită să-şi aleagă o cale, şi nu are parcă timpul să-şi statornicească impresia.

Atmosfera aceasta de schiţare, de nehotărîre, de variaţie multiplă în subiect, caracterizează natura sa artistică, sbuciumată şi nestatornică. Chiar în interiorurile pentru care se pare că are predilecţie D-l Verona manifestă o febră sufletească cu toată aplicaţiunea cu care le studiază lumina şi amănuntul.

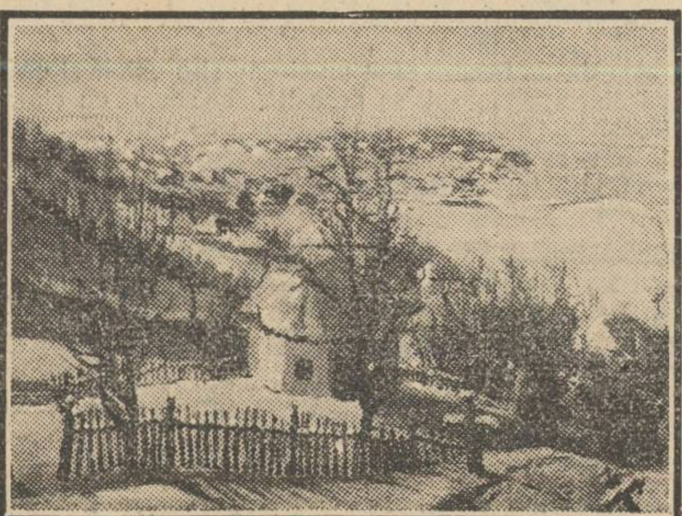
D-l Verona are delicateţă de tratare şi colorit. Lumina sălii îi dăunează enorm.

Peisagiul unui sat în plină iarnă, cu perspectivele dezolante ale câmpiei înconjurătoare, este singurul pus în lumină favorabilă, şi el constitue de altfel bucata cea mai reuşită a expoziţiei.

Pictura D-lui Verona poartă pecetea unei sensibilităţi deosebite. E în toată opera sa un mediu de melancolie şi de viaţă blazată de lumină, care o primeşte cu necesitate dar fără entuziasm.

D-sa tratează interiorul unei biserici cu patimă de bibliofil care studiază o gravură dintr'o carte rară. D-l Verona are pasiune tinerească dar reţinută pentru tot ce lucrează.

DEMOSTENE BOTEZ

DIN LITERATURA UNGURILOR ARDELENI

POTIR DE AUR

de **IOSIF NYCRO**

I

De o vreme mureau oamenii prea grăbiţi, d'aia a descins şi medicul plăşii, controlând la primărie vreo jumătate de sută de limbi. Tot timpul a fost tare nervos. Dealtfel toţi doftorii sunt nervoşi la ţară. Se vede că nu le prieşte.

A venit rândul fetii lui Györbiro.

— Insfârşit o fată frumoasă! — se 'mblânzi doftorul.

Nici nu-i de mirare după atâtea babe la cari să le plângi de milă. Fetiţa asta palidă, frumoasă, e altceva. A examinat-o cu puţină ştiinţă, dar cu multă bunăvoinţă şi încredere.

— Unde te doare?

(Aşa e adevărata medicină internă)

Fetiţa e de vreo optsprezece—douăzeci de ani, e şi ruşinoasă, şi speriată şi răsuflă pripit.

— Uite aici mă 'njunghie.

— Te înjunghie?

O ciocăneşte, o pune să sufle.

— Ce-ai luat?

— Am băut apă ne'ncepută împotriva deochiului, da n'a fost de nici o treabă.

— Fii pe pace, nu-i grea boala. Puţin anemică. Doftorul îi prescrie fier şi-i mângăe cosiţele împletite.

Frumoasa pleacă puţin rumenită în obraji, dar la poartă îi şopteşte lui Feri Banto:

— N'a văzut nimic.

Râd amândoi.

— Şi ce i-ai spus?

— Că m'au deochiat.

Feri Banto îşi împinge mândru pălăria pe vârful capului.

— Da puţine mai ştiu domnii.

Fetiţa se topeşte de dragoste.

— Ajunge dacă o ştim noi.

Frumoasă ştiinţă mai e şi asta a lor şi multă minte trebuie să mai ai ca să-i pricepi.

Pe drum se îndreaptă în sus un ţăran spătos, de departe se vede că-i supărat. Fata tresare.

— Tat-tău vine după doftor!

Au tăcut, îşi dă drumul de mâini, dar băiatul îşi anină cu atâta căldură ochii de ea că fata nu se poate ţine:

— Deacu pot să mă 'ntorc, că iar m'ai deochiat.

Dă din căpşorul ei frumos.

— Apoi poate să-ţi îndrepte ce ţi-a scris.

Se despart.

Fata se opreşte după a patra, a cincea casă, şi citeşte curioasă reţeta.

„Ferri hydrog. red. gt 5.0".

Stă pe loc. E surprinsă de „Ferri".

— Zău scrie *Feri.*

Şi se porneşte pe râs, cu ochii spre cerul însorit.

Mânca-l'ar ciorile, tot a băcat ceva de seamă!

II

N'a ajuns încă soarele pe Vârful înalt, când cosaşii şi-au izbit coasele în iarba înrourată. Pentru început întâi două isbituri scurte, cu vârful coasei.

Şăr! — Şăr! — luceşte coasa. O iau mai la zor, zăngănitul sună altfel dealungul tăişului:

— Să-ă-r şăr! Să-ă-r şăr!

Armonia gângăniilor se rupe. Cele de sub pământ se ascund în găuri, zburătoarele se ridică pe aripi, colorate, moi, perechi, perechi. Din adâncimi şi din tării, se uită speriate, ce se întâmplă. De cisme se lipeşte un praf galben, roşcovan, creerii florilor. Colo se izbeşte speriată o şopârlă, ca un bici umed de argint.

Vin şi fetele şi împrăştie scuturând iarba multicoloră, umedă, cu furci înflorite. Aştern mereu vălul ameţitor de aromire, sclipiri albe, sânge curat şi dragoste.

Binecuvântatul soare arde pe cer, lucrul curge până la nămezi sub ochii binecuvântaţi ai Domnului. Apoi binecuvântează lingura de lemn şi pâinea neagră de secară din mâinile lor.

După prânz se ridica în coate Pavel Beke.

— Da rău o păţii aseară!

E mucalitul satului, da muierile îl ascultă bucuros.

— N'am mai păţit aşa ceva, se îmbie singur la vorbă, până l'or asculta ceilalţi.

— Cineva trecea, pâş-pâş, aseară la vale, — începe. — Şi-i spui: — Cine eşti, tu femee? — Nu răspunde. — Pui mâna, când colo era prea sfinţia sa!

Râd cu voie bună, zgomotos, cu poftă, şi iar încep. Fete, feciori. Şi din gura sugaciului scapă bucătura dulce. Pipele se agită prin aer:

— Da bună fuse! Zău!

Rândunelele săgetează în înălţime, umbra n'are decât culoare, fără răcoare. Se înmoaie, se linişteşc, visează, o ameţeală ciudată le cuprinde creerul.

Bătrânii se leagănă deaşezutele, fetele îşi răcoresc obrajii în iarbă, câte două, câte trei. Pe degetul îndoit al sugaciului doarme o muscă verde. In adăpostul tufelor zac bărbaţi cu pieptul gol şi cu pălăria trasă pe ochi.

In jocul de culori şi de lumină, gândăcei atârnă de firele de flori, ameţiţi de toropeală, cu capul în jos.

Liniştea cuprinse câmpia.

Razele soarelui se lăfăesc în aerul nemişcat. Ierburile se încovoaie de chinuri şi sucurile vieţii, verzi, clocotesc în ele.

Natura şi oamenii joacă frumoasa minciună a repausului.

Căci se odihneşte oare cineva?

Pieptul blondei frumoase de acolo se zbate dureros.

Un bătrân uscat şi-a înfipt mâna sgârcită în iarbă.

Frăţioare, şi tu eşti turburat şi frământat. Dece nu închizi ochii nu te odihneşti?

Omule, doar pălăria ţi-o iau după ochi şi te dau de gol.

Deodată un strigăt brutal, lung, se coboară peste câmpie:

— Mă Feri Banto, mă! Grăbeşte acasă mă! Măta-i pe moarte!

Feciorul sare în picioare.

— Ce-a fost?

Se împleteceşte înţepenit şi calca peste iarbă, grâu, şanţ, mai deadreptul.

Răufăcător cel care îndrăzneşte să strige aşa ceva pe câmpie.

Oamenii se ridică până la cel din urmă. Cine mai poate să hodinească...

Iar se lasă liniştea pe câmpie.

Incep să zbârnăe gândacii negri, soarele mai alunecă devale cu o săgeată.

S'a isprăvit cu voia bună, cu cântecul şi vorba.

Se uită mereu la cer.

III

Ochii bolnavei ardeau deja în cearcăne roşii. Două inele umflate sub ei: cei doi viermi, cari sapă mormântul s'au culcat din vreme pe prag. O să se mişte în adâncul gropii şi prin ochii scoşi o să pătrundă în creer ca să ne ia gândul din urmă.

Doftorul spunea că nu mai scapă. Şi a plecat mirat. Din fiinţa bolnavei isvora întunerec. Puterile vieţii se descătuşaseră, putregaiul îşi spălase mâna murdară în sângele ei rubiniu şi se pornise încet ultimul mare proces de desagregare.

I-au spus să se uite în potir sfinţit. S'ar face bine fără îndoială.

Speranţa mai trăia ca un băţ de chibrit aprins, aruncat pe câmpia neagră a vieţii.

— Nu te amărî femeie! Mâine încercăm potirul, se trezeşte deodată bărbatul.

— Potirul sfinţit?

— Pe ăla.

— N'o să ţi-l dea — spune cu frică femeia.

— O să-l aduc, — întăreşte bătrânul cu mâinile lui peste măsură de grele.

Mai tari-decât legământul peceţilor domneşti!

Era frumoasă lupta fără speranţă pentru femee, dar era turburată şi de prisos, ca atunci când ne-a înebunit bietul popă şi tot turna mereu apă în orbitele goale ale scăfârliei; da tot n'a izbutit să le umple iar de strălucire.

Mihai Banto nu se lăsa. Seara i-a lăsat vorbă hotărîtă băiatului să nu lase pe nimeni la bolnavă.

— De-o întreba unde sunt să-i spui că am treabă.

A lipsit mult deacasă.

S'a întors ostenit şi palid ca moartea. Şi-a trimes feciorul la culcare. A tras obloanele, a încuiat uşa, a înălţat feştila lămpii şi a atins pe bolnavă.

— L-am adus,

Pe frunte-i mija speranţa vieţii, dar urechile îi vâjâiau când scoase cu mâna rece din buzunarul hainii potirul de cumenicătură dela biserică.

— Asta-i sfânta sfintelor!

Femeia s'a încordat cu cea din urmă putere. Oasele goale îi ieşau ca scările pe şira spinării. Ţipă ca nebună.

— Ticălosule, cum ai îndrăznit!

Mobilele şedeau ca nişte călăreţi negri în întunerecul odăii.

Bărbatul tremura, vorbea aprins.

— Păi tu ai vrut, — zise şovăind.

Nevasta nu răspunse. Grăi încet, monoton, fără putere, cu alt glas:

— Vai, Doamne, dumnezeule — l-a furat! Vai Doamne, dumnezeul meu — l-a furat!

Ca un fier roşu trecu prin capul lui Mihai Banto, dar se stăpâni.

— Da înţelege muiere! Nu l-am furat.

Bolnava se 'nvioră deodată.

— Nu l-ai furat?

— Nu.

— D'apoi?

— Mi l-au dat.

— Cine?

— Paracliserul. — Ăla umblă cu el.

Se linişti.

Bărbatul ţinea într'o mână lampa, cu alta potirul.

— Să-i încercăm puterea, dacă-l avem aici.

Nevasta îşi ridică ochii fără vlagă spre el.

— Da cum te-i împăca cu — Dumnezeu?

Mihail Banto se cutremură. Toată fiinţa lui se cufundă în baie de foc, ca cerul pe urma stelelor călătoare.

— Nevestii i-a trebuit, apoi ce-o fi. — Cel de sus ştie.

Şi pentru ei s'a isprăvit cu toate. Nu mai ştiau de-i noapte afară, de arde lampa, de se leagănă florile pe pervaz. Au pierit toate în mântuire. Spinul vieţii prinse iar a înflori.

Păcat, că n'a ţinut decât puţin.

Femeia se gândea amărâtă.

— Cum m'am prăpădit! — Ce-a rămas din mine?

— A mea eşti şi aşa.

Nerăbdătoare isbucni femeia.

— De-aşi mai fi odată tânără!

Acu, când a văzut credinţa inconştientă a soţului, ar fi vrut să mai fie din nou frumoasă şi cu vlagă.

Tinereţe.

Fără boală, să nu mai fie palidă, neprihănită, cu buze roşii, cu ochi adânci şi tari, să se scoale din pat cu părul lucitor, ca zâna florilor, care-şi spală în fiecare dimineaţă inima în tainiţele pădurii, înmoaie prosop de argint în pârâu şi-şi şterge din cap toate gândurile de eri.

A fost şi ea aşa.

Ba tot n'a fost. — Aşa n'a fost.

O sfâşiau doruri tremurătoare, n'avea linişte. Dorea să trăiască, să guste plăcerile, să aprindă şi să se mistuie. să ameţească şi moară în clipa fierbinte. Cine-o veni al meu e...

N'a trebuit decât s'o atingă Lazăr Györbiro, ca blestemată să fie pe vecie perna şi întunerecul.

Niciodată nu s'a gândit aşa de limpede la trecut, par'că timpul şi pământul s'ar fi întors îndărăt.

A născut copilul, dar n'a putut să fie mamă.

Când îl scălda, abia coborîtă din pat, anemică şi albă, îi zicea lacrimă a durerii, floare a păcatului. Alteori îi vâra numai aşa sânul în gură, şi-l săruta până-l făcea vânătăi, de plângea sau râdea.

Intr'o zi l'a pus în scutec cu panglici, l'a dus pe ascuns la Lazăr Györbiro, ca să ştie cel puţin. Căuta mângăere.

— Lazăre — îi spuse cu teamă — iată băiatul.

— Ce spui?

— Apoi băiatul tău. — Nu ştii?

Atunci s'a apropiat.

— Asta? Maimuţoiul ăsta roşu? — şi isbucni în râs.

Abia mai putu să-şi târască sugaciul acasă.

Şi începu îndoiala.

— Asta nu poate să-i fie tată!

Altfel era şi atunci omul ei, care nu bănuia nimic.

Cum se mai bucura în clipele minunate. Ce-i pentru mine toată lumea asta simţitoare, plină de doruri, de lupte! Chinuri, plăceri, bucurii, sunt aşa de îndepărtate când am în faţă trupul lui mititel.

— Am un fecior.

Continuare în pagina IV-a

O cuprinse dorul pe femeie să simtă şi ea la fel, să se bucure, să fie îngrijată, să sărute cu buze curate, cu inimă bogată, să-şi vadă din ferestruica coşmeliei lor bărbatul puternic în luptă. Femeia n'a îndrăznit niciodată să-l trezească.

Cu vremea s'a înăcrit, şi-a isprăvit viaţa înlăuntru, dar n'a putut să-şi stârpească niciodată îndoiala — cine e tatăl copilului.

Toată viaţa a rămas într'o misterioasă legătură cu trecutul, ca şarpele cu soarele.

Degeaba omori şarpele dimineaţa, viaţa nu-l părăseşte, până nu apune soarele. Viaţa îi scade odată cu razele.

Ultima rază, — ultima mişcare...

IV

Multe mai sunt şi într'un cap de ţăran aplecat pe coasă. Domnii nu-l văd decât de departe, cum vedem noi luceafărul. Şi el luceşte paşnic, senin, dar cataclisme cumplite îl bântuie.

Cine i-ar vedea pe cei doi Banto, n'ar bănui ce clocește în ei, decând mestecă tăcuţi prânzul fără fiertură. N'au tremurat, nu s'au clătinat, dar într'o după amiază a încremenit custura în mâna băiatului.

— Taică. Eu ori o iau pe fata lui Lazăr Györbiro, ori pe niciuna.

Şi brişca bătrânului se opreşte.

— Da aţi ajuns aşa de departe?

N'a mai căzut nici o vorbă. Şi-au văzut de lucru şi numai într'un târziu, grăeşte ca din întâmplare moş Mihai.

— Mă băete!

O clipă se holbează unul la altul.

— Apoi e frumoasă fata, măi! — Zău aşa.

Băiatul şuera de bucurie.

Aşa, simplu, se nasc bucuriile la ţară

V

Lampa a ars aşa, stinsă pe jumătate, nopţi întregi. Caraula trece liniştit pe sub ferestre, pentrucă cei doi Banto îşi veghiază bolnava.

Ziua muncă, noaptea veghe.

Linişte înăuntru şi pretutindeni. Gândurile coboară, simţurile se ridică, aşa cum răsuflă marea. Picăturile grele coboară drept în adâncime, îşi lasă acolo sarea şi iar se grăbesc în sus. Poate că şi sufletul ăsta răsuflă tot aşa.

Uşa pridvorului se trânteşte, Mihai Banto ascultă.

— Vine Feri.

Femeia parc'ar dormi, feciorul s'a aşezat în faţa taicăsău. cu grije ca să nu facă sgomot

— Doarme?

— E mai binişor.

S'au uitat unul la altul.

— Adineauri a aţipit.

Atunci merge mai bine, — spuse băiatul.

Femeia e trează. Ţărancele au obiceiul să observe aşa, tăinuit. Oamenii însă s'au îngropat în lumile lor.

Din femeie om întreg nu se mai face — gândea bătrânul. De s'ar căsători băiatul ne-ar merge şi nouă mai bine. Aşa nici lae, nici bălae. Cine ştie cât o mai ţine boala, acum cât e mai uşurată, s'ar putea face toate în linişte. A hotărît toate în sinea lui; mâine dimineaţă o să-i vorbească femeii, după prânz o s'o şi ceară pe fată Băiatului o să i-o spuie de acum, să-i facă bucurie

Zâmbi cu bunătate.

— Şti tu, mă Feri, ce zi o fi mâine?

Feciorul se minună

— Duminică.

Curiozitatea îl chinuia pe băiat, dar aştepta.

— Apăi, pentrucă — începu iar tatăl — după socoteala mea ar trebui s-o aducem deja pe fata cumătrului Györbiro.

Băiatul n'a apucat să se bucure. Bolnava începu să se zbată, horcăind, şi-a strâmbat gura cu scârbă şi ochii i se umplură de groază.

Au sărit amândoi în picioare.

— Deschideţi ferestrele!

Băiatul smulse tăbliile mărunte, şi-a aruncat o clipă privirea tristă în noapte, dar nu văzu că moartea dă târcoale pe la geam, ca ţiganul ticălos, care furase cheia de aur a vieţii.

Omul era neputincios.

— Adă potirul Feri!

L-au adus în grabă.

— Ţine-i capul Feri!

Amară le era străduinţa.

— Aşa-i bine. — Iac'aşa, — se tângui bărbatul.

I-au scăpat capul, care căzu bălăngănind fără putere. Numai potirul strălucea ca un îndemn, abia i se aburea aurul de suflarea înfrigurată.

Femeia se linişteşte încetul cu încetul.

— Poţi să te duci la hodină, Feri.

— Mai bine du-te d-ta, taică.

— Aici e locul meu.

Adăugă pe gânduri.

— Şi — dacă o fi aşa, — să nu uiţi nici tu.

Şi-a lăsat capul în palmele late sprijinite de masă. Bătrânii potoliţi, cu părul cărunt, citesc aşa, seară de seară, fără carte. din slova grea a vieţii. Câte o vorbă cu glas tare.

— O să dau viţelul pe popa.

Şi-a ridicat capul, făcea socoteli.

— S'ar duce cincisute pentru sufletul ei.

A ridicat trei degete în aer, cine ştie dece.

Intr'un târziu a şi aţipit. Mustăţile subţiri i s'au lăsat pe oală, i s'a netezit obrazul, înseninat ca piatra mâncată de muşchi, pe care coboară un fluture. Gândul îi sbura la băiat.

Socotea aşa în sinea lui, pentrucă zău, azi-mâine o s'o pornim şi noi....

Femeea îl privea cu coada ochiului. Ştia de ce-i vorba. Ştia şi că fiu-său o să pândească pe la uşe o vreme, nerăbdător. Plănueşte de pe acum, cum să-i şoptească fetii:

— Să-ţi faci treburile aşa, că după amiazi venim la peţit!

Ce frumoasă-i lumea, ce bun e Dumnezeu!

Şi ea nu-l poate chema acum înăuntru, să-i spue cu drăgălăşenie:

— Nu-i spui mătii nimic?

Nu e vrednică de aşa ceva.

Păcatul se întoarce şi ochii-i sunt plini de groază.

— Fata asta şi băiatul ăsta!

Gândul i se pare aşa de năprasnic, încât diavolul o aruncă jos din pat.

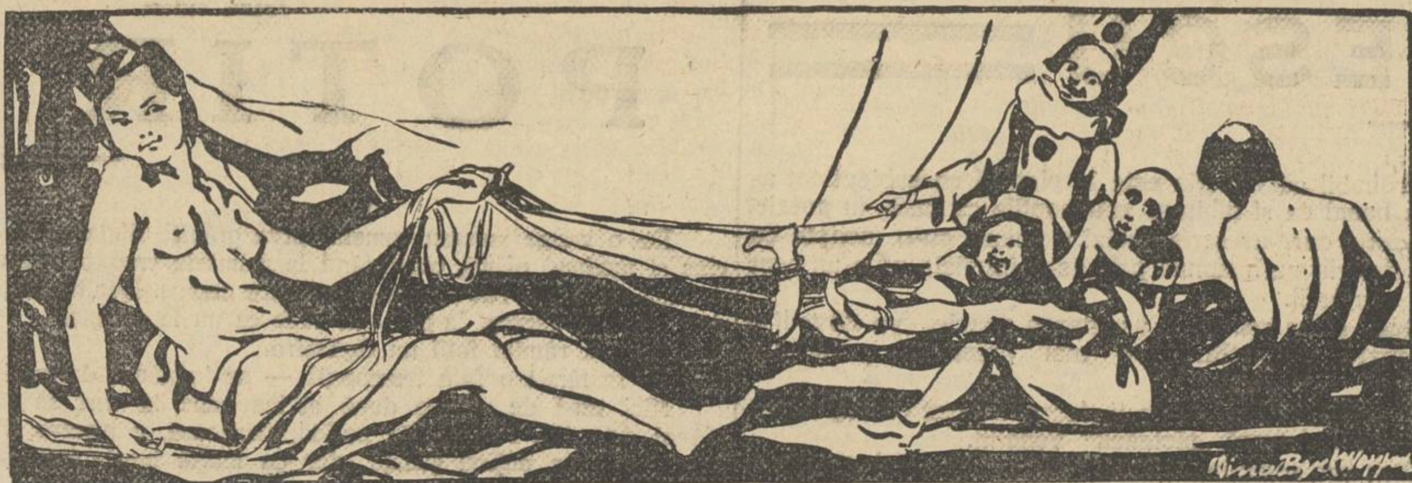
Strigă speriată în desnădejdea ei.

— Nu mă lăsaţi! — Mihai. — Freacă-mă la inimă!

Moartea a întârziat ireparabil.

Traducere din ungureşte de LIVIU P. NASTA

(Sfârşitul în numărul viitor)

CLAPA*)

Acum două-trei decenii, mica oştire română a trimis la studii în ţările apusene, prima serie de ofiţeri; aceştia la înapoiere au format falanga reformatorilor, care a pus armia noastră pe fundamentul prezent.

Şi după doi ani de învăţătură s'au întors la matcă plini de avânt reprezentanţii armelor şi serviciilor oastei. S'au înhămat la „carul datoriei" şi-au început apoi prefacerile.

In câmpul studiilor practice întâia reformă a fost schimbarea obielelor (rest barbar de incultură) prin ciorapi. Uniformă propusă de intendentul Maior Dragomir, delegatul administraţiei.

Pe atunci suferia trupa cumplit din pricina rosăturilor. In marşuri şi manevre se decimau coloanele de luptători, se tixeau ambulanţele cu asemenea **răniţi,** chiar înainte de a da ochi cu inamicul imaginar. Reforma menită să tămăduiască o racilă veche, a fost dintru început salutată cu frenezie de şefi şi anticipându-se efectul, — novatorul fu propus la înaintare **excepţională.**

Dar invidioasele **furci caudine** au stăvilit împlinirea ei fără zăbavă şi s'a hotărît ca mai întâi **„să se experimenteze"....** Aşa că deodată s'au trimis 200 de perechi de ciorapi unui batalion din Focşani însărcinându-se comandanţii respectivi să supravegheze îndeaproape efectul ciorapilor în chestia rosăturilor. La vre-o lună a pornit un controlor să verifice **de visu** rezultatul, de care depindea şi părăsirea arhaicului mijloc de îmbrăcarea piciorului în oştire.

Şi într'o dimineaţă de toamnă târzie, Colonelul Păstrăvoi sosea din Bucureşti, pe nesimţite, în târgul Focşanilor şi întra nepoftit în curtea căzărmii, pe când companiile se 'ntorceau colbăite de la instrucţie. Comandantul regimentului cu tot statul major în spate, primea radios defilarea, de pe scările pavilionului de administraţie şi striga răguşit de fum de ţigară, ca şi Generalul ce priveşte de pe colină ostaşii întorşi din luptă :

— Bine întâiul... bine al doilea!

Cum zări pe controlor, casierul care-şi alocase solda pe vre-o trei luni viitoare, păli şi s'aplecă sfârşit spre ofiţerul cu aprovizionarea.

— Ce mă fac, Bastachi!

— O chitanţă la iuţeală, şopti Bastachi, care-i ştia secretul.

Casierul se apropie de colonel timid.

— Ţineţi-l de vorbă cât facem o chitanţă, domnule colonel, c'a luat azi locot. Bastachi o mie lei de-a plătit ovăzul la nişte ţărani.

— Bine-bine, lucru curat n'are pricină, îi zise indiferent şeful, urmărind defilarea, cu mâna la chipiu.

Cel în cauză dispăru cu salvatorul.

După ce a lămurit scopul misiunii sale, companiile au încheiat frontul sub arşiţa soarelui şi controlorul a intrat direct în fond, urmat de colonel şi ajutor, începând cu compania I.

— Domnule căpitan aţi primit ciorapi pentru experienţă, nu-i aşa ?

— Da, domnule colonel.

— Câte perechi ?

— (Către plot. major). Câte-ai primit, plotoniermajor ?

Colonelul (mirat) : — Cum, nu ştiţi, domnule căpitan ? a ! bun gospodar... şi ordinul este ca să ştiţi şi oamenii care-i poartă.

Dintr'o reminiscenţă fericită, căpitanul îi răspunde la întâmplare.

— Am primit 50 de perechi, domnule colonel.

— Aşa e, întări ajutorul, le-am dat câte 50 perechi.

Căpitanul (stăpân pe sine) : — uitasem pentru moment, domnule colonel.

Colonelul se duce la un soldat, şi cu ochii la căpitan :

— Ăsta ce-are, ciorapi sau obiele ?

Căpitanul (cercându-şi norocul) : — Ciorapi.

Colonelul :

— Ia scoate bocancu, băete.

Inspiraţia l-a slujit prompt. Omul avea ciorapi.

— Dar ăsta ?

(Cu glas sigur) : — Obiele.

— Descalţă-te, băete.

Şi punctul al doilea a fost câştigător.

— Văd că te interesezi căpitane.

(Supus) : Mă silesc domnule colonel.

Colonelul făcu câţiva paşi.

Dar ăsta ?

— Ăsta are obiele.

— Scoate cisma, băete.

Norocul l-a părăsit acum. Omul avea ciorapi.

Colonelul se 'ncruntă.

— Căpitane, ştii dumneata ce 'nseamnă (apăsat) a minţi pe un şef.

— Vă rog, domnule colonel, ştiu ce poartă fiecare.

(Furios) : — Ce poartă ăsta ?

— Ciorapi.

Soldatul avea obiele.

Colonelul (mai furios) : — am să-ţi fac raport să-ţi ia comanda. (Către colonel). Vă rog să luaţi act şi d-stră.

Şi a trecut cu furia în creştere la compania II-a.

— Ăsta ce are ?

— Nu ştiu, domnule colonel, abia eri am luat comanda.

— Da ! Bine... mergem la a treia.

— Ajutorul nu s'a întors încă dela tragere. d-le colonel.

— Trimite după el că n'am timp

— Imediat, domnule colonel

La compania a patra.

— Nu ştiu domnule colonel.

(Perfid) : — Poate eşti şi dumneata nou venit.

— Nu, domnule colonel.

Şi nu ştii ? !

(Calm) : Nu, domnule colonel.

(Către comandant şi ajutor) : — Vedeţi, domnilor, cum irosesc dumnealor averea statului, cum se îngrijesc de gospodăriile unităţilor... (către căpitan ameninţător). Veţi vedea urmările.

Apoi problema schimbării obielelor a animat fierbinte o jumătate de ceas discuţiunea, iar uşurinţa cu care au tratat-o căpitanii, a înverşunat la culme pe controlor.

— Mergem sus să fac raportul, domnule colonel :... (Către căpitani), iar d-voastră veţi vedea urmările (cu dispreţ) nepăsării.

Compania a III-a tocmai intra pe poartă în pas alergător.

Comandantul i-a adunat pe două linii, apoi porni spre colonel.

Colonelul (întâmpinându-l): —Dumneata comanzi compania III-a ?

— Da, domnule colonel, căpitanul Cortez Mihail.

— Câte perechi de ciorapi ai primit ?

— Cincizeci.

— Ştii care oameni au obiele şi care ciorapi ?

— Modest : — Ştiu, domnule colonel.

Colonelul încruntat, apucă un om

— Ce are ăsta ?

(Rece) : —Ciorapi.

— Scoate bocancu, băete.

— . . . .

— Hm! ai nimerit-o... (punând mâna pe alt soldat) dar ăsta ?

— Ciorapi.

— Descalţă-te băete.

— . . . .

A (enervat) : — O să vedem noi.... dar ăsta ?

— Obiele.

— Scoate bocancu.

— . . . .

(Mânios): — Domnule căpitan, îi spui pe ghicite, ori îi ştii.... căci dacă te prind....

Supus : — Nu, domnule colonel, se poate, îi ştiu pe toţi.

— Dar ăsta ?

— Ciorapi.

(Către soldat, arătându-i bocancii) : Jos !

— . . . .

(Cu mânie crescândă, privind furios pe căpitan)... Bun, (face câţiva paşi) dar ăsta ?

— Obiele.

— (Către soldat) : — Jos !

— . . . .

(Uluit) : — Hm ! (mai face câţiva paşi, dar ăsta ?

— Ciorapi.

(Semnul): — Jos !

— . . . .

(Cu furia în reflux) : — Ăsta ?

— Obiele.

(Semnul) : — Jos !

— . . . .

(Incântat) : — Bravo, căpitan Cortez, (îi strânge mâna) te felicit.

Asistenţa îl priveşte uimită superlativ, controlorul se'ndreaptă spre ultimul soldat.

— Dar ăsta ?

— Ciorapi, domnule colonel.

— Jos bocancu, băete.

— . . . .

(Cu entuziasm) :—Te felicit din nou, căpitan Cortez. (Cu convingere) ai să ajungi departe. (Către colonel) Propune-l, domnule, la decorare pentru abnegaţie în serviciu. (Către căpitanii ceilalţi), iar d-voastră luaţi exemplu dela el, domnilor.

Şi pe când controlorul pornea cu comandantul spre cancelarie, căpitanii îl năpădesc pe Cortez.

— Cum dracu îţi arde de astea, măi Mişule, s'a revoltat unul.

— Ai să'nebuneşti mă, pe onoarea mea, complectă altul.

Cortez pufni compătimitor.

— Proşti suneţi, dac'aţi crezut că m'am omorât.

— Ia nu mai face şi pe ipocritul.

— Mă nu fii prost şi ascultaţi aci : eram la tragere şi-a venit plotonierul-major de mi-a spus ce m'aşteaptă... de unde dracul să-i ştiu eu măi, da'mi veni în gând minunea: aveam cincizeci de perechi de ciorapi şi o sută de oameni.

Am dat la fiecare câte un ciorap şi-o obială şi ordin: Când oiu zice ciorapi, să descalţă bocancu cu ciorapi, când obială, pe acel cu obială; i-am tras clapa şi... să mă luaţi de exemplu.

TOŢI : (prostiţi). Bată-te Dumnezeu!

EM. TAULEI

*) Din volumul „Păcate"

Adeverul Literar şi Artistic

PREŢUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an	Lei 250
„ „ „ 6 luni	„ 130
„ „ „ 3 „	„ 65

în străinătate dublu

GIOVANNI PAPINI

453 scrisori de dragoste

In cel din urmă săltăraş al scrinului meu, jos în fund, închise cu cheia, sunt patru sute cinzeci şi trei de scrisori dela o doamnă. Sunt scrisori de dragoste, trimise mie, toate dela aceeaşi doamnă pe care n'o mai iubesc de mult timp, pe care n'am mai văzut-o şi de care nu mai ştiu nimic. Sunt patru sute cincizeci şi trei scrisori de dragoste: sunt tot ce a mai rămas dintr'o mare dragoste.

Săltarul acela plin cu scrisori mă supără. Eu nu sunt un sentimental. Sunt cât se poate de rece; mai mult observator decât pătimaş. Din scrisorile acelea — cenuşa unui foc — am făcut subiect de studiu. Totul poate ajunge obiect de ştiinţă. Şi voiu să mă liberez în felul acesta. Dacă le-aşi distruge, ar rămâne în suflet o mâhnire zadarnică.

Incepui, înainte de toate, prin a le număra una câte una: sunt 453, nici una mai mult, nici una mai puţin, — de asta sunt sigur. Le-am pus în ordine cronologică: ţin din 1903 până în 1906. Le-am legat în pachete, lună cu lună ; Ianuarie 1903:patru; Februarie 1903: optsprezece; Martie: 1903: treizeci şi două ; şi aşa mai departe. Cresc, cresc; lună după lună pachetele ajung tot mai groase. Cel mai mare în Iunie 1904; cincizeci şi şapte de scrisori. Dar cu 1905 pachetele se subţiază, şi ajung în Octombrie 1906: o singură scrisoare, *ultima,* dac'o vrea Dumnezeu!

Le-am şi cântărit; (pentrucă chiar şi scrisorile cele mai spirituale şi mai lirice au, după impiegaţii dela poştă, greutatea lor) le-am cântărit cu grijă, una câte una. Sunt cu totul 6740 de grame; mai mult de şase chile şi jumătate, aproape şapte chile. E o greutate destul de bună şi cine ar trebui să le poarte într'un sac, n'ar face un drum prea lung.

Am numărat, una câte una, şi paginile. Numărul paginilor e spăimântător: femeile scriu cu o uşurinţă de care nu ne putem face ideie. Pentru ele cuvintele, vorbite cât şi scrise, nu sunt monede sacre, ci gologani cari se pot împrăştia cu cea mai byroniană risipă.

E adevărat că doamna aceasta avea un scris foarte gros şi lăsa mult spaţiu între rânduri, dar cu toate acestea nu mă pot convinge că numai în patru sute cincizeci şi trei de scrisori a putut scrie trei mii două sute douăzeci de pagini. Nici o scrisoare nu are mai puţin de patru pagini şi sunt multe de opt, de zece, de douăsprezece, — până la şaisprezece. Socoteala merge dar mirarea e tot mai mare. Gândesec că dacă ar fi trebuit să scrie toate aceste pagini, — chiar dacă ar fi putut scri zece pe oră, — i-ar fi trebuit trei sute douăzeci şi două de ore, adică treizeci de zile şi treizeci de nopţi una după alta, fără a înceta o clipă. Cred că dragostea sa, cât e de mare n'ar fi trecut o asemenea probă.

N'am avut răbdarea şi nici timpul de a număra cuvintele şi silabele, dar cercetările mele nu s'au oprit aici. Am observat, de pildă, că felurile hârtiei şi plicurile sunt patru. Unele scrisori sunt pe hârtie groasă şi grea, galbenă ca fildeşul vechiu; altele sunt pe hârtie de pergament, cu plicuri lungi şi înguste; altele încă, pe urâtă hârtie comercială albă, săracă şi aţoasă. Dar cele mai multe sunt pe hârtie uşoară englezească, închise în plicuri de un albastru întunecat, cu împletituri grafice cenuşii şi negre pe dinăuntru, ca să nu se poată citi „à travers". Toată această hârtie a fost fabricată, vândută „en gros", apoi „en detail". După socotelile mele, pe cari le cred destul de exacte pentrucă şi eu am încercat felurite soiuri de hârtie, reţin că costul foilor se ridică la circa nouăsprezece lire şi câteva centime. Nu e o sumă de dispreţuit pentru cine nu e prea bogat. Cu nouăsprezece lire se puteau face multe lucruri dacă nu se cumpăra hârtie de scrisori. Intrau cel puţin cinci romane franţuzeşti a trei şi cincizeci unul.

Dar costul hârtiei e cel mai mic. Fiecare din aceste scrisori îşi are marca poştală. Din aceste patru sute cincizeci şi trei de scrisori, nu sunt decât o sută douăsprezece cari vin din oraşe depărtate, şi trei sute patruzeci şi una cari vin din aceeaş urbe în care locuesc şi eu.

E vorba, deci, de o sută douăsprezece timbre a cincisprezece centime, — cari fac şaisprezece lire şi optzeci de centime — şi de trei sute patruzeci şi unu a cinci centime, cari înseamnă şaptesprezece lire şi cinci centime. Adunând totul împreună, hârtie şi timbre, se poate vedea că cheltuiala suferită de acea biată doamnă îndrăgostită, e egală sumei de cincizeci şi două de lire. Dar cât să punem cerneala? Pentru a scrie trei mii două sute douăzeci pagini e nevoie de cel puţin patru sticle cu cerneală.

Socotind că fiecare sticlă nu costă decât şaizeci de centime, suma totală se ridică la aproape cincizeci de lire. Cred — ca să sfârşesc — că suma în bani a acestei dragoste, a costat pe corespondenta mea ceva mai mult ca cincizeci şi cinci de lire, şi aşi jura că în nici un caz nu s'ar putea ridica la şaizeci. Valoarea sa actuală e, fără îndoială, destul de mică, aproape nulă. Hârtia scrisă nu prea e căutată şi se plăteşte abia zece centime chilo. Eu n'aşi câştiga din toată această corespondenţă decât şaizeci şi cinci de centime cel mult. E limpede că nu face să zvârli o amintire atât de poetică pentru atât de puţin.

Şi cu toate acestea e *mai mult* — atât pentru un istoric, cât şi pentru un poet — în aceste scrisori, decât atunci când erau simple foi în dugheana vânzătorului de hârtie. Sunt toate cuvintele scrise deasupra-le, toată patima de trei ani, o enormă cantitate de imagini, adjective şi sărutări: e, ca să fiu scurt, puţin din viaţa adâncă a unui om şi a unei femei. Şi toate aceste nu preţuiesc aproape nimic !

Simt că sunt extraordinar de idiot cu toate calculele şi reflecţiile acestea. Eu aşa sunt făcut. Nu sunt un sentimental. Sunt un observator al lucrurilor. Când văd un mort mă gândesc cam cât ar fi costat pe rude toate acele leacuri cari nu l'au putut scăpa, — şi când o mamă plânge, caut să ghicesc câţi decilitri de lacrimi ar vărsa într'o zi, socotind şi orele nopţii. Ce vreţi? Aşa sunt eu: nu sunt un sentimental.

Şi aceste patru sute cincizeci şi trei scrisori de dragoste închise cu cheia în ultimul săltăraş al scrinului meu, mă plictisesc. N'aşi vrea să le am şi n'aş vrea să le ard. Şi am făcut toate acestea ca să-mi uşurez sufletul. Am socotit şi am calculat tot, şi cu toate acestea e ceva în adâncul sufletului care geme şi se vaită şi nu e mulţumit. Dar nu-mi pasă. Eu nu sunt un sentimental.

Pentru tot ce priveşte „Adevĕrul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbăta între orele 5—6.

16 STIHURI

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru, bucuros de moarte.
Palid, așternut e șesul cu mătasă.
Norilor copacii le urzesc brocarte.
Casele-adunate ca niște urcioare
Cu vin îngroșat în fundul lor de lut,
Stau în țărmu-albastru-al rîului de soare.
Din mocirla cărui'aur am băut.

Pasările negre suie în apus,
Ca frunza bolnavă-a arborelui sur
Ce se desfrunzește, scuturând în sus
Foile'n azur.

Cine vrea să plângă, cine să jelească
Vie să asculte'ndemnul ne'nțeles
Și cu ochii'n facla plopilor cerească
Să-și îngroape umbra cu a lor în șes.

24 STIHURI

Aș putea vecia cu tovărășie
Să o iau părtașă gândurilor mele.
Noi viori să farmec, nouă melodie
Să găsesc — și stihuri sprintene și grele.
Orișicum lăuta știe să grăiască,
De-o apăs cu arcul, de-o cipesc de coarde.
O neliniștită patimă cerească
Brațul mi-l zvîcnește, sufletul mi-l arde.

Știu că steaua noastră, ageră'n tărie,
Crește și așteaptă'n scripcă s'o scobor
Port în mine semnul, ca o chezășie,
Că am leacul mare-al morții tuturor.

Pentruce, Părinte-aș da și pentru cine
Sunetul de-oaspete-al bronzului lovit?
Pâinea nu mi-o caut să te cânt pe tine
Și nu-l vreau cu stele blidu'nvăluit.

Trupul de femee, ce-am îmbrățișat
Nu-l voi duce ție, moale și bălan.
Numai suferința cerului păcat
Nu-i cu ea să turburi unda din Iordan.

Vreau să pier în beznă și în putregai,
Ne'acercat de slavă, crîncen și scîrbit.
Și să nu se știe că mă desmierdai
Și că'n mine însu-ți tu vei fi trăit.

T. ARGHEZI

GEORG BRANDES

Cele dintâi manifestări de literatură daneză originală, s'au înjghebat de-abia în secolul al XVIII-lea, atunci când limba oficială vorbită și scrisă încetă de a mai fi cea franceză.

Ludwig Holberg, întemeietorul artei dramatice daneze, a întrebuințat cel dintâi, pe scenă, dialectul națiunii sale, desăvârșind astfel puternica mișcare națională pornită de șeful romanticilor danezi, Oehlenschläger, și imitată de poetul Tegner în Suedia.

Oehlenschläger și discipolii săi s'au străduit să reînvie în dramele lor, eroii și zeii bătrânelor mituri scandinave, și influența lor s'a prelungit cu temei până la apariția școalei moderne.

Cu Georg Brandes Danemarca a cunoscut o îndrumare rodnică și definitivă. Bărbatul acesta de inimă și de acțiune, care împlinind optzeci și cinci de ani, se poate astăzi mândri că șaizeci de ani în șir a luptat neobosit pentru introducerea culturii și pentru desvoltarea și formarea gustului artistic al poporului danez, — a însemnat el singur stimulentul cel mai puternic care a trezit la viață nouă întreaga literatură scandinavă.

Educat cu convingere în doctrina lui Auguste Comte și în dogmatismul lui Taine, fiind un profund cunoscător și înțelegător al literaturii universale, — în vremuri în cari știința și filosofia în Anglia, psihologia, tendințele realiste și metodologia critică în Franța, erau în floare, — Brandes pornește o vie reacțiune împotriva lipsei de gust a literaturii daneze — mlădiță fără vigoare și fără avânt a romantismului îmbătrânit, — și dă la iveală admirabila sa doctrină de emancipare și descătușare literară: „Marile tendințe ale literaturii în secolul al XIX-lea".

Lucrarea aceasta, ca și prima lui carte, „Dualismul în noua filosofie", nu lua în considerare numai noile concepții estetico-literare, ci revela cetitorilor comorile cele mai actuale ale filosofiei. Georg Brandes a fost pentru literatura Nordului un adevărat „liberator al spiritelor", un „animator" care a devenit în scurtă vreme centrul unei mișcări generale, tinzând să înfăptuiască în societate o evoluție printr'o reformă intelectuală, politică și socială. Sub ochii lui au crescut cei mai mulți dintre marii scriitori scandinavi, întreaga falangă minunată, dornică de lumină și de adevăr, dornică să mântuiască societatea de relele ei, dându-i vigoarea și sănătatea care-i lipseau, întemeindu-i viitorul pe știință, libertate și cugetare...

Opera lui Brandes este o vastă și erudită predică. Fără a menaja susceptibilitățile, el nu se sfiește să spună despre opera sa pe care o analizează tot ce are de spus. Lecțiunile lui dela Universitatea din Copenhaga au însemnat un moment hotăritor pentru literatura scandinavă, atât prin subiectele desvoltate cât și prin metoda pe care o revelau.

Ca și Taine, Brandes determină opera de artă ca o sintetizare a epocei prin fizionomia specifică a mediului în care apare, — mediu care trebuie neapărat menționat cu diferitele sale aspecte în creațiunile de artă, alături de marile probleme vitale cari animă mulțimile în epoca descrisă.

Cercetător migălos până la pedanterie, Brandes, scormonind operele de valoare ale secolelor precedente, a desvăluit accentul de tendință care se ascunde în scrierile multora din marii creatori înaintași.

Și asupra artei cu tendință, Brandes spunea: Cuvântul „tendință", a fost prea adesea momâia cu care scriitorii au fost ținuți la distanță de fructele arborelui conștiinței. Aceste învinuiri aduse literaturii astfel calificată, sunt inspirate din teoriile lui Kant, formulate în Franța în expresia: *artă pentru artă*.

S'au întrebuințat des aceste ultime cuvinte în țările Nordului, pentru a îndepărta de literatura daneză toate ideile moderne. Se imputa cutărei poezii, că tinde spre un scop, când nu trebuia să se aibă decât pe sine de scop.

Sabia de-altminteri era cu două tăișuri. Pe de o parte se proclama: „Poezia nu-și are scopul în ea însăș: ea trebue să respecte morala..." și morala știut este, nu înseamnă altceva decât bunele maniere. Pe de altă parte, îndată ce o operă trăda eleganța cugetării moderne, se striga: „Dramă cu tendință, literatură cu tendință, domnilor și doamnelor, adevărata poezie nu trebuie să se aibă decât pe sine de scop."

Ceiace se disprețuia sub numele de *tendință*, era spiritul secolului, erau ideile vremii. Aceste idei însă, sunt pentru poezia epică sau dramatică, acelaș lucru ca și circulația sângelui în vinele corpului omenesc.

Dragostea lui Brandes pentru progres l-a îndemnat să reveleze o formă superioară de artă și de cugetare.

Drama norvegiană și romanul scandinav au fost dintru început îndreptate pe adevăratul făgaș de evoluție de învățăturile sale.

Din vasta lui activitate de critică științifică și estetico-socială, vom spicui câteva aprecieri caracteristice pentru felul cum înțelege el geniile universale.

Despre Edmond de Goncourt, Brandes spune că: „...e cel mai pătrunzător analist al sufletului din punctul de vedere al nervilor. La tipurile descrise de dânsul nervii sunt sensibili ca la un om jupuit de piele, ca la un preparat anatomic. Și scrierile sale ne mișcă, ne chinuesc nervii. Când descrie de exemplu desvoltarea unei boale, nu se poate să fie cineva un torturator mai nemilos al cetitorului decât dânsul. Originalitatea-i adâncă e înrudită cu o rafinare bolnăvicioasă."

Emile Zola e, după Brandes, cel mai viguros descriitor al vieții sociale moderne, acela care stăpânea cercul cel mai întins și care a încercat să alcătuiască cu toate romanele sale o operă mare, uniformă, un edificiu cu temelii ciclopice, cu ziduri groase, plin de viață și de lumină, de miros, de putoare și de fum; o atmosferă înăbușitoare îl învăluie. „Calitățile sale erau acelea ale muncitorului uriaș. Aspru și vast, câteodată îngrozitor de vast, el urmărea mai ales efectul în massă. Descria câte un lucru de un ridicol grosolan, rămânea însă vecinic serios. Nici-un zâmbet, nici-o dispoziție veselă. Totdeauna o operă, niciodată o glumă".

Despre Dostoiewsky, Brandes scrie că: „soarta îl făcuse să poată vedea ce se petrece în ceiace se numește de obicei noroiul omenirii și găsise la oricine, chiar la cel mai decăzut, o însușire prețioasă. In acelaș timp în care își pierduse credința în foloasele și putința unei revoluții politice, el căpătase credința într'o revoluție morală, în sensul evangheliei..."

* * *

Numai cine a încercat o caracterizare sintetică în urma unei analize profunde, numai cine a adâncit deosebit de atent sensibilitatea unui autor, numai un temperament înzestrat cu fină observație și cu just discernământ, poate fi în măsură să tălmăcească în vorbe atât de puține o întreagă și tumultuoasă activitate de scriitor.

Intr'un studiu relativ destul de redus, Brandes desvăluie personalitatea marelui scriitor francez Honoré de Balzac, scoțând în relief calitățile omului, caracteristicele și contrastele operei. Obiectivitatea critică, seriozitatea și limpeziciunea gândirii fac din analiza pe care Brandes o întreprinde cu largi mijloace de compoziție și stil, din studiul cel mai arid, o lectură plăcută și instructivă:

„Balzac gusta puțin frumusețea și mai cu seamă frumusețea plastică, arta nu-l putea face să se schimbe. E ceiace îl deosebea de mulți contimporani. Intr'adevăr, mulți poeți romantici atât în Franța cât și în Germania și în țările scandinave, erau amanți pasionați ai artei. Un poet atât de îndrăgostit de artă precum era Gautier (care a devenit apoi șef de școală) ajunse să nu mai guste și să nu mai vadă realitatea. Povestește însuș că pictând pentru prima oară în atelierul lui Rioult după un model femeiesc, de o perfectă frumusețe totuș, avu o crudă dezamăgire. „Am preferat totdeauna, mărturisește el, statuia și marmura, în locul femeii și al cărnii." Inchipuiți-vă pe Gautier și pe Balzac plimbându-se împreună în Muzeul Louvrului unde domnește, în majestatea ei stingheră, Venera de Milo. Poetul plastic va ceti „albele strofe de marmură în cari arta greacă a cântat perfecția formei omenești," iar Venus îl va face să uite Parisul. Balzac, dimpotrivă, va uita statuia de îndată ce va vedea o pariziană gătită după ultima modă. Prima trăsătură pe care trebuie s'o notăm e că la Balzac nici-o tradiție artistică nu se pune între el și femeia modernă. El nu cercetează statuia, nu adoră zeița, nu venerează frumusețea ideală cu liniile-i senine și pure, lui îi place femeia așa cum e în zilele noastre, cu virtuțile și viciile ei, cu starea ei de boală și epuizare, cu șalurile, rochiile, mănușile și pălăriile ei. Nu se mulțumește s'o studieze în treacăt, o urmărește în iatacul ei; nu se mulțumește să pătrundă în inima ei, el cercetează cauzele fiziologice ale stărilor sale sufletești; boala sexului ei, și face astfel mai mult decât să-i indice suferințele tăinuite. A doua trăsătură pe care trebuie s'o semnalăm în romanele de dragoste ale lui Balzac, e următoarea: el nu descrie fata sau femeia tânără, ci mai degrabă femeia care a fost numită după unul din romanele sale, „femeia la treizeci de ani". Intr'adevăr, el a băgat de seamă foarte bine că femeia în nordul Franței ajunge la deplină desvoltare fizică și intelectuală abia după optsprezece ani. Femeia, așa cum o concepe el a trecut deci de prima tinerețe, sentimentele ei sunt mai adânci, gândurile mai coapte; a avut decepții și totuși e încă în stare să aibă un mare sentiment; viața a rănit-o, își vede ici o cută, colo o sbârcitură, dar trăiește încă cu tot farmecul puternic al sexului ei. E melancolică; a suferit și s'a bucurat; e neînțeleasă și stingheră; a fost adesea înșelată, și totuși nădăjduiește încă, poate încă inspira o pasiune arzătoare. Și, lucru destul de ciudat, ea nu e descrisă așa cum o putea descrie un bărbat de aceiaș vârstă, se simte mâna unui tânăr neexperimentat. Primele emoții ale inimii, primele dorințe, entusiasmul tineresc cu tendințe spre idealizare, alcătuiesc o aureolă în jurul frunții obosite, ele înfrumusețează, întineresc această femeie împodobită cu toate grațiile frumuseții, cu gravitatea feminină și adevărata pasiune. Descripția nu e niciodată ideală ca la George Sand, căci Balzac nu ascunde niciodată ceiace femeile trec adesea sub tăcere când vorbesc de propriul lor sex. Pentru George Sand femeia e, înainte de toate, o ființă intelectuală, un suflet; pentru Balzac ea e o ființă psiho-fiziologică, nedesăvârșită la trup și nici la suflet, el se mulțumește s'o idealizeze exterior, luminând-o și transfigurând-o și creiând în juru-i o atmosferă erotică, sau dăruindu-i o pasiune care șterge tot ce e altceva în ea, o anumită vreme."

Cu toate însușirile-i mari și strălucite, Balzac, se știe n'a avut o educație și o cultură temeinică, de aci asperitățile limbei și raționamentelor sale. Totuși Brandes înțelege că defectele de stil și lipsurile cugetării nu pot împiedica pe urmași să-i recunoască geniul.

Comparându-l pe Stendhal (Henri Beyle) cu Balzac, Brandes crede că cel dintâi reprezintă spiritul de reflecțiune opus spiritului de observațiune, gânditorul opus observatorului. „Noi pătrundem în inima personagiilor lui Balzac, vedem pasiunile lor. Personagiile lui Beyle, dimpotrivă, sunt conduse de rațiune, pentrucă însuș Beyle este un logician — e și ceiace a vrut să fie, cu pretenție — precum Balzac e o fire instructiv bogată și exuberantă."

* * *

Misiunea criticului e foarte ingrată. Pe lângă dificultățile de ordin tehnic ce întâmpină în mod general când analizează o operă, el trebuie să învingă o mulțime de impulsiuni cari l-ar determina uneori să svârle cartea din mâini, cele mai adesea să se piardă într'însa analistul, să se uite pe sine, lăsând sensibilitatea să se avânte liber, să se bucure fără criterii și fără prejudecăți, cu artistul.

In lupta, de cele mai multe ori reală, a pornirilor dintre critic și el însuș, cititor exaltat ori plictisit, — izbânda trebuie văzută exclusiv de partea criticului, atunci când impresiile urmează să fie verificate logic și întemeiate estetic.

Brandes construiește în studiile sale critice. El nu se mulțumește să constate; — discută, argumentează sistematic, sau combate cu erudiție și justificare fenomenul literar și artistic, desvăluind pe toate fațetele concepția, maniera și personalitatea celui criticat. Pentru el a scrie un studiu critic înseamnează a-și îndruma spiritul prin toate fazele creației...

Un model minunat de interpretare critică e analiza pe care i-o face operei lui Leon Tolstoi, — „marele scriitor și cugetător rus, mai puternic decât Turghenieff și mai sănătos ca Dostoiewsky":

De Turghenieff (pe Tolstoi) îl leagă pesimismul său, de Dostoiewsky religiozitatea lui slavă și credința în sufletul poporului rus. Din lipsa de cultură științifică și din neîncrederea în inteligența omenească, isvorăște idealul său, ideal care a luat forma unei reîntoarceri la natură. Acest ideal nu corespunde cu idealul lui J. J. Rousseau, căci are un caracter religios, dar totuș se apropie. Țăranul Karatajeff, în „Războï și pace", impresionează atât de mult pe Bezuchoff, nu numai pentrucă este o ființă primitivă, dar și pentrucă posedă resemnarea și iubirea frățească, creștină, cari lipsesc omului civilizat.

Tolstoi afirmă naiv că omul e dator să fie fericit, omul ar trebui să-și reducă trebuințele la simpla lor expresiune. De aceea el propovăduiește reîntoarcerea la traiul primitiv și simplu al țăranului.

Tolstoi e un romantic pur, în înțelesul că-și are idealul nu înaintea noastră, ci în urma noastră, în clasa de jos. Nu-i un pesimist propriu-zis, pentrucă oricât de neagră i s'ar părea starea de lucruri existentă, el se străduiește totuș a realiza idealul său și recomandă și altora aceleași străduinți, către acelaș țel. Prin aceasta se deosebește foarte lămurit pesimismul care izbucnește din operele sale, de celalt pesimism ajuns la apogeu în literatura franceză și care și-a găsit expresiunea cea mai deplină în Huysmans. La acest artist conștiincios, „desnădejdea" domnește în stare cronică, și pesimismul său constă în plictiseala și desgustul de viață. Tot ce a văzut și observat e îngrozitor de urât și de vulgar, totul îl rănește, totul îl face să sufere. Huysmans a sintetizat această stare sufletească pentru a duce o viață absolut singuratecă, urând în așa chip realitatea, încât înlocuiește naturalul prin artificial, — chiar lumina zilei o înlocuește cu aceea a lămpii.

De acest pesimism disperat Tolstoi se apropie numai într'un singur punct: disprețul pentru tot ce este limpede și rațional. Dar pentru pesimismul tipic francez, viața este un fenomen, o taină a cărei deslegare nu merită să fie căutată. Singurul lucru pe care acești pesimiști ai literaturii îl prețuiesc și-l iubesc este arta. Iar tot ce îi desgustă în realitatea vieții, îndată ce îl găsesc în artă, le place. Căci numai când opera de artă prezintă aproape exclusiv ceeace în sine nu este decât vulgaritate și urîciune, numai atunci pot fi siguri că ceeace le place în operă, este arta, numai arta. Credincioșii artei aleg chiar adeseori, ca materie primă, tot ce e josnic și murdar, pentru a putea gusta în tihnă arta rafinată din meșteșugirea subiectului josnic.

Pentru Tolstoi, dimpotrivă, viața este un lucru foarte serios, inepuizabil, așa că interesul lui pentru artă a fost absorbit dela început de interesul pentru problema vieții și a fericirii. De altminteri, arta n'a avut pentru el o valoare proprie, — și în cei din urmă ani ai vieții sale, aproape tăgăduia întâile lui scrieri, din cauza formei lor prea artistice. Ajunsese la un fel de socialism creștin de o natură personală și proprie, și dacă mai acorda artei o valoare carecare, era numai ca organ al adevăratei filosofii a existenței, ca o putere educatoare de primul ordin.

E cu neputință de admis în mod absolut o teorie artistică care disprețuiește forma, stilul, tocmai elementele cari constituie *arta pentru artă*. Cu toate acestea, din aceste două sisteme, acela care consideră literatura ca organ de idei, și acela care cultivă forma artistică numai ca formă, dacă ne-am întreba care din două are mai mulți sorți de a produce o literatură, nu de decadență, dar de înflorire, răspunsul nu poate fi îndoielnic. Pretenția că arta trebuie să fie propriul ei scop, e oarecum îndreptățită, dar nu trebuie să luăm aceasta în înțelesul că numai a vorbi sau a scrie constitue arta. Vederi înalte și idei mari, iată principiul creiator care singur poate fecunda o literatură...

Brandes aplică procedeele cele mai moderne de interpretare și judecată estetică, socotind opera de artă ca o expresie a raporturilor strict necesare dintre creiator (individualitate autonomă) și tradiție (entitate indisolubilă și generatoare de idei superioare).

Caracterele unei opere decurgând din capacitatea unitară a conținutului ei, lucrul primordial pe care-l întreprinde criticul danez, este cercetarea problemei lăuntrice pe care o rezolvă opera de artă, și întemeierea ei pe baze filosofic-criticiste.

In analiză, Brandes găsește și caută cu sete de lumină, frumosul, adevărul, statornicul. Cu un devotament rar și cu o dragoste surprinzătoare scrie el despre lucrările cari îl pasionează. Critica lui e artă, e creație și suflet. Scrisul său e lipsit de aroganța și de gravitatea prețiozităților; stilul îi e simplu, explicit și echilibrat.

Originalitatea metodei sale critice stă în condensarea lirică a aprecierilor, în intelectualizarea până la rafinament a observațiilor; într'o pătrundere minunat de justă și într'un foarte profund simț istoric.

Brandes a fost promotorul unei școale literare, care a servit contimporanilor modelul cel mai prețios...

AL. N. BIAZ

LIUȚA

Nu e numele unei eroine de roman, și nici al unei ființe pe care am iubit-o, ci al unei fetițe care a știut să-mi aducă aminte, într'o zi de toamnă, de grația primăverii.

Aveam cinci ani când am auzit pentru întâia oară de ea. Era primăvara, — o primăvară caldă, înflorită, surâzătoare.

Intr'o după amiază mama îmi aduse un buchet de viorele și mi-l dădu spunându-mi:

— E dela Liuța.

Și fiindcă mă uitam întrebător, urmă:

— E fetița unei prietene. E cuminte, are ochi frumoși, și știe o mulțime de poezii. E de-o seamă cu tine și-ți trimite aceste flori pentrucă ești un copil ascultător.

...Atunci, ca și acum, nu aveam imaginație, dar mirosul viorelelor m'a îndemnat să mi-o închipui ca pe o zână mică, îmbrăcată în alb, care se joacă cu mingea pe o pajiște de flori, așa cum văzusem în albumul meu cu poze. Și, nu știu dece, dar când răsar primele viorele îmi pare că regăsesc în ele parfumul copilăriei mele care se rezumă în buchetul pe care mama mi l-a dat mângâindu-mi părul și sărutându-mi ochii...

In ziua când am văzut-o pentru întâia și ultima oară aveam șapte ani. Mergeam la școală numai de câteva zile.

Intr'o Duminică, de dimineață, mama îmi spuse:

— Azi mergem să vedem pe Liuța!

Odată îmbrăcat, mama m'a luat de mână și am pornit spre Șoseaua Kisseleff unde părinții Liuței locuiau o vilă care multă vreme mi-a stăruit în minte căci o asemănam unui mare palat.

Era o dimineață de Septembrie. Vremea avea culoarea aramei. Soarele era cald deși avea o strălucire tocită. Copacii, pe lângă care azi trec fără să-i bag în seamă, atunci îmi păreau uriași.. Nici un sgomot nu turbura liniștea care învăluise șoseaua. Totul părea încremenit de veacuri. Imi aduc aminte că am avut impresia că timpul s'a oprit în loc. Dar, mai târziu, un vânt, care făgăduia să devie rece, începu să desprindă frunzele care acumulau razele soarelui.

Multe încercăm și multe se schimbă în nesfârșita vremii scurgere. Șoseaua însă era aceeași ca acum: aceeași înfățișare, aceeași copaci, acelaș aer, — noi însă nu mai suntem cei de atunci.

Desigur că nu găseam un farmec deosebit aceștei șosele cum îi descoper acum. Eram atât de mic! Abia învățasem să privesc lumea cu ochii mirați, dar deși îi deschideam mari, mult nu înțelegeam din cele ce mă înconjurau.... Unele interpretări de atunci îmi aduc pe buze un surâs de melancolie duioasă după copilăria mea care a fost frumoasă pentrucă nu pricepeam nimic din viață.

Când am ajuns la Liuța acasă soarele fusese acoperit de un nour și vremea avea o culoare sură, tristă ca o părere de rău. Grădina, din fața vilei, mi-a părut neîngrijită; parcă aud și azi foșnetul frunzelor măturate de vânt.

Aici amintirea nu-mi ajută la mare lucru. Știu numai că în cenușiul unanim al soarelui, între doi copaci înalți și bătrâni, m'am trezit față în față cu Liuța, care, albă și sglobie, părea, în acel început de toamnă, un surâs întârziat al primăverii. Ne-am dat mâna, ne-am privit curioși, ne-am zâmbit, apoi am râs. Și mult timp am făcut să scârțâie pietrișul sub picioarele noastre. Nu știu ce am vorbit, dar mi-aduc aminte că ne-am despărțit ca vechi și buni prieteni.

Școala nu ne-a dat răgaz să ne mai vedem. Eu, învățam la școala primară; ea, nu știu la ce pension. Rarele știri ce am avut unul dela altul prin mijlocirea mamelor care-și povesteau isbânzile noastre au fost singura legătură.

Era iarnă când am auzit că Liuța s'a îmbolnăvit de tifos. După puține zile mi s'a vestit sfârșitul ei. Mi-a părut rău, dar nu prea mult, — bine nu știam ce e moartea. Știam doar atât: copiii cuminți merg la Dumnezeu unde sunt îngeri cu aripi strălucitoare; că în rai sunt flori multe, cer albastru, vară veșnică, jucării și prăjituri nenumărate.

De atunci au trecut ani cu primăveri strălucitoare care au trezit în oameni dorul de viață și călătorii; cu veri călduroase și bogate în minunate răsărituri de soare care au făcut pe mulți să dorească viața veșnică; cu toamne bogate în melancolii și visătoare amurguri; cu ierni friguroase și seri petrecute la gura sobei, dar acești mesageri ai vieții n'au găsit-o printre cei vii...

Și mereu vor trece ani; mereu vor fi zile pline de soare și nopți înstelate, mereu vor răsări flori cu parfum îmbătător, dar nu pentru ea. Viața, cu tot complexul ei de bucurii și necazuri, n'o va face să râdă sau să plângă; ea va dormi deapururi sub piatra albă cu inscripție ștearsă de vreme

CONSTANTIN PELMUȘ

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, anunță că va inaugura noul și vastul local din strada Karageorgevici (Eugeniu Carada) No. 7 (vis-à-vis de Banca Națională) în dimineața zilei de 21 Noembrie.

Cu acest prilej va avea loc și vernisajul primei expozițiuni de pictură și sculptură în acest local. La această expoziție participă cei mai de seamă artiști români.

BIBLIOTECA „HASEFER"

Biblioteca „Hasefer" care va începe să funcționeze la 22 Noembrie, va cuprinde, dela început, peste 2000 de volume franceze și germane. Aceste cărți se vor putea citi la „Hasefer" și se vor putea lua și acasă în schimbul unei garanții și a unei mici taxe lunare.

Spre deosebire de așa zisele biblioteci de împrumut, librăria „Hasefer" va adăoga marelui stoc de cărți cu care-și deschide biblioteca, câte 50—100 volume noui în fiecare săptămână.

No. 70 al „BIBLIOTECEI DIMINEAȚA"
cuprinde:
DRUMEȚUL DIN PRAGA
POVESTIRI DE
GUILLAUME APOLLINAIRE
Traducere de THEODOR SOLACOLU

Cronica teatrală

Teatrul Regina Maria, văzând insuccesul pieselor pentru suflet — în genul „Livezii de vişini" a lui Cehov— a ales o piesă exclusiv pentru ochi, nas şi urechi. Şi bine a făcut.

Spectatorul care nu rămăsese impresionat de atmosfera lui Cehov, avea nevoe de-o maşină cu aburi în care, cu zgomot şi fierbinţeală, se transformă omul în lighioană.

Această transformare executată de diavol cu ajutorul maşinii zgomotoase s'ar fi putut opera, tablou după tablou, numai cu ajutorul unei baghete. Atunci piesa care cuprinde în esenţă un sens aparte, n'ar fi putut ridica atâta obiecţii. Dar autorul a vrut să atragă, prin spectaculos, şi publicul îndoelnic.

La Teatrul Regina s'a petrecut un lucru ciudat: piesa n'a plăcut nici oamenilor subţiri, care n'au putut rezista zgomotului şi focului. Dar ea n'a prea plăcut nici publicului îndoelnic. Pe semne acest public nu-i chiar aşa... cum îl credem noi.

Şi doar „Moara Roşie" s'a bucurat de-o bună interpretare, în frunte cu d-na Marioara Voiculescu care a redat, cu bogăţie de expresie, eterna perversitate feminină.

Această perversitate a găsit un interpret vioiu, sprinţar, nebunatic... în temperamentul focos al d-nei Elvira Popescu care — cu o vervă înflorită de gesturi şi de priviri — a jucat piesele, cu dublu-sens şi uneori cu un singur şi precis sens, ale d-lui Verneuil.

Unele maniere ale d-nei Elvira Popescu ne aduceau aminte de felul vivacităţii d-lui Iancovescu. Nu ştim cine dela cine s'a inspirat. Un lucru însă regretăm: că d. Iancovescu nu-i femee ! I-ar sta aşa de bine mobilitatea-i fixată în anumite forme...

Publicul bucureştean, în haine de gală, a întâmpinat-o cu entuziasm pe d-na Elvira Popescu. Probă că spectatorii, doborîţi de durerile vieţii, primesc cu o deosebită simpatie pe actriţele vesele.

Şi aceşti spectatori au dreptate: un trup zvelt, nişte ochi plini de lumină jucăuşe, o vervă sprintenă — ajutată par'că la fugă de gesturile braţelor albe şi graţioase... valorează mai mult decât piesele aceluiaş autor sau ale mai multor autori — concomitenţi sau succesivi.

Teatrul Naţional a reluat Iudith şi Holofern.

Regizorul acestei piese, amator de culori violente, de bubuituri şi de cântece, ne-a cam scos din sărite: poate aşa se şi explică furia personagiilor de pe scenă.

Acolo unde te aştepţi mai puţin începe o muzică clandestină. Ce-i cu muzica aceasta care izbucneşte dintre culise mai la toate piesele ? Pompierii de serviciu sunt cuprinşi, din timp în timp, de-o violenţă melomană ? Actorii care nu joacă, se distrează în cabinele lor ? Ce-i cu muzica asta ?

Un act întreg tobele regizorului au imitat loviturile luptei. Actorii au început să strige, făcând concurenţă acestor aparate zgomotoase. Nu era oare chip ca tobele să bată ceva mai încet ?

Printre culorile de prost gust, printre bubuituri şi cântece deplasate, s'a strecurat cu demnă discreţie d-ra Sorana Ţopa în rolul Iudithei. D-sa a jucat sobru, concentrat. A avut gest măsurat. A recurs de multe ori la şoaptă. A ştiut să-şi stăpânească pasiunea şi n'a lăsat-o să se zbuciume decât unde trebuia — şi fără să treacă de graniţa omenescului.

Spectatorii au fost profund impresionaţi şi au acoperit-o cu aplauze pe noua artistă a Teatrului Naţional.

M. Sv.

SORANA ŢOPA

Spectatorul nepregătit sufleteşte pentru emoţii mari, nu va putea pricepe entuziasmul unei săli care primeşte un interpret nou dar preţios, cu aceiaşi frenezie cu care îi întâmpină zilnic pe vechii consacraţi.

Sorana Ţopa, debutând pe scena Naţionalului din Bucureşti, după frumoasele succese pe cari le-a obţinut la Iaşi, ne-a înfăţişat în Iudith un minunat temperament de tragediană. Nu e de mirare că înţelesul unui suflet tragic se poate reda astăzi tocmai prin excluderea tragismului brutal, prin înlăturarea artificiilor de violenţă, de strigăt şi de gest.

Fără a împrumuta personagiului întrupat mai mult simţ psihologic decât a vrut să pună intr'însul autorul, modelându-se totuş după impulsiunile lăuntrice ale rolului, Sorana Ţopa a realizat-o pe Iudith, femeie şi răzbunătoare, cu nuanţări şi stilizări fericite, cu accente de căldură convingătoare şi cu incolăciri de şarpe veninos.

In scenele cele mai grele, acolo unde şi spectatorul se uită pe sine, artista aceasta a dovedit o mare putere de concentrare, fiind stăpână pe replică, dominându-şi emoţia vădită, din clipele de sbucium, de cochetărie mascată sau de exaltare mistică.

Iudith este un rol de compoziţie, cu aparente contraziceri, un personagiu mai mult subtil decât tragic. Interpreta are o largă posibilitate de a-l creea intr'o concepţie personală, cu condiţiunea însă de a-l compune unitar şi logic.

Nu ştim dacă Sorana Ţopa s'a gândit la toate astea ; nu ştim dacă nu cumva şi-a simţit mai mult rolul decât şi l-a jucat, dar suntem siguri că emoţia pe care a încercat-o era sinceră. Artistul care nu trăieşte cu eroul întrupat, şi care totuş poate să placă, nu e decât simplu meşteşugar. Arta trebuie trăită.

Sorana Ţopa a impresionat şi a plăcut, fiindcă şi-a jucat cu emoţie rolul.

Poate tot din pricina emoţiei, unele tranziţii dela povestire la momentul actual erau prea brusc şi neverosimil făcute. Trecerile acestea dela reverie şi descripţie la accentul care închipuie zădărnicia celor simţite odinioară sunt momentele dramatice cele mai penibile pentru interpret. Singura posibilitate de a le evita e spaţializarea celor două intenţii cari se succed : pauza.

Dovada cea mai evidentă că actorul şi-a gândit rolul, este că însuşindu-şi simţimintele şi ideile personagiului, ni-l redă cu intensitatea vitală a realităţii, nu îngrămădind frazele, ci diferenţiându-le în acord cu sugestia pe care voieşte să le-o imprime.

Jucând inteligent şi stilizat, Sorana Ţopa a fost mult ajutată de o dicţiune limpede şi de o frazare vrednic susţinută. Primirea pe care i-a făcut-o publicul bucureştean în „Iudith şi Holofern", îndreptăţeşte să o aşteptăm în creaţii de aceeaşi putere şi în repertoriul dramatic modern.

H. BLAZIAN

CRONICA CINEMATOGRAFICĂ

S'ar părea că fantezia autorilor de scenarii cinematografice a ajuns la limită, de oarece aproape toată producţia acestui început de stagiune ne-a îndreptat atenţia spre romane cunoscute, transpuse în film. Am zis s'ar părea, căci într'adevăr, fantezia lor, mai bogată ca oricând, autorii de scenarii şi regisorii şi-o risipesc colaborând cu autorul romanului, luându-se la întrecere cu el. Unora, romanul le serveşte doar ca motiv, şi mai trebue s'o spunem ! — doar ca titlu-reclamă. Ei amplifică amănunte secundare, elimină capitole întregi, schimbă chiar subiectul şi mai ales sfârşitul pe care-l aranjează „frumos" astfel ca publicul să plece mulţumit.

Când cunoşti romanul şi l-ai admirat altfel, nu-ţi poţi opri contrarietatea în faţa schimbărilor arbitrare, totdeauna ai o decepţie în faţa sfârşiturilor aranjate. Nu ne ridicăm contra transpunerii romanelor în film ci numai contra nerespectării lor. Romanele care nu se pretează filmului să nu fie filmate.

„Nana" şi insuccesul său, arată că nu greşim. De asemeni pe Dubrowschi, „Vulturul Negru", pe care Puşchin l-a lăsat poporului rusesc ca pe o legendă vie, l-am fi preferat şi în incarnarea lui Rudolf Valentino să-şi termine zilele undeva, singur şi neştiut, cea mai dură osândă pentru viaţa lui excesivă.

In „Castelul Libanului" sfârşitul a fost deasemeni inutil îndulcit şi adăogat, pe când alte amănunte, insuficient clarificate, apasă asupra acţiunii. Inscenarea însă e datorită unei mâni de maestru. Se pretează dealtfel admirabil ecranului toate romanele lui Pierre Benoît, cu intriga lor unică, solid închegată, cu acţiunea situată în ţinuturi exotice, şi în decor luxos.

Nu afirmăm că d. Marco de Gastyne a realizat, după cum pretinde, un film superior Atlantidei şi lui Koenigsmark. Pentru asta, ar trebui să revedem aceste filme cu ochii noştri de astăzi. In patru ani, arta mută şi-a îmbogăţit atâta mijloacele de realizare, a făcut atâtea salturi spre desăvârşire, încât ochiul nostru, mereu mai satisfăcut, a devenit şi mai blazat. Se poate spune însă că şi acest roman al lui Benoît a fost filmat în condiţiuni superioare, unitar şi susţinut, cu excepţia ultimelor două acte, cam şovăitoare.

Fotografia cam obscură pe alocuri, cu deosebire reuşită în scenele de noapte, cu lumina bine prinsă pe figuri. Montarea luxoasă, interioarele în special superbe. Scenele din deşert, nisipul, cămilele, bivuacul sub lună, apar însă mereu aceleaşi.

Arlette Marchal în rolul contesei Orloff a jucat cu inteligenţă, a fost femeea rafinată, suplă, perversă, femeea fatală din care Benoît ne-a mai dat un prim exemplar în Antinea. Petrovici (căp. Domèvre) prea sobru uneori în mimică, a jucat magistral scena nebuniei din act. VIII. Restul interpretării mulţumitor.

La Cinema Frascati, Nicolas Koline în „Nobil şi vagabond". Trucajele pe cari le necesită un dublu rol, n'au sfârşit încă să mire publicul, iar comicul irezistibil al lui Koline nu va sfârşi să-l sature niciodată. Acest actor, cu înfăţişare de mic burghez inofensiv, a rămaş singurul, — o spunem cu tot atâta bucurie cât regret — dintre comicii ecranului care mai provoacă spectatorilor un râs de calitate bună, nu râsul de gâtlej stârnit de comicăriile lui Malec, lui Fatty şi de toate drăciile americane cu învălmăşeala caselor escaladate într'o secundă, cu zecile de farfurii şi capete sfărâmate în cursul unui act. Cât despre Charlie Chaplin, acestui comic psiholog îi place tot mai mult să ne înăbuşe râsul într'un suspin.

Mai modest în tendinţe şi tot atât de sobru în mimică, Koline obţine efecte ilariante cu mijloacele cele mai simple, nuanţe precizate numai atât cât trebue. Cu o ridicare de sprânceană, cu o clipire a ochiului, chiar cu spatele său puţin încovoiat, Koline vorbeşte lămurit spectatorului.

Toată gama efectelor comice cari au înveselit săli pline la „Ajutor, sunt milionar !" o regăsim în „Nobil şi vagabond" dealungul unor peripeţii pline de încurcături şi situaţii amuzante.

a. g.

In monotona şi mecanica viaţă din studiouri, ca şi în teatru, superstiţiile joacă un rol principal.

Fiecare artist sau artistă are o aversiune pronunţată pentru un anumit lucru, sau poartă un talisman care îndepărtează nenorocul.

Mary Pickford nu poate suferi culoarea roşie.

Douglas Fairbanks are o aversiune pronunţată pentru untura de peşte ! (veche antipatie rămasă din epoca copilăriei, când părinţii îl sileau s'o ia !)

Phyllis Haver nici odată nu poartă la ea o cheе.

Irene Rich nu poate suferi, ca 'n timpul repetiţiilor, să vie prietenii să asiste.

Marie Prévost urăşte anumite animale. Bună oară nu poate suferi maimuţele.

Bryant Washurn are oroare de anumiţi indivizi bine informaţi, care „ştiu totul".

* * *

Fiecare artă are copilăria sa. Cinematograful fără să fi ajuns la maturitate, e însă un adolescent care păşeşte sigur pe drumul succesului. O urmă timidă a copilăriei sale, o formează „filmele ocazionale" de Paşti sau de Crăciun, când figura sublimă a Mântuitorului e masacrată de câte un actor mediocru, de o figuraţie stupidă şi de un regisor lipsit de talent.

„Film d'Art" vrând să reabiliteze pe ecran figura lui Iisus Hristos a editat „Agonia Ierusalimului". In rolul dificil al lui Iisus, s'a relevat actorul Léon Salem. El posedă masca unui mare comedian şi ochii săi au o puternică expresie dramatică, ce luminează o figură energică şi plină de nobleţe. In acest film „Cavalerul lui Iisus" e admirabil redat.

In emoţionantele scene de durere supraomenească şi de înălţare spirituală, expresia mistică a fizionomiei lui Léon Salem, ne aduce aminte de pateticul Hrist al lui Guido Reni.

* * *

Nu m'aş mira, ca 'ntr'o zi, artiştii de cinema să facă o ligă împotriva animalelor. Câinii şi caii sunt cei mai temuţi concureţi ai lui Douglas Fairbanks şi Charlie Chaplin. Rin-tin-tin, Strogheart, Furax, Wolf sunt tot atât de cunoscuţi ca Mossjoukine. Dar caii ? Cine nu cunoaşte pe Tony, poneiul lui Tom Mix şi pe Harry—calul lui William Hart ?

Dar câinii, ca şi oamenii, nu se nasc actori de cinema. Educarea lor e foarte grea. Să luăm ca exemplu pe Wolff, câinele care a fost ales ca să figureze în „Bari, fiul lui Kazan", film adaptat după romanul lui Olivier Curwood.

Bari îşi începuse cariera în armată ca şi Rin-tin-tin. A fost chiar decorat de către mareşalul Foch. După demobilizare, stăpânul său, un oarecare Hawkins l-a dus într'un studiu. Profesorii săi au fost M. Smith—regisorul — şi actriţa Anita Stewart. Deşi elevul era foarte sârguitor, profesorii însă au avut de furcă cu el. Anita Stewart era în foarte buni termeni cu Wolf, de oarece îi aducea, zilnic, zahăr. Cel care juca în film rolul antipatic la prima întrevedere cu Wolf a început să învârtească un baston noduros prin aer. Ca să se facă nesuferit i-a aplicat câteva lovituri animalului. De aceea, poate, în film, câinele cu atâta naturaleţe şi ură nedeghizată se aruncă asupra lui, voind să-l sfâşie.

Ca concluzie trebue să constatăm că animalele pentru a deveni interpreţi cinefili, au nevoe de mai mult talent şi de mai multă muncă decât oamenii !

* * *

Mulţi artişti sunt melomani, îndulcindu-şi timpul liber cu muzică clasică sau modernă. Unii sunt pianişti. Alţii violonişti. Foarte puţini—violoncelişti. Dar nici unul, fără îndoială, nu posedă un talent de ghitarist asemănător cu acel al lui Gaston Modot. Creatorul atâtor personagii perfect desenate din filmele „Miracle des Loups", „Veille d'Armes", etc., pe lângă talentul de muzicant mai are şi pe acela de pictor. Când oare va da un concert ? Publicul cinefil s'ar duce în corpore să-l aplaude.

* * *

Congresul internaţional al cinematografului convocat la Paris, sub egida Ligei Naţiunilor a luat sfârşit.

Printre rezultatele obţinute în congres, însemnăm următoarele :

Autorii, regisorii, actorii trebue să înlăture scenariile cu subiecte susceptibile de a propaga ura între naţiuni sau de-a le îndemna la războiu.

Aceasta nu poate decât să ne bucure.

Subiectele cu caracter şovinist, ultra naţionalist, vor fi îndepărtate. Graţie acestui fapt, cinematograful e pe cale de-a deveni un instrument de pace pentru omenire, o unealtă culturală care va cimenta simpatia între popoare.

* * *

Un jurnal din Lipsca publică o statistică foarte indiscretă, comunicând cititorilor vârsta interpreţilor ecranului german. O reproducem ca titlu de curiozitate :

Alfred Abel 42 ani; Fern Andra 32 ani. Luci Doraine 32 ani; Häthe Dorsch (soţia lui Harry Liedtke) 38 ani; Xenia Desni 33 ani; Evi Eva 27 ani; Otto Gebür 37 ani ; Ernst Hofmann 36 ani; Erich Kaiser-Titz 40 ani; Bruno Kastner 35 ani; Rudolf Klein Rogge 41 ani; Eugen Klöpfer 40 ani ; Max Landu 41 ani ; Harry Liedtke 38 ani; Lya Mara 29 ani; Mya May 43 ani; Hella Moja 30 ani; Paul Morgan 40 ani; Hans Mierendorf 49 ani; Mac Murray 39 ani; Erna Morena 36 ani; Helge Molander 30 ani; Asta Nielsen 49 ani; Ossi Osswalda 29 ani; Henny Porten 38 ani; Harry Piell 35 ani; Lya de Putti 26 ani; Ellen Richter 33 ani; Conrad Veidt 36 ani; Paul Wegener 44 ani.

E. CRAN

Bibliografie

E. Lovinescu : „Istoria literaturii române contemporane". Edit. „Ancora", S. Benvenisti et Co., Bucureşti, Preţul lei 75.

„România" în chipuri şi vederi".— text în româneşte şi englezeşte de Nicolae Iorga. Ilustraţii, hărţi şi reproduceri. — Edit. „Cultura Naţională", Bucureşti. Preţul lei 700.

Paul Zarifopol : „Din registrul ideilor gingaşe". Edit. „Cultura Naţională", Bucureşti. Lei 100.

Dr. Silvia T. Bălan : „Opera literară a poetului Dimitrie Anghel". Edit. „Cultura Naţională", Bucureşti. Preţul lei 30.

A apărut
„Lectura" No. 92
— Floarea literaturilor străine —
HANS H. EWERS
— Un Edgar Poë al Germaniei —
Ultima dorinţă
— Roman de voluptate şi groază —
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Anecdote

Se reprezenta la Teatrul Francez o piesă de Emil Augier. Dumas, care stătea lângă autor, îi arătă un spectator care adormise şi îi spuse :

— Uite ce efect are opera dumitale !

După câtva timp se juca o piesă de Dumas. Augier căută în toată sala şi descoperi în cele din urmă un spectator care dormea.

— Vezi ce efect are opera dumitale !

Dumas se uită şi răspunse :

— A ! îl recunosc ; este acelaş — însă nu s'a trezit de atunci !

* * *

Pe patul de moarte Berlioz, cu un surâs resemnat, spuse unui prieten :

— In sfârşit ! Acum or să-mi cânte muzica !

* * *

Un avocat câştigă un proces contra tuturor aşteptărilor. In focul entuziasmului, telegrafie clientului :

„Adevărul a triumfat".

Celălalt răspunse imediat :

„Fă apel".

* * *

Ştiţi de ce s'a arătat Isus după Inviere întâi femeilor ?

Pentru ca vestea să se răspândească mai iute.

* * *

Abatele Galiani, asistând într'o zi la un spectacol la Curte, zise despre vocea d-rei Arnould :

— Este cea mai frumoasă astmă pe care am auzit-o vreodată.

* * *

Când un autor şi-a terminat piesa, n'a făcut decât partea cea mai uşoară a lucrului !

* * *

Servitoarea :

— Coniţă, sunteţi superstiţioasă ?

— Nu, dragă, dar de ce ?

— Am spart oglinda cea mare din salon.

* * *

Un tânăr debutant juca într'o piesă rolul unui invitat. Nu avea de spus decât şapte cuvinte... Se înclina în faţa stăpânei casei şi zicea :

— Contesă, mâna dumitale... Trebue s'o sărut.

Dar pentru un adevărat comedian, nu există roluri mici. In seara repetiţiei generale bravul figurant, ţinând să fie de efect, scutură cu putere mâna contesei şi-i spuse:

— Contesă, mâna dumitale!

...Apoi, coborând şi adresându-se publicului, adăugă cu un ton glumeţ şi simpatic :

— Trebue s'o sărut !

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1
(Fundaţiunea Carol I)

CARTI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: Antologie făcută de prof. universitar M. Dragomirescu, Editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitorii români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson No. 1, cu 200 lei.

CARTI FRANŢUZEŞTI

7 lei francul francez

Louis Roya, Histoire de Mussolini (...une étude sur la genèse du fascisme). — *Bayet,* La morale laïque et ses adversaires. — *Denise Jajalbert,* La sculpture gothique. — *H. Taine,* Philosophie de l'art. — *Leonardo da Vinci,* Traité du paysage. — *D. C. F. Heerfordt,* Une Europe nouvelle. — *L. Chestov,* La philosophie de la tragedie. Dostoiewski et Nietzsche. — *Jacques Rivière et Alain Fournier,* Correspondance, 1905—1914. — *Suarès,* Présences. — *Hermann Melville,* Un eden cannibale („Typee"). — *Claude Debussy,* Monsieur Croche antidilettante. — *Jean Cassou,* Les harmonies viennoises. — *Prévost,* La vie de Montaigne. — *Pierre Bost,* Crise de Croissance. — *Edmond Fleg,* L'Enfant prophète. — Une heure de ma carrière. Souvenirs et interviews. — *Oswald Wirth,* La francmaçonnerie rendue intelligible à ses adeptes: 1. Le livre de l'apprenti; 2. Le livre du compagnon; 3. Le livre du maitre.

CARŢI BIBLIOFILE:

H. G. Wells, La machine à èxplorer le temps. (A 11-lea carte din colecţia „L'Amour des livres", cu vignete de Camis). — *Maurice Dekobra,* Luxure. III. de Ch. Gir.

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CITIŢI: *Vient de paraitre,* revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARŢI GERMANE

Marca la cursul zilei

Bachofen, Urreligion und antike Symbole. — *Diehl L.,* Sphinx. Erlebnisse, Studien, Gedanken im Lande der Wunder. — De Groot J. J. M. Universismus. (Bazele religiunei, eticei, politcìei şi ştiinţelor Chinei). — *Dighanikaya.* Das Buch der langen Texte des Buddh. Kanons. (Texte alese şi traduse de Dr. O. Franke). — *Grimm G.,* Die Lehre des Buddha. — *Grimm G.,* Die Wissenschaft des Buddhismus. — *Hartmann* F., Dysterien und Symbole als magisch wirkende Kräfte. — *Oldenburg H.,* Die Reden des Buddha. — *Prajna Paramitaa.* Die Volkommenheit der Erkenntnis. M. Wallerier. — *Thumb Dr. A.,* Handbuch des Sanskrit. (Gramatică, texte şi glosar).

CARŢI DESPRE ARTA:

Einstein, Die Kunst des XX. Jahrhunderts. (Propyläenkunstgesch). — *Pazaurek,* Die Tapete. — *Schubring,* Die Kunst der Hochrenaissance in Italien. — *Steiner R.,* Wege zu einem neuen Baustil. — *Zimmer H.,* Kunstform und Yoga.

Afară de cărţile de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti, ziarişti esperantişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

CARŢI ŞI REVISTE

ETIENNE BURNET: La porte du Sauveur
Ed. Rieder & Co., Paris

Bun cunoscător al chestiunilor ruseşti, Etienne Burnet a publicat *La tour blanche* cu episoade din viaţa armatelor din Orient în toiul războiului şi *Loin des icônes* un roman al emigraţilor ruşi. Un frumos studiu al său asupra savantului Elie Metchnikoff a fost rezumat într'un număr recent al revistei noastre. Ultimul volum al lui Etienne Burnet : *La Porte du Sauveur* e un roman de imediată actualitate, având în acelaş timp o valoare documentară. De aceia construcţia acestui roman e oarecum sistematică : fiind consacrat unui moment caracteristic şi decisiv din viaţa emigraţilor ruşi cari se reîntroc în Rusia, autorul e nevoit să pună mereu faţă în faţă două lumi, două mentalităţi : Occidentul european şi Rusia comunistă.

Emigraţii ruşi sunt priviţi de către unii caşi vechii Evrei cari plângeau, în exilul lor babilonian, măreţul lor Ierusalim. Comparaţia care n'are perspectivă istorică, pentru a fi tot aşa de impresionantă. Momentul întoarcerii este însă totdeauna profund emoţionant. Ciclul întoarcerii ! o temă vastă, care evocă întreaga istorie a omenirii. Iliadele, Cruciadele, descoperirile de noui continente, revoluţiile — toate evenimentele cu repercursiuni mondiale sunt marcate de momentul reîntoarcerii — nu numai individuale, ci în massă. O parte dintr'un popor a fost împrăştiat prin lume de revoluţia rusă din 1917. După cinci ani, e cu putinţă ca unii să se reîntoarcă în patrie, chiar dacă nu s'au lăsat convertiţi de noua ideologie. Printre aceştia e şi Elisaveta Nicolavena Liubimova, o infirmieră care a rătăcit prin ambulanţele Aliaţilor, a trăit câţiva ani la Paris şi, la chemarea tatălui ei rămas la Moscova — se întoarce. Toţi ceilalţi membrii ai familiei au pierit în războiul de pe front sau în cel civil. Tatăl şi fiica încearcă să refacă o familie, într'un mediu pe care primul l-a putut înţelege, pentrucă era om de muncă : inginer, dar a doua, venită cu toate prejudecăţile occidentalilor şi ale emigraţilor ruşi, nu-l poate primi : e o lume nouă plină de ruini şi de temelii peste cari nu s'au înălţat încă clădirile visionarilor revoluţionari. Tânăra eroină e mereu în îndoială şi observaţie. Ce-au devenit atâtea naţiuni cari, înainte, corespundeau unor realităţi precise ? Patrie, religie, familie, prietenie, rang social, patriotism moral, proprietate materială — toate acestea prezintă aspecte cari cer o altă mentalitate pentru a fi acceptate. Oare regăseşte ea lumea veche sub acea nouă ? E cu putinţă să se adapteze ?— Rusia nouă a fost privită de afară, trunchiată, luminată pe-alocuri. Pentru a fi înţeleasă, ea trebue simţită dinăunntru. Etienne Burnet a scris pagini psihologice reuşite, arătând turburările din conştiinţe, conflictele sufleteşti. In jurul Elisavetei Liubimova sunt figurile ruseşti tipice din toate categoriile sociale, pe cari egalitatea comunistă nu le-a putut înlătura. Astfel, autorul ne prezintă destinul unei colectivităţi, urmărind frământările Elisavetei Liubimova care căuta mântuirea sufletului ei rămas credincios vechilor icoane. Unde e poarta mântuirii ? Cine va fi stăpânul viitorului ? Creştinismul purificat de superstiţii, noul păgânism al revoluţionarilor sau mesianismului evreesc ? Răspunsul nu poate fi precis. Sugestivă e înfrângerea Elisavetei : ea era o inadaptabilă, cum sunt încă atâţia alţii. Ultimele rânduri ale romanului sunt acestea : „Ea rămase prăbuşită în zăpadă, nemişcată, istovită. O cuprinse o somnolenţă împotriva căreia nu putea lupta. Zăpada cădea mereu. Zăpada începea s'o acopere, s'o îngroape... Peste câteva ore nu mai era decât o mică umflătură albă, abia zărită în albeaţa nesfârşită a zăpezii"...

Amazoana

In cartea cu titlul de mai sus, a lui Paul Bourget, imaginaţia şi compoziţia alcătuiesc principala atracţiune a romanului, — care a apărut mai de mult în *L'Illustration*, sub titlul „Răul altuia nu ne doare". Lucrarea e construită în parte, pe ideea simplă şi adevărată că păcatele noastre faţă de alţii provin din neputinţa de a ne reprezenta aceste sentimente. Neputinţa aceasta însă, Bourget nu o descrie abstract şi vag ca pe o alegorie, ci ne-o înfăţişează în plină frământare, şi pentru a o fixa mai bine, o face să depindă nu numai de o condiţie omenească, dar şi de un caracter deosebit, ca cel al Contelui Jules de Maligny.

Dar, contele Jules de Maligny e un tânăr căruia îi place să trăiască, şi care, având şi puţin sânge slav în vine, posedă astfel periculosul dar de a putea suprapune unele peste altele, porniri contradictorii de sinceritate. Cu o asemenea natură a realizat Turghenieff pe admirabilul său Dimitri Rudin.

Sincer când iubeşte o tânără fată, sincer când îi propune să o ia de nevastă, Maligny nu are puterea să lupte pentru a o dobândi, şi o uită, tot aşa cum s'a îndrăgostit de dânsa. Naturei acesteia nehotărîte, schimbăcioase, gata să-şi creeze lui şi altora legende, Paul Bourget i-a pus în faţă o tânără englezoică, în care a vrut de bună seamă, să realizeze tipul acela ideal, aproape îngeresc, plin de gingăşie, de tristeţe şi de bunătate, al eroinelor lui Shakespeare şi George Meredith, — fecioara pe care o desprindem din versurile lui Tennyson.

Prin nobleţa, modestia şi puterea sa neînţeleasă de a-şi făuri iluzii, această Hilda Campbell e una din cele mai izbutite eroine ale lui Bourget ; şi dacă voim să pătrundem mai bine întreaga cugetare a autorului nostru, şi preciziunea psihologiei sale, trebuie să o comparăm pe Hilda Campbell cu Alba. Steno din „Cosmopolis". Amândouă sunt în mod vădit ficele preferate ale imaginaţiei sale ; în amândouă el a pus cu căldură, tot ceeace ochii săi găsesc mai seducător şi mai misterios într'o femeie ; amândouă sunt victimele egoismului şi brutalităţii bărbaţilor. Dar, pe când una e fica unui englez, cealaltă e fica unei veneţiene cu un rus; şi trăsăturile suplimentare cu cari Paul Bourget a subliniat această creaţiune naturală a spiritului său, sunt în adevăr trăsăturile esenţiale ale caracterului englez, sau ale caracterului italian încrucişat cu cel rus.

Ca şi Alba Steno, Hilda Campbell dispărea în chip tragic la sfârşitul scenelor emoţionante, cari ţinteau să ne dovedească credinţa şi devotamentul caracterului său. Credem că Bourget a luat caracterul acesta mai de grabă din închipuirea poeţilor englezi, decât din realitate ; şi probabil că şi el face aluzie la acest lucru atunci când repetă la rândul său, strigătul regelui Lear către Cordelia : „Peste astfel de sacrificii, însăşi zeii aruncă tămâie !" Se prea poate ca asemenea fiinţe să se găseasca şi în realitate, dar ele ne apar mai puţin conturate decât la marii vizionari saxoni sau celţi ; în orice caz, exaltarea romanţioasă în care trăieşte Hilda Campbell, ne uimeşte cu atât mai mult cu cât ea se desvoltă într'un mediu foarte josnic de geambaşi ; dar chiar şi aici, observaţiunea rămâne justă, şi această copilă plăpândă, crescută în mijlocul samsarilor e tot atât de verosimilă ca şi poeticele figuri de femei pe cari ni le prezintă Thomas Hardy în mijlocul ţăranilor grosolani, şi cari luminează ca o rază palidă de lună, rusticele tablouri pe cari le evocă geniul autorului lui : „Jude the Obscure".

„Amazoana", însă, cu toate însuşirile de stil şi compoziţie, nu rămâne decât o încercare de ultima oră a unui gen care s'a compromis.

Henriette Roland Holst

Literatura olandeză, una din cele mai remarcabile din Europa, prin numărul şi valoarea scriitorilor ei, nu este însă atât de cunoscută pe cât ar merita. Dacă Henriette Roland Holst ar scrie în franceză, ea ar fi cunoscută în toată lumea, scrie criticul Jacques Mesnil. E însă îndoelnic dacă o personalitate ca a ei s'ar fi putut desvolta în Franţa. O vastă cultură, un suflet capabil de emoţiuni puternice, în strânsă legătură cu sentimente sociale. Aceasta e lucru rar în Franţa. Scriitorul parisian se crede centrul lumii şi nu se osteneşte să afle ce se petrece dincolo de orizontul său.

In Olanda se citeşte mult. Interesul publicului cititor e universal. Un francez care ar compara un ziar ca „le Matin" cu „Niewe Rotterdamsche Courant", ar fi uimit de marea lor diferenţă *culturală*. Un ziar olandez dă o reală privire generală de tot ce se întâmplă în lume, publică pe larg desbaterile dela congrese ştiinţifice şi cercetează operele literare străine cu o grijă pe care n'o au mulţi critici francezi. Corespondenţii săi sunt oameni instruiţi, nu reporteri care devin literaţi economişti sau oameni politici, după cum le dictează împrejurările.

Intr'o astfel de atmosferă culturală s'a putut desvolta personalitatea unei femei ca Henriette. Roland Holst. Intr'o carieră de 30 ani, ea a publicat şapte volume de poezii şi de drame epice, precum şi o mare lucrare intitulată: Condiţiile de înoire a artei dramatice (1924). A mai publicat biografiile lui J. I. Rouseau şi Garibaldi, amintiri dintr'o călătorie în Rusia sovietică (1921) şi o serie de opere sociologice de înaltă valoare, dintre care cea mai de seamă ar fi: „Acţiunea revoluţionară a Massei" (1918).

Vigoarea şi spontaneitatea sentimentului social e una din trăsăturile dominante ale acestei scriitoare. Ea l-a exprimat prin poezia şi proza ei, dar a luat totodată parte la acţiunea de realizare a unei societăţi mai bine organizate. Din tinereţă a luat parte la mişcările socialiste, fără să ajungă la acel sectarism inerent luptelor de partid. Ideile sale sociale sunt formate la şcoala marxismului. La început, Henriette Roland Holst, a crezut, caşi alţii, că teoria materialismului istoric e o chee care deschide toate tainele. Ea a vrut să explice prin factori de ordin social până şi psihologia individuală. Această tendinţă se vede în cartea ei: „Despre viaţă şi frumuseţe". Ea afirmă, de pildă, că transformarea lui Tolstoi din artist în reformator social, e un fenomen rezultat din introducerea capitalismului în Rusia, uitând criza psiho-fisiologică a lui Tolstoi care l-a dus la morala evanghelică. Nietzsche e pentru autoare un reprezentant al spiritului marei burghezii, pe când Ibsen e un mic burghez, incapabil să se ridice pe culmile individualismului aristocratic al unui Zaratustra.

Cu timpul, autoarea observă că marxismul prezintă o lacună: lipsa de cunoştinţă a psihologiei omeneşti. Există un substrat psihologic în legătură cu factorii economici ai vieţii sociale. Sufletul omenesc nu mai poate fi explicat prin legi mecanice. Studiul psihologiei indviduale şi colective, mai ales studiul elementelor inconştiente ale sufletului omenesc, a progresat mult în ultimii ani. In „Comunism şi Morală" (1925) autoarea a dat atenţie acestor nouă probleme, voind să inoiască marxismul, lărgindu-i orizontul şi încercând sinteze conforme cu nouile cunoştinţi asupra sufletului omenesc. Ea nu e printre acei revoluţionari care reduc arta şi morala la simple instrumente menite să servească interesele clasei proletare ce râvneşte să cucerească puterea politică.

Pentru Henriette Roland Hoist, „frumosul nu există în afară de om şi omul nu există în afară de societate"; simpatia (Mitgefühle) este temeiul artei; bucuria comunicativă e o caracteristică esenţială a ei. Autoarea preţueşte însă arta mai mult în expresiile ei colective decât în cele individuale. Operele ei lirice nu cuprind mărturisiri personale (cum se întâmplă de obiceiu la femeile poete); ele au o amploare universală şi evocă problemele şi conflictele vitale pe cari fiecare om trebuie să le îndure. Ea a redat drama grandioasă şi tragică a Revoluţiei. Sunt pagini de epopee. In toiul acţiunii tulburi, a speranţelor şi decepţiilor, în fumul incendiilor şi în vălmăşagul urilor, gândirea ei se înalţă spre ţelul suprem al celor mai buni dintre oameni. Henriette Roland Holst a slăvit una din virtuţile sociale ale viitorului: camaraderia, cu accente mişcătoare. Iubirea nu mai e privită ca un avânt „orb, primitiv, dealungul timpului; nu e pasiunea animalică a femelii pentru puii ei — ci e rodul multor gânduri şi vise, consolator după dureri şi lacrimi"... „E iubirea care face o singură fiinţă din mii de fiinţe ale căror mâini nu s'au atins niciodată şi care nu şi-au ascultat vocile şi în ale căror vine nu curge acelaş sânge." Iubirea adevărată e camaraderia.

Opera Henriettei Roland Holst dă acea impresie de înălţare morală, pe care o avem şi pe culmile curate ale munţilor. Ea nu s'a desvoltat în aerul cenaclurilor literare şi a taberelor politice, ci prin contact real cu viaţa tuturora.

Operele ei cuprind acele curente care vin din adâncimi, ideile care leagă mulţimile, acţiunile care făuresc istoria cea adevărată. La aceasta se adaogă stilul scriitoarei, intim legat de idee, fără podoabe de prisos; stilul ei e expresia directă şi necesară a fondului.

O istorie a literaturii ruseşti

Marea atenţie pe care a stârnit-o în ultimul timp literatura rusă, a scos în evidenţă şi nevoia unui istoric al acestei literaturi. Henri Mongault analizează (Europe, No. 46) opera lui Arthur Luther: *Geschichte der russischen Literatur* (Bibliographisches Institut, Leipzig), pe care o consideră printre cele mai bune. Istoria lui Reinhold s'a cam învechit, acea a lui Bruckner e oarecum tendenţioasă. Arthur Luther a trăit multă vreme în Rusia şi „Istoria literaturii ruse", apărută de curând, se remarcă prin expunere limpede, judecăţi imparţiale, expuneri originale şi prin o luxoasă înfăţişare. A. Luther a cercetat literatura rusă mai ales din punctul de vedere estetic, înlăturând vechile formule în cari ne-au deprins criticii ruşi mai vechi. De pildă, i se dă marelui Leskov locul de frunte ce i-se cuvine. Unele judecăţi ruseşti prea entusiaste asupra lui Krylov, Griboiedov, şi chiar Puşkin, sunt revizuite. Autorul arată cari sunt motivele ruseşti de supra apreciere a operelor lui Griboiedov şi alţii — opere cari, pentru occidentali, nu pot avea aceeaş valoare.

In istoria lui A. Luther, un lung capitol e consacrat literaturii populare, acelui minunat follkor prea puţin cunoscut din traduceri slabe. Peste o sută de pagini sunt consacrate literaturii contimporane (şi literaturii sovietice). Nu e uşor de găsit firul îndrumător prin acest labirint. Indicaţiile lui A. Luther sunt acceptabile şi concluzia lui că literatura rusă e în plină eflorescenţă trebuie recunoscută.

Unele volume: Grebentschikov, Marina Tsvietaiev, etc., sunt omise. Autorul a vrut totuşi să dea o frescă a întregii literaturi ruse. El a înlăturat credinţa că literatura rusă se reduce la câteva nume. Ar fi putut să cerceteze mai pe larg operele lui Tolstoi şi Dostoievski. N'a stăruit îndeajuns asupra istoriei propriu zise. Memorialiştii ruşi din secolul 18, istoricii din sec. 19, puteau figura şi ei în acest manual. Autorul a avut grija să evidenţieze diverse influenţe germane şi să compare pe unii scriitori ruşi cu cei germani. Influenţele franceze (asupra lui Puşkin, Tchadaiev care a scris cunoscutele sale „Lettres" în franceză şi, într'o oarecare măsură, asupra lui Tolstoi) nu sunt însă evidenţiate caşi influenţele germane. Autorul crede că clasicismul francez nu se potriveşte cu temperamentul rusesc; e adevărat; totuşi veacul al 18-lea rusesc a fost prea aspru judecat. Un critic francez ar fi mai indicat să studieze influenţa enciclopediştilor asupra culturii ruse în veacul al 18-lea.

Istoria lui Arthur Luther este, în rezumat, o lucrare de mare merit şi o călăuză preţioasă pentru orice om de cultură. O bibliografie bogată complectează volumul. Numeroase ilustraţii bine alese, complectează textul.

Poezia lui Philéas Lebesgue

Diversitatea operelor lui Lebesgue a făcut să fie oarecum ignorată poezia lui, deşi el a început ca poet şi a rămas credincios cântecului ce vine din inimă. Tristan Klingsor scoate în evidenţă (în *Europe,* No. 46, 15 Oct.) opera poetică lui Philéas Lebesgue. In *le Buisson ardent,* în *Les Servitudes,* sunt pagini de gravă şi rară inspiraţie. Deşi reţinută, emoţiunea are amploare. Ultimul volum de versuri: *Les chansons de Margot* are altă sursă de inspiraţie Totul e frăgezime, belşug şi uşurinţă melancolică. Lebesgue e din rasa acelor „trouvères" din Picardia cari au scris cântece devenite populare. Totuşi, el nu imită stilul vechiu. Cântecele lui, dimpotrivă, au isvorul lor propriu. Inspiraţia e liberă, verva e nesecată. E un om din Franţa, care cântă lucrând la ogorul său. Precum se ştie, Philéas Lebesgue e un plugar adevărat, nu un moşier. El ară pământul său, cu mâinile prinse de coarnele plugului. Un om care ară, care aruncă seminţele în brazdă ori se întoarce agale la fermă, adoptă în mod inconştient un ritm. Măsura i-se impune. Şi nu trebuiesc decât puţine cuvinte pentru ca ele să alcătuiască o poezie, — o melodie. Aceasta se vădeşte în „Les chansons de Margot"; muzica sbucneşte spontană, ca un isvor. Unele poezii ale lui Lebesgue cer în mod iresistibil o melodie corespunzătoare. Autorul a dat el însuşi câteva exemple de melodii pentru poeziile sale.

Tristan Klingsor analizează versurile lui Lebesgue, pentru a arăta cât de melodioase sunt ele. Sunt cântece scrise de un plugar, care şi-a însuşit o vastă cultură (Lebesgue cunoaşte 12 limbi!). „Les chansons de Margot" alcătuiesc o operă din cele mai fragede, mai simple şi mai turburătoare din ultimul timp.

Arta şi nebunia

Jean Vinchon a făcut să apară în colecţia „La culture moderne" o interesantă broşură cu titlul „L'art et la folie" a cărui concluzie o transcriem:

Arta şi nebunia se întâlnesc pe terenul comun, al automatismului psihic.

Automatismul acesta explică inconştienţa înfricoşătoare, creaţiunea instantanee, şi intermitenţele formulei stabilite de Lombroso, ai cărei termeni sunt exageraţi, pentru nevoile cauzei.

Apropierea aceasta nu-i va surprinde deloc pe cei ce cunosc rolul automatismului în întreaga viaţă psihică. Cele dintâi gesturi ale copilului de-abia învăţate, devin apoi inconştiente şi obişnuite. Fără automatism, viaţa s'ar opri în fiecare clipă, din necesitatea de-a reîncepe fără încetare eforturi noui de adaptare.

Insă, automatismul artei e cu totul diferit şi opus automatismului nebuniei. Artistul, cultivându-şi spiritul, învăţându-şi meşteşugul, îşi pregăteşte voluntar automatismul: inspiraţia, mai mult sau mai puţin fericită, va elabora apoi laolaltă materialele, ca într'un exemplu matematic.

Nebunul se supune automatismului impus de nebunie; inteligenţa lui e grav turburată de prezenţa acestui fenomen străin, parazit, care întrerupe seria operaţiunilor intelectuale; activitatea lui capătă un aer deconcertant, care-l pecetea maladiilor mintale.

Nebunia poate totuş, să desfăşoare, într'o proporţie redusă, elanul iniţial din care am putea crede că vor ţâşni Arta şi Poezia. Ştim că acest elan cuprinde şi tendinţele către aranjamentul decorativ şi către întrebuinţarea simbolurilor.

Şi totuş acest elan nu atinge decât scopuri iluzorii: adevărata desvoltare a conţinuturilor lor, rămâne interzisă alienatului....

Arta patologică în diferite forme ale nebuniei; producţia literară a alienaţilor; stadiul actual al chestiunii Geniu şi Nebunie, etc., sunt studiate de Vinchon la capitolele respective şi ilustrate elocvent .

Gazetarii despre ei înşişi...

Dintre toate îndeletnicirile, gazetăria este cea mai puţin cunoscută — în detaliile ei — marelui public. Rubrici permanente în ziare îl informează pe cititor, despre orişice : despre viaţa intimă a marilor escroci sau a actorilor cu faimă ; despre secretele „studio"-urilor de cinema şi despre tainele atelierelor în care lucrează pictorii cu renume. Numai despre profesiunea lor nu vorbesc niciodată, gazetarii...

De-aceia, poate, este presa atât de necunoscută în resorturile ei lăuntrice şi de-aceea se creiază, în jurul ei, cele mai fantastice legende.

Sindicatul presei pariziene, al cărui mare animator este Georges Bourdon, a publicat un volum deosebit de interesant : *Une heure de ma carrière* în care treizeci de gazetari îşi povestesc câte o amintire. O amintire în legătură cu profesorul lor. Henri Béraud,—romancierul cunoscut, polemistul de mare vervă şi reporterul cu faimă; Fernand Gregh, poetul subtil; Gaston Leroux, autorul vestitelor romane poliţiste ***Rouletabille*** şi informatorul iscusit; Albert Londres, gazetarul care a desvăluit secretele temniţelor şi ale ospiciilor de nebuni ; Edmond Sée, autorul dramatic preţuit şi cronicarul teatral cu vast prestigiu; Clément Vautel, umoristul atât de discutat; Pierre Mille, romancierul stimat şi cronicarul agreat de public ; literaţii Maurice Dekobra, Roland Dorgeles, Y. H. Rosny ainé; reporterii Emmanuel Bourcier, Ed. Helsey, Emile Henriot, Géo London ; — îşi povestesc cu toţii, o oră din cariera lor... — ora care i-a impresionat mai profund.

Cei mai mulţi povestesc ora grea a debutului. Dintre toate profesiunile libere, gazetăria este — de sigur aceea în care debutul este mai anevoios.

Iată, de pildă, debutul lui Henri Béraud....

Béraud ocupă azi, o situaţie considerabilă în presa franceză. Trimis de *Le Journal* să facă o anchetă în Rusia şi, de curând, alta în Germania ,— Béraud şi-a cucerit un loc de mâna întâia în marele reportaj, după ce în *1922* — obţinând premiul Goncourt pentru romanul *Martyre de l'obèse,* îşi cucerise un loc de frunte în literatură.

Cu toate acestea, Béraud a intrat în presă după războiu, în 1918. Opt ani i-au fost de ajuns, pentruca — sprijinindu-se pe însuşiri netăgăduite — să realizeze tot ce a realizat. Cum a debutat ? Intr'o zi, s'a prezintat directorului ziarului *l'Oeuvre,* — cel mai viu, cel mai parizian dintre ziarele de azi — lui Gustave Téry, — şi i-a spus : — Vreau să fac gazetărie...

Téry i-a răspuns : — Mâine, la amiază se deschide la Quai d'Orsay, în sala Orologiului, conferinţa Păcii. Nu s'au dat cărţi de intrare ziariştilor. Va trebui să răzbaţi înlăuntru oricum şi să ne faci o dare de seamă precisă, vie, amănunţită şi literară...

Câte calităţi cer directorii cotidianelor occidentale, unui reportaj, să fie precis şi — culmea ! — să fie şi literar ! Béraud a răzbătut în sala conferinţei, fără carte de intrare. Cum ? Nu tocmai aşa de simplu... Văzând o delegaţie nu tocmai prezentabilă — Béraud crede că era delegaţia vreunei ţări balcanice — s'a strecurat între cele cinci şase personagii grave. Uşierul l-a crezut al şaptelea delegat...

Paul Brulat a avut un debut mult mai anevoios. S'a dus să-l interviewieze pe Zola. Un interview cu Zola era bine plătit de orice ziar... Iar Zola era amical cu debutanţii. Dar abia intrat în cabinetul marelui romancier Paul Brulat a fost atât de intimidat încât n'a putut scoate un singur cuvânt. A scos însă un manuscris : manuscrisul unei nuvele. Zola a citit-o, a preţuit-o şi a publicat-o. Şi astfel, tânărul care intrase în odaia de lucru a lui Zola ca reporter, a ieşit de-acolo nuvelist...

Roland Dorgeles, unul din cei mai distinşi romancieri de azi, a debutat ca reporter de fapte diverse : relatând o crimă vulgară, dar relatând-o „literar" aşa cum se scriu la Paris până şi faptele diverse, — şi-a creiat un renume.

Gaston Leroux era corespondentul lui *Le Matin* la Petersburg, azi Leningrad. Era îndată după războiul ruso-japonez. Leroux telegrafiază într'o zi gazetei la care lucra că în curând va avea loc o întrevedere între ţar şi Wilhelm II. Ştirea provoacă un scandal formidabil. Toate celelalte ziare, toate agenţiile de presă desmint această informaţie. Primul ministru rus Witte face declaraţii categorice presei : informaţia din *Le Matin* e falsă.

Leroux îşi menţine reportajul *„envers et contre tout"*. Mai mult: precizează ziua şi ora la care va avea loc această întrevedere. Noi dezminţiri, noi dezavuări... Şi totuşi, la ora şi în ziua anunţată de Leroux, Wilhelm II a mâncat cu ţarul tuturor Ruşilor pe yachtul imperial *Steaua Polară*. Leroux avusese cel mai răsunător succes de presă.

De unde avea informaţia ? Dela bucătorul Ţarului, Poncet, cu care Leroux era amic intim şi la vila căruia — din Krosnoie Selo — mânca foarte adesea... Intrevederea fusese fixată de ţar, fără să-şi avizeze primul-ministru. Işi avizase însă bucătarul, care trebuia să pregătească din vreme imperialul dejun...

Géo London — specialist în relatarea marilor desbateri judiciare — are şi el amintiri picante. Işi numără „prietenii" cu mândrie. Bolo Pacha, escroc şi spion ; contesa de Kerninon, escroacă; Landru—care nici nu mai are nevoe de nici un adjectiv... I-a văzut pe toţi, pe culoarele cabinetelor de instrucţie ; a vorbit cu ei ; i-a interviewat. De pildă, cu Landru.

Se sfârşise procesul. Géo London nu avusese încă cinstea de a-l cunoaşte personal pe omul cu şapte neveste. Juraţii deliberau. London „se prezintă" lui Landru.

— Te văd în sală — spuse faimosul asasin — dela începutul procesului şi mă întreb unde te-am mai întâlnit eu... Nu cumva veneai, înainte de război, la concertele Touche ?

— Ba da... Veneam de două-trei ori pe săptămână...

— Perfect ! Acuma ştiu... E agasant să cauţi să-ţi aminteşti de unde cunoşti un om şi să nu reuşeşti...

Şi Landru zâmbia...

London adăugă : *„In timp ce în camera de chibzuinţă juraţii votau „da"*.

Şi astfel, fiecare dintre cei treizeci de gazetari îşi istoriseşte şi o oră din cariera lui.

E o carte interesantă — interesantă mai ales pentru marele public, care nu cunoaşte nimic din „dedesubturile" profesiunii, din puţinele ei farmece, din nenumăratele ei dificultăţi, din „trucurile" ei mărunte.

E o carte care trebuie citită.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

INSEMNĂRI

Indentitatea dintre artă şi limbagiu

Arta cuvintelor, ca problemă inglobată fenomenului estetic în genere, a suscitat la noi o discuţiune care, se pare, a rămas pentru moment nerezolvată.

S'a pomenit de câteva ori numele lui Benedetto Croce, fără a se preciza care este atitudinea esteticianului italian, faţă de argumentele problemei.

In conceptul său fundamental, teoria artei ca intuiţie pură, — teorie pe care şi-o însuşeşte în toate judecăţile sale Croce, — isvorăşte din critica celei mai vechi doctrine estetice (din critica esteticei mistice sau romantice) şi cuprinde într'însa critica şi adevărul tuturor celorlalte doctrine.

Pentru a lămuri diferitele aspecte pe cari teoria artei ca intuiţie pură le preconizează, Croce afirmă, de pildă, în privinţa identităţii dintre intuiţie şi expresie, că numai cel ce desface unitatea spiritului în suflet şi trup, poate avea încredere într'un act pur al sufletului şi prin urmare într'o intuiţie care să existe şi să se vădească puternic ca atare, deşi îi lipseşte trupul: expresiunea.

Expresiunea, spune Croce, e actualitatea intuiţiei, după cum acţiunea e actualitatea voinţii; şi precum o voinţă care nu se traduce într'o acţiune, nu e voinţă, tot astfel o intuiţie inexpresivă nu se mai poate numi nici intuiţie.

Cât despre identitatea dintre artă şi limbagiu, trebuie să ne amintim în treacăt că, pentru a recunoaşte această identitate, va fi nevoie să o considerăm nu numai în abstracţiunea şi în amănuntul ei gramatical, dar şi în realitatea ei imediată, în toate manifestaţiunile ei, articulate şi cântate, fonice şi grafice.

Nu trebuie, susţine Croce, să luăm la întâmplare orice propoziţiune şi s'o declarăm estetică; chiar dacă am socoti că toate propoziţiunile au câte-o latură estetică (faptul tocmai pentru care intuiţia este forma elementară a cunoaşterii, şi rămâne aproape involucrul formelor superioare şi complexe); nu toate sunt curat estetice, ba chiar unele sunt filosofice, istorice, ştiinţifice, matematice; în scurt, ele pot fi dintr'acelea cari sunt mai mult decât estetice, logice, adică estetico-logice.

Incă dela Aristotel începuse să se facă distincţie între propoziţiunile semantice şi propoziţiunile apofantice. Aristotel susţine că dacă toate propoziţiunile sunt semantice, nu toate sunt apofantice. Limbagiul e artă, nu fiindcă în mod apofantic ci fiindcă în mod generic semantic se încearcă a se observa într'însul cauza pentru care e expresiv şi nu altfel decât expresiv. De-asemenea e bine să observăm (cu toate că ar putea părea de prisos) că nu trebuie să reducem teoria intuiţiei pure, cum de-atâtea ori s'a întâmplat, la un simplu fapt istoric, sau la un concept psihologic; şi recunoscând în poezie naivitatea, prospeţimea, barbaria spiritului, să mărginim producţia poetică la capacitatea copiilor şi a popoarelor barbare; sau, recunoscând graiul ca cea dintâi cucerire pe care a făcut-o omul în lume, să ne închipuim că graiul a apărut dintr'o dată *ex-nihilo*, în primele veacuri, iar generaţiile următoare n'au avut altceva de făcut decât să întrebuinţeze acest instrument antic, conformându-l noilor trebuinţi, şi adesea tânguindu-se de anevoioasa lui adaptare la obiceiurile epocii respective.

Arta, — poezia, intuiţia şi expresiunea nemijlocită, — constituie momentul barbariei şi naivităţii, care curge necontenit în viaţa spiritului; e copilăria nu cronologică, ci ideală. Există barbari şi copii destul de prozaici, după cum există spirite poetice în cele mai rafinate civilizaţii.

Un institut pedagogic român

E unul din semnele cele mai îmbucurătoare ale vremii, că problemele de educaţie şi învăţământ, preocupă din ce în ce mai intens societatea românească.

D. profesor universitar G. G. Antonescu are dreptate să recunoască oportunitatea acestor preocupări, în haosul pregătirii pedagogice şi educative, în care trăim.

Toţi cei cari se gândesc la realizarea unei societăţi viitoare mai bune, spune d. Antonescu, îşi dau seama că nu se poate păşi spre aceasta, decât printr'o soluţionare cât mai ştiinţifică a problemelor de asemenea natură. Din dorinţa de a se ajunge la această soluţionare, se critică sistemele de organizare, trecute şi prezente, ale educaţiei şi ale învăţământului, şi se schiţează cu entuziasm altele pentru viitor.

Spre a înfăptui însă, reforme sănătoase, **trebue să facem o importantă schimbare de metodă : să ne îndreptăm privirile în aceeaş măsură spre realităţile dela noi, ca şi spre principii.**

Şi pentru o organizare a forţelor şi a iniţiativelor, — în acest scop, d. profesor Antonescu preconizează o concentrare în jurul unui **institut pedagogic,** — care va avea principala misiune de a întreprinde **o politică de reforme şcolare serioase, şi de culturalizare intensivă şi extensivă.**

Ceeace n'au putut face până azi iniţiativele şi energiile izolate, şi nici oficialitatea, — se va putea înfăptui prin inteligenţa şi spontaneitatea celor mai competenţi oameni de şcoală, grupaţi în jurul unei instituţii cu scopul de a pregăti şi rezolva în chipul cel mai fericit, numeroasele probleme de educaţie şi învăţământ, în lumina principiilor pedagogice, dar pe baza realităţilor de la noi

Institutul Pedagogic Român va fi o sinteză, o contopire a trei instituţii deosebite şi existente : Muzeul Pedagogic, Biblioteca Pedagogică şi Seminarul de Pedagogie Teoretică — instituţii cari şi-au arătat utilitatea, dovedindu-se forţe vii şi active, cari militează energic pentru rezolvarea cea mai fericită a problemelor de educaţie şi învăţământ.

In schiţa de program pentru organizarea Institutului Pedagogic Român, d. profesor Antonescu, propune înfiinţarea următoarelor secţii :

1) O secţie pentru studiul individualităţii şcolarului român. Rolul cercetărilor acestei secţii vor fi de a prinde şi a înfăţişa **psihograma elevului român.**

2) O secţie pentru studiul organizării şcolare, a metodelor de educaţie, etc.

3) O secţie de statistică şi informaţie, — care va avea menirea să pună siguranţa cifrelor în locul dibuelilor, în politica şcolară, şi să ajute la orientarea tinerilor, spre locurile potrivite cu aptitudinile fiecăruia, şi cu cerinţele vieţii sociale.

4) O secţie de relaţii şi propagandă, care va răspândi în afară, rezultatele la cari s'a ajuns în Institut, — şi-l va pune în legătură cu Institutele similare din străinătate.

Incepe să ne mire că se mai găsesc astăzi la noi, oameni de şcoală, cari în loc să se preocupe de vre-o meschină politică de partid, îşi depun tot entuziasmul, energia şi competenţa, în slujba politicei culturale.

Insuşirile primordiale ale romancierului

Recunoaştem pe romancierii de rasă, — spune criticul literar al revistei „Les nouvelles litteraires“ în „L'esprit des livres“, — din faptul că sunt în stare să însufleţească lumi morale deosebite.

Fiecare om în parte, îşi închipuie că toţi ceilalţi gândesc ca el; şi are dreptate s'o creadă, fiindcă se comportă ca şi cum ar stăpâni adevărul; e o dovadă de inteligenţă şi de libertate să-ţi închipui că s'ar putea gândi şi altfel decât cum gândeşti tu; dar un mare romancier trebuie să fie în stare să dea fiecărui personagiu o viziune cu totul originală despre universul enigmatic, indescifrabil pentru oricare altul.

Conflictul dintre caractere şi prin urmare, dintre diferitele interpretări ale lumii, iată tema eternă a operelor de imaginaţie.

Astfel, un caracter trebuie să izvorască, pe de o parte, dintr'o viziune personală, iar pe de alta, din noţiunea mai dinainte statornicită, care a contribuit încă din copilăria lui, la formarea aceluiaş caracter.

Marii romancieri, Stendhal, George Eliot, Dostoievsky, au fost cei mai puternici creatori de asemenea diferenţieri originare.

Dibăcia omenească stă în a desvălui expresia limpede şi potrivită, care să uniformizeze aceste diferenţieri; geniul romancierilor constă în a descoperi particularităţile acestea esenţiale, sub banalitatea limbei, şi a reda fiecărei fiinţe virginitatea, şi în acelaş timp, puterea de a se adapta. Hamlet e tipul absolut al omului care nu cunoaşte decât vederea sa despre lume; Profir Petrovici (Crimă şi pedeapsă“) dimpotrivă, e înfăţişarea desăvârşită a fiinţei celei mai înverşunate (într'un interes profesional şi social) care vrea să pătrundă interpretarea altuia....

Prea fericita fiică a plăcerilor

Un scriitor francez, Ferdinand Flurer, a scris pentru plăcerea cititorilor săi, o lucrare întitulată „Histoire de la bien heureuse Raton, fille de joie“. Această tânără ţărancă, de abia sosită din provincie, fu primită în slujba de cameristă la ducesa d'Aiguillon, care o ia într'o zi cu dânsa la mânăstirea Carmel. Raton este pătrunsă de o emoţie pioasă; îşi găseşte adevărata cale: va intra la Carmel. Se ştie însă că fetele, pentru a fi admise aci, trebuiau să aducă o zestre importantă. Deacum înainte Raton va căuta să-şi procure zestrea. Şi mijlocul pe care-l alese nu e greu de ghicit. Din braţele ducelui d'Aiguillon a trecut în alte braţe, apoi în altele, în multe altele, până ce zestrea fu adunată. Raton intră la Carmel. Aci însă, foarte curând, Raton moare.

Subiectul acesta, Ferdinand Fluret nu l'a inventat ; el l'a găsit într'o „nouvelle à la main“, păstrată în Bibliothèque nationale din Paris. Iată-l:

„Aventura cameristei ducelui d'Aiguillon este episodul care împodobeşte astăzi scena. Această subretă, care se zice că este foarte frumoasă, vine asaltată de acest domn ca să-l ajute în nevoile lui amoroase, consimte, cu învoiala ca la fiecare nouă favoare ce o acordă ducelui să i se dea suma de zece galbeni. Condiţiunile au fost împlinite foarte exact, până ce aceasta, strângând suma de cinci mii de lire, a crezut că are deajuns pentru stabilirea ei la mânăstire. Stariţa însă, crezând desigur că dota nu este încă suficientă, o trimise iarăşi în lume, să-şi câştige restul sumei. Ducele nu mai putu însă duce la infinit această prea costisitoare aventură, dar recomandă pe tânăra sfântă, unor amici de-ai săi, care-i împliniră dota numaidecât, desigur, câştigată de biata fată.... cu sudoarea frunţii sale.

Ceeace este mai curios, este că ducesa d'aiguillon n'a aflat tot timpul acesta nimic, că o iubea foarte mult şi că neştiind la ce joc a alergat să-şi câştige banii, însăşi a condus onorurile ceremoniei, făcându-i şi o pensiune destul de însemnată“.

Iată în sfârşit şi epigraful pe care Fluret ar fi dorit să-l publice în prima pagină, şi pe care editorul, dintr'o regretabilă neglijenţă, a uitat să-l tipărească:

Bien que jolie et faite à ravir, elle estima qu'il y aurait
trop de superbe à s'arrèter dans son saint pèlerinage
pour une chose indifférente en soi et qui n'est
qu'un endroit à mortifier, loin d'être un
joyau précieux. Elle la mortifia, Madame,
et elle entra de la sorte, par une
admirable humilité, dans la voie
de la pénitence, ou elle
accomplit des travaux
merveilleux
A. F.
(La Rotisserie de la Reine Pédauque)

„L'Aiglon“ la Viena

L'Aiglon de Rostand a fost jucat la Berlin, anul trecut, într'o remarcabilă traducere în versuri, a poetului german Klabund. Succesul a fost atât de mare încât direcţiunea lui Burgtheater din Viena îşi cuceri imediat dreptul de reprezentare şi puse piesa în repetiţie, rolul principal fiind încredinţat artistei celei mai mari din Viena, doamna *Ida Roland.*

Ştirea aceasta provocă indignarea micului „clan“ al „legitimiştilor“ austriaci. Până la sfârşitul războiului, piesa lui Rostand era interzisă în Austria, pentrucă facea să apară în nefavorabilă lumină, augusta dinastie a Habsburgilor. Sub regimul republican, această raţiune de politică înaltă, nu părea să mai aibă vreo importanţă; dar legitimiştii din Viena făcură cunoscut că reprezentarea piesei va provoca manifestări periculoase pentru ordinea publică şi direcţiunea Burgtheater-ului opri repetiţiile operei subversive.

Totuşi, principala interpretă era mai greu de intimidat decât direcţia teatrului subvenţionat şi serviciile „des beaux-arts“. Ea pretinse executarea contractului şi, cu toată intriga, avu câştig de cauză. L'Aiglon a fost jucat la începutul lui Octombrie, fără nici un incident, înaintea unei săli pline, şi M-me Ida Roland continuă a se face văzută şi aplaudată în uniforma albă a ducelui de Reichstadt.

Doamna Ida Roland se numeşte de fapt: contesa de Coudenhove-Kalergi; este soţia şi colaboratoarea întemeietorul asociaţiei *Paneuropa* şi a participat, în chiar momentul când brava intriga legitimiştilor, la cel dintâi congres paneuropean.

60 ani dela prima scriere a lui Georg Brandès

S'au împlinit 60 de ani când Georg Brandès a publicat prima sa carte *„Dualismul în filozofia contemporană“*. Această scriere a provocat îndată mari discuţii în cercurile ştiinţifice din Danemarca.

Patru ani mai târziu, la 1870, Brandès a publicat studiul despre Taine, în care şi-a expus vederile sale filozofice şi literare.

In câţiva ani numai, Brandès a reuşit să-şi dobândească un renume care a trecut departe peste graniele ţării sale.

Oameni, ca temutul publicist M. Goldschmidt, editorul revistei satirice „Corsarii“ i-au căutat prietenia. Şi tocmai Goldschmidt a fost acela care, mai târziu, intimidat de puternica personalitate a lui Brandès, a încercat, fără să reuşească, să-l ponegrească, şi să submineze, prin fel de fel de intrigi, prietenia dintre Brandès şi Ibsen.

In activitatea sa de 60 de ani, Brandès a rămas credincios, ca puţini alţii, idealurilor sale şi sie însuşi. Şi azi încă caşi acum 60 de ani, Brandès se aprinde de focul tinereţii când e vorba de apărat o cauză dreaptă.

Brandès a împlinit 85 de ani şi totuşi continuă să lucreze, el se ocupă cu o operă vastă despre mitul creştin, în sensul celor două publicaţii mai mici pe care le-a scris: „Legenda lui Isus“ şi „Petrus“.

Cei 60 de ani de muncă şi de luptă nu l'au schimbat de loc; ei au adâncit şi au cristalizat numai şi mai mult trăsătura caracteristică a sufletului său: iubirea de oameni.

MĂRUNTE

Din lipsă de spaţiu, cronica artisitcă a d-lui **H. Blazian** se amână pentru numărul viitor.

— Zilele acestea se va pune în repetiţie la Teatrul Naţional „Cirano de Bergerac“ în versiunea românească a d-lui Mihai Codreanu.

Această traducere, premiată de Teatrul Naţional, are valoarea unei opere orginale. D. Codreanu a reuşit, printr'o desăvârşită stăpânire a versului, să-i redea frumuseţa de detaliu — păstrându-i şi atmosfera poetică.

—Ultimul număr al revistei „Esepartno“, care apare la Geneva, publică o nuvelă a colaboratorului nostru **G. Topirceanu** în traducerea d-lui Tiberiu Morariu.

— Din pricina călătoriei Reginei Maria, comitetul premiului „Femina Vie-heureuse“ pentru România nu se va întruni ca de obicei la începutul lunei Noembrie, ci numai după întoarcerea Maiestăţei Sale. Atunci va avea loc comitetul pentru propunerea cărţilor la premiere.

De doi ani de când funcţionează, comitetul a premiat pe Moriac („Le desert de l'amour“) şi pe Raucat („L'honorable partie de campagne“). Deasemeni a propus şi au fost premiate ecihvalent de comitetul francez, cu premiul de 1.000 franci, poeziile d-nei Elena Farago şi Legătura Roşie de d. Em. Bucuţa. Se lucrează la traducerea lor în limba franceză.

Anul acesta se va da preferinţă romanului. Totodată se aminteşte autorilor cari ar dori să concureze, să-şi trimită cât mai curând cărţile apărute anul acesta, în două exemplare d-nei Irina Procopiu, str. Alex. Lahovari, 23, şi în câte un exemplar d-nei Z. Caribolu, Bd. Lascar Catargiu 67, şi d-lui Ştefan I. Neniţescu, secretar al comitetului, Caragea Vodă 5.

— Lucrările apărute în coloanele noastre : **Alte zări, Despre Materializm** şi **Lumea cum ar putea să fie,** s'au adunat acum şi într'o cuprinzătoare broşură.

De procurat dela **Biblioteca „Revistei Ideei“,** 28 strada Fluerului, Bucureşti.

Dela aceeaşi Bibliotecă : **Calea spre socializm** şi **Blocul Muncitoresc-Ţărănesc în Uniunea Republicelor Sovietice,** de **Buharin.**

De apariţie recentă.

Depozitul general la librăria „Cultura Universală“, strada Şelari No. 7 Bucureşti.

— Romancierul francez Paul Bastier publică un nou roman, „Lanţul Femeilor“, al cărui erou e poetul german Berger, autorul celebrei „Leonora“.

— Candidaţi pentru premiul Goncourt sunt: Henry de Montherland, Henry Poulaille („Zămislirea Păcii“) şi Jacques Cassout („Armoniile Vienei“).

— Tânăra Susanne Martinon, autoarea „Inimei prost apărate“ va candida la premiul „Femina“.

— Directorul general al marelui ziar radical englez „Manchester Guardian“, a împlinit 80 ani. El îşi redactează ziarul de 55 ani.

— Revista „Critica Fascistă“ din Roma a anunţat o anchetă : „Raporturi între Fascism şi Artă“. Soficci a răspuns cel dintâi declarând că arta fascistă trebue să fie în acelaş timp tradiţionalistă şi modernistă.

— Polonia a serbat la 31 Octombrie jubileul lui Chopin.

S'a format o societate pentru cumpărarea casei, în care s'a născut compozitorul.

—Jules Romain, autorul senzaţionalei piese „Dictatorul“ care se reprezintă în fiecare seară la Paris la „Comédie de Champs Elisées“ cu săli arhipline, a isprăvit încă două piese, din care una va fi jucată la Teatrul soţilor Pitoeff, iar a doua — tot la „Chmps Elisées“..

Curiozităţi

Mirese diplomate

„College“-ul din Boston fiind o şcoală superioară, şi-a deschis o nouă facultate în special pentru femeile care doresc să înveţe arta dragostei şi a rolului de soţie. 14 profesori universitari au fost invitaţi să predea cursurile. Obiectul principal numit „Dragoste şi căsătorie“ va fi citit de doamna Mabel Macdonald. In afară de prelegeri teoretice, studiile dela seminarul facultăţii au un foarte vast program: arta culinară, educaţia copiilor, purtarea faţă de servitori etc. Numai manierele, gesturile şi avânturile amorului se vor preda în teorie, deoarece lucrările de seminar sunt imposibile în acest domeniu. Licenţa se va acorda în urma mai multor examene trecute cu succes după trei ani de studii. Licenţiatele se vor numi oficial: „Mirese diplomate“.

Cel mai mare rubin

Guvernul suedez duce tratative cu guvernul sovietelor cu privire la vânzarea celui mai mare rubin din lume, de 250 carate, adus în dar ţarinei Ecaterina II de regele Suediei Gustav, în 1780.

Astronomii lucrează

De vre-o zece nopţi, astronomii tuturor ţărilor petrec fără somn, observând pe vecinul nostru, planeta Marte, care s'a apropiat de noi la o distanţă de 62 milioane de chilometri în loc de 70 milioaane şi mai mult. Astronomii francezi afirmă că dela 1924 s'au produs în Marte nişte schimbări foarte însemnate.

Au apărut pete întunecoase în locurile unde nu erau înainte ; iar petele din 1924 — au dispărut.

„Lacul Soarelui“ şi-a schimbat forma. „Marea Cimiriană“ dela Polul Nord al lui Marte, a dispărut deasemenea. Se crede că petele întunecoase prezintă vegetaţia, de aceia apar şi dispar. Ceeace se numeau „canaluri“ pe Marte, astăzi s'a constatat că sunt un fel de brazde adânci sau văi, care întretaie suprafaţa lui Marte.

Astronomii americani au luat mai multe fotografii de pe Marte, şi acum le măresc cu ajutorul celor mai puternice obiective. Ei nu cred că pe Marte să mai existe viaţă. Profesorul Forst a declarat că după calculele lui, viaţa a existat pe Marte acum un milion de ani. La Londra, astronomul Robinson, ocupat de decenii cu problema comunicaţiei între Pământ şi Marte, a lucrat zilele acestea cu un nou radio-aparat receptor de cea mai mare sensibilitate şi putere, înconjurat fiind de numeroşi prieteni. In seara de 27 Oct. la ora 8, 3 min. şi 45 secunde, aparatul acesta a înregistrat literele M... M... G... B... şi P..., — semnale de pe Marte ! — (trimise, eventual, de vre-un amator radiotelegrafist dintr'o stradă vecină). Robinson, englez atât de practic, se aruncă în automobil şi ajunse la Poşta Centrală, unde ceru să i-se primească o radiogramă pentru cel mai puternic radio-aparat de transmisiune ce aparţine statului. Radiograma era adresată : în spaţiu, spre Marte. Funcţionarul poştal i-a primit textul foarte conştiincios şi cu un calm imperturbabil, a numărat cuvintele. Dar — după care tarif să înregistreze o asemenea radiogramă ? — Evident, după tariful de ultima categorie : pentru vasele oceanice care se află în puncte necunoscute expediatorului. Textul compus de Robinson sună astfel : — „M. M. M. (ceiace înseamnă o chemare uzitată pentru vasele oceanice)... Opesti. Nicipia. Secomba“. — Evident : — limba martiană. De unde o cunoaşte Robinson ? — E taina lui... Deocamdată răspunsul de pe Marte n'a venit încă.

Duhul vremei

Curtea de Casaţie din Statele Unite prezidată de Taft, a dat o decizie, care transformă pe preşedintele Statelor Unite într'un adevărat dictator şi autocrat, recunoscându-i-se dreptul de a concedia pe orice funcţionar sau demnitar din slujba statului, fără să ceară consimţimântul Senatului. Motivul : drepturile discreţionale ale preşedintelui Republicei constitue astăzi o supremă necesitate pentru mersul normal al afacerilor Statului. Astfel democratismul american e chemat să se conformeze cu dictatura....

Volbură de apă

Deasupra lacului de Geneva a trecut un uragan, care a ridicat un stâlp de apă până la înălţime de 400 metri. Impresia martorilor oculari era, că aveau în faţă un sfredel urias împins de jos cu o viteză de neînchipuit, voind să găurească cerul...

Ce vrea omul ?

Preşedintele repubiilcei Nicaragua, Adolf Diaz, a demisionat. Totuşi, fostul preşedinte, Saccasatz se apropie cu trupele sale de Brassman-Bluf, vroind să impună capitalei un guvern ales de dânsul, şi speră să-l prindă pe Diaz. Se crede că republicele vecine : Guatemala, Costarica, Honduras şi Salvador vor recunoaşte noua stare de lucruri din Nicaragua... Adică, iată nişte state minuscule, a căror viaţă se compune din lovituri, lupte, răsturnări, uzurpări de putere etc. până la comedia recunoaşterii nouilor stări de lucruri, cu întrigi, rivalităţi, concanuri politice şi aşa mai departe, fără sfârşit.

Un concurs original

Un ziar spaniol „A. B. C.“ a constituit un premiu de 50.000 pesetas (250.000 franci), aceluia care va dovedi că Cristofor Columb era spaniol şi nu italian din Genova sau corsican din Calvq.

Presa franceză face cu acest prilej multe spirite, propunând între altele ca „Action Francaise“ să anunţe un milion de franci celui ce va dovedi că Caillaux e german, — iar „Nouveau Siécle“ să promită un premiu pentru o dovadă zdrobitoare că Mussolini e francez.

Nu suntem acolo....

La minele de diamante de lângă Iohannesburg (Transvaal, Africa de Sud) continuă o activitate febrilă : mai ales căutătorii individuali lucrează cu mare succes, câştigând până la 330 lire sterline pe zi.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

311

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Adevĕrul Literar şi Artistic

Duminică, 21 Noembrie 1926

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

IONEL TEODOREANU

ULIŢA COPILĂRIEI („Cultura Naţională"). LA MEDELENI, Hotarul nestatornic, Roman („Cartea Românească" S. A. Bucureşti)

Alexandru A. Philipidi şi Ionel Teodoreanu sunt acei dintre scriitorii tineri care au indicat mai precis ora pe care o trăeşte viaţa sufletului de azi.

E de mirare că în noianul fără consistenţă din literatura noastră zilnică, nu s'a subliniat, cum se cuvenea, puterea cu care aceşti doi tineri au frământat forma şi au mlădiat verbul pentru a le pune în slujba felului lor nou de a simţi complexitatea vieţii şi a căuta să o redea în toate gradele sale de conştiinţă.

Din primele şi juvenilele lor încercări te izbeşte hotărârea cu care se aruncă în fluviul formidabil al vieţii spre a lua parte la existenţa unui univers complect. Ei retrăesc realitatea acestui univers cu simţurile lor noi, ca şi când ar fi ei cei întâi oameni pe pământ.

Imaginile deschid largi ferestre asupra unei lumi de o strălucitoare întinerire. Sufletul lor e în contact aproape fiziologic cu lucrurile. Intr'un joc neîntrerupt pătrunde şi se revarsă, prin toate simţurile, viaţa în lumea interioară şi se proectează în perspective neaşteptate această intimitate interioară în lumea din afară.

Citez la întâmplare din **„Uliţa copilăriei"** a lui Ionel Teodoreanu :

„Răcoarea crudă îi sărută nările, îi umezi tâmplele, înfiorând'o din creştet până 'n glezne....

...Primăvara..."

Apoi :

„Zarzărul făcu un alb descântec pentru mâhnirea lui; lunecau din crengi, lucind florile—şi se stingeau în ape albăstrui...."

Stările vagi, nelămurite, acele umile şi nebăgate în seamă senzaţii organice, de o putere încă neîncercată în literatura precedentă, găsesc în expresiunea lui Ionel Teodoreanu, o traducere proprie, stranie şi realizează o tonalitate sufletească pe care nu am mai întâlnit-o până la el. Unele forme de stil par notaţii fugare, sunt împerecheri de atribute, simboluri îndrăzneţe cu năzuinţa de a prinde în forma lor trecătoare câte ceva din miriadele de unde ale fluxului ce uneşte lucrurile în esenţa lor. Universul întreg cu forţele sale „în putere de a fi" umple sufletul tânărului scriitor. Descătuşat deopotrivă de formele convenţionale ale graiului ca şi de tirania admiraţiilor literare, nimereşte cu siguranţa de intuiţie a instinctului forma de expresie, care trebue să încapă acest univers în desfăşurarea libertăţii sale oarbe şi antice de creaţiune neîncetată.

De aci simţul dinamic ce îmbină lumea exterioară cu cea interioară în viziuni iluzioniste, bizare, fantastice, obsedante, dar pline de putere şi de miez.

„Ea (Uliţa copilăriei) e pustnică. A strâns pios tăcerea aruncată de celelalte uliţe şi s'a dat la o parte de ele. Năzuia poate să iasă din târg, să se îndrume departe, spre munţi; să fie acolo o potecă prin brădet. Dar au părăsit'o puterile la marginea târgului şi s'a lungit la pământ în dreptul bisericii, a câtorva căsuţe liniştite, alături de căsuţa bunicilor şi de a noastră. Acolo a rămas..."

De aceea poate atât de bine să se strecoare pe urma „hotarului nestatornic" ce se pierde mereu în sufletul copiilor printre lucrurile ce îl pătrund aproape material. Amestecul profund, violent şi tumultos din acest suflet, e materia în care creaţiunea lui urmăreşte, cu un nespus deliciu, puterea vieţii care conturează, separă şi simplifică pe îndelete formele de mai târziu ale personalităţii şi cugetării omeneşti.

Viaţa copiilor evocaţi de Ionel Teodoreanu curge cu elanul primitiv al energiei şi voinţei, ce sunt la origina concepţiei dinamismului universal.

Totul e mişcare în fragedul şi scânteetorul roman **„La Medeleni"**. Personagiile sunt toate în gesturi, în fapte, în dialogul concis şi net care aleargă într'un suflet de la un capăt la altul al povestirii. Olguţa, Dănuţ, Monica, micii eroi a acestui roman, apar şi dispar în lumini de fulger pe scena povestirii. Toate personagiile trăesc ca într'un film, dar cu o continuitate minuţioasă. In amestecul haotic şi plin al acestor suflete, în mişcarea neîncetată a frământării lor, autorul taie în linii răbdătoare şi pe înconjur chipurile Olguţii, ale lui Dănuţ şi Monicăi. Iar chipurile părinţilor şi ale celorlalţi adulţi din povestire sunt răsfrânte, cu o rară putere de viaţă, din oglinda mobilă ce e sufletul acestor copii, din adâncurile vagi ale lumii lor care e cu totul o altă lume decât a noastră.

In dialogurile ce alcătuesc technica romanului **„La Medeleni"** găsim expresii desăvârşite care par făurite odată cu viaţa ce palpită în ele şi vorbele cad adeseori cu o preciziune surprinzătoare, reprezentând în perspective repezi şi infinit de variate, o întreagă personalitate şi încă o personalitate de copil, cu toate posibilităţile viitoare şi feţele schimbătoare ale firii lor în dezvoltare. E adeseori o siguranţă uimitoare şi un adevăr psichologic tăios, în notarea caracteristicilor, în redarea mlădierilor, a nuanţelor, a cutelor insinuante ale adaptării lor în toate legăturile cu cei mari, cu cei de vârsta lor, cu animalele, cu servitorii, cu „clienţii lui papa", cu tot ceeace li se cere şi cu ceeace sunt ei în realitate. Iată o scenă din **„La Medeleni"**.

„Olguţa măsluise şi negaţiunile, silind'o pe Monica să numeroteze cu câte „un cincizeci" persuasiv, fiecare rând al cincisprezecelea (e vorba de o pedeapsă dată de doamna Deleanu, Olguţei).

— Ascultă Monica, începu Olguţa agitată, după oarecare codeală jenată—îţi dau ţie păpuşa mea.

— Pentru că ţi-am scris asta ? dispreţui Monica colile acoperite cu parada amăgitoare a literilor. Eu am două păpuşi! ...Tu ce ai să faci fără păpuşă?

— Nu !... Da' mie nu-mi trebue păpuşă. Ai isprăvit ?

— Am isprăvit... Asta nu-i frumos, Olguţă, ce are să spue tanti Alice !....

— Lasă... Caută-mi o panglică.

Olguţa făcu sul colile.

— Ai găsit?

— Da.

— Acum fă o fundă frumoasă, ştii cum mi-ai făcut'o pentru premii.

— De ce, Olguţă ? — întrebă Monica, înflorind din vârful degetelor funda sulului cu pedeapsa.

— Mama are să vadă că funda-i bine făcută şi are să fie mulţumită.

— ?....

— Fiindcă eu nu ştiu să fac funde... şi atunci are să uite să controleze !...

— Vai, Olguţă, tare eşti şireată.

— Aşa-i.... când ai părinţi... urmă în gând Olguţa".

Fiecare vorbă, fiecare semn de punctuaţie, alura însăşi a dialogului în zigzagurile lui capriţioase, aci toate sunt scăpărări de fulger asupra unor adâncuri nebănuite.

Şiretenia Olguţei îmbracă fel de feţe, are mii de nuanţe, evocă mii de împrejurări cărora copilul trebue să le facă faţă.

Tot astfel şi Dănuţ cu viaţa lui dublă atât de supraveghiată în exterior şi atât de bogată în interior; el nu clinteşte ca nu cumva să-i descopere alţii chipul din lăuntru sub cel din afară şi câte compromisuri, cu alţii şi cu ea însăşi, nu face Monica spre a-şi salva delicata, scrupuloasa ei conştiinţă ! Şi ce impresionante sunt imaginile concrete cu care copiii gândesc problemele mari ale vieţii.

Pretutindeni însă e simţimântul adânc al abisului ce desparte realitatea de expresie, neîncrederea ascuţită în puterile mărginite ale graiului, care e un caracter distinctiv al scriitorilor din generaţia actuală. Cuvântul rămâne un şimbol, un semn care poate provoca o stare de suflet, poate creia o perspectivă, poate declanşa un flux de viaţă, în nici un caz însă nu poate reda în destrămare analitică viaţa interioară şi nu poate avea pretenţia de a picta un peisaj.

De aci o notă specială în evocarea stărilor sufleteşti:

„Dar inima lui Dănuţ auzea venind, tăcută, ascuţită, ca umbra unui zbor de liliac, spaima.

„Incepu un gând să povestească în gura mare, asurzitor ca un papagal, tot dialogul cu Olguţa şi cu mama. „Eşti un prost ! Eşti un prost ! Eşti un prost ! Du-te şi-o bate pe Olguţa ! Nu ţi-i ruşine să te facă de râs ? Să te facă de râs !....

Şi un alt gând dimpreună cu celălalt, şoptea ca şerpii:

...In cimitir, se ridică din mormânt strigoiul. E galben la faţă, ochii negri ard, dinţii şi unghiile cresc !... cresc... şi strigoiul vine fără să-l auzi prin lumina lunii.

In cimitir... In cimitir... şi nici nu-l auzi când vine....

Deschise ochii: spaima lunii umplea odaia..."

Şi acum iată o descriere:

„Deavalma fulgerile distelinau noaptea, când vânătă, când sură.

Ierburile tremurau: când palide, când negre.

Din funduri căscate, rupând în dinţi zăbala unui trăsnet— un vânt porni în graba mare, prăvălindu-se bubuitor pe o zare spartă.

Şi vânturile toate se dezlănţuiră: când palide, când negre, când vinete, când sure....

Miresme crude alergau târâte de vânturi".

Pare că fiecare vorbă ar atinge o strună tainică din sufletul cititorului, care ar continua să vibreze apoi în mii de tonuri melodia sugerată într'o singură atingere.

Dincolo de fraze şi de vorbe clare, simţi ceva, un imponderabil plin de informaţii secrete, jumătate fizice, jumătate morale.

„Arome dulci şi amărui, mirodenii pipărate, mirezme stinse, suflări umile, abia simţite, desluşite totuşi...."

Apoi contactul direct, material al lucrurilor din aceste prime rânduri se subtilizează până ce se transformă într'o spiritualitate triumfătoare :

„Pluteau suflete printre pomi şi suflete se desprindeau din iarbă şi din vânt—şi căderea frunzelor dezmierda mâhniri fără de frunţi şi sfâşieri fără de mâni".

Se urzeşte în aceste rânduri o atmosferă şi o tonalitate pline de sugestii ce dau o amploare neaşteptată sfârşitului povestirii şi adevărata semnificaţie „tovărăşiei în ascuns", pe care o ţine întregul colţ de viaţă dela Medeleni primei plecări a lui Dănuţ la larg.

O impresie de noutate şi de frăgezime se răsfrânge, din întreaga operă a tânărului scriitor. Face plăcere siguranţa cu care mânueşte limba. E un instrument pe care-l stăpâneşte complect, cu care poate executa orice. Sub mişcarea vioaie şi grabnică a dialogului simţi tensiunea, efortul de a nu da drumul formei, de a o ţine strânsă şi concisă spre a nu se risipi nimic din puterea ei de expresie. Totuşi alături de această strunire la suprafaţă rămâne liberă şi curgătoare puterea spontană a vieţii în creaţiune. Gesturi, atitudini neaşteptate hrănesc forma cu forţe noui de la o replică la alta, îi dau stofă şi bogăţie evocând viaţa interioară în profunzime.

S'a zis că **„La Medeleni"** nu este roman fiindcă nu are unitate. Nu voi intra în subtilităţi de clasificaţie literară. Imi e perfect indiferent rubrica în care va fi înscrisă această operă.

Cât despre „unitate" nu cred să fie cineva care să fi citit **„La Medeleni"** şi să nu fi simţit că fiecare dintre personagii îşi trăeşte viaţa proprie, viu colorată, fin retuşată în nuanţe infinite şi că toţi se acordă ca într'o simfonie spre a reda un colţ de lume în totalitatea sa organică : Medelenii.

Nu voi stărui asemene nici asupra unor scăderi şi insuficienţe ce au fost şi vor fi încă subliniate de unii şi alţii. Nu am avut pretenţia de a schiţa un studiu literar. Voi fi fericită dacă voi fi izbutit a scoate în lumină sinteza vie pe care d. Teodoreanu a realizat'o în opera sa de începător, dar original creator.

ISABELA SADOVEANU

PAUL-JACQUES-AIMÉ BAUDRY (1828—1886) — La Madeleine pénitente

O IDILĂ

— DIN CARNETUL UNEI DOCTORESE —

de **OTILIA CAZIMIR**

— Ţineţi pe stânga, doamnă doctor, că ne 'nămolim...

Pe drumul în pantă, lupta cu glodul vâscos e mai aprigă decât la drum drept. Galoşii se prind în pasta moale şi nu-i poţi ridica decât cu lut cu tot. Deasupra, pe cerul scund, se rostogolesc pachete mari de neguri învălmăşite, lăsând uneori să transpară un disc cu strălucire ştearsă, ca de cretă:

Soarele rotund şi palid se străvede printre nori..

Am trecut pe lângă casa poetului unde, în locul şandramalei vechi care-i adăpostea mormântul, se ridica, se dărâmă—şi nu se mai isprăveşte de ridicat. ca'n povestea cu meşterul Manole,— un mausoleu de cărămidă.

Drăgoi întoarce spre mine zâmbetul familiar şi musteţile-i brumate de umezeală:

— Greu la deal, dudue....

Agentul meu sanitar stăpâneşte, decând îl ştiu, o păreche de cizme uriaşe, cu carâmbul până aproape de brâu, o pelerinuţă de cauciuc, din an în an mai verde şi mai scurtă,— Drăgoi îi rătează cu foarfecele marginea veşnic zimţuită,— şi o şapcă de piele cu urechi. Ce vârstă anume ar putea să aibă agentul sanitar, nu ştiu. In privinţa asta, faţa lui lată şi colţuroasă, luminată de o bună dispoziţie pe care nimic n'o descurajează, nu spune nimic. Doar ochii i-s tineri şi transparenţi—ţi se pare că, dacă te-ai uita deaproape, ai vedea prin ei dincolo, ca prin două ferestruici puţin afumate.

— Suntem aproape, zice el. Casa-i ici, pe stânga.. Nu-s oameni săraci, da's năcăjiţi. Pământ au, c'o avut femeea de zestre şi le-o mai dat şi Statul. Da' cine să-l muncească, dacă omul bea, băeţii îs mărunţei, şi femeea,—anul şi copilul ?....

Drăgoi tace. Nu se aude decât plescăitul cleios al cizmelor lui în apă. Pe urmă închee simplu, ca şi cum ar fi vorbit tot timpul :

— ...Cea mare, Tinca... amarnică fată!

La capătul suişului, un gard de nuiele, negru de ploae şi pe jumătate risipit, se iveşte deacurmezişul drumului.

— Apoi, de-acu am ajuns. Numai de-ar fi legat cânele. O javră,—nici să te uiţi la el...da'are nişte colţi !

Drăgoi bate cu băţul în gard. O mogâldeaţă se desprinde de undeva, din pâclă: un băeţaş c'un suman în cap.

— Măi Nică, legat-ai javra, precum ne-o fost înţelegerea ?

Băiatul răspunde scurt şi serios:

— Legat.

Şi se topeşte în negură, înspre partea de unde vine muget tremurat şi înăbuşit de vită bolnavă.

— Acasă-s gospodarii ?

Casa-i răsărită, cu prispă netedă şi cu chenar pestriţ la ferestre. In uşă ne întâmpină un bărbat prizărit şi bărbos, cu nasul ascuţit, în culoarea mucegaiului. Se uită spre noi, dar privirea lui nesigură se opreşte asupra unui punct din faţa noastră, ca şi cum acolo ar fi o perdea pe care numai el o vede. Vorbeşte moale, ca de mântuială, par'că se gândeşte la altceva:

— Săru 'mâna, dudue... Da'ce trebuia să vă supăraţi chiar dumneavoastră pe o vreme ca asta, pentru atâta lucru ?

Drăgoi îşi şterge cu deosebită grijă, privind în jos încrucişat, musteţile ude.

— Apoi, şi eu i-am spus dumneaei că nu-i numai de cât nevoe, —da' dacă o vrut să vie... Că moaşa-i dusă de-asară la o **facere**, la Miclăuşani. Am pornit noi cu trăsura, da' unde-o fost chip să răzbatem până'aici ? Am lăsat trăsura la Neculai Rotaru ş'am suit cu piciorul, ca vai de om.

Din casă se aude scâncet de copil abia născut. Drăgoi întinde musteţile într'acolo:

— Da' ce ? O şi făcut ?

Gospodarul strânge dintr'un ochiu, înveselit.

— Că doar nu era să te-aştepte pe dumneata, [illegible]nule *argent*. Când am văzut că nu mai este chip, am trimăs după baba Bursuceasa, că-i meşteră, şi are mână uşoară. Ş'acu-i gata...

In odaie-i cald, aerul e îmbâcsit şi uleios. Pe vatră arde foc ca'n miezul iernii, pe prichici se usucă câteva pelinci. Incolo, fum şi umbră. Lumina focului bate în obrazul nevestei culcate, dar nu izbuteşte să-i rumenească faţa suptă, de femee trecută şi amărâtă.

Bolnava se saltă pe pernă. De subt broboadă îi cade pe-un umăr coada subţire, căruntă şi aspră.

—Vai de mine, duduiţă dragă, ce-ai găsit în casă la noi ! Să fi ştiut una ca asta, puneam să facă foc dincolo... Tincă, adă fuga un scaun din odaia cea mare.. Şi lasă uşa deschisă, să intre oleacă de lumină.

Dar Tinca nu se arată de nicăeri. Glasul femeii se înăspreşte:

— Tincă !... Da'vină, fată, că nu te mănâncă nimenea.

Gospodarul mormăe ceva în barbă şi se duce să aducă el scaunul. Il şterge de colb cu palma aspră şi mi-l aşează lângă foc.

Ceaţa a umplut tinda, s'a oprit în dreptul uşii deschise, se răsuceşte, se frământă,— par'că se teme să intre în căldura din odaie, albăstrită de fum. Odaia s'a luminat.

Lângă femee, pe învelitoarea aspră, noua odraslă a gospodarilor, cu chipul de postav roşu plisat mărunt, scânceşte ostenit, înfăşată într'o fustă veche. Ghemuit pe-un scăunaş, bărbatul îşi încălzeşte palmele la foc şi tace. Se uită ţintă în pară şi zâmbeşte numai pentru el. Tace şi Drăgoi, cu ochii pe fereastră, sucindu-se cu neastâmpăr în pelerinuţa lui. Apoi se trage cu încetul spre uşă, fără să se uite la noi, şi se strecoară întâi în tindă, pe urmă afară.

Am venit aproape degeaba. Deprinsă cu cumpene de acestea, femeea n'are mai nimic. Peste două-trei zile o să iasă prin ploaie şi prin glod, la păsări şi la vite. Trupul istovit de muncă şi de sarcină o să se poarte ca şi înainte, fără odihnă, prin gospodăria întinsă. Şi în vreme ce plodurile mai mărişoare, au să tragă mâţa de coadă ş'au să înhame căţeii la scăunaşul de mestecat mămăliga, — singură în fundul patului, în covăţica ei, fiinţa asta mică o să poată scânci de foame nesupărată, cât i-o cere inima.

* * *

A început ploaia. Pe marginea streşinei se anină şi se distramă o dantelă delicată de apă, întocmai ca „ploiţa" pe care o împletesc fetele de ţară pe marginea năfrămilor.

Gospodarul s'a dus să-mi aducă trăsura din vale, pe-un drum ocolit de ţarină, ştiut de el. Am rămas singură cu nevasta. Drăgoi nu s'a mai arătat. Uşa e închisă, focul se stinge. Intunericul se împânzeşte prin colţuri, albăstriu.

Tăcem amândouă, femeia şi cu mine. Tăcerile acestea mocnite, în casele oamenilor necăjiţi, aduc cu ele un fel de nelinişte şi de nemulţumire stingherită, cu atât mai greu de risipit cu cât tăcerea se prelungeşte.

Incerc să leg firul rupt al vorbei :

— Câţi copiii aveţi ?

— Aista-i al şăptelea, duduiţă... al şăptelea care trăeşte, că pe trii i-o strâns Dumnezău la vreme...

Femeea oftează:

— Şi-i fată !...

Pe urmă începe să vorbească repede, întărâtată. Lângă ea, ghemul de petice se foeşte în fusta veche, ca şi cum ar înţelege despre ce-i vorba.

— Că parcă-i un făcut de-o vreme, tăte ne ies de-a'n doaselea. Eri ne-o fătat vaca un viţel mort,—un bouţ de mai mare dragu' şi azi ne-o mai blagoslovit Dumnezău c'o gură flămândă la casă, că nu erau destule... Drept să-ţi spun, duduiţă ,am ajuns de mi-i şi ruşine de oameni... femee bătrână şi tot cu plod la sîn ! Da' omu' meu nu vra să ştie de asta....

Uşa scârţie, a iscoadă. Prin deschizătura îngustă îşi

Continuare în pagina II-a

vără nasul o fetiţă firavă, cu chipul maţur şi încruntat. Dar cum dă cu ochii de mine, se trage speriată îndărăt.

—Nici de treabă nu pot să-mi cat, de rău 'plodurilor... Că numa' nacazuri am avut de pe urma lor. Cei mari, tot o-mai fost cum o fost. Da 'işti mititei, tăţi îs bicisnici. Iaca asta, Profira: are spasme. De trii ori am hărăpsit-o, — de geaba.

Codiţa căruntă a femeii trece iute de pe-un umăr pe celălalt.

— Şi n'am macar cu cine schimba o vorbă de 'nţăles, duduiţă dragă... Că românu' meu, las'că be, da'parcă, Doamne iartă-mă, nici nu-i în toate minţile de-o vreme 'ncoace. Unde-i chip să mă mai cain şi eu de una, de alta, ca orice fimee la omu 'ei ? Că iaca, Tinca merge pe nouăsprece ani,—se chiamă că i-o venit vremea s'o căpătuim. Cum încep, el se burzuluieşte şi-şi ia căciula şi se duce la domnu' Agapie, că-i dă de băut pe datorie.....

Nevasta înălţă puţin capul şi ascultă.

— Parcă s'aude ceva... A ci venit omu' cu trăsura... Tincă!

Nu răspunde nimeni. Undeva, în vre-o săliţă dosnică, s'aude larmă înfundată, bufnituri, râsete de copii.

— Tincă!... Tincă-hăi!...

Fata nu se arată. Ies în tindă, mă uit afară. Nu-i nimeni. Drăgoi parcă a intrat şi el în pământ. Dar se aude, aproape, un foşnet uscat, — s'aud şoapte... Deschid uşa odăii de peste tindă, — „odaia cea mare". In încăperea cu ferestrele astupate, nu se vede nimic. Miroase a busuioc, a mere şi a ceapă... Fără veste, s'a desprins din umbră şi s'a furişat pe lângă mine, cu mlădieri viclene de pisică, un trup subţire şi sprinten de fată. Abia am avut când să-i desluşesc sclipirea iute a ochilor,—şi fata a şi dispărut afară, în ploaie. Cu încetul, lucrurile din odae încep să capete contur. In mijloc, pe masă, se coc la întuneric mere iernatice; aninate pe pereţi, şiruri de ardei roşii, — ghirlănzi delicate ca de mărgean lustruit. Imprejur, lăzi vechi, o covată cu lână scărmănată, un sul de rogojini. In fundul odăii, un morman de cartofi pentru iarnă şi un maldăr înalt şi înfoiat de cununi de ceapă. Deacolo, din grămada aurie, se descurcă, foşnind, două cizme uriaşe...

— Ce s'a întâmplat, Drăgoi?

Agentul se ridică răsuflând adânc şi pripit. E peste măsură de roşu, are căutătura speriată şi musteţile strâmbe, ca despărechiate. Pentru întâia oară, obrazul lui mi se arată gol, dezghiocat de zâmbet. Şi parcă-i altul...

Drăgoi nu se gândeşte să-mi răspundă. Nici nu mai e nevoe. Imi aruncă o privire nouă, scurtă şi vrăjmaşă : în dosul ferestruicilor limpezi ale ochilor, s'au lăsat obloane grele, plumburii. Pe urmă îşi ia de jos pelerinuţa boţită şi o scutură cu deamănuntul ca să-şi facă de lucru....

Ne gătim de plecare. Plouă, — ploaie măruntă de toamnă cu picături subţiri şi dese care se împânzesc piezis, ca ţesătura şeviotului.

Drăgoi vorbeşte tare, când cu gospodarul, când cu calul, când cu un personaj invizibil pe care pare-a fi grozav de supărat. Cercetează, cu exagerată atenţie, cătărămile hamurilor şi şuruburile docarului, — ca şi cum am porni la un drum lung şi cu primejdii, de care el e răspunzător. Şi cum umblă împrejurul trăsurii dând din mâini cu gesturi mari şi stângace, pelerina i se desfăşoară ca două aripi de cauciuc şi-l face să samene cu un liliac uriaş rătăcit în ploaie.

Am plecat. Podeţul vueşte înăbuşit sub noi. Agentul se aşează mai bine pe locul lui, stârnind din haine miros iute de ceapă. In urma noastră, gospodarul închide poarta pe dinafară s'o ia deadreptul prin bălţi spre crâşma lui domnul Agapie.

OTILIA CAZIMIR

„ZOOLOGICE"

Epitaf pentru motanul de Angora

Azi, când cade aurora
Peste cerul larg de ghips, —
Cu pieptar stropit cu frişcă
Şi cu botul roz de rips,
Don Juanul de Angora
Ce torcea ca o morişcă,
Se-odihneşte întru Domnul
Printre alte multe miţe,
Şi, acolo-şi face somnul,
In sicriu-i de tărâţe.

..Eri, copiii au găsit
Trupu-i mic de porţelan,
Mişeleşte, nimicit
De-un pumnal de şobolan,
Ce-l tăiase ca un briciu, —

Iar în juru-i, întristate,
Cu ochi mari de licurici,
Il boceau vre-o trei pisici,
Blonde, brune, pistruiate.

Ei l-au pus într'o cutie
Şi'n amurg l-au îngropat
Lângă vişinul din vie
Cu frunzişul aromat...

Cine va mai toarce 'n zarea
Odăiţei, cu ecouri
Dure, ca vijietoarea
Unui smeu ce tae nouri ?

Cine şoareci va mai prinde
Intre ghiare de sidef,
Când amiaza îşi întinde
Broderia, în gherghef ?

Cine'n nopţile senine
Când aruncă luna voaluri
De topaze şi rubine,
Va mai face madrigaluri ?

Şi'n decorul de tămâie,
Care fi-va trubadurul
Ce cu ochii de lămâie
Va străpunge clar-obscurul ?...

..Când îşi tremură aleanul
Soarele ce svârle săbii
De oţel şi bronz, în zare,
Doarme liniştit motanul
Lângă pomul de sub care
Da, energic, şah la vrăbii...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Teatrul romantic

Romantismul grăpase, la început fără zgomot, câţiva tineri poeţi francezi îndrăgostiţi de culoare şi pitoresc şi care simţeau că nu se mai puteau face versuri cum mai făceau ultimii discipoli ai lui Voltaire, discipoli neştiutori de apariţia lui Chateaubriand.

Cel mai proeminent dintre aceşti tineri era Victor Hugo. Versurile lui aveau originalitatea că-şi împrumutau farmecul de la acele cuvinte simple şi familiare cari creau peisagiul şi dedeau imaginei o blândeţe şi adâncime de parabolă. In chipul acesta Victor Hugo readusese poezia la izvorul ei, care e viaţa.

Această inovaţie era o descoperire de geniu. Publicul n'a făcut însă prea mare deosebire între Hugo şi emulii săi şi nu l'a primit cu entusiasmul cu care primise *Meditaţiile* lui Lamartine. Decepţia lui Hugo a fost destul de mare. A devenit nervos şi agresiv. A început să caute să facă scandal cu orice preţ, să-şi caute protecţii şi o clientelă şi pentrucă nici astfel gloria nu venea prea repede, a declarat răsboi pe faţă clasicilor, scriind un teatru cu totul potrivnic regulelor admise. A organizat cu amicii lui scandalul cu Hernani şi a luat astfel conducerea unei mişcări în care fusese întrecut, cu mai puţin tămbălău, e drept, de Alexandru Dumas. Scriind prefeţe şi manifeste s'a instaurat şef al şcoalei celei noui.

In tot teatrul lui se vede graba cu care l'a construit. E un teatru născut înainte de vreme, cu idei nu îndestul de coapte şi în care autorul încearcă să acopere cu iscodiri tinereşti, lipsa lui de experienţă reală. Victor Hugo s'a grăbit; a cules o recoltă crudă. Hugo era prizonierul teoriilor pe care le improvizase spre a da teatrului său de tinereţe o însemnătate pe care n'o avea.

Victor Hugo socotea că descinde din Shakespeare, dar după chipul în care credea că-l imită, se vede lesne că

Victor Hugo

nu pricepuse încă mare lucru. Dimpotrivă, Alexandre Dumas care nu căuta zarvă ci studia serios ca un autor dramatic pe uriaşul Englez, nu se sfii să încerce a rivaliza cu Shakespeare şi îndrăsnesc a spune că a reuşit într'atât că a sa *Catherine Howard*, bunăoară, nu e nedemnă de modelul ei. Fireşte, e ceva mai prejos de *Hamlet*, de *Macbeth*, chiar de *Regele Lear*, de *Othello* şi de *Neguţătorul din Veneţia*, dar nu atât de mult precât s'ar crede. Procedeul de compoziţie e acelaş, deosebirea e numai în ce priveşte înălţimea gândirii, intensitatea poeziei, deşi Dumas face adesea în mic ceiace Shakespeare face în mare.

Versurile lui Dumas sunt execrabile, dar proza lui teatrală e delicios amuzantă, tăiată în faţete şi asemenea prozei lui Beaumarchais, aproape tot atât de precisă şi sonoră ca versurile. Cu ce ton vorbesc seniorii şi spadasinii lui! Ce admirabile riposte îşi aruncă! Papa Dumas e prinţul dialogului.

E literatură populară, desigur, şi totuşi e literatură cu tot ceiace trebue spre a place tuturor, chiar gândire, chiar poezie. Limba lui e simplă, clară, curată. E o literatură greu de clasat pentrucă nu va putea fi niciodată clasică, nu ştiu din ce pricină anume, şi care totuşi nu e departe de culmi şi ale cărei defecte sunt aproape calităţi. Literatură plină de viaţă, de invenţie, dar care ajunge la un fel de similitudine, fără a da absoluta sensaţie a adevărului; literatură lipsită de acel gust amar, acea melancolie finală fără de care nimic nu e desăvârşit.

Şi ca să revenim la Shakespeare, scenariul din *Hamlet*, bunăoară, e prin el însuşi foarte interesant. Toată scena cu fantoma e admirabil pregătită şi dusă. Ceiace n'ar face decât o foarte bună dramă obicinuită. Ceiace e extraordinar însă, e folosul pe care-l scoate de-aci gânditorul şi poetul, e cercetarea acelor fapte miraculoase şi a tuturor problemelor puse, asupra morţii şi vieţii care vor preocupa pe *intelectualul* Hamlet.

Tot astfel după ce Macbeth făptueşte crima, o intelectualitate de acelaş ordin se instalează în creerul lui, obligându-l să-şi facă singur autopsia mintală, să devie însuşi subiectul celor mai crude şi mai îngrozitoare meditaţii asupra crimei, asupra realităţii conştiinţei şi a remuşcărei.

Nimic asemănător, fireşte, în teatrul lui Hugo care crede totuşi că continuă pe Shakespeare pentrucă şi el scrie în tablouri. Şi apoi Hugo se socoate obligat să-şi inventeze subiectul, ceiace nici unul din marii tragici n'a făcut înaintea lui, Shakespeare mai puţin decât oricare altul, el, pe care-l putem socoti un simplu mânuitor de piese mai vechi, dar asupra cărora a lăsat urma labei lui de leu.

Viaţa crează subiectele tragice, de-alungul istoriei şi legendei. Nu e dat niciunui om să le inventeze şi când un om, fie el de geniu, se amestecă în această creaţie a vieţei, iscodeşte de cele mai adeseori copilării, aproape nerozii. Cele mai bune din aceste invenţii scriitoriceşti sunt idei de comedie şi e ceiace a păţit Victor Hugo, care a încercat să trateze tragic în *Hernani*, intriga din *Bărbierul de Sevila* şi *Şcoala Femeilor*.

Grija de a face scandal şi de a arăta că drama, aşa cum o concepe el e potrivnică tragediei, l'a silit să reprezinte lumea pe de a'ndoaselea. Formula era simplă: era de ajuns să dea oamenilor de stat, idei de şnapani şi de tâmpiţi, iar bandiţilor, vagabonzilor, decapitaţilor, marile sentimente şi talentele superioare. Nenorocirea a fost că tot acest pariu tineresc a apăsat ca o grea ipotecă asupra întregei vieţi a poetului, scoţându-l definitiv din drumul pe care ar fi trebuit să meargă.

Uluit şi îmbătat de sgomotul făcut de Hernani, crezu că e cinstit să se scoată din formula pe care socotea c'o inventase, o serie întreagă de drame în versuri şi proză ceiace i-a îngăduit sa ocupe în opinia publică primul rang împotriva lui Alexandre Dumas, al cărui succes nu-l lăsa să doarmă.

Şi merse astfel până la *Burgraves* unde începe să se vadă o schimbare de orientare, o încercare imperfectă de tragedie epică, un drum spre o formă mai înaltă, mai grandioasă, mai simplă. Era pe drumul cel bun. Incă vre-o câteva etape şi va găsi poate urmele uriaşe ale lui Eschyle, al cărui geniu îl atrăgea. Din nenorocire piesa *Les Burgraves* a căzut în chip răsunător. Poetul a înţeles că-şi sleise creditul şi publicul se săturase de un astfel de teatru. Publicul se ducea să vadă pe Rachel, care insufleţea cu talentul ei nemuritoarea tinereţe a tragediilor lui Racine. Era prea târziu.

Dacă n'ar fi fost orbit de vanitate, Victor Hugo ar fi înţeles ce neînsemnaţi erau acei studenţi, acei lachei pedanţi, visători şi flămânzi, acele biete fiinţe decăzute, murdăriile de viaţă, dar pline de pofte şi dorinţi, din care făcuse eroii şi purtătorii lui de cuvânt. Ce-ar fi putut pune în gura lor, care să fi putut sta alături de visele negre ale lui Hamlet, Macbeth, Oreste, sau cuvintele lui Hippolyte şi Achile? Totuşi eroii lui Hugo sunt amuzanţi piesele lui sunt comedii crude cu eroi jalnici. Trebue să exceptăm pe *Hernani*, care are o coloană vertebrală solidă. E un îndrăgostit foarte teatral, un tenor foarte la locul lui în mijlocul acelor scene decorative: intrarea lui Hernani, pe-o noapte de furtună, scena tablourilor, otrăvirea celor doi amanţi în sunetele cornului vânătoresc. E un romantism de calitate bună şi care va mai place încă multă vreme.

Dar Hugo nu-şi cunoaşte bine meşteşugul. Dialogul merge la întâmplare, mai cu seamă dialogul de dragoste. Hernani singur ţine locde convorbire. Şi într'adevăr nu se prea vede ce i-ar putea răspunde dona Sol. Căci e nevoe de conflict ca să fie dialog. Corneille şi Racine cunoşteau arta de a-şi pune eroii îndrăgostiţi în astfel de situaţii, că deşi se iubesc nu pot cădea de acord, ceiace-i înnebuneşte şi-i disperează. Dimpotrivă, când două persoane sunt de aceiaşi părere, nici nu e nevoe să vorbească şi persoana a doua.

Teatrul lui Victor Hugo păcătueşte prin concepţie. S'ar crede că poetul a văzut în teatru un joc de spirit fără urmări, un mijloc elegant şi paradoxal de a face sgomot şi de a place publicului. Dovada că el nu dedea importanţă reală teatrului e faptul că cele mai frumoase bucăţi ale lui au rămas în afară de teatru: *Booz, Satirul, Călătorul, Rugăciune pentru toţi, Pro Patria* şi alte fragmente minunate.

E singurul poet care, scriind teatru, n'a pus în teatru partea cea mai bună, mai esenţială a operii sale. Să lăsăm deoparte pe tragicii greci, Eschil, Sofocle, Euripide, pe Corneille, Racine, Shakespeare şi să ne mărginim la Goethe, Schiller, lord Byron şi Musset. Nu găsim oare în teatrul lor tot ce au mai bun, tot ceiace ne face să-i admirăm? Şi care e admiratorul lui Victor Hugo care, având de ales, n'ar prefera opera lui lirică?

Victor Hugo şi-a făcut despre teatru o concepţie strâmtă şi meschină. Piesele lui n'au nimic profund şi nu redau ceiace constitue semnificaţia unei înalte civilizaţii. Din potrivă: oamenii de gust le resping, iar vulgului i-ar fi dăunătoare.

Judecat după calitatea gândirii, Hugo apare foarte mult înapoia lui Voltaire. Nu ştii unde să-l aşezi. Fapt sigur, e că trebue pus în rândul al doilea.

Oare această slăbiciune să fie pricinuită de romantism? Depinde de ceiace înţelegem prin romantism. Fără romantism n'am fi avut teatrul lui Dumas père, teatrul lui Musset şi literatura franceză ar fi pierdut admirabile capodopere. Dumas plutea în romantism ca peştele în apă şi geniul înt'aripat al lui Musset ca în lumina astrală. Romantismul lui Hugo nu corespundea firii lui. Hugo n'a scris piesele care erau în firea lui şi care nu s'ar fi ivit decât mult mai târziu. Ambiţia nu i-a îngăduit să aştepte până la maturitatea spiritului său.

Influenţa lui Hugo, puterea lui, au înăbuşit în parte şi au abătut cel mai preţios talent produs de veacul al XIX-lea, pe *Alfred de Vigny* care, în afară de câteva încercări epice, precum *Potopul, Elsa*, îngădue să întrevedem un poet tragic extraordinar, care s'a ignorat.

Ar trebui într'adevăr să fim lipsiţi de orice simţ dramatic pentru a nu vedea că *Mânia lui Samson* sau *Moise* au toată măreţia unui *lamento* de Sophocle, că sunt, prin urmare, fiecare, punctul culminant al unei tragedii care n'a fost făcută şi care ar fi egalat, dintr'odată, pe Vigny cu cele mai mari genii cunoscute. Această tragedie trebuia să se ivească în chip firesc din acele ilustre fragmente în care toate elementele sunt reunite şi condensate la paroxismul lor. Inchipuiţi-vă amploarea pe care ar fi luat'o acel plâns mare al uriaşului dacă, în loc de a avea drept piedestal câteva versuri descriptive, bucata ar fi fost dusă de o acţiune tragică în care mediul şi sufletele ar fi fost văzute în toată cruda lor splendoare. Ce avem în schimb? Un fragment, admirabil fără îndoială, dar un simplu fragment. De ce n'a creiat Vigny opera pe care o cerea acel fragment? Pentrucă nici nu i-a trecut prin gând şi pentrucă formula atunci adoptată de teatru îl ducea la *Chatterton* şi la *Maréchale d'Ancre*, două piese pe care ar fi putut să le scrie alţi douăzeci tot aşa de bine ca şi el!

Nici calitatea versurilor lui *Musset*, nici calitatea ideilor din aceste versuri, nu sunt spre cinstea literaturii. Dar Musset a creat un teatru de tinereţe şi de vis de o aristocraţie fără pereche. Acest teatru e unul din tezaurele poeziei

A. P.

No. 70 al „BIBLIOTECEI DIMINEAŢA"
cuprinde:
DRUMEŢUL DIN PRAGA
POVESTIRI DE
GUILLAUME APOLLINAIRE
Traducere de THEODOR SOLACOLU
LEI 6 VOLUMUL

Grădina lui

Ignoranţa e condiţiunea necesară n rii, dar a existenţii însăşi. Dacă am şti to suporta viaţa nici o singură oră. Simţimin fac sau plăcută sau numai tolerabilă, isvorăs minciună şi se hrănesc doar cu iluzii.

Dacă stăpânind, ca şi Dumnezeu, adevărul, un om l-ar lăsa să-i alunece din mâini, lumea ar pieri dintr'odată, şi universul s'ar prăbuşi numaidecât în haos, ca o umbră. Adevărul divin, ca şi judecata din urmă, l-ar preface în pulbere, pe veci.

* * *

Pentru adevăratul gelos, totul e prilej de turburare, totul e subiect de nelinişte. Femeia îl înşeală numai prin simplul fapt că trăieşte şi respiră. Se teme de acele frământări ale vieţii lăuntrice, de acele porniri ale cărnii şi ale sufletului, cari fac din femeie o făptură deosebită, independentă, instructivă, bănuitoare şi câteodată de neînţeles. Suferă că ea înfloreşte de la sine ca o plantă frumoasă, fără ca vre-una din vrăjile iubirii s'o poată împiedica, sau să-i poată răpi tot parfumul pe care-l răspândeşte în lume, în clipa aceea turburătoare, a vieţii şi a tinereţii. In fond, singurul lucru pe care i-l impută e că există. E ceeace nu va putea fi în stare să îndure prea lesne. Există, trăieşte, e frumoasă, visează. Ce motiv de nelinişte ucigătoare ! El îi vrea tot trupul ei. O vrea mai mult, mai profund şi mai sălbatec decât o 'ngăduie firea: o vrea toată a lui.

Femeia nu are atâta imaginaţie. De cele mai multe ori, ceeace luăm la dânsa drept gelozie, nu e decât rivalitate. Iar cât despre tortura aceea a simţurilor, frecvenţa apariţiilor odioase, furia aceea imbecilă şi lamentabilă, turbarea noastră fizică, ea nu le cunoşte pe toate astea, sau nu le cunoaşte încă. In împrejurările acestea, sentimentul ei e mai puţin lămurit decât al nostru. O anumită latură a imaginaţiei, nu e destul de desvoltată la dânsa, nici chiar în dragoste şi nici în iubirea sensuală : imaginaţia plastică, sensul hotărît al figurilor. Impresiile ei sunt totdeauna vagi, nedesluşite, şi toată energia ei rămâne încordată numai pentru luptă. Geloasă, ea se sbate cu-o îndărătnicie, amestecată cu violenţă şi cu vicleşug, aşa cum bărbatul nu va fi niciodată în stare s'o facă.

Acelaş ghimpe care nouă ne sfâşie inima, pe dânsa o excită şi o îndârjeşte. Deposedată, ea luptă ca să învingă şi să domine.

Aşa se explică de ce gelozia care pentru bărbat e o slăbiciune, pentru femeie e o forţă care o imboldeşte să întreprindă ori-şi-ce. Ea scoate din gelozie mai puţin desgust decât îndrăzneală.

Gândiţi-vă la Hermiona lui Racine. Gelozia ei nu se risipeşte în nouri de fum ; imaginaţia ei e destul de redusă ; nu-şi face din sbuciumul ei un poem plin de imagini dureroase. Nu visează ; şi ce mai rămâne din gelozia care nu cunoaşte visul ? — ce e gelozia fără obsesie şi fără un soi de monomanie furioasă ?

Hermiona nu-i geloasă. Ea vrea să împiedice o căsătorie. Vrea să i se 'mpotrivească, cu orice preţ, şi să recâştige un bărbat ; nimic mai mult.

Şi când acest bărbat e ucis pentru dânsa, printr'însa chiar, rămâne uimită ; rămâne mai ales dezamăgită. O căsătorie distrusă.

In aceeaş situaţie, un bărbat ar fi strigat : „Cu atât mai bine ! Pe femeia pe care am iubit-o eu, nimeni pe lume nu trebuie s'o mai aibă" !...

In româneşte de H. BL.

A apărut
„Lectura" No. 93
— Floarea literaturilor străine —
JENS P. JACOBSEN
— Cel mai ilustru romancier danez —
Dreptul la Fericire
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

S'a pus în vânzare:
ALMANACHUL
ZIARELOR
ADEVERUL şi DIMINEAŢA
PE ANUL 1927
UN VOLUM de 250 PAGINI
cu numeroase ilustraţii în text şi cu coperta ilustrată

ALMANACHUL cuprinde : Calendarul ortodox, catolic şi israelit ; o bogată materie ştiinţifică ; numeroase date statistice ; viaţa economică ; lucruri instructive; nuvele, poezii şi schiţe, semnate de d-nii : M. Sadoveanu, G. Galaction, Jean Bart, Otilia Cazimir, T. Arghezi, G. Topîrcianu, Demostene Botez, M. Codreanu, Alexis Nour, Sărmanul Klopstock, Octav Botez, Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, Lucia Mantu, Dr. Ygrec, M. Sevastos, etc. ; articole de astronomie şi medicină populară etc.

ALMANACHUL ziarelor „Adevërul" şi „Dimineaţa"
se găseşte de vânzare la toţi librarii şi depozitarii de ziare, costă LEI 35 şi nu trebue să lipsească din nici o casă

CUMPARAŢI COPIILOR VOŞTRI
ALMANACHUL ŞCOLARILOR PE ANUL 1927
LEI 20 EXEMPLARUL Frumos, Bogat, Variat

AMINTIRI DIN CHIŞINĂU

...ŢII FINN *)

Apariţia fraţilor Finn în Chişinău a stârnit o adevărată revoluţie în lumea tineretului de liceu.

De când dentistul, cartoforul, amatorul de cai şi de petreceri Boris Finn îşi înscrisese copiii la liceul comercial din Odesa, aceştia nu veneau acasă decât pentru câteva zile de vacanţa Paştilor şi a Crăciunului. Lunile verei şi le petreceau cu doamna Finn la o vilă din împrejurimile Odesei. Aşa că liceenii din Chişinău nu-i vedeau pe Pavel şi pe Alexandru Finn, decât foarte rar însoţiţi de mama lor, la teatru, la balurile studenţeşti, plimbându-se cu sania iarna, sau în trăsura cu roţi de cauciuc — în zilele Paştilor. Erau pe atunci ţinuţi din scurt, în permanenţă, de către părinţi, crescuţi cu mare stricteţă şi precauţiune .Amândoi erau veşnic rezervaţi faţă de restul lumii, şi nici măcar la circ nu-şi părăseau aerul de fiinţe superioare. Din copilărie nu li se îngăduia nici un contact intim cu copiii, nici chiar cu aceia din cele mai bune familii din Chişinău. Părinţii căutau să-i ferească de a se molipsi de deprinderi rele.

Liceenii dela secţia „clasică" şi de la „reală", văzându-i pe fraţii Finn numai în treacăt, le admirau ţinuta ireproşabilă: mănuşile, şepcile „model prusian" sau „de gardă imperială", croiala uniformelor negre — culoare visată în zadar de elevii liceelor de stat, nevoiţi să poarte bluză şi pantaloni cenuşii şi „mundir" albastru-închis, cu nasturi mari şi galoane argintate — în zilele de paradă şi sărbători. Totuşi unii căutau uneori să vorbească despre fraţii Finn cu indiferenţă sau chiar cu dispreţ, arătând că liceul cel nou, „Sf. Pavel" din Odesa fiind de fapt o şcoală comercială, care nu dă drepturi de bacalaureat, e o invenţie proaspătă, plebee, pentru viitori tejghetari; pe când tradiţionalele noastre licee clasice şi reale de stat, dau toate drepturile de a intra apoi în orice universitate sau institut superior. Tineretul de liceu se mira numai: de ce guvernul a permis lui P. Faig (neamţ—nu rus, şi, poate, chiar evreu?) să ticluiască pentru elevii lui uniforme atât de frumoase, negre, tivite cu galoane şi având şi alte insigne aurite? Dar mai ales îi revolta dezinvoltura, cu care „comercianţii" lui Faig îşi permiteau să poarte haine civile, costume întregi de orice stofă şi culoare.

Băeţii lui Finn erau adorabili, de Paşti, îmbrăcaţi absolut la fel cu toată lumea în vârstă matură; iar când se plimbau, îmbrăcaţi aşa, în trăsură, având între dânşii pe sora lor — o fetiţă de vârstă medie între fraţii ei, şi mai mult decât adorabilă — revolta liceenilor în faţa acestor copii frumoşi şi triumfători, se îndrepta bineînţeles şi mai violentă contra părinţilor şi profesorilor, care îi ţineau în cătuşele hainelor „cazone", lipsite de orice eleganţă.

Nici considerentul acesta, că Faig, fiind pionier al instrucţiei particulare comerciale de tip modern în Rusia, era aprobat şi protejat de însuşi ministrul de finanţe Sergiu Witte, bacalaureat şi „medalist de aur" al liceului clasic din Chişinău, trecut pe tabela de marmoră cu litere de aur, în salonul solemnităţilor dela acel liceu, — nici gândul acesta nu potolea durerea şi nemulţumirea liceenilor, deşi erau atât de mândri de Witte.

Dar, la urma urmei, copiii lui Finn erau încă prea mici: Pavel la 11 ani şi Alexandru la 8 ani s'au înscris în liceul lui Faig, şi de atunci apăreau din când în când pe străzile Chişinăului, aşa că liceenilor le lipsea timpul material să se ocupe mai mult de dânşii.

Cu totul altfel s'au întors lucrurile mai târziu; când Pavel împlini 16 ani şi Alexandru 13 ei fură lăsaţi în voia lor: apăreau pretutindeni fără părinţi—la teatru (şi la operetă), la circ, la cofetărie (şi la biliard), purtând încă uniforma şi şepcile frumos fasonate dela Odesa.

Alexis Nour

Zvonul lansat de dânşii i-a informat pe liceenii din Chişinău, că fraţii Finn n'au fost, propriu zis, eliminaţi cu totul din liceul lui Faig, ci numai „trimişi la vatră" pentru că i-au jucat împreună o festă lui Faig. Vor învăţa deci mai departe cursurile, acasă, cu ajutorul unor profesori, iar în Septembrie, când scandalul va fi oarecum uitat, se vor întoarce la Odesa.

In ce priveşte scandalul acesta în sine, zvonurile afirmau că băeţii i-au făcut lui Faig nu ştiu ce anume, pentru obrăznicia cu care crezuse că poate profita de situaţia doamnei Finn (care, părăsindu-şi de vreo doi ani bărbatul, stătea la Odesa, „liberă şi independentă") şi-şi permisese într'o zi să-i facă curte, când ea venise la internatul liceului să-şi vadă băeţii. De unde se vede, că în Chişinău nu se cunoştea încă legătura contractată de madam Finn la Odesa, şi că era încă compătimită ca o victimă a lui Boris Finn, dentistul norocos, stricat dintr'odată, înstrăinat de Chişinău, chefliu, cam escroc, scandalagiu şi aventurier.

Era pe la sfârşitul lui Februarie, când fraţii Finn au apărut într'o seară în circul lui Durov din piaţa Poliţienească din Chişinău. Eu şi mai mulţi prieteni ai mei de pe la examene (urmam liceul în particular) ne-am întâlnit la aceiaşi reprezentaţie.

Fraţii Fin au ocupat două fotolii din rândul întâi — punct inaccesibil pentru liceenii cari obţineau permise de circ cu mare greutate şi cu condiţia de a sta modeşti dincolo de loje, pe băncile amfiteatrului... De pe afiş ştiam cu toţii că va apărea pentru prima oară o fetiţă călare pe un cal negru executând „salturi mortale" peste diferite obstacole puse în jurul arenei. Ştiam că ea venise din Odesa dela circul lui Salamonschi.

Intr'adevăr, peste vreo jumătate de oră, petrecută cu exerciţiile cailor şi cu poznele clownilor, ea îşi făcu apariţia şi am văzut-o zâmbind şi trimiţând saluturi mai ales în direcţia fraţilor Finn. Am observat numaidecât că Pavel stătea la locul lui destul de calm, pe când Alexandru se agita nervos şi căuta momentul să schimbe câteva semne şi gesturi cu fetiţa, în intervalele dintre exerciţiile ei.

— Sunt cunoscuţi din Odesa, — ne-am spus noi, tinerii autohtoni — şi, fiindcă fata era foarte simpatică iar adoratorul ei, Alexandru Finn, de 13 ani, merita şi el încurajare, — am aplaudat zgomotos după fiecare parte executată de dânsa. Cât de mare ne fu însă mirarea când, după ultimul număr din program, pe care-l executa călăreaţa, Alexandru Finn — făcând un semn administratorului aflat în fruntea „gardei de onoare", înşirate la gangul care ducea dela arenă spre grajduri, — se ridică ţinând într'o mână un buchet de flori, iar în alta — o cutie mare cu bomboane, deasupra căreia mai era o cutiuţă mică. Când se apropie administratorul, Finn îi încredinţă buchetul, şi cutiuţa, şoptindu-i ceva. Apoi, administratorul, după un nou exerciţiu al fetiţei, în timpul aplauzelor, îi oferi aceste cadouri.

Un băeţel de 13 ani oferind asemenea lucruri, faţă de tot Chişinăul, unei mici artiste de circ, — era ceva cu totul neobişnuit. Era o provocare aruncată lumii întregi!

Fetiţa deschise cutiuţa cea mică, scoase dintr'însa o broşă de aur, şi o fixă pe corsaj, apoi îmbujorată şi fericită, se închină trimiţând cu mâna nenumărate sărutări în direcţia unde stătea Alexandru Finn, — şi dispăru...

Am aflat atunci că băeţii lui Finn primesc dela tatăl lor câteva sute de ruble fiecare pe lună; că broşa fusese cumpărată de Finn la giuvaergiul Grobdruc şi costa 150 ruble; că în antract, Alexandru se va duce între culise să-şi vadă „simpatia"; că după reprezentaţie va cina cu dânsa la el acasă, unde apoi va urma şi jocul de cărţi cu cei câţiva prieteni ai fraţilor Finn.

— Care-s aceştia?

— Ţss!.. să nu ne-audă cineva: sunt fraţii Andrei şi Nicolai Ghilevici (mari cartofori şi cavaleri, deşi liceeni). Apoi un „junker" husar, Velicanov, — prieten intim al prinţului Don-Haime (Jaime), Burbon.

— Poate, vine şi prinţul!?...

— Nu cred: fiul pretendentului la tronul Spaniei, Don Carlos, — el însuşi pretendent, — n'ar prea avea rost la o petrecere cu nişte băeţi atât de mici. Prinţul are prietenii lui la hotelul Londra, şi cu mai multe actriţe dela varieteu.

Numai Velicanov primise să vie la fraţii Finn, fiind cartofor...

— Şi mai cine?

— ...E mare secret, nu mă trăda: se duce şi Colea Bohuş...

— Şi el?

— Da!

— Ticălosul! — nu ne-a spus nici un cuvânt! Să vedem: o să ne povestească apoi cum a fost acolo?

Astfel ni s'a părut că am dat peste o portiţă prin care se poate avea acces în casa fraţilor Finn. Prin Andruşa şi Colea Ghilevici era cu neputinţă să pătrunzi în vreo casă: erau prea mari egoişti. Insă cu ajutorul lui Nicu (Colea) Bohuş, un camarad atât de bun, poreclit între noi „ocnaşul" (tatăl lui Bohuş era comandantul închisorii centrale din Chişinău şi inspectorul tuturor închisorilor judeţene din Basarabia), desigur că aveam toate şansele de a ne împrieteni cu fraţii Finn...

Totuşi n'am văzut pe „Saşca" Finn ducându-se între culise, în antract. I-am văzut pe amândoi fraţii la bufet, unde mâncau nişte tartine cu icre negre şi beau limonadă cu coniac, Pavel Finn fumând chiar o ţigară. Apoi, în partea a doua a programului, am văzut-o şi pe fetiţa aceea, trecând cu părinţii ei (probabil!) într'o lojă, de unde privea spre Saşca Finn şi zâmbea.

A doua zi, prietenii mei la şcoală, iar eu în întâlniri cu dânşii, am vorbit mai mult despre fraţii Finn. Colea Bohuş nu fusese la ei — lucru era sigur; nici nu făcuse încă cunoştinţă. Insă amorul lui propriu era foarte jignit: toţi camarazii puseseră atâtea speranţe într'însul, încât se simţea acum obligat să facă o spărtură în zidul care-i izolează de noi pe fraţii Finn.

— Dar cum?

— Adunaţi-mi vreo sută de ruble, numai aşa, pentru o demonstraţie: trei bancnote de 25, două roşii (de câte 10) şi una albastră (de 5). Mă întâlnesc cu Colea sau Andraşa Ghilevici, şi nu mai trebue decât ca ei să vadă că am bani. Ei mă cred „lefter", după ce mi-au luat, Duminecă, banii, vreo 48 de ruble. Sunt sigur că mă vor invita diseară să jucăm undeva. Le voi spune că acuma n'aş avea dispoziţie să joc decât la fraţii Finn, fiindcă am auzit că au parale şi că-s proşti: pierd uşor în cărţi. Atunci, Andruşca ştiind cu câtă uşurinţă trec banii mei în buzunarul lui, mă va introduce de sigur la fraţii Finn. El nu lipseşte de-acolo nici o seară. Apoi eu nu vin acolo decât cu 20 de ruble. Restul vi-l dau până diseară înapoi. Zău!...

* * *

Zis şi făcut! Deşi în seara acelei zile Bohuş nu se ţinuse de cuvânt şi se prezentase la joc în casa Finn cu întreaga sută de ruble din care pierdu trei sferturi, totuşi a doua zi am fost mulţumiţi şi siguri de rolul său de călăuză pentru noi toţi.

Prinţul Burbon, într'adevăr, n'a căutat să pătrundă în casa care avea atâta atracţie pentru noi. Don-Haime (Jaime), acceptat în Rusia să facă stagiul în armata şi trimis la regimentul de husari „Lubny", cu o reputaţie atât de bună, petrecea pe atunci cu totul altfel. In schimb Colea Bohuş, „ocnaşul", deveni în trei zile cel mai intim prietin al fraţilor Finn şi începu să ne introducă pe toţi în casa lor. Astfel, în mijlocul revoluţiei sufleteşti şi băneşti, stârnită în lumea liceenilor din Chişinău de aceşti băeţi, am căpătat şi eu, cu cei mai apropiaţi camarazi, acces în acea casă. Revoluţia însăşi consta mai mult din faptul, că toţi liceenii au început să-şi asedieze părinţii şi tutorii, cerând şepci, bluze, pantaloni, ghete, etc., noui şi exact după fasonul purtat de fraţii Finn. Pretutindeni se refăceau hainele existente, se dădeau croitorilor indicaţii cum trebuiesc recroiţi pantalonii: era doar ruşine să mai apari în stradă îmbrăcat cu eleganţa unui urs de circ, când „arbitrii eleganţei" se plimbau îmbrăcaţi atât de frumos!

Spre cinstea noastră a cercului relativ foarte restrâns de aventurieri şi cartofori de 17 ani, pot spune acuma, că masa liceenilor s'a mărginit la aceste manifestaţiuni revoluţionare.

Jocul de cărţi şi petrecerile din casa Finn nu cuprindeau tineretul întreg. Acest tineret, cu excepţia unor foarte puţini iniţiaţi, nu râvnea să fie primit de fraţii Finn, nici nu încerca să-şi procure bani pentru joc şi... pentru celelalte, din sertarele părinţilor. Era aproape unanim recunoscut ca imposibil, accesul în casa cu No. 57 din strada Galbinskaia. Noi, puţinii aleşi, în schimb, ne încordam toate puterile ca să fim la înălţimea nevoilor, să avem destui bani în primul rând.

Personal, am intrat în casa Finn în următoarele împrejurări. După ce făcusem cunoştinţă cu Pavel Finn în stradă şi fusesem invitat, mă prezintasem în aceiaş seară, nu mai ţin minte cu care dintre prietenii mei. Am găsit interiorul luminat „a-giorno". O masă pentru joc era ocupată de nelipsiţii fraţi Ghilevici cu încă câteva victime sigure. O altă masă era plină cu pateuri, mezeluri, sandviciuri, bomboane, vodca şi vin. Pe două divanuri din camera vecină se lăfăiau două femei; iar alta cânta ceva cu un singur deget la pian. Băeţii şi stăpânii casei nu se prea interesau de aceste femei, fiind pasionaţi de începutul jocului de cărţi. Am recunoscut pe Nataşca Donţova, pe Fanea Gordon şi pe Paşa Bogosova; tineretul de liceu numea pe asemenea prietene — servitoare curăţele şi amatoare de petreceri — după numele stăpânilor la care serveau: astfel, Donţov era un colonel, la care Nataşa era „femme de chambre" — curăţică şi simpatică. Gordon — procuror, iar Bogosov — moşier, adică stăpâni ai caselor respective unde serveau Fanea (Stefania) şi Paşa (Paraschiva)..

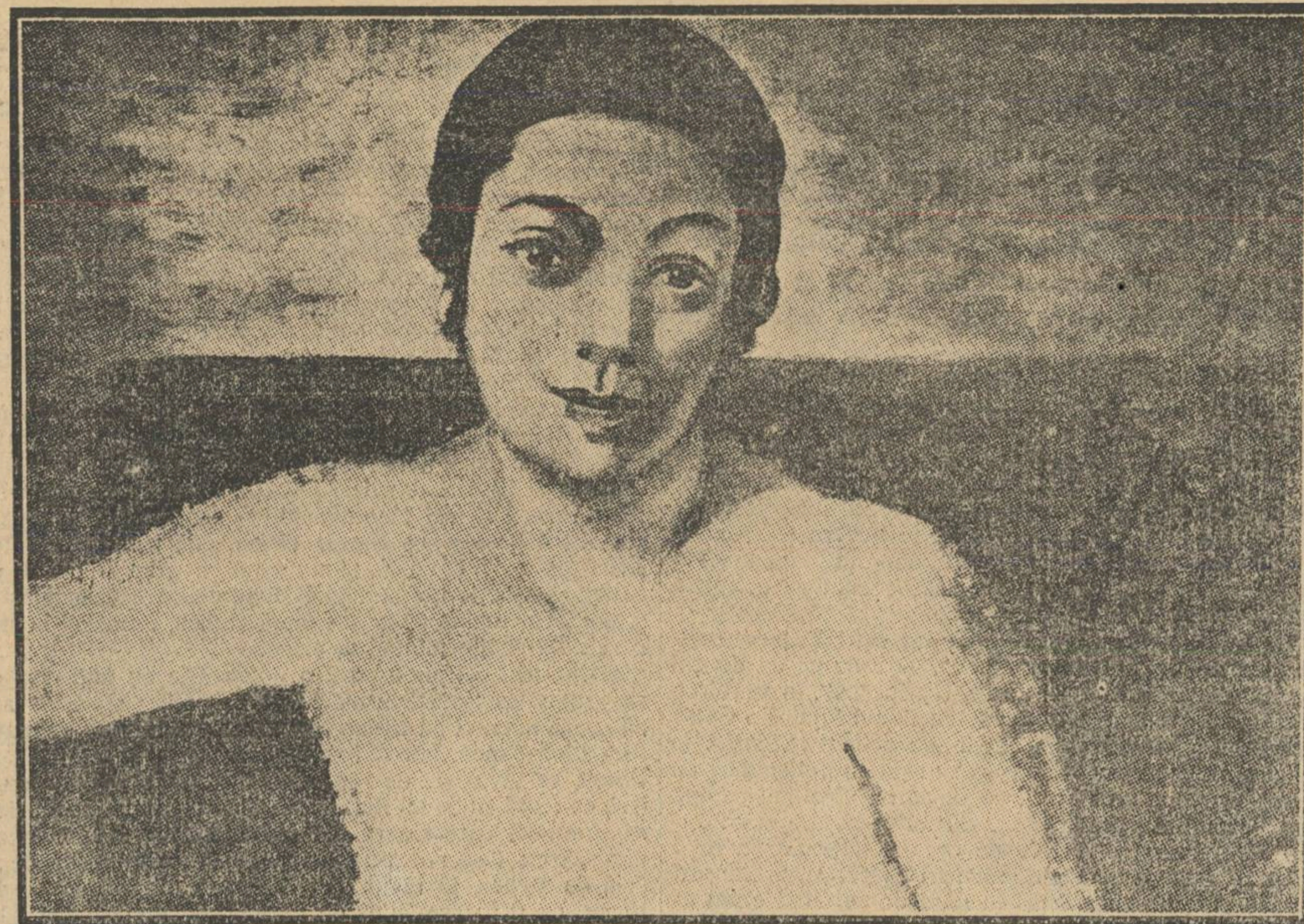
Am aflat numaidecât că fraţii Finn au ştiut din primele zile, după sosirea lor acasă, să convingă pe vechea lor chelăriţă şi bucătăreasă să se reîntoarcă la senzaţiile tinereţii furtunoase, cu ajutorul a doi-trei prieteni. Aşa că chelăriţa fu repede pervertită şi începu să găsească mult deliciu în petrecerile serale din casa Finn, admiţând şi prezenţa a încă două-trei femei în fiecare seară.

O căţea uriaşă numită „Nora", din rasa cunoscută în Rusia sub denumirea de „dog", şi pe care tatăl băeţilor Finn o lăsase ca să-i păzească de hoţi, arăta foarte des duşmănie femeilor şi unor băeţi, care se purtau aci ca la ei acasă.

Chiar din prima seară amfitrionii mei m'au distins din numărul celorlalţi: eram singur fost liceean, „extern" în timpul de faţă, îmbrăcat civil şi care nu mă grăbeam noaptea acasă pentru că a doua zi va trebui să fiu la şcoală. Apoi ne-am împrietenit foarte mult, încât peste doi ani, la plecarea fraţilor Finn din Chişinău, când rămaseră fără casă şi fără bani, — au stat câtva timp la mine.

Fraţii Finn au părăsit cu câţiva camarazi prietenia până la sfârşit; însă începând cu fraţii Ghilevici, mai toţi tinerii se înstrăinau de dânşii pe măsură ce tatăl lor le trimetea tot mai puţini bani, iar ei tot mai puţin ţineau să fie îmbrăcaţi luxos, vindeau câte ceva din casă, etc.

Ar fi imposibil să reproduc, să enumăr măcar anume ce se petrecea în casa cu No. 57 din strada Galbinskaia. Aceste amintiri cer o formă prea îngrijită literară pentru a nu trece peste unele fapte caracteristice şi a nu-l scârbi pe cetitor. Cum s'a întâmplat că poliţia oraşului, care avea şi o brigadă de poliţie a moravurilor, n'a intervenit nici odată? Cum s'a făcut că vecinii, şi mai ales doctorul-chirurg Blumenfeld, fost bun prieten al lui Finn-tatăl, n'au luat nici o măsură împotriva cuibului de destrăbălare în care se transformase casa familiei Finn, arendată pe zece ani dela un mare proprietar rural? — Nu o pot explica astăzi decât prin simţul relativ sănătos sădit în fraţii Finn de o educaţie aleasă pe de-o parte, şi de spiritul de precauţiune extraordinar de puternic al fraţilor Ghilevici — mari criminali mai târziu, la Petersburg, extrem de reci, inventivi şi calculaţi în prima lor tinereţe. Ţin minte, cu satisfacţie, că şi eu îi ajutam pe cât mi-era posibil, pe fraţii Finn şi Ghilevici să aplaneze mereu conflictele dintre tineri şi femei, căutând să nu se audă certurile, să nu zbiere camarazii cei beţi. Trebue iarăşi să recunosc că băuturile consumate de noi erau numai de cele bune — mai puţină vodcă şi mai mult vin roşu — şi că alcoolici nu s'au format în sânul „hop-companiei" noastre. Preocupaţi numai de femei şi de cărţi, rar dacă ne mai deplasam la vreo casă de „rendez-vous", pentru a petrece cu „noutăţile" acestei branşe. Insă niciodată nu ne înfundam serios în viaţa cârciumelor. Era prea frumos şi comod în casa fraţilor Finn.

ANDRÉ DERAIN — Modelul brun

Desfrâul de aci curgea în nişte forme oarecum elegante. Viciul murdar ne cam displăcea. Fraţii Ghilevici erau şi ei crescuţi de părinţi cu gust. Grimase apăreau pe feţele lor ca şi pe figurile fraţilor Finn, când vre-un camarad sau o femeie decădeau până la gesturi, atitudini şi vorbe lipsite absolut de estetică.

Apoi băuturile consumate de noi în fiecare seară, erau cumpărate în cantităţi relativ mici şi în mijlocul nopţii treceam la ceai, odată cu epuizarea alcoolicelor şi cu febra jocului de cărţi sporită.

Micul Şaşca Finn era şi el un duşman hotărît al rachiului prea tare şi prea iute ca şi al vinului pe care îl găsea acru: copilul prefera bomboanele şi câte odată vărsa conţinutul damigenelor pregătite din timp de unii dintre prietenii mai prevăzători şi amatori întrucâtva ai băuturilor. In genere, setea noastră, a avangardei tineretului dezmăţat din Chişinău, — setea de plăceri şi zguduiri, nepermise în mod deschis nicăeri, se potolea mai mult prin epuizarea noastră în jocul de cărţi şi în „amorul" liber. Legaţi de casă prin joc, n'am avut nevoie să populăm cârciumile, unde nu se poate căpăta decât patima beţiei...

Astfel, un calm instinctiv ne acoperea desmăţarea — calmul siguranţei în care ne găseam „acasă". Numai mai târziu, unii dintre noi, trezindu-se în condiţii schimbate de viaţă, în centrele universitare sau în provincia mucegăită, — au trecut, nesatisfăcuţi încă de întreaga gamă experimentală, în ale zguduirii morale şi fizice, la beţie, la crime, la misticism, la vegetaţie tâmpită, sau la viaţa socială mai intensă, revoluţionară, literară, politică....

Deocamdată, însă, casa Finn ne oferea un calmant sigur în mijlocul zbuciumului şi al abuzurilor. Eram prea tineri şi neformaţi, deci prea repede ne epuizam în petreceri. Intervenea apoi o reacţiune, un fel de „katzenjammer", când pentru săptămâni întregi încetam vârtejul pasiunilor. Educaţia curată din copilărie ridica foarte des protestul puternic, mai ales al fraţilor Finn.

Atunci interveneau scurtele răstimpuri când citeam şi discutam cu toţii, când ne părăseau „definitiv" cei mai brutali sau egoişti dintre noi, şi când cei mai sentimentali ne pocăiam, făceam muzică, plângeam şi căutam să ne răspundem la întrebările conştiinţei, religiei. Apoi visam aventuri, călătorii, fapte eroice, severe, — şi toate acestea pentrucа într'o zi să izbucnim din nou într'o explozie de petreceri.

Calmul intrinsec al acestei vieţi desmăţate mai era susţinut foarte mult de scrisorile pline de înţelepciune trimise fraţilor Finn de tatăl lor.

Acesta, fiind mereu informat de unii prieteni vechi despre modul de viaţă al băeţilor, le scria, înşirându-le toate denunţurile şi sfătuindu-i numai, din când în când să se oprească, când se simt epuizaţi şi să-şi capete negreşit puteri noui. Ii plăcea foarte mult că tineretul din casa lui nu admite nici un scandal, care să provoace o intervenţie a cuiva în mersul lucrurilor.

Aceste atitudini ale „bătrânului" Finn ne plăceau foarte mult şi ne indicau o măsură în desfrâu.

Iar într'o seară, pe la miezul nopţii, Finn a sosit la Chişinău cu trenul-curier din Odesa, a venit de la gară acasă, cu totul neaşteptat, şi în loc să ne reproşeze orgiile cu cele trei femei, jocul de cărţi şi băuturile noastre destul de modeste pentru un chefliu cum era el, — a glumit mult cu întreaga „asistenţă" ca un vechi şi bun camarad, apoi s'a aşezat la masa de joc şi ne-a „curăţat" de toţi banii în vre-o două ceasuri. Eram atunci încântaţi de acest tată extrem de realist; ne simţeam şi mai întăriţi în hotărîrea noastră de a nu admite nici în viitor — excese prea mari şi scandaluri, dar mai ales ne încânta faptul că Andruşca, Vasea şi Colea Ghilevici, pierduseră toţi banii.

A doua zi, seara, Boris Finn plecă din nou pentru un timp nedefinit.

L-am petrecut cu toţii la gară şi ne-am întors pentru a continua să ne omorîm timpul şi tinereţea, fiind şi mai cuminţi — pe cât cuminţenia, ca atare, se lega de nebunia zilnică a minţilor, sufletelor şi trupurilor noastre neformate.

Astfel s'au scurs aproape doi ani. Desnodământul — l-am arătat mai sus pe scurt, în treacăt. Caracteristicele însă şi ispràvile mai târzii ale fiecărui membru din „hop-compania" cuibărită în casa Finn, prezintă un complex de amintiri cu totul aparte, asupra cărora voi reveni.

ALEXIS NOUR

*) Vezi No. 309 „Ad. Lit".

Pentru tot ce priveşte „Adevărul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbătă între orele 5—6.

Slugărnicii tardive

Altădată Românii tremurau înaintea sultanului, a vizirului, a paşalelor, iar mai apoi înaintea „Impăratului" pravoslavnic; şi aşteptau dela aceşti întunecaţi şi bădărănoşi stăpâni orientali orice blagoslovenie supremă.

Pe urmă am trecut sub oblăduirea mănuşată, câteodată amabilă, mai adeseori numai condescendentă a Europei. — Nu vi se pare că în această trecere s'a păstrat mult din sfiala prea-plecată a vremilor de îngenunchere către puterile acelea care ne nesocoteau cu orientală mojicie ?

Ne ţine încă foarte strâns de gât o frică peste măsură disgraţioasă, adeseori comică, de a nu ne da de gol cu vreun păcat în faţa — Europei. „Europa", în vorbirea noastră publică, este un cuvânt cu fior de patos... Sau : ne răsucim şi ne gudurăm ca să fim primiţi *inăuntru,* în salonul european, par'c'am vrea să arătăm noi singuri cu degetul că stăm, altminteri, pe dinafară, abia îndrăznind să ne strecurăm până 'n prag. Cu toată fanfara şi zdrăngănul diverselor leit-motive de orgoliu naţional, în fond nu ne-am izbăvit de acele răsuciri de gât şi tremurări stângace care ne-au rămas în oase de pe când eram umile anexe ale atotputerniciei turce sau muscăleşti.

* * *

De câteva săptămâni o nobilă cetăţeană franceză, care face şi versuri, a reînceput — n'am luat seama cum şi de ce — să preocupe şi să supere pe o sumă de intelectuali români. Acum vre-o douăzeci de ani, doamna de Noailles declarase că nu distinge bine România de un preparat medical cu care, pe atunci, o reclamă vulgară plictisea lumea. Pentru acest fel de politeţe răspunderea o poartă, fireşte, singură persoana care a manifestat-o. Dar e vorba : cine i-a dat ocazie să vorbească astfel în public de ţara noastră, şi dece ? — Revendicare de glorii naţionale rătăcite şi ascunse, sau trebuinţa de a restabili un adevăr uitat cine ştie cum ? Dar, mai întâi, un astfel de adevăr trebuie recunoscut, din capul locului şi nesilit, de persoana la care el se referă. Contesa de care-i vorba n'a binevoit să-l recunoască, şi, servindu-se de un marafet literaro-etnologic destul de întârziat, se declară greacă, — de hatîrul prezumţiei unei descendenţe strălucite din poporul cel fără seamăn de artişti şi gânditori, caşicum dela Homer spiţa neamului ar merge simplu, pur şi drept pân'la locuitorii din Fanar, şi fără a ţinea socoteală de considerabila eclipsă intelectuală şi artistică a „Elinilor" în veacul de mijloc şi mai departe, nici de calitatea foarte modestă a renaşterii „elinismului" în zilele noastre.

A fost destul ca o doamnă, al cărei soţ poartă un nume ilustru printre aristocraţimea franceză, să scrie versuri franţuzeşti, pentruca unii dintre noi să se agite numai de cât ca s'o anexeze neamului, şi deci oarecum culturii noastre.

E năravul vechiu şi urît de a alerga, gîfîiţi şi speriaţi, după consacrări şi glorii din afară... Curios cap trebuie să aibă cine nu pricepe, că valorile de cultură cu care vom putea smulge (vrând nevrând, şi fără să năduşim special pentru aceasta) consideraţia străinătăţii, trebuie să le producem aici la noi, — şi le-am produs doar mai mult decât onorabil în cei cincizeci de ani în care am fructificat pe seama noastră, cu puterile nostre autentice, ceiace am luat din Apus.

E urît şi ridicul să ne fie frică, în faţa oricui măcar, de păcatele noastre, căci fiecare neam le are pe ale lui ; şi hotărît n'avem nicidecum nevoie să cerşim pe afară glorii, expunându-ne la refuzuri câteodată puţin cuviincioase.

Dar vedeţi : case mari de editură ne spun că, în cinci ani, n'au desfăcut, în România Mare, nici câte cinci sute de exemplare din poeziile lui Eminescu. Insă mii de gingaşe lectriţe române suspină cu versurile de horticolă retorică ale doamnei de Noailles, emoţionându-se suplementar şi patriotic la ideia că persoana care le-a compus e o Brâncoveancă.

Slugărnicia simplă şi candidă a strămoşilor către Turc sau Muscal, urmează să trăiască în strănepoţi dar pare că mai ales în strănepoate, sulemenită complicat, ca şic de cultură franco-valah.

PAUL ZARIFOPOL

MEŞTERUL BLEZU

Blezu e potcovar în Spiridon. Satul nu mai cunoaşte alt meşter. Se mai pripăşise unul într'o vreme — Tarcău — dar ăla a stricat copitele cailor şi s'a dus vestea ca de popă tuns! Nedibaci, lumea a căutat să-l ocolească şi astfel că Blezu a rămas de izbelişte — om de meserie. Drept vorbind Blezu nu e tocmai potcovar. A fost pe vremuri lucrător în Arsenalul Armatei de unde s'a liberat maistru! Dar ce folos, beţia i-a stricat tot rostul! Bea până se 'ngălbeneşte şi asta-i zădărniceşte deverul şi reputaţia. Cum a terminat Arsenalu' dela Bucureşti Blezu şi-a luat livretu' şi s'a cuibărit pe locul părinţilor, în Spiridon. Beţivanul a deschis aci o şatră — chip potcovărie, gata-gata să cază pe lume. L'a rugat ca maistru la uzinile Ulmilor, la filtruri, dar desmeticul, neam rău, neavând încredere în el şi nici vreo nădejde de cuminţenie, a refuzat net. Tot beţia s'a pus chezaş şi aci. Cum putea el să stea nepristan acolo la uzină, zi şi noapte, în gura maşinilor cu gâtlejul uscat? A preferat omu' să se coboare dela maistru la potcovar numai să moţăe toată ziulica, cu nasul în stacanele lui Dobre Manta, la picuş.

Dar nici cel puţin nu e o potcovărie cu faţă, aşa ca să pară şi ea la vedere măcar ca un atelier şi să nu facă dă ocară talentul lui Blezu. De aceea cât e ziulica de mare, Fira Lipoveanca, nevastă-sa, adusă cu alai din mlaştinele Borcii, se tăvăleşte de râs în tufănelele de dinaintea şatrei, cu toată truda lui Blezu de a da o aparenţă de fabrică, şandramalei care sta să se prăvălească. Ş'apoi magherniţa, căreia i se pot atribui toate aspectele afară de acela de atelier, se înalţă în bătătura patriarhală a lui Blezu, ca o îngrămădire de fărâmături rămasă din pârjoala vreunei cotropiri de foc şi din care a scăpat ca prin minune, pătulul la ferestruicile căruia sclipesc porumbeii albi şi înfoiaţi ca nişte boboci de plante exotice, coliba potcovarului înămolită în ramuri nobile de răţină, — colibă care-şi propteşte bătrâneţele spoite cu alb de catapeteasma unor plopi care îşi pierd freamătul argintiu în înălţimile tihnite ale cerului, — şi cuptorul scund, cu căciula lui de humă, trasă adânc peste urechile de cărămizi până în unda tremurătoare a troscotului şi din ascunzişul căruia se înalţă gura neagră a cocătorului cu măselele lui mari şi arse.

Digresia acestor *„aşezăminte"* umile, în mutismul cărora par'că trăeşte melancolia unor măreţii prăbuşite, o aduce nota unei ironii crude, în cosmopolitismul sculelor, materialului şi al edecurilor din bătătura în care un trandafir-mareşal îşi etalează îngâmfarea lângă un morman de scoabe fărâmate, o tulpină şue de crini visători îşi scutură horboda potirelor lui de fildeş în groapa cu apă neagră în care meşterul *„galvanizează fierul"* potcoavelor, sau o tipsie de floarea soarelui care-şi deschide umbrela de aur în bătaia foalelor.

In prispă lucesc la soare, oseminte de ştejar care au ţinut pe picioare dricuri sfărâmate de poştalioane, obezi, bucele şi loitrare, prăvălite până în gura atelierului, într'o dezordine lemnoasă din care sculele meşterului nu mai pot închega nici un fel de lucrare şi pe cari Blezu le păstrează în morga asta de relicve numai pentru *„emblema"* meşteşugului. Streaşina e adusă oblu până în linia umerilor lui Blezu.

Pe acoperişul ţuguiat nechiază un cap de cal de lemn. Pe vatră fulgeră para mangalului îmboldit de duhneala lentă şi stereotipă a foalelor îmbuibate cu aer, în ritmul somnoros al burdufului care se hrăneşte cu negurile pe care i le trimite pe gură Ţopârdea, ucenicul, şi apoi îşi dă duhul în gheena jărăgaiului din care ţâşnesc ţinte fierbinţi de aur. Laţul de sub călcâiul lui Ţopârdea scoală jigania din somn. Burlanul prins în gura burdufului soarbe aerul pe care laba ucenicului îl trimete în plămânii lui de meşină, răsuflarea se rostogoleşte în pântecul lui încins, cutremurând din toate încheieturile *„atelierul"* şi merge să scuipe în aprinderea mangalului în care Blezu vâră materialul diform ş'apoi trage din el potcoave fasonate. Blezu prinde lucrarea în cangea unui cleşte, iese vijelios pe gura şandramalei, ţopăie bătătura năucit, apleacă metalul înflăcărat în groapa cu apă neagră din care se 'nalţă ca un descântec, furtuna de abur a fierului călit şi merge de aşează cu dichis în copita vitei din care bufneşte fum agresiv de os fript, covrigul încins de metal. Ţopârdea sloboade burduful. Pântecul leşuit îşi înalţă mulţumirea repausului spre grinzi, într'o tânguire de uşurare.

Şi între buzele cangrenate de otrăvurile băuturii ale meşterului Blezu, înfloreşte un zâmbet de animal care şi-a împlinit întocmai figurile dresurii visate de domteurul său.

* * *

In pragul potcovarului Blezu s'a oprit cantonierul Dănăilă. Trage opintindu-se de căpeţel, la potcovit, pe Truţi, gloaba curcită cu Soliman armăsarul satului. Mărţoaga a simţit primejdia — are groază de fiarele lui Blezu. Toată vara l'au ars la tălpi. Acum nu mai vrea. Stă în poartă şi smuceşte în contra opinteliilor lui Dănăilă, ocărându-l pe nări mai să zmintească din loc mâinile cantonierului. Din spre gura atelierului se apropie rânjind, potcovarul Blezu urmat de Ţopârdea cu iavăşeaua în spate.

— Păi tu acuşica te prosteşti, mă Truţule tată, numai aşa dă boală ca să-mi compromiţi meseria ?

Apoi către ucenic :

— Măi Ţopârdeo, fă-ţi talentul şi treci de prinde buza bidiviului !

Cantonierul Dănăilă sloboade căpeţelul şi gloaba îşi răschiră nările a împotrivire. Gogonea, candidat pentru locul lui Dănăilă, proaspăt avansat ca picher, luat deocamdată, aşa ca ajutor pe lângă Truţu, îmbie vita spre potcovărie. Ţopârdea înşfacă buza globanului în laţul iavăşeiii cu o precizie de hingher târând namila încuminţită ca prin minune, spre priponul atelierului.

— Aşa ducipalu' tati, aşa ! Ca ce te fandoseai ca o marcoavă ? Vin la tat-tu să te încalţe neica cu ghete noui, tontule !

O potcoavă îşi înalţă fulgerul spre ochii plânşi ai lui Truţu urmată de hazul satanic al lui Blezu. Inlăcrămarea calului care ofta în menghinea lui Ţopârdea dezorienta pe Gogonea încremenit în poartă — îl iubea, crescuse cu el în grajd.

— Gogoneo tată, ia tufa aia de salcâm şi treci de apără gloaba de muşte că dacă apucă de-l pişcă una, se sgudue vita din loc şi îi prăpădesc picioarele !

— Măi vere Blezule numa ce te rog, zău aşa, e ca să-i tiveşti unghiile mai cu băgare de seamă ca să iasă mai cilibii —duc calul la Obor să-l vânz şi dacă es copitele butucănoase nu iau preţ, — îmi întoarce geambaşii spatele şi zice că e bătrân, zău aşa ! se milogi cantonierul pe lângă *„maistru"*.

Cuţitoaia lui Blezu fişcue unghie după unghie. Dulăii se aţin la surcelele albe de os cari se desprind din copite, în tăeturile de brici ale lui Blezu. O potcoavă roşie vine cu iuţeală pe gura magherniţei şi Blezu o aşează în urmele lăsate de cuţitoaie. Osul pârjolit, împrăştie miros de pieptene ars. Dulăii poftesc la pastramă friptă mirosind aerul şi Truţu plânge în iavăşa.

— „Oare să-l doară, Blezule ? se milogeşte Dănăilă.

Blezu netezeşte zeama fierbinte a osului pe rama potcoavei :

— „Pasămi-te a intrat cuţitoaia la adânc şi se vede că a cam dat de carne, se tângue cantonierul.

Truţu nechează gângav, pufue pe nările ce au mai rămas şi adunându-şi puterile într'o încordată opinteală de îndurerare, zvârle peste cap pe Ţopârdea cu iavaşea cu tot.

— „Unghie bolnavă, domnule Dănică !

— „Atunci care-i leacu ?

— „Nici un leac ! Du gloaba la bâlci şi dă-o pă ce ţi-o da !

— „Aşa desculţă ?

— „Nu vede geambaşu meteahna !

— „Şi dacă vede ?

— O scoate şi el la vânzare — păcălit cum e — şi o aduce tot la mine la potcovit ! Unul e meşterul Blezu potcovar în tot Spiridonu !

— Şi cu unghia ce faci ?

— Ce fac ? Dacă rumânu o bagă de seamă, vina cade tot pe d-ta domnule Dănică, rânji potcovarul printre măselele murdare.

— Cum ?

— De, negustorule — mă răţoesc eu către geambaş — dacă hoţul dă vânzător care te-a păcălit, n'a adus vita la meşter şi a dus-o ca un tont la ţigan !

— Şi la urmă ?

— Ei la urmă, fac şi eu pe grozavu către Ţopârdea şi strig cât m'o lua gura :

— Măi puciosule, treci dă pune calului iavaşaua !

SARMANUL KLOPŞTOCK

MOR

Un clopot răguşit şi învechit
(De ploi, de vânt, de timp şi de ninsori)
Vibrează'n cimitirul adormit
S'anunţă pe-adormitii seniori —
Ce dorm de ani
—Sub strâmbe cruci de lemn
Proptite între bolovani
Şi prin cavouri betonate
Şi ornate
In care zi şi noapte ard candele cu untdelemn —
Că iarăşi le-a venit
Un nepoftit. —

Mulţimea se arată pe cărări
Şi plânge şi suspină şi boceşte
Ş'un biet sticlete stă ascuns hoţeşte
In ramura unui bătrân castan,
Şi cântă'ntruna şi nu răguşeşte
Şi nici nu-i pasă de mulţimea ce jeleşte...
Un preot îmbrăcat în sfintele odăjdii
Inaintează 'n lente legănări,
Se şterge cu basmaua de sudori
Ş'aproape sufocat şi plictisit
Pe nas îngână psalmi de îngropări. —

Sicriul greu, purtat sub arşita de soar...
De bieţii ciocli — apă de sudoare —
In faţa groapei negre s'a oprit,
Iar preotul cu aere solemne
Clipeşte 'ncet şi obosit din gene ;
Işi şterge iarăşi fruntea de sudoare.
Işi suflă nasul în basma
Şi îşi aşează ochelarii,
Tuşeşte-odată răspicat
Şi 'ncet, şi apoi tărăgănat
Incepe ruga pentru cel plecat.

Mulţimea a rămas o clipă mută
Suspine slabe doar se mai aud ;
Dar când începe popa apăsat
Să'ngâne versul din scriptură,
O fată tânără a leşinat.
Iar un bătrân cu păr şi barba sură,
Cu ochii uzi de lacrimi, s'a plecat
Şi pentru cea din urmă oară-a sărutat
Feciorul cu ochi stinşi şi făr'de viaţă.
Ş'apoi un cioclu plictisit
A prins capacul greu în cue
Şi bietul tată istovit
A'ncremenit ca o statue
Când trupul fiului iubit
Pământul l-a acoperit.

Ceremonia tristă s'a sfârşit
Şi toţi cu ochii plânşi şi obosiţi
Pornesc pe poarta cimitirului, pe c...
Vor mai veni la vreme fiecare —
Urmat de-acelaş trist alai. —

Şi crucile de piatră şi de lemn
Stau triste şi smerite
Filozofând la tot ce lutu'nghite,
La toate sbuciumările smintite
Ale nebunilor ce trec prin viaţă
Ademeniţi de patimi şi orgii
Cu sufletele'npovărate de păcate
Ce nu cunosc nici milă, nici dreptate

Voi toţi acei îmbelşugaţi
Gândiţi-vă la clipa de apoi
Şi fiţi miloşi şi buni cu cei săraci şi goi,
Din mult puţinul vostru să le daţi ;
Iară pe cei îndureraţi să-i mângâiaţi,
Căci bunul Krist prin jertfa-i minunată
Ne-a învăţat să ne jertfim
Şi să iubim
Pe toţi acei aflaţi în suferinţă,
Pe cei greşiţi să-i îndreptăm spre pocăinţă
Şi să-i ertăm
Căci toţi suntem copii-aceluiaşi pământ
Şi bun şi ertător
Şi primitor.

Traducere din ruseşte de : EUGENIU MURFA

Documente omeneşti

In ţările cu civilizaţie veche se poate spune că „l'art est plus vrai que nature". In ţări ca a noastră, realitatea e mai pitorească decât arta. Minunata „Gazetă a căsătoriilor" ni-o va dovedi pe dată.

„Gazeta căsătoriilor" nu e o foaie umoristică. Este o serioasă şi eficace agenţie matrimonială. Ea se poate glorifica de a fi produs — prin anunţurile sale — 80.000 căsătorii în numai şase ani. Căsătoriţii au uneori 6 milioane avere şi pot fi chiar locotenent-colonei.

Dar să reproducem:

* * *

Din numerile de 24 Octombrie şi 7 Noembrie 1926:

„Părinte comerciant, proprietăţi provincie, Capitală şi magazin, având o fiică de 16 ani frumoasă, instruită pension, franceză, germană, *bine desvoltată* (?)... caută ginere... preferabil comerciant.... capital disponibil, angajare afaceri cu socru". Iscălit: *„Părinte cinstit"*.

* * *

Doctor, 37 ani, creştin, simpatic, constant.... etc".

* * *

„Distinsă intelectuală doreşte schimb corespondenţă pentru a-şi alege adevăratul prieten sufletesc, bogat sau sărac nu importă, cultură generală şi sentimente. Posibil corespondenţă franceză. „Iscălit: *„Culmi de aur"*.

* * *

Tânăr român, nevicios, singur pe lume, bună profesiune, etc., etc. „Iscălit: *„Singur pe lume"*.

* * *

Funcţionară 25 ani sglobie, vioaie, simpatică, etc.".

* * *

Doamnă 38 ani, statură, prezenţă distinsă, .. posedă frumos imobil centru confort modern, etc.".

* * *

„Se caută un domn de 40—48 ani, bine fiziceşte, caracter, funcţionar superior sau ofiţer căpitan în sus —, de către doamnă 37 de ani, mignonă, simpatică, perfectă gospodină, suflet bun, văduvă deces, absolut singură, avere 150—200.000"

* * *

„Tânăr de religie mozaic, calităţi ireproşabile, cult, venit 200.000 anual şi ceva părintesc, caută.... etc."

* * *

„Văduv sentimental, având copil 6 ani, foarte deprimat,.... etc." Iscălit: *„Deprimat"*.

* * *

„Doamnă văduvă având copil asigurat, casă proprie Capitală... etc.".

* * *

„Politician 52 ani, bine sub toate raporturile, fin, caracter de elită, fire aleasă, caută soţie demnă, distinsă, corespunzătoare". Iscălit: *„Meritul său"*.

* * *

Domn voiajat, concepţii serioase, plăcut, simpatic, 42 ani, suflet nobil, studiat, doreşte căsătorie cu doamnă-domnişoară, până la 35 ani, absolut drăguţă, sinceră, ţin mult la fizic, devotament şi conduită.

* * *

„Inginer 36 ani, sportsman, nevicios în rău, venit circa.... etc."

* * *

„Militar distins locot.-colonel având situaţie relativ bună, simpatic, comunicativ 43 de ani, doreşte... etc.".

* * *

„Doamnă proprietară 3 imobile Capitală venit 450.000 etate 34, fizic după apreciere, doreşte... etc.".

* * *

„Inginer străin italian sentimental, situaţie bună, etc.

* * *

După anunţuri, vin corespondenţele. Extragem:

„Singură în lume. — Vă doresc să vă realizaţi şi dv. dorinţa. Eu mi-am ales persoana". Iscălit: *„Bătrân agreabil"*

„Locotenent P. — Pentru militari nu am în vedere". Iscălit: *„Frumoasă speranţă"*.

* * *

„Tânăr Profesionist. — Pentrucă nu am avut *posibilul* să vin, rog pentru Duminică 7 Octombrie".

* * *

D-nul Eracle. — Anunţ pe mai multe doamne care încă aşteaptă răspunsul să scuze aceste împrejurări".

* * *

„Molda. — Indeplinesc cu prisosinţă condiţiile unui titrat".

* * *

„C. E. F. — Sunteţi creştin?". Iscălit: *„Profesionistă"*.

* * *

„D. P. — Am comis îndrăsneala să vă cunosc, deşi dv. nu aţi ştiut că sunt eu. V'am văzut, şi sunteţi tânăr necorespunzător" *Nathalie.*

* * *

„Of. Ser. — Dacă dv. doriţi să vă lăsaţi fotografia, o las şi eu pe a mea. Altfel mă văd nedreptăţit". Iscalit: *„Apostol"*.

* * *

„D-na A. — Numele meu şi celelalte nu pot să mă afişez".

* * *

„Controlor-casier. — Aranjaţi ziua care vă convine pentru a nu risca".

* * *

„Suflet mort. — La ziar aveţi scrisoarea".

* * *

„M. Antoinette. — Având în ziua aceea un proces foarte important şi distanţa fiind mare, n'am parvenit să vă întâmpin. Binevoiţi a-mi îngădui de a dispoza dv., preferând zilele de sărbători.

* * *

„Jeny. — Admiteţi un idealist, cu ceva avere?" Iscălit: *„Nu vei regreta"*.

„Costin T. — Depăşiţi anonimatul pentru a mă conforma" .Iscălit: *Renée.*

* * *

„I. Creţescu. — Cu multă bunăvoinţă înclin spre cunoştinţă". Iscălit: *Duduia.*

* * *

„Trei luni de poezie. — Citesc avizul dv., şi fără niciun fel de interes reflectez următoarele: nu pot să cred că un copil caută o corespondenţă în felul acesta al necunoscutului? Bănuiesc că este un decepţionat care s'a retras din lumea de toate zilele, căutând să se amăgească singur în amintirea acelor 92 zile de poezie". Iscălit: *„Melancolia Toamnei"*.

* * *

Apoi, în numărul următor al gazetei, tot:

„Trei luni de poezie. — O simplă curiozitate care m'a făcut să vă întreb cele ştiute, în cazul când umblaţi numai după frumuseţea imaginară, cu atât mai mult vă felicit pentru entuziasmul dv. Atât." Iscălit: *„Melancolia Toamnei"*.

Dacă cititorul vrea acum să cunoască şi articolele de fond ale „Gazetei Căsătoriilor" al cărei director d. Ionescu-Junona este —, putem extrage:

„Tinere fete orfane, avute, virtuoase şi fără protecţie, cărora circumstanţele şi timiditatea feminină le interzice de a se uita în jurul lor spre a-şi alege un confident pentru viaţă, se adresează nouă şi găsesc sprijinul nostru; Oameni cu poziţiuni că parcă n'au decât s'aleagă, ni se referă nouă pentru a face cunoştinţă cu membre fidele, afectuoase şi devotate ale sexului slab, într'un cuvânt „pentru a-şi alege o femee".

Aşa stând lucrurile, nu e de mirare să vedem pe d. Ionescu-Junona declarând în concluziune că agenţia sa „se însărcinează a oferi domnilor cele mai frumoase ocaziuni posibile şi de a avea din ce în ce mai mult un număr din ce în ce mai mare de doamne bogate".

D. I. S.

SIGMUND FREUD

... psihologia liceanului

... momente când, în vârstă fiind, te simţi încă ...ată foarte tânăr.

Când, cu părul cărunt, copleşit de toate sarcinile unei vieţi burgheze, treci pe uliţele oraşului natal, dai negreşit de câte un domn matur, bine conservat, pe care-l saluţi cu respect căci recunoşti în el pe unul din foştii tăi profesori de liceu. Şi atunci rămâi locului şi te uiţi după el gânditor: să fie el într'adevăr, sau altcineva care-i seamănă foarte mult? Ce tânăr arată, şi tu cum ai îmbătrânit! Ce vârstă să aibă azi? E oare cu putinţă ca acei oameni, cari erau pentru noi „cei mari" să fie cu atât de puţin mai mari de cât noi?

De la acea vârstă încoace, am devenit medic sau mai bine zis psiholog, creând o nouă disciplină psihologică, aşa numita „psihoanaliză" care a neliniştit atâţia medici şi cercetători din ţările cele mai depărtate.

Ca psihoanalist, trebue să mă interesez mai mult de fenomenele afective decât intelectuale, de viaţa sufletească inconştientă decât conştientă. Surpriza întâlnirii cu fostul meu profesor de liceu mă îndeamnă să fac această primă observaţie: nu ştiu ce ne-a interesat mai mult şi a fost mai de preţ pentru noi, materiile predate sau personalitatea profesorilor noştri. In tot cazul, de cele mai adeseori drumul spre ştiinţă trecea peste persoana profesorului. Mulţi s'au oprit pe acest drum.

Doream prietenia profesorilor sau fugeam de ei, ne închipuiam că au pentru noi simpatii sau antipatii, cercetam firea lor şi ne formam sau deformam caracterul nostru după al lor. Provocam răzvrătirile noastre cele mai puternice şi ne sileam la cea mai desăvârşită supunere: noi persiflam micile lor slăbiciuni şi eram mândri de marile lor însuşiri, de ştiinţa şi imparţialitatea lor. De fapt îi iubeam foarte mult, când ne dedeau prilejul s'o facem; nu ştiu dacă toţi profesorii noştri au băgat de seamă acest lucru. Dar nu pot ascunde că eram şi porniţi împotriva lor. Eram porniţi în chip firesc, atât spre iubire cât şi spre ură, spre critică şi spre admiraţie. Această pornire egală spre atitudini contrarii, psihoanaliza o numeşte *ambivalentă*; ea poate să arate şi izvorul unei atari ambivalenţe a simţirii.

Psihoanaliza arată că atitudinile afective care joacă un rol atât de important în relaţiile individului cu alte persoane, se creiază foarte de timpuriu, nebănuit de timpuriu. Incă din primii şase ani ai copilăriei omul cel mic posedă atitudinile afective proprii faţă de persoanele de acelaş sex sau de sex diferit, atitudini pe care le poate desvolta sau schimba în anumite direcţii, dar pe care nu le mai poate omite. Persoanele faţă de care-şi fixează dela început atitudinile sunt părinţii, fraţii şi surorile sale. Toţi oamenii pe care-i va întâlni mai târziu devin „persoane de schimb" *(Ersatz personen)* ale simţirilor prime, orânduindu-se în serii, cari purced în „imaginile" tatălui, sorei, etc. Aceste cunoştinţe, persoane, de mai târziu, vor avea deci de preluat un fel de moştenire afectivă, se lovesc de simpatii şi antipatii la dobândirea cărora au contribuit foarte puţin: toate prieteniile şi iubirile alese mai târziu sunt determinate de aceste urme de amintiri pe care le-au lăsat acele imagini iniţiale.

Şi nu există „imagine" mai semnificativă pentru un tânăr din acest punct de vedere, decât cea a tatălui. Necesitatea organică a creat o ambivalenţă afectivă a cărei expresie marcantă o putem găsi în mitul grec al regelui Oedip. Copilul iubeşte şi admiră pe tatăl său care i se pare fiinţa cea mai puternică, cea mai bună, cea mai înţeleaptă; Dumnezeu însuşi este numai o înnălţare a acestei imagini părinteşti, aşa cum se înfăţişează sufletului din primele zile conştiente ale copilului. Dar foarte curând apare şi cealaltă faţă a relaţiei afective. Tatăl devine uzurpatorul puternic al vieţii proprii copilului, el devine o imagine care trebue nu numai imitată dar şi înlăturată, spre a-i lua locul. Tendinţa afectivă amoroasă şi duşmănoasă faţă de tată, există în acelaş timp, uneori toată viaţa, fără ca o atitudine să poată suprima pe cealaltă. In această constanţă de tendinţe contrarii se află ceeace am numit ambivalenţa afectivă.

In partea a doua a copilăriei, se produce o schimbare în raporturile cu tatăl, a cărei însemnătate n'o vom sublinia niciodată îndeajuns. Copilul începe să privească din camera sa albă spre lumea din afară şi să facă descoperiri care distrug aprecierea sa extrem de favorabilă asupra tatălui şi emancipează de sub tutela acestui prim idol. Copilul bagă de seamă că tatăl nu mai este cel mai puternic, cel mai înţelept, cel mai bogat, nu mai e mulţumit de el, începe să-l critice, să-l facă să ispăşească greu desamăgirile pricinuite. Toate speranţele, toate luptele nouei generaţii sunt condiţionate de această desrobire de sub tutela tatălui.

In această epocă de desvoltare are loc contactul cu profesorii. Şi acum înţelegem relaţiile noastre cu profesorii de liceu. Aceşti oameni — care nu sunt totdeauna părinţi cu copiii — ţin loc de tată (Vaterersatz). De aceea ni se par atât de maturi, chiar când unii din ei sunt foarte tineri. Noi raportăm asupra lor tot respectul şi toate năzuinţele pe care în anii copilăriei le avusesem pentru tata. Aducem în faţa profesorilor aceiaşi ambivalenţă pe care am dobândit-o în sânul familiei şi din această poziţie luptăm adesea împotriva lor, precum ne obicinuiserăm să luptăm împotriva părintelui nostru trupesc. Dacă n'am ţine seama de viaţa noastră din copilărie în sânul familiei n'am pricepe purtarea noastră faţă de profesori, şi nici n'am putea-o scuza.

A. ALBERTAZZI

Sărutul

O voce strigă — Domnule Profesor!

Se întoarse şi văzu pe Livia care venea grăbită din vie Culesese o ciorchină frumoasă de struguri copţi şi întinzând mâna, voind parcă să i-o arăte, îl ajunse cu mai mare osteneală decât aceea pe care i-ar fi putut-o da alergătura: de parcă ar fi strâns şi ar fi cheltuit în acel strigăt, toate puterile; era palidă la faţă.

Lui Desilva îi apăru frumoasă cum n'o văzuse decât o singură dată, în vis. Ii spuse: — Oh! mulţumesc! — şi desprinse de pe ciorchină câteva boabe. Apoi o porniră mai departe, în vreme ce ea, încet, isprăvea ciorchina şi-şi arunca privirea înainte, voind parcă să măsoare calea scurtă pe care i se înşirau toate speranţele. Câte lucruri aveau să'şi spună! Şi tăceau.

Dar tăcând, Livia întreba; iar el trebuia să vorbească. Spuse:

— N'am să fiu de culesul viilor, şi'mi pare rău. Seceraşul e o muncă chinuitoare ca şi dobândirea pâinii; pe câtă vreme culesul viilor e atâta de voios! Şi-apoi, femeile din partea locului cântă atâta de sonor!

Erau vorbe trândave, căutate. Şi urmă:

— Locurile astea, acuma, sunt şi mai frumoase. Dar cu greu îmi pot închipui viaţa dumitale aici, în zilele mohorîte de toamnă şi în zilele moarte din timpul iernii. Ce faci atunci?

Livia răspunse:

— In anii trecuţi, când ningea, adunam în casa preotului din sat câţiva copii săraci, îi încălzeam şi-i îmbrăcam; umpleam casa de ţipete; mă jucam cu ei ca o fată de seama lor şi mă făceam că plâng dacă nu mă ascultau. Dar anul acesta, nu ştiu, mi se pare că n'am să-i mai pot îndura.

— De ce? — întrebă Paul, cu o întrebare inutilă dar necesară.

Livia răspunse:

— Nu ştiu

Iar Paul: — Aici, când e vreme urâtă, ar sta de minune o bătrână abătută: pentru o tinereţe înfloritoare e mai rău decât o osândă. Dar mata eşti cuminte...

Copila ridică ochii, aşteptând.

— ...şi vei găsi în suflet mângâierea sacrificiului.

— Da — spuse Livia cutezătoare. — Dar aş vrea să mă sacrific nu numai din datorie.

El repetă: — Mata eşti cuminte.

Tăceau. Vai, ce scurtă era poteca! Intr'acestea, două femei coborau înspre ei, cu coşurile pe cap; şi ajungându-i, le dădură bună ziua. Livia se îmbujoră la faţă.

Pe urmă Paul spuse iarăşi:

— Cât despre mine, în singurătatea oraşului, când ostenelile îmi vor fi rău răsplătite şi mi se va părea că zadarnic mă străduiesc pentru ideile mele, am să mă gândesc adesea la dumneata, Livia, şi-am să-mi aduc aminte de vorbele de azi.

Ea se uită la profesor neîncrezătoare, zâmbind.

— Adesea?

— Da. — Şi cu avânt, cu tot sufletul în privire, în sfârşit! Paul adăogă: — N'am să te uit niciodată, da, nici odată, pentru că dumneata m'ai făcut să înţeleg cât ar fi preţuit pentru viaţa mea tovărăşia unei surori!

Liviei îi scânteiară ochii; dar de-o bucurie trecătoare Era împlinit dorul său de odinioară, acela al primei îndrăgostiri de Paul; şi acuma nu-i ajungea; nu-i ajungea să merite o aducere aminte, fie cât de des, s'o merite pentru cuminţenia ei. Nu-i era milă de loc lui Desilvo? Nu băga de seamă oare cât suferea pentru el? Nu pricepea că dânsa dorea să-i stea în suflet totdeauna, aşa precum sufletul îi era plin de el? Nu-şi dădea seama c'o omoară, tăindu-i astfel nădejdea unei alte făgăduinţe, mai generoasă, mai plină de duioşie?

Acuma erau aproape de casă.

Paul avu viziunea chinuitoarei existenţe pe care era gata s'o reînceapă, singur, cu prieteni nesiguri, cu gândurile lui: şi i se păru că se vede căzând în gol.

„Ah, de-ai fi cu mine, în zilele triste şi în cele vesele, pentru totdeauna!" Gândindu-se, învălui pe Livia într'o privire atâta de drăgăstoasă că îi fu frică să nu-şi piardă cumpătul.

Ajunseseră acasă. Livia îi spuse cu voce înceată, tremurând, rugătoare:

— De ce nu mai stai la noi două săptămâni?

Cu glas încet, Paul, fără s'o privească, răspunse:

— Nu ştiu...

Sub biserică, în dosul gardului viu, se opriră.

Ea spuse:

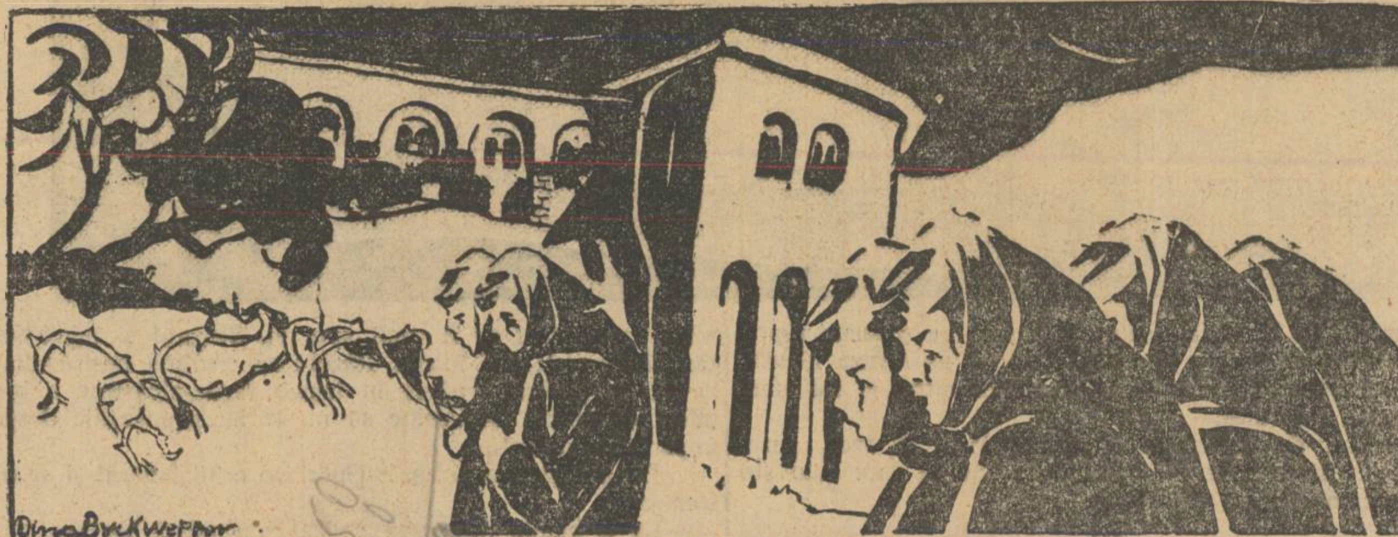
— Numai două săptămâni: da?

Văzând'o zâmbind în chipul acela, lui Paul îi fu mai milă de el decât de dânsa, şi răspunse: — Da.

Nu-i vedea nimeni. Erau aproape. Lui îi trecu un fior prin vine şi prin gând cuvintele Sfântului Ambrogiu: „In sărut stă însoţirea sufletelor".

Dar Livia îi trecu pe dinainte, grăbită, şi se făcu nevăzută printr'un ochiu al gardului viu.

DIN LITERATURA UNGURILOR ARDELENI

POTIR DE AUR*)

de IOSIF NYIRO

VI

S'a trezit întâia păsărică sub streaşină. Pădurile şi-au scuturat oftând roua de pe ele. Vedeniile nopţii se resfiră, zorii trec peste prăpastia bolţii cereşti, nădejdea veşnicei reînvieri. La răsărit se aprinde roşaţa.

Pământenii deschid ochii. — Ce-am visat oare? — Işi bat capul cu micile visuri stâlcite, când în faţa lor porneşte iarăşi cu măreţie cosmosul.

Sau poate au ei dreptate.

Omul e mai adânc decât noaptea, sufletul lui e mai mare ca soarele şi e mai frumoasă lumea pe care ne-o creiăm la focul creerului nostru: Zorile din noi sunt sau împăcarea cu ale lumii, ori comete veşnic călătoare pe cari le-am creat şi nu le mai putem stăpâni.

E frumos feciorul, cum stă gânditor în mijlocul curţii, îmbrăcat în strae de sărbătoare, gata să intre la maică-sa ca să-i ceară binecuvântarea; nimic nu e mai îngrozitor, decât spaima cumplită a măsii, când îl vede aşa, gata, şi ştie că n'are decât puţine clipe de fericire, şi apoi s'a sfârşit.

— Viu îndată, — se grăbeşte şi tatăl.

Trebue s'o facă!

I se ridică părul măciucă de groază. Nu mai are nici o scăpare. Trupul i se revoltă, oasele parcă-s de plumb. Trebuie să treacă la faptă. Glasu-i izbucneşte apăsat:

— Să nu plecaţi nicăeri!

Se uită încurcaţi la ea.

— De ce?

Inchide ochii cu îndărătnicie.

— N'o poţi lua pe fată — se zbate bolnava, — pentrucă...

Faţa-i sticleşte, e pe pragul morţii. Organismul nu putea suporta atâta.

— pentrucă nu ştiu, — pentrucă poate că şi tatăl tău e — Lazăr Györ...

A rămas cu gura căscată, i se apropie sfârşitul.

Bărbatul şi-a încreţit fruntea ca un tâmpit, sângele i s'a răcit în vine, gâtlejul i s'a strâns şi a horcăit cu o ironie ciudată.

— Aşa să fie? Nu mai spune!

N'a auzit nici unul cum a sfărâmat băiatul scaunul în bucăţele, lovindu-l de masă.

Femeea nu mai ştia ce face, ei nu mai ştiau ce să facă. Incordarea a slăbit târziu.

. . . .

Atunci omul duse mâna sub crivat şi scoase arma ţăranului, securea. A aşezat băiatul la tocilă.

— Mân-o!

A trântit oţelul de tocilă, apăsându-l cu toată greutatea trupului. Băiatul învârtea din toate puterile. Scânteile săreau troznind. Toată pornirea, patima se 'ngrămădea în ele.

— Mână mai tare!

Şi-a însângerat mâna. Piatra sărea bucăţi, ascuţeau securea pe uscat.

Intâia pornire murdară se dărâmă în ei, cum se odihneşte în jăratecul des marea de flăcări prăbuşită, după ce focul a mistuit casa în vreme de noapte — tăciuni cari ard ochii celor ce s'apropie.

Orice vlagă s'a uscat în trupurile lor.

Bărbatul a aruncat fierul încins, se aşeză mai uşurat pe buşteanul de crăpat lemne. Atunci îşi aduse aminte.

— Ia vezi ce face.

Băiatul o porni clătinându-se, pentrucă revăzu deodată aievea ultima impresie, ochii măsii.

— Numai de n'ar avea ochii deschişi!

Nu s'a împlinit.

Şi ochii deschişi, şi gura căscată.

Pisica torcea pe vatră cu liniştea potolită a verii.

Soarele presară cu dărnicie în aer praf tremurător de aur. Nu-i mai grea calea boului lui Dumnezeu depe un fir de iarbă pe altul, decât drumul până la patul de moarte al mamii.

Nu-i mai putea închide ochii. Pleoapele i se răciseră şi se deschideau mereu, încet, cu îndărătnicie.

A deschis lada şi a căutat un giulgiu. I-a îmbinat cu sila fălcile, dar buzele îngheţate lăsau dinţii rânjiţi!

I-a venit în minte, că se cade să o sărute, dar n'a putut, a eşit afară spunând scurt.

— A murit!

Omul s'a cutremurat. Şi-a ridicat mâna cu îndoială, dar tot şi-a scos pălăria. Ochii îi jucau, nehotărîţi, încoace şi încolo.

— Ia du-te să vie s'o vegheze!

O femee bătrână venea deja încet, încet, cea dintâi umbră a catafalcului.

VII

Au venit la mort, s'au dus.

Cei doui Banto, nesimţitori, reci, lăsau să vie lumea. Gândurile lor pluteau pe sus, ca norul. De atunci nu şi-au mai vorbit. Se păzeau unul pe altul şi secretul, ca doi scafandri morţi în fundul mării.

La ce nu s'a gândit, s'a întâmplat.

Fata lui Györbiro a intrat pe uşe.

Au încremenit. Frunţile lor încordate erau gata să plesnească sub părul des.

Fata a stat puţin lângă mort, o pată albă întristată de o durere uşor de purtat, victimă logodită. Nu venise pentru moartă.

De ar putea să-i mângâie cu mânuţa ei curată fruntea băiatului, de ar putea să-l privească!

Dar nu putea să-i vorbească din cauza norodului.

Tot nu-şi poate struni inimioara şi-i şopteşte la ieşire cu glas tremurat:

— Nu fii supărat Feri!

Tata, fiul, se uită unul la altul. Una din bocitoare oftează.

— Vai, cât ai pătimit!

Clătind din cap îi lasă giulgiul pe ochi.

VIII

La pomană au mâncat ultima dată împreună, atunci s'a isprăvit şi viaţa lor. Ce mai e nevoie de lume, dacă nu e cine să se bucure de ea? Maşină de zburat e lumea, cu pilotul mort.

Toate trăesc şi sunt fericite. Pietrele se joacă, metalele sclipesc copaci, plante, apă, pasăre, aer, mări, miliarde de corpuri cereşti într'o armonie ameţitoare. In mijlocul vremii şi al eternităţii, între idei înfăptuite şi fiinţe, numai omul e trist, ca un beţiv care şi-a strivit nasul în atelierul lui Dumnezeu, lângă lumânarea răsturnată.

Instincte puternice din străbuni l'au făcut bărbat pe flăcău. A înţeles că a păşit în viaţă prin trădare şi acu nu poate şti, dacă sămânţa din care a ieşit e binecuvântată sau blestemată. Toate s'au schimbat în el şi nu-l mai putea vedea pe tat-său ca tată. Increderea mare, care-l lega până acum de toate, s'a năruit. Pâinea, pe care o mănânc, nu-i a mea, hainele sunt streine, pe scaun abea mă rabdă. Nu îndrăznea să puie mâna pe nimic, nu voia să ceară. Zilele dintâi nici n'a mâncat, taică-său a uitat să-l îmbie, iar el s'a făcut sfios de când s'a rupt aţa, care-l lega de vatră.

Il durea şi era ceva dulce şi adânc ca un vis pe care nu-l putea stinge, cum nu poate duce la vale apa curgătoare discul lunii care se oglindeşte; se trezi însă în el o mânie năprasnică şi dor de răzbunare împotriva celuilalt.

— O să-l ucid, — hotărî el.

— Dar dacă el îmi e tată? — se zvârcolea de îndoială.

Amărăciunea îl gonea deseori noaptea din ieslele cailor

— De mi-ar fi şi de o sută de ori tată, tot il sugrum!

Capul îi plutea în ceaţă roşie, însângerată, ca un bolid înebunit, care nu se poate stinge.

— Fata! — se trezea speriat.

Fecioara curată, fetiţa dulce, cu obrajii aprinşi.

Capul lui negru se linişteşte. O clipă îl răzbeşte gingăşia, mărinimia, şi apoi iar i se întunecă sufletul.

— Nu pot s-o iau!

Tu fetiţă mică să-ţi visezi înainte visul colorat şi să nu ştii nimic. S'a rezimat în coate şi amarul începu să-i cânte din vremurile frumoase ale amintirii.

IX

Când, schimbat, a ieşit întâia oară în sat, i se părea că toată lumea îi cunoaşte ruşinea. Ţâşnea râzând sgomotos din ochii oamenilor. Mânie neagră, îndrăzneală hotărîtă, puse stăpânire pe el.

— Le-arăt eu!... Să cuteze cineva să spuie şi numai o vorbă!

Pândea încordat atacurile închipuite. Intre oameni era fără putere şi duşmănos.

— Le-arăt eu!

In curte se izbi de taică-său

— Unde îmi umbli?

Feciorul îi răspunse apăsat

— Nu-i treaba d-tale?...

Două ochiri, bărbaţii se'ntristează.

— Aşa-i.

Feciorul pleacă ruşinat. Bătrânul se aşează pe jghiab.

— Aşa-i — se frământă. — Ce treabă mai am cu el. — De ce'l mai întreb?...

Se cutremură de un fior rece ce-i trece prin trup.

— Da tot nu merge! Să-mi răspunză mie aşa! Un tânt ca ăsta! Mie! — şi se lovea cu palma peste frunte.

Il zvârl afară din viaţa mea...

Mijlocul îi trosneşte, fruntea parcă-i în cerc de fier. Sare în picioare.

Feciorul zăcea în şură, pe paie. La cap un păiajine mare, galben atârna în plasă, ca o coroniţă într'o pânză de argint.

— Doarme, — dete înapoi taică-său.

S'a dus în fund, le-a aşternut la vite, s'a întors răcorit în şură şi s'a uitat lung la el. Viaţa trăia în el prin crăpăturile inimii lui zdrobite.

— Dormi, — dormi, că e pentru ultima oară!

S'a oprit iar, mai încolo. Să intre, să nu intre? Casa e rece şi fără lumină. E târziu. Deasupra lui plutea în gol marele mort, luna.

X

S'a întors odată pământul şi a gonit toată murdăria.

Soarele era la apus, flăcăul lui Banto îşi luă bătul fereçat, îşi şterse sudorile şi intră la taică-său

— Apoi eu mă duc.

— Bine.

Tac amândoi, numai în inima lor freamătă

— Nu mai am ce căuta aici.

— N'ai, — răspunde apăsat taică-său.

Flăcăul îşi pleacă fruntea.

— Apoi îţi mulţumesc că m'ai crescut!...

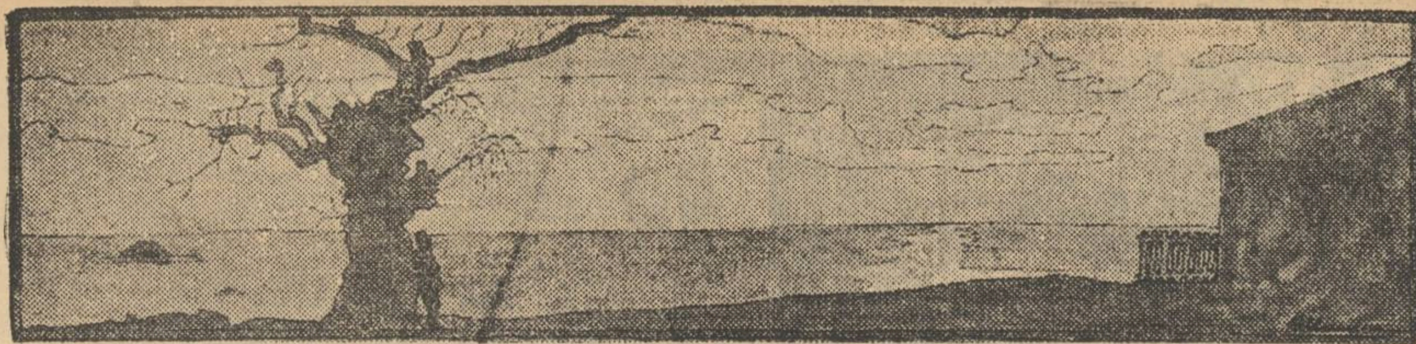
— N'ai pentruce mulţumi.

Nu se apropie unul de altul. Flăcăul îşi roteşte ochii şi le adună toate în suflet, se 'ntoarce spre uşă fără să-l atingă pe tată.

Se uită împrejur de pe treptele pridvorului şi coboară încetişor, dela înălţimea fără sfârşit a căminului părintesc

Continuare în pag. VI-a

*) Vezi No. precedent.

pe pământ, în blestemul negru și apucă pe șoseaua aspră.

E miez de noapte. A așteptat ca să nu-l vază nimeni, să nu-l întrebe nimeni. Tata se zbate înăuntru, el stă afară în noaptea fără sfat.

Drumul de costișe e întunecat, tăcut și rece, parcă i-ar fi sugrumat cineva casele. Cine știe ce face colo sus fata frumoasă a lui Györbiro.

XI

Dacă necazul și bucuria se iubesc, atunci iese din împreunarea lor fericire pământească, precum răsare floarea din dragostea focului și a apei.

Dacă apa e cuprinsă de dor și se încălzește de pasiunile vieții primitive, se aruncă în razele soarelui și așa se avântă în înălțime; acolo amețește de perspectivele lumii și devine necredincioasă soarelui. Il părăsește, o cuprinde frigul științei și în clipa aceia se preface în ghiață, se țese în pânză de argint, devine un norișor prostuț și inoată înghețat prin spațiu. Contemplă pământul cu gânduri dureroase, își amintește cu dor mările frământate, potirul plantelor, legănarea ierbii în lumina soarelui de vară — și se întoarce pe pământ, dar prea târziu. Pământul e deja rece, flori nu mai sunt, moartea e stăpână pe el. I-ar trebui lumină, iubire, înflăcărare. Se lipește cu sete de lumina geamurilor: aici va fi unirea, pacea și dragostea, dar încremenește de atâtea gânduri, goliciune, suferință, turburare și mizerie.

Așa se fac florile de ghiață.

. . . .

Spre seară bate cineva în geamul lui Györbiro.

— Marițo, tu, ai o scrisoare!

Fata sare sprintenă.

— Dela cine?

— Parc'ar fi scrisul lui Feri.

Se înpăiănjinesc ochii fetii, roșește, mâna-i tremură, mulțumește agitată, întinde pe masă scrisoarea. O înțelege degrabă, fără să se aprească.

„Iți mai dau de știre că de acum nu te mai pot lua și tu să nu mă întrebi dece. Mai află că mi se rupe inima din pricina asta și ne freacă rău la jăndar..."

Fata se inălbește ca zăpada, fruntea, mâna i se răcesc, o copleșește frigul științii.

Așa moare fata.

XII.

Atâta s'a întristat fata, până i-a pus tat-său mâna 'n cosițe și i-a scuturat toate lăcrămile.

— De asta mi-te bocești tu?

Pumnii răsunau dureros. A rătăcit prin sat.

Odată, ajunse la casa lui Banto. Inimioara i s'a aprins ca furtuna și a pășit hotărîtă pe poartă. N'avea de ce, nu știa de ce-a venit, dar ce-i păsa.

A găsit casa vraiște. Bătrânul era la pădure. Fata s'a uitat împrejur. Pretutindeni murdărie și singurătate.

Pe cuier, între haine, a găsit păláriuța flăcăului. Avea încă flori veștede. A început apoi să măture, să deretice prin casă.

Banto a încremenit de mirare, dar îl cuprinse deodată o blândețe chinuitoare și scumpă.

Fata rămase în picioare, clătinând cu multă seriozitate căpșorul.

— Săracul nenea Mihai!

Șterse cu șorțulețul un scaun și — se sperie deodată.

Atunci țăranul îmbătrânit păși lângă ea, îi strânse căpșorul la inimă.

— Nu-ți fie frică, sufletul meu

O mângâia pe bărbie.

— De ce-ai venit?

Fata se aruncă la pieptul lui frământat.

— Nene Mihai, — m'au bătut — pentru Feri!

Par'că l'ar fi străpuns cu cuțitul, dar se stăpâni și o mângâiă.

— Nu-i nimic.

Fata s'a înveselit. Increderea, drăgălășenia te făcea să uiți totul. Ștergea, făcea rânduială prin casă. Mihai Banto o întrebă — zâmbind.

— Și-apoi ce să-ți plătesc?

Fetița s'a-nroșit, a ridicat tremurând mâneca a'bă spre cuier.

— Dă-mi pălăria de colo, nene Mihai!

— Care pălărie?...

A trebuit s'o dea. A luat-o tremurând, a întors-o în mâini și el. Dela pălărie i-au fugit ochii la fată — și le-a îmbrățișat, le-a sărutat — pe amândouă.

XIII.

In acea zi se născu ideia, dacă o fi greșit femeia și pandea agitat cum ar putea să dea singur ochii cu Lazăr Györbiro. Se oprea mereu în fața casei lor și se uita înăuntru.

Lui Lazăr i-a bătut la ochi, i-a și spus-o, dar nu i-a răspuns. S'a uitat lung la el și a trecut înainte, Lazăr înjura în urma lui, dar se încruntă pe neașteptate și l'a cuprins instinctul inconștient și presentimentul ancestral.

— Se vede că o să ne socotim amândoi.

L'a părăsit pe loc increderea și a hotărît să nu mai lasă seara. Răspunderea a simțit-o el chiar dela moartea femeii. Nici nu i s'a împotrivit, dar se minuna că după atâta vreme trebuie să se gândească la ea.

Il și muncea puțin, dar și-a dat degrabă singur iertarea.

— Omu ăla e curat nebun, — socotea el altădată.

Cu asta și-a împăcat conștiința.

Când a plecat băiatul s'a speriat.

— Nu-i lucru de șagă.

Nu mai îndrăsnea să meargă nici la cârciumă. Ședea acasă și dus pe gânduri își vedea de treburi. I-a bătut la ochi și neveste-si. I-a vorbit și fetii.

— Ii veni mintea la cap lui taică-tău.

Mai târziu a umblat svonul că Mihai Banto a fost la oraș și și-a desmoștenit fiul.

Lazăr a pălit.

— Se pregătește, — mormăi și în noaptea aceea gemu îndelung în somn.

— Taică-tău trebue să aibă ceva — grăi din nou femeia.

După amiază a pus să-i pregătească traista, să ducă sare vițeilor la munte.

Soarele era pe scăpătate până ajunse la poalele poenii dinspre Moldova.

In poiană stăteau, în lumina apusului, anini pe picioare albe, ca și când ar fi venit spre el. Stejarul și fagul stăteau întunecați mai încolo. Păzesc cu credință nestrămutată ca să nu pătrundă nimic în lumea verde-albăstrue a brazilor, ca urechi nechemate să nu le auză poveștile despre împărăția dimineții.

De aci își aruncă Lazăr Györbiro ochii îndărăt și se cutremură.

La o bătaie de pușcă vedea cum mișcă un om, care scurtând toate cotiturile ținea țintă spre el.

L'a recunoscut.

— Vino după mine, — și grăbi pasul.

Il ajunse însă strigătul din urmă.

— Măi Lazăre! Ia'n stai!

— Ce vrei? —— întrebă neliniștit Lazăr

Iși pipăi custurea.

— Dela nebunul ăsta te-aștepți la orice.

I-era rușine să-l ocolească. Nici când era flăcău nu i-a fost teamă de el.

— Mergi la munte? — îl ajunse din urmă celălalt.

— Chiar acolo.

— D'apoi și eu, — după cai

Au pornit împreună.

Se cercetau neîncrezători unul pe altul, gata la orice mișcare. Gândurile le erau lămurite. Unul din ei nu ajunge azi până pe multe. Satul pierise de mult. Nici câinii nu mai umblă pe vremea aceea, iar pădurea se întindea întunecoasă spre ei. Ardea-o-ar focul, așa deodată, să piară cu ei cu tot.

— Intoarce-te! — plângea frica în Lazăr.

In fața li se îmbia poteca îngustă. Banto holbă ochii la ea.

— Aici e-aici.

Au pășit amândoi deodată pe ea și au simțit o ușurare ciudată. Deasupra lor se 'ncovoaie crengile, privirea nu mai răzbate nici spre cer, nici într'altă parte.

Mihai Banto se opri gâfâind.

— Nu ne hodinim?

— Ba putem.

Erau istoviți. Câte-un cocean de brad desprins cădea zornăind printre crăci. Și-i speria.

— Hai să mergem, — se găti mai târziu Lazăr.

Banto și-a potolit un val de sânge și se hotărî la faptă.

— Stai Lazăre! — Am ceva de vorbit cu tine.

— Cu mine, hai? se prefăcu mirat.

Un țânțar le plângea pela urechi.

— Vreau numai să te 'ntreb, — șovăi Banto, — de ce n'ai fost la 'ngropăciune. — Ori ești mâniat Lazăre?

Lazăr se 'nveseli, îi trecu frica. Mihai nu știe nimic, și-atunci nu-i nici o primejdie! Și glasul îi suna altfel, ușurat.

— Da dracu-i mânios. N'am dece să fiu. — Da nu eram acasă. — Dacă știam că-ți vine greu...

— Mai bine-i așa, — se întristă Banto. — Tot una-i Am pus'o noi și-așa sub pământ.

— Dumnezeu s'o hodinească! — făcu celălalt pe sfântul. Era femee tare detreabă.

Intinse mâna spre traistă.

— Innoptăm.

Mihai Banto nu-i dădu atenție. Pieptul lat i se cutremură.

— Te-a amintit și pe tine pe patul de moarte.

Lazăr își trase speriat mâna de pe traistă.

— Pe mine oare? — Și'n ce afacere? — Că asta-i de căpetenie.

— Că bine spui. — Tocmai vream să te 'ntreb, nu știi ceva.

Liniștea lui cumplită se destrăma, văzând cu ochii. Lazăr se încordase chinuit, îl apucau alte cele. Cât p'aci să-i țâșnească lui Banto sângele pe nas. Urmă clănțănind.

— ...nu știi nimic, că tu ești tatăl feciorului meu.

Lazăr înghețǎ.

— E minciună! Cum ași fi fost eu în stare! Pu-i și jurământ, dacă trebue.

— Atunci e bine, — se liniști Mihai Banto.

S'au ridicat de jos, au luat-o liniștiți înainte.

Copacii rămâneau pașnici în urma lor, numai bănuiala nu rămânea agățată sus de crăci, degeaba o năbușea mereu Lazăr, căruia îi veni iar graiul.

— Omul să nu prețuiască prea mult muerea, că nici una nu-i bună pe lumea asta! Ei, când am fost și eu flăcău, eram câine, nu alta, da d'atunci i-am spus eu nevesti-tii, când mi-a adus copilul...

Mihai Banto horcăi:

— Ce spui?

Creerul i se învârtea în scăfârlie.

— Apoi e adevărat?

Se aruncă pe el și-l trânti avan.

— Mihaile! — se zvârcolea omul în chinuri. — Nu mă omori!

— Ce-mi dai Lazăre?

— Boi, pământ, cai, bani! — se 'nvineți de frică.

— De-astea am și eu.

— Da ce n'ai?

Mihai Banto se 'ncruntă

— Liniște, să-mi dai Lazăre!

Lazăr încremeni ca un tâmp.

— De unde?

Clopotul tărlei se auzea de departe, funzele șopteau, furnicile grăbeau spre casă pe scoarța copacilor.

Banto porni. Nu mai era în el nici pic de mânie. Deveni om liniștit, pașnic. Nici nu și-a aruncat ochii la ființa ce-i zăcea la picioare.

Lazăr se 'nholbă în urma lui. L'a apucat mânia și și-a scos custurea.

— O și uitai!

Cuvântul îi eși gâlgâind.

— Ce-i asta? — se sperie.

Simțea o răsucire chinuitoare și nu se putu ridica.

— Rău m'a mai zdrobit cu genunchii.

Se tărăia pe jos, ca ursul rănit. Simțurile i se ascuțiră.

— M'a rănit înăuntru, — se gândi.

Il durea așa de tare, de nici nu mai simțea.

— O să rămâie viței fără sare.

La urmă se culcă nemișcat, ca și când ar cugeta adânc, de unde pustia să-și caute Mihai Banto liniștea.

Traducere din ungurește de **LIVIU P. NASTA**

(Sfârșitul în numărul viitor)

CRONICA PLASTICĂ

EXPOZIȚIA SEVERIN

Lucrările în pastel nu au încă la noi un reprezentant desăvârșit. Au încercat aproape toți artiștii. Unii au izbutit întru-câtva. O operă definitivă însă și liberă de trucuri ieftine cari vânează numai efectul, — nu avem.

Artistul de totdeauna a știut că trebuie să învețe dela natură, și numai cel pătruns de înțelegere și de iubire pentru frumusețile nesfârșite ale firii, numai acela va putea traduce într'o gamă personală, sufletescul peisagiului văzut.

Așezând în cadru cu bun simț și echilibru estetic, descifrând caracterul decorativ și pitoresc al aspectelor câmpenești, Severin s'ar fi putut desbăra de dulcegăria inerentă genului.

Reaua întrebuințare a materialului crud, l-a devalorizat.

Artiștii nu ocolesc deloc momentele zise de plin-soare, în cari reflexele luminii aduc asupra lucrurilor tonuri aprinse, vii, țipătoare. Aceasta poate fi o cauză. Dar împrejurările sunt dese când artistul însuș caută cu orice preț efectul imediat, pentrucă se realizează mai lesne și pentrucă — mai ales — îi impresionează pe amatori.

Și iată, bucățile — puține — în cari pictorul nu caută impresia, sunt mai interesante și mai aproape de artă decât celelalte, cari rămân numai la periferia meșteșugului.

„Autoportretul" lui Severin, (care pare o lucrare mai veche), apoi: „Bătrânul Anganu" și „Mehmet-Ali" — acesta din urmă prea mult colorat, urmărind aceiaș dorință de efect superficial de care am vorbit — sunt lucrări înfăptuite în parte din tonuri mai calde, mai armonice, mai firești...

„Motivul decorativ", care înfățișează un samovar turcesc, e deasemenea o bucată care trebuie în orice caz preferată peisagiilor din Bran, cari amintesc prin tehnică și amănunt, maniera în care astăzi credem că și Kimon Loghi a înțeles că nu se mai poate stărui.

Fără volum și fără perspectivă, nu se face pictură.

Capetele de expresie și portretele sunt bine construite, însă nudurile nu sunt deloc realizate nici plastic, nici anatomicește.

Pastelul, se știe că nu se poate susține decât prin indicațiunile viguroase ale desenului. Dar nici aci, Severin n'a știut unde să se oprească: grija execuției l-a obsedat mai mult decât fondul lucrării. Opera de artă, însă, nu rezidă în execuție ci în expresia care s'a impus compoziției și construcției, și le conduce, afirmând organizația estetică și revelând, totdeodată, cugetarea inițială.

Artistul, fără a folosi subtilități de execuție, cum face cu stăruință Severin, poate totuș să redea delicateța și plinătatea formelor. Și execuția aceasta, elegantă în aparență, corectă și conștiincioasă chiar, sfârșește prin a nu mai fi decât o fotografie colorată, menită parcă numai să obosească ochiul.

Un artist adevărat, spune cunoscutul estetician Paul Audra, e prea copleșit de grija de-a exprima gândul care-l agită, pentru a se mai putea opri la floricele de retorică. El iubește corectitudinea fiindcă are simțul calității. Insă corectitudinea aceasta rezultă dintr'o exactitudine a expresiei: nu e un scop...

EXPOZIȚIA ELENA POPEA

Observațiunile pe cari le făceam mai sus, arătând care trebuie să fie preocuparea inițială a pictorului, e nevoie să le pomenim sub o altă formă atunci când vorbim de Elena Popea.

Dacă Severin abuzează de execuție și cade în carte postală. Elena Popea, neglijând cu totul execuția atinge o altă extremă.

Stabilind structura esențială a „subiectului" — căci de data aceasta avem de-aface nu cu o fotografie artistică, ci cu o literaturizare a artei — artista aceasta nu-și construește nici grupările, nici obiectele, nici personagiile.

Fără a insista asupra arhitecturii ansamblului, fără a se interesa câtuș de puțin de expresia figurilor, de închegarea lor în desen, ori de semnificația unui personagiu „în mișcare", care îți face mai degrabă impresia că se prăvălește, — Elena Popea fuge de eforturile de interpretare. Și arta aceasta cu pretenții de cerebralitate adâncă, apare totuș vidă și nerealizată.

Elena Popea lucra altfel în anii trecuți — și la anul, de bună seamă, din nou n'o vom mai recunoaște. Mereu frământată, mereu în căutare, în cele din urmă va trebui să găsească drumul definitiv.

Dar indeciziunea de azi e poate numai nervozitate feminină și încordare conștientă către un stil ce se formează lăuntric, neizbutind încă să se exteriorizeze pozitiv.

Gradațiunile dinamice, ca și puternicele contraste de culoare, ne lasă cu toate acestea și acuma ceva turburător și neînțeles în suflet.

Sunt acolo ceruri, adevărate furtuni coloristice; sunt peisagii cu tonalități vioaie și interioare cu atmosferă mai intimă și mai puțin abstractizată. Sunt, desigur, și lucrări cari se contrazic și se desmint unele pe altele. Și aceasta mai cu seamă deconcertează publicul.

Va trebui să mai treacă multă vreme până ce lumea noastră care se interesează de artă, va putea înțelege ceva dintr'o astfel de atitudine artistică. Iar atunci când va pricepe, ne temem că decepția artistei va fi prea mare.

Și Elena Popea e o artistă de talent...

H. BLAZIAN

EXPUN:

Sala Grigorescu (Str. Paris 20). Pictorii și sculptorii români reprezentativi: M. Bunescu, St. Dimitrescu, Iser, T. Pallady, G. Petrașcu, F. Șirato, N. Tonitza, O. Han și C. Medrea.

Ateneul Român: Elena Popea, Paul Scorțescu, Paul Verona.

Căminul Artelor „Regina Maria": S. Lerner, Aspasia Străjescu.

Sala Mozart: E. Andreescu, Pejin, Alexis de Hansen.

Salea Ileana: I. Cosmovici.

Casa Artei: Academia de arte decorative.

VIRGIL HUZUM

A la manière de...

PRETUL 40 LEI

Cronica cinema[...]

Adeseori s'a spus că publicul plătește [...]

E mult adevăr în această afirmație, [...] când mărirea onorariului cutărui artist sau cut[...] e în raport direct cu popularitatea, de oarece pub[...] reclamă favoriții pe ecran. Dar există uneori un facto[...] misterios care contribue la creșterea lefurilor. Directorii încurajează — și nimeni nu știe pentru ce — activitatea unor interpreți ai ecranului care sunt departe de-a fi răsfățații marelui public. Lucru inexplicabil! De ce bunăoară Richard Dix, John Gilbert, Ramon Novarro și Ronald Colman sunt mult mai bine plătiți decât Lewis Stone, Eugène O'Brien și Wallace Beery!

Ca să-și poată da seama cititorii de câteva diferențe curioase de onorarii, le vom pune în fața ochilor o serie de cifre...

Harold Lloyd câștigă cel mai mult. Câștigul său săptămânal atinge cifra de 1.660.000 lei, după el vine Charlie Chaplin cu 1.260.000 lei; apoi Douglas Fairbanks care e ulătit cu 1.000.000 lei.

Gloria Swanson, Mary Pickford, Norma Talmadge și Tom Mix primesc câte 800.000 lei, săptămânal.

Thomas Meighan încasează 500.00 lei; Marion Davies 420.000; Lilian Gish 380.000 lei și Colleen Moore 340.000 lei.

Cu salariul de 180.000 lei vin, rând pe rând, următorii: Buster Keaton, Pola Negri, Corinne Griffith, Betty Compson și Buck Jones.

Constance Talmadge, Conway Tearle, Wallace Beery, Eugene O'Brien, Lewis Stone, Raymond Griffith și Mae Murray câștigă câte 126.000 lei pe săptămână. N'ați crezut că Mae Murray câștigă mai mult? Să mai scoborâm scara salariilor...

La 100.000 lei avem pe Adolphe Menjou, Réginald Denny, Bert Lytell, Hoot Gibson, Mac May Avoy, Anita Stewart și Viola Dana.

In categoria celor cari câștigă 900.000 lei, numărăm pe Richard Dix, John Gilbert, Ramon Novarro, Florence Vidor, Bébé Daniels și Sydney Chaplin. In momentul morții, Barbara La Marr câștiga această sumă. In aceeași categorie găsim pe Owen Moore, Antonio Moreno, Nita Naldi, Anna Q. Nilsson, Ernest Torrence și Francisx Busham

Și, lucru de necrezut, Ronald Colman nu câștigă decât 70.000 lei, săptămânal! E drept că marile succese ale simpaticului artist sunt de dată recentă. El fusese angajat cu această sumă printr'un contract de lungă durată.

O mare categorie de artiști figurează cu onorariul de 62.000 lei pe săptămână: Jean Hersholt, Noah Beery, Henry Walthall, Jacqueline Logan, Mae Buch, Norma Shearer, Jones Bowers, Margueritte de la Motte, Leatrice Joy, Mat Moore, Rod la Rocque, Conrad Nagel, Marie Prevost și Alice Terry.

Cu 58.000 lei, găsim pe Louise Fazenda, Billie Dove și Patsy Ruth Miller.

Dorothy Mac Kail, Pauline Starke, Clive Brook, Yetta Goudal, Virginia Valli, Robert Frazer și Pat O'Malley primesc câte 50.000 lei.

Pe lista salariaților cu 40.000 lei pe săptămână figurează: Charles Murray, Belle Benette, Wanda Hevley, Louise Dresser, Barbara Bedford, Allan Forrest, Ricardo Cortez, Dorothy Devore, Laura Laclante, Aileen Pringle și Claire Windsor.

Mary Philbin primește, săptămânal 34.000 lei și anul trecut nu câștiga decât jumătate.

Cu 32.000 lei pe săptămână reținem numele Clarei Bow, a lui George O'Brien, a lui Lois Moran și a Margaretei Livingstone.

Wilma Banky și Betty Bornson primesc fiecare 21.000 lei; iar Gretta Nissen și Gretta Garbo: 16.000 lei.

Printre cei mai prost plătiți, găsim pe Lilian Rich, care câștigă 14.000 lei și Dolorès Costello 12.000 lei.

Pentru a judeca aceste sume, pe care noi le-am tranformat în lei, nu trebue să ne grăbim considerându-le drept salarii definitive. Iată ce se întâmplă de obicei, într'o mare casă de filme. Debutantul e angajat la început cu un foarte mic salariu. Dacă se constată că ar putea avea succes în fața publicului, directorul, regisorul, scenaristul și toți ceilalți factori principali care contribue la întocmirea unui film, se reunesc într'un fel de juriu și artistul e angajat pentru un termen de minimum cinci ani, cu un salariu fix. Dar uneori se întâmplă ca artistul să aibe de la început un succes mare. Atunci, timp de cinci ani va trebui să încaseze onorariul minim prevăzut în contract. Acesta a fost cazul lui Rudolph Valentino. După primul său film a fost consacrat mare vedetă. Și totuși încasa un onorariu ridicol, cu toate că realizatorii filmului câștigau sume fantastice. Dându-i în judecată, Valentino câștigă procesul și contractul fu reziliat.

Dar cazul lui Valentino e printre cele rare. Majoritatea actorilor și actrițelor se mulțumesc cu ceiace câștigă, așteptând momentul când popularitatea lor va începe să crească. Atunci, fiind siguri de dragostea sinceră a marelui public, pot fără teamă să impue directorilor orice condițiuni.

E. CRAN

In cursul acestei săptămâni apare:

A. TOMA

POEZII

Un elegant volum, legat, de aproape 200 pagini, hârtie de lux („Cultura Națională")
LEI 100

Adeverul Literar și Artistic

PREȚUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an . . .	Lei 250
„ „ „ 6 luni . .	„ 130
„ „ „ 3 „ . . .	„ 65

In străinătate dublu

CĂRȚI ȘI REVISTE

...uete literare și artistice"
...de C. Săteanu

...ete" literare și artistice, scriitorul ...enberg face încă odată operă de popu- ...punându-și să facă cunoscut publicului de ...deni personalitatea artistică și omenească a celor ... reprezentativi dintre marii artiști și scriitori ai timpurilor 1) autorul întrebuințează o metodă cât mai apropiată scopului: mai întâi o parte biografică sau anecdotică, cu descrierea evenimentelor mai covârșitoare din viața eroului, apoi sumare caracterizări artistice sau literare, după natura obiectului. Interesul e — pe această cale — câștigat: autorul studiat e situat în cadrul desvoltării sale intelectuale, iar cititorul are icoana credincioasă a gânditorului, poetului sau muzicantului prins în preocuparea cercetătorului renan.

Istorică, judecata critică a lui Herbert Eulenberg aduce multă observație, multă intuiție artistică, dar mai ales acea pătrundere a vieții eroului prin operă, și invers, a operii, prin stabilirea condițiunilor de viață, care au determinat-o. Este evoluția paralelă a celor două personalități ale artistului, cu întretăierea lor în momentul creațiunii artistice. Din școala criticii germane genetice, căreia-i aparține mai mult prin manieră decât prin siguranța metodică, caracterizările lui Eulenberg sunt adeseori scurte, dar suficiente pentru a întregi definițiunea unui talent, unui crez, unei personalități artistice.

Astfel arta lui *Chopin* este caracterizată ca o „artă pentru femei și poeți, despre care s'ar putea scrie că are ca temă principală: dorul de patria polonă". *Rembrand* este socotit, prin tonul și atmosfera picturilor sale: „reprezentantul creștinismului protestant în viață și al religiosului profund". *Raffael* este „tezaurul a tot ce e idealism și împotriva artei de a imita aparența exterioară, el a devenit un maestru care, în consecință, trebuia să apară ca unul care înclină în spre epoca naturalismului în artă". *Calderon* este ridicat până la înălțimea celor mai mari genii: „mai profund decât Shakespeare, mai infinit ca Dante, dar mai de plâns decât ei amândoi; *Whitman* introduce „pentru prima dată pe omul fericit în arta poetică"; *Petrarca* — „fu cel dintâi care a învățat a cunoaște omul și măreția sa, iar credința sa el a botezat-o „umanism" — aceasta pentru ca prin cultură să ajungă la cea mai înaltă perfecțiune omenească". *Beethoven* și-a ridicat „cântecul spre bucurie, în dansul sferelor".

Marele pictor spaniol *Goya* este caracterizat, într'o serie de scrisori sau după mărturii contimporane. Iată pasagiul cel mai interesant, despre ceeace constituie fundamentul artei lui Goya: „Ingerii lui".

„Un contimporan scrie: Astăzi dimineață am fost cu marea artistă Tirana în capela Sfântului Antonio dela Florida, ca să admir pictura cupolei zugrăvită de Goya într'un interval de trei luni. De un interes deosebit a fost pentru mine arta cu care acest artist independent a zugrăvit îngerii, despre care aflasem că sunt absolut divini. In realitate ei sunt pământești și dacă n'ar purta aripile lor frumoase, ar putea fi luați drept niște fetițe, tinere și drăgălașe, în rochițele lor albe cu broderii de aur, din cel mai nobil cartier al Madridului. Dar Tirana, privindu-i cu ochii înlăcrimați, zice: — Cum s'ar putea exprima ce e mai sublim, în alt chip decât prin frumusețea omenească?! Fiecare-și populează cerul în felul său. Eu cu drag aș vrea să fiu în cerul lui Goya".

Operă de erudiții, lucrarea lui Eulenberg constitue, fără îndoială, un îndreptar prețios pentru toți cei cari sunt dispuși să caute contact mai apropiate cu marile creațiuni ale umanității. Traducând această operă, d. C. Săteanu a făcut o faptă bună. Pentru că mai înainte de a cunoaște adevăratele creațiuni, se impune o inițiere în atmosfera și caracterul lor ,acea familiaritate care pretinde mai întâi respectul pentru opera de mare valoare artistică, umanitară și universală.

G. B.

1) Sunt studiați aci, în ordinea prezentării lor, următorii: Kant, Chopin, Watteau, Calderon, Whitman, Rubens, Offenbach, Goya, Napoleon, Frederic cel Mare, Rembrand, Lassalle, Bach, Hans Sachs, Swifz, Bismark, Raffael, Mozart, Petrarca, Verdi, M-me de Staël, Kotzebne, Brahms, Jehuda-Halevy, I. P. Iacobsen, Haydn, Papa Voss, Petöfi și Beethoven, — un mănunchiu din marii cugetători și poeți ai omenirii.

„Viața Romînească" No. 10

D. Ionel Teodoreanu dă un fragment inedit din romanul „Drumuri", seria „La Medeleni".

In acest fragment, întitulat „Rodica", d. Teodoreanu ni-i arată pe eroii și pe eroinele sale vibrând de sensualism. Ici o „trântă voinicească" între Dănuț și Rodica. Dincolo — cuprinderea genunchiului feminin în cupa palmei. O frenezie — stăpânită de naivitate, de rușine, de timiditatea tinerească...

Eroii sunt posedați de viziuni voluptuoase.

Iată-l pe Dănuț, lungit în pat — „fără însă să asculte concertul de ocarine al broaștelor, nici țiterele tremolate ale greerilor, nici miile de sunete și zvonuri ale nopții.

„Fuma, gândindu-se la femei. Privia colecția de picioare o clipă dezvelite, în ciorapi multicolori, sau fără de ciorapi; colecția de sâni mici sau puternici, puțintei sau opulenți, bombați sau plați și totuși feminini prin capetele care colorează bluza cu o roză împunsătură; colecția de spinări îndoite mlădios sau robust în spiralele patinajului; colecția de subțiori, cuiburi descoperite în gesturi și haine de vară, cu o pată de soare pe umbra sau lumina lor ușoară adâncită; colecția de șolduri, unele lungi ovale pentru șerpuirea în brațele care strâng, altele scurt arcuite, încordate par'că să avânte plosca fără toarte a pântecelui, — colecții deținute de toți oamenii în amintirile lor și pe care, când le privesc fiind singuri, au atitudinea și congestia liceenilor când trag cu ochiul prin gaura cheii, să vadă cum se desbracă o femeie".

In acelaș număr P. Nicanor et Comp. se ocupă de „filozofia modei". D-sa apără moda actuală feminină: rochiile — „ale căror dimensiuni abia întrec pe acele eșarfe care înconjoară nudurile sfinților martiri". P. Nicanor et Comp. „susține" moralitatea actualei mode. In timpul rochiilor lungi, spune d-sa, gleznele erau „imorale, fiindcă erau ascunse". Un erou al lui Maupassant s'a hotărît să se însoare văzând gleznele iubitei. O eroină a lui Anatole France, vrând un supliment de dovadă de amor din partea partenerului ei, își aranjează jartiera.

„Ceea ce impresiona atât de tare pe eroii mai sus analizați, astăzi este, ca să zicem așa, de domeniul public, și nu mai impresionează pe nimeni. Cetitorul inteligent simte concluzia la care tindem. Și aici se pune parantetic o mică problemă: Ce-ar imagina astăzi Anatole France pentru eroina lui? Cum ar pune-o el astăzi să-și agrementeze dorința de o ultimă dovadă din partea eroului.

„Trecând dela topografia sudică la cea nordică a eroinelor, constatăm și aici o întinsă moralizare, căci și aici puțin numai a mai rămas încă acoperit.

„Așadar moralizarea se face progresiv spre ecuator și în dublă direcție. De unde urmează că numai foarte puțin din topografia feminină a mai rămas încă imoral".

Dar încă ceva. Moda dinainte, care păstra „misterul plasticei feminine", ajuta și exaspera amorul. Moda actuală însă are „efecte terapeutice asupra acestei maladii primejdioase".

Cum moda de azi reduce „regiunea imorală" a trupului feminin, desființând în plus amorul, — atunci, conchide Nicanor et Comp., „ea este faptul cel mai moral din vremurile noastre și poate remediul principal al crizei care bântue societatea actuală".

In restul numărului, proză și versuri de d-nii G. Ibrăileanu (Despre „Țara de dincolo de negură"), I. Petrovici (Note de drum), Cezar Petrescu, G. Bărgăuanu (remarcabile versuri), I. Șadbei, M. Sevastos (Cronica teatrală— București), etc. Dar despre acestea — în numărul viitor.

ARMAND CHARPENTIER: La Guerre et la Patrie
1 vol. 340 pag. Edit. André Delpeuch, Paris

Literatura pacifistă din Occident este prea puțin cunoscută la noi. Numeroase reviste lunare și buletine ale organizațiilor pacifiste internaționale, apar la Paris, Londra, Berlin, Viena, aducând articole și studii ale fruntașilor culturali din Apus Nu numai ideologie, ci și o bogată documentare istorică și socială, precum și expuneri ale acțiunilor cari dovedesc că pacifismul devine o realitate care schimbă, încet dar temeinic, mentalitatea unui număr cât mai mare de oameni.

Se simțea nevoia unor cărți în cari să fie adunate ideile și faptele pacifiste, într'o expunere definitivă. *Armand Charpentier,* redactorul revistei „Evolution", ne-a dat într'un volum de 340 pagini mari rezultatul laborioasei sale documentări. „Această carte rezumă în modul cel mai complect și mai limpede toate argumentele pacifismului împotriva războiului. In ea sunt orânduite și centralizate nenumărate citații și solide exemple istorice". Opera lui A. Charpentier nu poate fi rezumată: trebue citită,într'atât e de bogată și de sugestivă. E una din cele mai complecte lucrări scrise asupra războiului și patriei. Deși unele idei nu pot fi aprobate, trebue recunoscut că autorul le-a expus într'o formă demnă, moderată.

Bine concepută în planul ei general, autorul începe cu o expunere nepărtinitoare a diferitelor teze cari slăvesc, justifică sau scuză războiul. Urmează apoi combaterea lor. Curățind astfel terenul, Armand Charpentier studiază războiul în sine, cu pregătirile sale, modul de manifestare, caracteristicile psihologice, scopurile și rezultatele sale, dovedind universala barbarie a războiului.

Cercetând în alte capitole cauzele războaelor, autorul analizează evoluția ideii de patrie. Dela trib la națiune, trecând prin cetate și provincie, ideea de patrie s'a lărgit, manifestându-se în mod diferit în cursul veacurilor. Autorul se întreabă dacă actuala concepție asupra patriei poate fi socotită definitivă. El crede că nu. Când Societatea Națiunilor va corespunde menirii sale, funcționând în mod liber, fără controlul falsificator al Marilor-Puteri, atunci ea va putea fi considerată ca un adevărat parlament al patriei europene, care va deveni apoi mondială.

Popoarele au nevoie de idoli. Dar, după idolii sanguinari, evoluția psihologică cere idolii spirituali. „Acest nou idol, scrie autorul, va fi acel al patriei mondiale Oamenii pururi mistici, ca să trăiască, trebuie să simtă în sufletul lor fiorul credinței. Renan, ridicându-se deasupra orizontului Judeei, care îi păru prea strâmt, a ajuns să înțeleagă frumusețea desăvârșită a Acropolei". Atunci el a scris rugăciunea lui minunată. Autorul, aplecat deasupra necropolelor în care s'au adunat timp de veacuri gloriile patriilor naționale, își liberează conștiința printr'un imn avântat: Rugăciunea deasupra necropolelor: „O, patrie internațională! Nobleță a întregii omeniri! Zeiță al cărei nume înseamnă rațiune și înțelepciune, al cărei cult e acel al păcii și al frăției! Ajung târziu in pragul templului tău: aduc la altarul tău remușcarea nenumăratelor crime săvârșite de atâtea generații de strămoși"... Urmează o admirabilă evocare a sacrificiului de sânge îndurat de toate popoarele lumii în cursul veacurilor. Forța brutală care a dominat înainte începe să decline. Evoluția cerebrală și sufletească a omului, începe să înlăture forța oarbă: Omul nu mai are nevoie de fier și de foc pentru a-și croi calea prin lumea întunecată. Odată cu înlăturarea războiului, patria nu mai poate fi adorată ca un idol al forței. Ea nu mai poate fi înfățișată cu sabia în mână, în mijlocul măcelului. Azi, sabia e înlocuită cu o epubretă plină de microbi. Războiul microbian, războiu chimic — ultime obsesii ale însetaților de sânge omenesc! Patria sanguinară s'a apropriat și ea de ora morții. „Culcându-te în scripta necropolelor, mâinile noastre filiale întind deasupra ta lințoliul de purpură sub care dorm și ceilalți zei morți ai omenirii"..

Idei moderne despre copii

Lucrarea cu titlul acesta, datorită lui Alfred Binet, aduce date interesante, metode precise, fapte și îndrumări intemeiate, ocolind vechile clișee cari dezonorează pedagogia actuală.

Autorul s'a preocupat cu deosebire de experiențele cari i-ar putea folosi profesorului, și susceptibile de-a fi aplicate la școală și în clasă.

Ideea care domină cartea aceasta este că *e cu putință să cunoaștem în parte aptitudinile elevului, și se va ajunge într'o zi să se adapteze învățământul după aceste diferite aptitudini, în vreme ce astăzi, elevii trebuie să se adapteze aptitudinilor profesorului.*

Binet a scris o lucrare foarte personală; citatele sunt rare; el a scos din propriile-i experiențe, din observațiunile și din aplicațiunile sale, aproape tot ce ne expune.

Binet nu contestă aportul pozitiv, întrucâtva, al vechii pedagogii, și nu vrea s'o înlăture; el tinde numai s'o reformeze, — folosind cunoștințele psihologice în aplicațiunile pedagogiei.

Nu trebuie însă să ne închipuim că Binet nu-și dă seama de imposibilitatea practică a realizării sistemului său. El respinge pedagogia lui „Emile", dar nu admite decât dintr'un punct de vedere teoretic adaptarea învățământului după structura fizico-psihică și intelectuală a fiecărui individ. Metoda lui preconizează numai o luare în considerare a însușirilor particulare ale fiecărui elev, pentru a fi ajutat să se desvolte în direcția către care are mai multă aplicațiune.

E foarte interesant mai cu seamă capitolul despre memorie, în care ni se expun în amănunt rezultatele experimentale cari pot avea o reală importanță practică.

„Ideile moderne despre copii" e o lucrare scrisă cu competență și cu precizie, — o carte de acțiune și de propagandă.

Romantismul lui Stendhal

Revoluțiunile, lente sau violente, nu distrug niciodată complect trecutul: îl utilizează. Acum o sută de ani sufletele erau frământate de neliniști asemănătoare întrucâtva epocei noastre. In acelaș timp cu situațiile și soarta omenească în genere, erau răsturnate și ideile; se vorbia despre apropiata revoluție romantică: ce redutabile noutăți va impune?

Exemplul lui Stendhal, unul din revoluționarii, pentru a zice așa, oficiali, demonstrează că dacă romantismul a răsturnat ușor tradiția, el s'a împăcat totuși cu ea. Este concluzia unui interesant studiu pe care, în „Revue Universelle", André Rousseaux îl consacră faimoasei broșuri „Racine et Shakespeare", reeditată, zilele acestea, sub o formă erudită și definitivă de Pierre Martino. In 1802, Stendhal scria sorei sale: „te sfătuesc să citești în fiecare zi un act din Racine: este singurul mijloc de a vorbi franțuzește". In 1824 și 1825, el publică — înaintea lui V. Hugo, și aceasta s'a uitat — primul manifest romantic; era care pentru a îndemna pe Francezi să aleagă între Shakespeare sau Racine, pentru a huli un trecut glorios în profitul unui viitor nesigur?... Nu; dar cum observă foarte bine André Rousseaux, Stendhal voia „să ajungă la rezultatele pe care le-a obținut prefața lui „Cromwell" și bătălia „Hernani".

Ce pretindea mai întâi autorul broșurei „Shakespeare et Racine": în primul rând desființarea faimoaselor reguli. Era un punct asupra căruia nu i-a fost imposibil să demonstreze, mai ales când acesta era considerat ca esențialul artei clasice. In al doilea rând se cereau teatrului subiecte din istoria Franței. Era una din formele naționalismului literar, care făceau să ia naștere în toate țările o mișcare romantică. Apoi, un teatru în proză, debarasat de acel alexandrin, care nu este decât un „cache-sottise". Aci trebue să dăm dreptate lui Stendhal; căci din moment ce nu avem un Racine, mai bine proza decât versurile unui Ernest Legouvé; cât privește pe acele „cache-sottise" se știe ce au putut să dea, mânuite de V. Hugo. Astfel triumful dramei romantice a însemnat căderea ideilor lui Stendhal. Prietena lui, M-me Jules, făcea ecou propriei sale gândiri când scria în 1832: „C'est vous qui aviez créé la romantisme, mais vous l'aviez creé pur, naturel, charmant, amusant, naïf, intéressant, et l'on a fait un monstre qui hurle. Créez autre chose". Dacă Stendhal a creat un alt teatru, acesta a fost în maniera lui Mérimée, pe care-l admira cu deosebire, sau în aceea a lui Musset: opere care-și iau figură clasică acum când trecutul romantic nu le mai amenință.

Dar teatrul lui Musset este posterior anului 1830; Stendhal nu putea nici chiar să-l presimtă. El cunoștea însă piesele ușoare pe care le citea Mérimée în acel cenaclu mic, discret, al cărui suflet era el, Stendhal; în aceste piese, din care unele au și apărut atunci, — printr'o amabilă și transparentă mistificare, sub numele „Clara Gazul, comediană spaniolă" — nimeni nu se îndoește că Stendhal nu-și vedea încă realizarea noului său ideal.

Stendhal și Mérimée au fost astfel precursorii lui Victor Hugo, fără să fie contimporani cu Racine; pe principiile și schițele lor, autorul lui „Hernani" n'a drapat decât mantia regală a poeziei și imaginației lui magnifice.

Cărți cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1
(Fundațiunea Carol I)

CARTI ROMANEȘTI

Eugen Relgis, Poezii. Melodiile tăcerii. — *Nemo,* Grafologie. Scrisul și omul. — *Parlamentul în caricatură.* Un album cu 53 figuri de *A. Mărculescu.* — *B. Nemțeanu,* Antologie.

CARTI FRANȚUZEȘTI
7 lei francul francez

Anthologie de la nouvelle poésie française. — *Henri Brémond,* La poésie pure. Avec un débat sur la poésie par R. de Souza. — *Herbert Cassous,* Les axiomes des affaires. — *Jean-José Frappa,* A. Paris, sous l'oeil des métèques. — *Béraud,* Ce que j'ai vu à Berlin. — *Pierre Frondaie.* L'eau du Nil. — *Jean Prévost,* La vie de Montaigne. — *Ada Négri,* L'Etoile du matin. — *Léopold Stern,* Psychologie de l'amour contemporain. — *Louis Gouse,* L'Art Japonais. — *Edmond Vermeil,* Les origines de la guerre. — *D. C. Heerjordt,* Une Europe nouvelle. — *Lemonon,* La nouvelle Europe et son bilan économique.

CITIȚI: *Vient de paraitre,* revistă lunară de literatură, artă și știință. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARȚI BIBLIOFILE:

Anatole France, Le puits de Sainte-Claire; illustrations de George Rochegrosse. — *Remy de Gourmont,* Lettres d'un satyre; bois gravés de Deslignères. — *Voltaire, L'ingénu,* Histoire véritable tirée du manuscrit du Père Quesnel vignettes de S. Sauvage.

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita edițiune Houssiaux, retipărită, cu ilustrațiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CARȚI PENTRU COPII:

Le poisson d'or, Contes du Chaperon bleu. — *Le chateau du diable,* Contes magiques en couleurs. — *Les tribulations d'un génie,* Contes magiques en couleurs.

CARȚI GERMANE
Marca la cursul zilei

Anet Claude, Ariane. — *Galsworthy J.,* Forsyte Saga, Der Menschenführer, Die dunkle Blume, Der Patrizier, *Ossendowski E.,* Flammendes Afrika. — *Proust M.,* Der Weg zu Swann. — *Reymont W. S.,* Die polnischen Bauern. — *Stuchen E.,* Die weissen Götter. — *Sudermann H.* Der tolle Professor. — *Werfel F.,* Paulus unter den Juden. — *Pentru comercianți: Ford H.,* Das grosse Heute-Das grössere Morgen. — Handbuch des Kaufmanns. Enciclopedie pentru comerț și industrie. — Langenscheidts Handelswörterbücher: Französisch-Deutsch. Cel mai nou dicționar francez pentru comercianți. — Methode Mertner pentru învățarea limbilor străine după cel mai nou sistem, fără profesor, fără gramatică, fără dicționar, Pentru limba engleză, franceză italiană, spaniolă.

CĂRȚI PENTRU COPII PENTRU ORICARE VARSTA

Bogat asortiment de cărți germane (ediții elegante în pânză, 1/2 piele, 1/1 piele) cu prețuri între 135—250 lei.

Afară de cărțile de lux, de cărți vechi și rare cât și o bogată colecție de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi și moderne, la *„Bibliofila", București, str. Wilson 1* se găsesc atât cărțile sus anunțate cât și orice carte de literatură sau de știință în toate limbile în condițiunile cele mai avantajoase. Studenți, profesori, artiști, ziariști esperantiști se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociației Bibliofile Române".

H. EULENBERG

Rubens în anecdotă

— După traducerea d-lui C. Săteanu —

In afară de interesul pentru pictură, maestrul se mai interesa mult de fizică și chimie precum de altfel a excelat, dintre toți pictorii. prin cele mai bune și mai durabile culori.

Intr'o zi un alchimist englez încercă să-l învețe cum se face aurul.

— „A, zise Rubens zâmbind, această artă am descoperit-o de mult, cu pensula mea".

Unui călător englez căruia i se păru că tipurile sale de femei erau cam prea grase, Rubens îi ripostă supărat:

— „Un cal berbant nu-i tot una cu o iapă britanică!"

Și întorcându-i apoi spatele, adăogi: „Hrăniți-le pe ale voastre mai bine"!

La douăzeci și trei de ani Rubens vizită mai întâi Italia. După o scurtă ședere la Veneția — unde Tizian, cum spunea el însuși l'a surprins ca o adevărată furtună, cu trăsnete și fulgere, — el deveni pictorul curții lui Vincenzo Gonzaga, duce de Mantua.

După o activitate de opt ani la această curte, când unele din tablourile sale fură prezentate pictorului italian al curții din Mantua, Giulio Romano, unul din elevii celebri ai lui Raffael, acesta încântat de splendoarea coloritului exclamă:

— „Flamandul acesta și-a amestecat oare culorile cu sângele său propriu?"

* * *

In atelierul său de pictură din Antwerpen, maestrul avea în permanență între zece și douăzeci de elevi pe cari-i alegea dintr'o sută. El singur desemna tablourile și după schițele sale colorate, îi punea pe elevi să picteze cu sârguință, și la urmă, mai mult sau mai puțin, el le complecta.

Cel mai vestit dintre elevii săi fu Antoniu van Dyck. Acestuia, care venise la vârsta de șasesprezece ani, colegii cari îl alintau din cauza gingășiei sale, văzându-l sleit de oboseală stând în fața unei șevalete uriașe, i-au pus într'un rând un șorț de fată.

Maestrul zărindu-l astfel, îi desfăcu șorțul și îi puse în schimb o coroană pe cap, după ce zise:

— „Nu mi-l faceți rău și sălbatic! Cu toate că e slab și blajin, el poate mai mult decât voi toți laolaltă!"

La vârsta de cincizeci și opt de ani, Rubens își mai cumpără pe lângă palatul său din Antwerpen, și un castel de țară la Steen, lângă Mecheln, cu o sumă de o jumătate milion mărci.

Țăranul care a mijlocit cumpărătura îl pretindea 20.000 mărci. Când maestrul voia să-i dea numai 15.000 mărci, țăranul răspunse:

— „Noi, țăranii, câștigăm banii mult mai greu decât d-tră, boerule, căci la noi proștii vin mai rar de cum vin la d-tră!"

Unui fost primar din Siegen i se făcu propunerea ca una din străzile orașului să fie denumită strada Rubens.

— „Ce stradă Rubens!? zise el, care avea sentimente antisemite. „Ruben, Simon Levi, Iuda! Nu-i nevoe să recurgem de pe acum la denumiri evreești!"

* * *

Intr'un rând, Rubens fu întrebat ce a învățat dela cei trei maeștri ai săi, pictorii Tobias Verhagt, Adam van Noort și Otto van Veen din Antwerpen.

— „Dela cel dintâi, fu răspunsul maestrului, italieneasca; dela cel de-al doilea băutura și dela al treilea mitologia, iar dela tus-trei cum nu trebue să se picteze!"

* * *

La Roma, unde fusese trimis de ducele de Mantua ca să execute côpii de pe capodoperele vechilor maeștri și unde pictase mult, studiind și mai mult, încât fu nevoit să ceară prelungirea concediului său, Rubens se îmbolnăvi într'un rând foarte greu de dezinterie.

După ce zadarnic încercă câtăva vreme să se tămăduiască singur și boala i se agravă tot mai mult, cu toate rugăciunile sale, el se duse la un doctor german anume Faber. Căci nu voia să se dea pe mâna unui alifigiu străin! Acesta îl vindecă — căci din firea sa era tare — în scurtă vreme.

Drept recunoștință pentru aceasta, Rubens îi aduse într'o seară un tablou minunat reprezentând un cocoș semeț care se preumbla majestos în mijlocul unei priveliști țărănești.

La întrebarea doctorului de ce i-a dăruit tocmai acest subiect, pictorul răspunse râzând:

— „Fac și eu ca vechii păgâni, cari drept recunoștință către Asklepios, zeul tămăduirilor, jertfiau câte un cocoș în semn de recunoștință pentru însănătoșirea lor!"

* * *

După moartea primei sale soții, a bunei Isabela Bram pe care Rubens a plâns-o patru ani de doliu și de văduvie amară — pe ea, care n'a fost niciodată posomorîtă — el se însură cu blonda Hélène Fourment, care n'avea decât șasesprezece ani.

Pe când prima lui soție, pe care cu cât o picta mai mult cu atâta devenia mai palidă, mai slabă și mai bolnavă, — Helena, cu cât era mai des pictată, devenia tot mai roză, mai voinică, mai grasă și mai sănătoasă, așa că maestrul o zugrăvi în al său „Isvor al tinereții" zicând despre ea că „are soarele în ochi".

Ea îi și supraviețui, ca la vârsta de patruzeci și cinci de ani să se căsătorească a doua oară cu un om cum se cade, un funcționar din Antwerpen, care în burghezismul său nu se simția câtuș de puțin atins de faptul că soția sa putea fi văzută goală în toate galeriile regale din Europa.

(Din volumul „Alte siluete literare și artistice")

INSEMNĂRI

André Derain

Impreună cu Vlaminck, André Derain a făcut pentru totdeauna vie doctrina „culorii pure" şi a „volumului colorat" pregătind o reinoire a artei franceze, atunci când încă nimeni n'o bănuia.

André Derain

Incercând să-l limpezească pe Cezanne, în acelaş timp în care Villon lămuria arta confuză a vechilor romancieri francezi, Derain s'a impus printr'o atitudine hotărită şi printr'o personalitate cu totul aparte în plastica vremii.

Ambiţia acestui artist de a îndruma spiritul plastic către o întoarcere la desenul constructiv, la sufletul arhitectural al tabloului şi la redobândirea nobleţei de paletă prin neliniştea „tonului", s'a manifestat cu îndrăzneală în viziunea lui clasică a artei, în opera lui plină de pasiune, de strălucire şi de nerv.

Copiindu-i pe clasici, Derain a învederat respectul pentru tradiţie şi pentru principiile ei. El a dobândit astfel sobrietatea, măsura şi modestia artistului adevărat.

Derain, spune André Salmon, a deschis porţile unei noui şcoale franceze.

„Modelul brun" pe care-l reproducem în pagina III-a e o lucrare recentă (1924) — şi e o bucată caracteristică pentru maniera actuală a artistului.

istorie

D. Eugen Lovinescu explică într'o autorecenzie (d-sa are obiceiul de a se autorecenza atât înainte, cât şi după apariţia operelor) sensul lucrării d-sale: „Istoria literaturii române contemporane".

Cu acest prilej, d. Lovinescu dă unele lămuriri interesante.

Astfel d-sa spune printre altele:

„Lucrarea mea are un caracter absolut ştiinţific; prin urmare ea e obiectivă şi cu o largă parte de informaţie documentară; pe lângă curente am fost silit de subiect să mă ocup şi de *revistologia* noastră, şi dacă m'am ocupat mai mult de revistele moderniste, aceasta n'am făcut-o dintr'un spirit de parţialitate, ci din motivul că întreagă această activitate a ideei moderniste s'a desfăşurat *oarecum subteran, în foi obscure, sporadice, şi fără nici o acţiune asupra publicului:* toată lumea cunoaşte, de pildă activitatea „Convirbirilor literare", a „Sămănătorului", sau a „Vieţei Româneşti": *mai nimeni nu cunoaşte nici măcar din nume* şirul neîntrerupt de *sforţări obscure* făcute pentru a împlânta în conştiinţe literare ideia modernistă. Era, deci, necesar să insistăm asupra lor."

Urmând acelaş criteriu un istoric pur şi simplu ar trebui să treacă sub tăcere de pildă imperiul britanic ocupându-se pe larg de o insuliţă pierdută în ocean...

Dar încă ceva: Deşi d. Lovinescu recunoaşte că ideia modernistă s'a manifestat „oarecum subteran", „în foi obscure, sporadice şi fără nici o acţiune asupra publicului", încât „nimeni nu cunoaşte nici din nume sforţările obscure", — totuşi d-sa susţine că evoluţia literaturii române se face în sensul ideii... moderniste.

Şi încă un cuvânt: D. Lovinescu îşi intitulează opera: „*Istoria* literaturii..." dar spune, în articolul despre care vorbim: „lucrarea mea... e şi o lucrare de luptă — ce înfruntă toate riscurile atitudinii sale".

Atunci titlul operei ar fi trebuit să fie altul.

Peste hotar

Intr'una din revistele d-lui Mihail Dragomirescu sunt batjocoriţi „Pirandello, Bernard Shaw, Wedekind şi Cehov, aceşti betegi ai poeziei universale. Căci vor fi aceşti strâmbători de suflete omeneşti mari ideologi sau mari scriitori — dar poeţi, şi încă poeţi dramaici, nu sunt nici atât cât erau bietul Cotzebue, rivalul lui Goethe şi uitatul Pradon, rivalul din Racine, pe vremea lor".

Dintre scriitorii „daţi tava" de d. Dragomirescu, îl alegem pe Cehov — „beteag al poeziei", „strâmbător de suflete omeneşti", ne-poet...

D. Dragomirescu-i în contradicţie cu toată critica rusă, care nu-i spune lui Cehov altfel decât „posomorîtul *poet*". Criticii ruşi văd în Cehov un scriitor nediformat de nici un program, de nici o teorie — un pictor conştiincios, exact, al sufletului rusesc şi al societăţii ruseşti.

Oricât ne-am iubi patria şi ne-am respecta scritorii, nu putem rămânea serioşi în faţa proclamaţiei d-lui Mihalache dela sfârşitul articolului citat mai sus :

„Drama adevărată, drama, — poezie şi teatru în acelaş timp, *nu este peste hotar,* ci la *noi*". Exemplu: „Patima roşie".

Numai cu d. Mihail Sorbu nu putem bate chiar toată literatura universală — cu „betegii" şi „strâmbătorii de suflete" ai ei

In Empire

D. Mihail Dragomirescu continuă să dea reprezentaţii cu spiritele scriitorilor noştri. In Empireu se întâlnesc poeţi, filozofi, pozatori şi flecăresc ca la cafenea. Işi spun: „cucoane Grigore", „Alecule", „Iancule", etc. Maiorescu face glume pe sama barbişonului său dispărut, care îi lipseşte elocvenţa de-o podoabă. Polemizează cu d. Gongopol. Vlăhuţă cere voe să-l „mistue" pe Kant. „Mai bine cu porţioara decât cu halca", — adaogă Caragiale.

D. Dragomirescu pune scheletele să se ciupească de maxilarul interior şi să se lovească cu dosul mânii peste stern.

Această macabră sindrofie jicneşte publicul cititor al scriitorilor profanaţi, — şi-i îndurerezază profund pe membrii familiei lor, care nici nu şi-au scos încă doliul dela mânecă.

Nu-i chip să înceteze această profanare a memoriei scriitorilor? — *M. Sv.*

Călătoriile

„Heureux qui comme Ulysse a fait un beau voyage..." Ulisse e poate cel dintâi călător despre care ne-a rămas pomenire. „Odisseia" nu-i decât povestirea aventuroaselor sale rătăciri prin ţări şi printre popoare. Pe când „Iliada" e povestirea isprăvilor răsboinice ale diferiţilor eroi Greci şi Troieni, „Odisseia" este un „recit de voyage" o povestire de călătorie, a unei călătorii puţin obişnuită ; Victor Bérard, elenist de seamă, pentru a traduce „Odisseia" şi a scrie opera sa „Les Phéniciens et l'Odyssée" a refăcut pas cu pas drumul de care pomeneşte grandioasa epopeie homerică. Şi mai bine de cât oricui i s'a potrivit versul lui Ioachim du Béllay, contimporanul lui Ronsard.

„Ferice cel care ca şi Ulisse a făcut o călătorie frumoasă."

Dealtfel, toate călătoriile sunt frumoase. Acelea, fireşte, pe cari le faci mânat numai de instinctul acela neprecis care te îndeamnă să călătoreşti numai pentru a călători: Indată ce se amestecă împrejurări străine, farmecul se risipeşte. Căci altminteri, voiajorii comerciali ar trebui să fie oamenii cei mai fericiţi şi viaţa lor mai frumoasă de cât a tuturora. Şi de asemeni, cum călătoriile formează tineretul, dacă ar fi să credem dictonul francez, „commis-voyageur"-ul ar urma să fie tipul ideal al omului superior. Ceeace nu pare a fi tocmai exact, mai ales dacă ne-am bizui pe bogata literatură specială de pe vremea imediat post-romantică, pentru care bietul commis-voyageur era tipul micului burghez, mediocru şi meschin.

Poate literaturei acesteia răutăcioase îşi datoreşte originile nelămurite butada filosofului Emerson. „Voiajurile, paradisul imbecililor". E desigur exclamaţia supărată a unui om pentru care călătoria înseamnă înainte de toate turburarea vieţii zilnice, a deprinderilor intrate în sânge : şi mai e şi teama de tot neprevăzutul unei lumi nouă, de necunoscutul unor oameni şi a unor locuri neîntâlnite încă. Sunt oameni cari se tem de locuri noui precum unii nu pot dormi într'o cameră străină : deprinderea e într'adevăr pentru dânşii o a doua fire.

Dar fobia aceasta pentru călătorii e rară : obişnuit, în fiecare din noi tânjeşte dorul călătoriilor. Că sunt puţini aceia cari îşi pot mulţumi dorinţa aceasta a adâncului fiinţei omeneşti e una din tristeţile vieţii noastre : Henri de Régnier a zugrăvit în unul din romanele sale nostalgia aceasta a drumurilor, acel „Amour du monde" cântat de elveţianul C. F. Ramuz, nici odată satisfăcut. Rari sunt aceia la cari instinctul migrator al depărtaţilor noştri strămoşi s'a atrofiat cu totul : un Emile Faguet, bunăoară, care n'a părăsit niciodată Parisul, ni se pare, probabil fiindcă nu putea lua cu dânsul biblioteca sa, cum justifica odată un profesor neamţ oroarea sa de călătorii. Şi doar toate bibliotecile din lume nu-ţi pot da ceeace îţi oferă o călătorie de mult visată.

Pentru cei mulţi însă, călătoriile au un farmec pe care nimic nu-l poate înlocui. De aici exodul estival spre alte locuri, explicat nu numai prin snobismul veacului, ci ca fiind singura cale de a se manifesta a ancestralului dor de a schimba locurile şi oamenii din toate zilele.

Un Spaniol, Carlos Pereyra, a scris romanul instinctului migrator. In cartea sa „Cucerirea drumurilor oceanice", ni se povesteşte istoria încercărilor omeneşti de a evada din hotarul pământurilor cunoscute.

Şi nu cunosc ceva mai patetic decât descrierea aceasta simplă a călătoriilor feluriţilor navigatori, dela Henric Navigatorul la Magellan, trecând pe lângă povestea minunată a lui Christophor Columb, aventurierul. — *Manuel Menicovici.*

Primul alfabet al Europei

Una din cele mai sigure hipoteze asupra originii alfabetului Europei a fost dărâmată prin descoperirea secretă a unui alfabet din epoca neolitică la Glazel, lângă Vichy.

Ne vine foarte greu să ne despărţim de adevărul indiscutabil până acum că alfabetul nostru a fost adus de Fenicieni cu alte produse indigene din leagănul civilizaţiei europene, — *Asia mică,* — dar probele sunt evidente.

S'au scos din săpăturile făcute cărămizi cu inscripţii, pietre cu litere şi animale săpate pe ele, diferite obiecte mici şi rămăşiţele unei primitive fabrici de sticlă, precum şi o inscripţie de cel mai mare interes din vremea fabuloasă de acum 4—5000 de ani.

S'a afirmat, dar nu s'a dovedit destul de temeinic, că săpătura animalelor din aceste pietre este identică cu a acelor găsite în rămăşiţele epocei magdaliniene.

Obiecte mici consistă într'un fel de cârlige identice cu cele de prins peştele, unele în silex şi altele în os de balenă, apoi săgeţi cu vârf de ardezie, inele de ardezie cu câteva litere săpate pe ele, securi de cremene prost şi primitiv lucrate, aschii de cremene etc.

Rămăşiţe din fabricarea sticlei sunt cioburi dintr'un vas mare de o pastă sticloasă grosolană, pe lături de grosimea unui deget şi pe fund cu o pătură de sticlă; apoi alte cioburi mai mici. Se crede însă că sunt dintr'o epocă posterioară sau mai degrabă o vitrificare a pastei cărămizilor ce s'au găsit în săpături. Cărămizile cu inscripţii sunt olane groase cu margini netede. Ele au fost descoperite la o mare adâncime, într'un sol compact, fără humă şi fără urme de vre-o răscolire a pământului. Cele dintâi tablete au fost descoperite de profesorul de geologie din Lyon, d-rul Déperet.

Oalele dezgropate nu seamănă cu nici un fel din cele descoperite până acum. Pereţii sunt groşi şi fundul solid. Pământul e la cele mai multe prost ars şi friabil. Dar sunt şi unele perfecte printre ele, frumos împodobite cu chipuri de bufniţă ca cele dela Hissarik (Troia).

S'au găsit şi câteva simboluri phallice de un tip unic, unele purtând pe ele acelaş chip de bufniţă.

Descoperirea aceasta face mare zgomot în lumea arheologilor şi poate fi privită ca un fapt cu urmări neprevăzute pentru multe din teoriile şi ipotezele ce păreau mai bine stabilite până în prezent.

Evanghelia dragostei

Dac'am da crezământ povestirilor călătorilor, s'ar părea că există, în universităţile suedeze şi în mediile intelectuale ale acestei ţări, un număr destul de mare de adepţi de „ambele sexe", cari conform doctrinei susţinute de Ellen Key, şi-ar consacra viaţa în aşteptarea şi în căutarea „Marei Iubiri".

Astfel, discipolii laolaltă au simţit odinioară, pe fruntea lor, atingerea limbilor de foc.

Oare Iubirea-Religie sau Religia Iubirii, îi va înlocui în lumea viitoare pe zeii izgoniţi?

Păstrez în memorie, spune Léonie Bernardini-Sjoestedt, figura iluminată a unui tânăr suedez, pe care l-am văzut la o conferinţă ţinută de Ellen Key. Sub şapca albă, candoarea lui blondă de adolescent, era străluminată de o dorinţă mistică; ochii lui albaştri sorbiau cuvintele conferenţiarei, în timp ce aceasta arăta că numai în iubirea liberă, — dar neprecupeţit, fiuziune, dintre suflet şi trup, — omul va putea gusta bucuria de-a fi iubit în tot adevărul...

Cu multă abilitate, Ellen Key atingea partea cea mai sensibilă a inimii bărbatului, dorinţa cea mai nobilă.

Va şti el vreodată dacă fata îl iubeşte sau nu, ori dacă nu vrea decât să se mărite, să aibă un cămin?

Adevărul e că în conştiinţa lui tânărul acceptă ca darul să fie complect, reciproc şi absolut egal.

Castitatea aceasta mistică se întâlneşte astăzi destul de des la tinerii din Nord, şi ea e îndreptată numai către Marea Iubire.

Aiurea, desigur, lumea ar surâde şi ar ironiza asemenea concepţii.

Totuş, spune Léonie Bernardini-Sjoestedt, chiar dacă entuziasmul acesta n'ar avea decât o durată efemeră, astfel de preocupări şi astfel de principii nu rămân inutile. Ele lasă germeni cari pot fructifica viitorul. Ele afirmă un adevăr multă vreme dispreţuit şi ignorat: egalitatea bărbatului şi a femeii în iubire...

Despre umor

Maurice Dekobra a intreprins o anchetă internaţională pentru a defini umorul — această problemă mai neliniştitoare decât gravitaţiunea universală. Au fost propuse numeroase definiţii docte, grave şi pline de filosofie, definiţii ştiinţifice, rebarbative ca o teorie de Euclid, umoristice chiar. Toate sunt admisibile şi toate's incomplecte. Cineva pretindea că umorul rezidă într'un soi de inadaptare dintre idee şi expresie, dintre fond şi formă, dintre inspiraţie şi procedeu, dintre sentiment şi ton, etc...

„Umorul spune Taine e gluma unui ins care glumind îşi păstrează o înfăţişare gravă; umorul e ceva amar, acru, întunecos, care se naşte sub cerul îngheţat al ţărilor septentrionale şi e întâlnit cu deosebire la Germani..."

„Umorul e o poziţie socială" — spune René Doumic.

Dar nici definiţiile date de cei enumăraţi, nici cele propuse de Leibnitz, Scherer, şi alţii nu lămuresc decât imperfect umorul atât de deosebit al unor scriitori ca: Shakespeare, Lamb, Theckeray, Dickens sau Mark Twain.

De pildă, acesta din urmă, cetind într'o gazetă din Statele Unite *anunţul morţii sale premature,* îi trimite directorului ziarului următoarea telegramă care a înveselit toată America:

„Inştiinţaţi-vă cetitorii că vestea morţii mele e foarte exagerată..."

Umorul nu trebuie să provoace întotdeauna râsul. Menirea umoristului nu e numai să amuze. Există un umor dureros căruia nu-i lipseşte prea mult pentru a amesteca râsul, cu lacrimi. Si tocmai aceasta-l deosebeşte pe umorist de omul de spirit. Spiritul e superficial. Omul de spirit e un acrobat care jonglează cu cuvintele, care face acrobaţii cu sintaxa, martirizând limba pentru a scoate cât mai multe efecte comice, fiindcă singura lui raţiune de a fi e să distreze.

Umoristul e un om grav, care nu-i convins de nimic. E un înţelept care, cu ştiinţă, ne distruge iluziile — a început prin a şi le distruge pe-ale sale mai întâi — şi care pentru a ne dovedi relativitatea tuturor lucrurilor, ne întristează bucuria şi ne'nveseleşte tristeţea...

Umorul, spune Israel Zangwill, e surâsul în privirea înţelepciunii.

Jens-Peter Jacobsen (Danemarca)

Un maestru desăvârşit al prozei daneze, un nobil şi pur artist.

S'a născut la Thistedt la 7 Aprilie 1847 şi a murit la Copenhaga în 1885, din cauza tuberculozei care îl chinuia de ani de zile. Studiase ştiinţele naturale în Copenhaga; era botanist şi a publicat un studiu serios asupra algelor marine, pentru care a fost premiat de Universitate; căutând aceste plante acvatice şi-a atras boala lui incurabilă. A tradus în limba daneză şi scrierile principale ale lui Darwin, al cărui partizan era.

Ca literat, în afară de „Nuvele", adevărate perle literare (din care face parte şi „Dreptul la Fericire", apărută în româneşte în ultimul număr (93) al „Lecturii" a mai scris poezii şi două romane: Unul istoric — „Doamna Maria Grubbe, interior din veacul al şeaptesprezecilea" şi „Niels Lyhne" — din viaţa modernă. In ambele dovedeşte o adâncă şi delicată cunoaştere a sufletului femeii, ca şi în magistrala nuvelă: „Dreptul la Fericire" (D-na Fönss). Acest scriitor a fost un realist în cel mai frumos şi mai deplin înţeles al cuvântului; mai ales azi e potrivit de subliniat faptul că el n'a înţeles realismul ca o datorie de a descrie ce e mai josnic şi mai desgustător în viaţă. Farmecul fără seamăn al scrisului lui l-a format, cum arată Georg Brandes, conciziunea şi frumuseţea stilului său, cu desăvârşire lipsit de orice umplutură şi uimitor de colorat: a scris în lumini şi în culori — şi, anume, împrăştiindu-le cu dărnicia celui mai necumpătat risipitor. „Fiecare picătură gustată din cupa lui este grea ca o esenţă plăcută. In expunerea lui e ceva îmbătător, ceva fermecător", spune Ewers. „E cea mai puternică băutură ce ni s'a dat până acum în proza daneză", spune Brandes.

Influenţa lui asupra literaturii noi a Danemarcei a fost covârşitoare.

MĂRUNTE

— La 11 Noembrie s'au împlinit 5 ani dela moartea scriitorilor ruşi: Alexandru Bloc şi A. Gumilev, la Leningrad : cel dintâi—mort de scorbut, iar al doilea împuşcat.

— La Monte-Carlo se repetă „Ecaterina cea Mare" de Bernard Shaw.

— Teatrul Barris din Londra reprezintă în fiecare seară „Trei Surori", de Anton Cehov.

Curiozităţ

„Domnul Mistinguett"

Celebra Mistinguett dela Moulin Rouge din Paris, întorcându-se de curând acasă dintr'o călătorie, a constatat că mantoul ei, de foarte mare valoare, lipseşte din garderoba păzită de soţii Bellecet. In câteva ceasuri poliţia a reuşit să stabilească că hoţii sunt chiar aceşti oneşti păzitori. Totodată Mistinguett a aflat că în lipsa ei casa a fost vizitată de câteva ori de un domn, care s'a numit „d. Mistinguett", bărbatul artistei.

Nefiind căsătorită, Mistinguett s'a mirat foarte mult. A doua zi după reîntoarcerea ei acasă, „d. Mistinguett" a apărut din nou în casa din bulev. Capucine 24, s'a urcat în etajul al doilea unde se află apartamentul artistei şi, găsind o uşă deschisă, a intrat, încuind uşa după dânsul. Insă, din greşeală, „d. Mistinguet" a nimerit într'un apartament care aparţinea vecinilor artistei. Fu invitat să meargă la comisariat, unde el continuă să se numească „d. Mistinguett". Poliţia şi medicul au stabilit imediat că individul suferă de alienaţie mintală. Tot Parisul face mare haz din faptul că în sfârşit s'a găsit un bărbat care e sigur că-i soţul răsfăţatei artiste, atât de încăpăţânata celibatară...

„Tunul Soarelui"

Construit pe vremea lui Louis XIV, tunul din parcul Palatului Regal funcţionează şi astăzi. Zilnic păzitorii îl încarcă dimineaţa, iar la orele 12 tunul bubuie, când explozibilul se aprinde cu ajutorul unei lentile speciale.

Incă un ser

Şerpii extrem de veninoşi abundă în Brazilia.

La noi însă nu există.

Astfel se explică faptul că lumea civilizată din Europa nu s'a interesat de vre-un ser contra muşcăturilor mortale de şerpi.

Laboratoarele braziliene produc însă cantităţi enorme de ser contra muşcăturilor de şerpi, care se prepară din glandele şerpilor.

Invenţiunea această permite pionerilor culturii să se adâncească în pădurile virgine ale Braziliei, în goana lor după aur, pietre scumpe, chinină, cauciuc etc.

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din strada Karageorgevici 9 anunţă că Duminică în 21 crt. va deschide noul şi vastul local de librărie din aceeaşi stradă, la numărul 7.

Cu acest prilej se va inaugura şi prima expoziţie de arte plastice la „Hasefer" care reuneşte cei mai de seamă artişti români. Conducerea artistică a acestei prime expoziţii ca şi a celor următoare, o are distinsul estet şi poet Ştefan Nenitescu.

Tot în această zi se va deschide Biblioteca „Hasefer" de împrumutat cărţi la domiciliu. Cititorii noştri din Bucureşti vor avea posibilitatea, în schimbul une mici taxe lunare, să ia spre citit acasă cărţi franceze şi germane din cele mai interesante. La alcătuirea acestei biblioteci s'au ales cei mai de seamă scriitori în operele lor reprezentative.

De altă parte în fiecare săptămână se vor adăuga cărţi noui din cele ce vor apărea.

CĂRŢI INTERESANTE

Vizitând noul nostru local cititorii noştri vor avea prilejul să cerceteze bogatul asortiment de cărţi literare, ştiinţifice şi literare, asortiment care creşte zilnic prin primirea, direct dela editorii străini, a noutăţilor ce apar în Franţa şi Germania.

Cu începere dela 21 Noembrie crt. expunem în localul nostru din strada Karageorgevici 7 (Eugen Carada) mai cu osebire cărţile de artă — ediţiuni de lux — apărute în Franţa în cursul ultimilor ani precum şi noutăţile literare ale marilor editori francezi şi germani pe cari îi reprezentăm.

Vizitarea expoziţiunilor „Hasefer" este absolut gratuită fără nici un fel de obligaţiune de cumpărare.

EDITURA „CUGETAREA" str. Decebal 8

ULTIME NOUTĂŢI APĂRUTE :

ANATOLE FRANCE :	Revolta Ingerilor . . .	60
	Jocaste şi pisica slabă	50
	Crima lui Sylvestru Bonnard (sub presă)	
PIERRE LOTI :	Doamna Crizantema .	50
	Aziyadé	50
CLAUDE FARRÈRE :	Bătălia	55
EMILE ZOLA :	Greşala abatelui Mouret	58
	La fericirea femeilor 2 vol.	85
CHARLES NORDMANN :	Impărăţia cerurilor . .	55
	Einstein şi Universul .	50
HENRIC STAHL :	UN ROMÂN IN LUNĂ .	45

De vânzare la toate librăriile din ţară

MARVAN

TESTA

Vindecă

Răceli

Migrene

Guturai

Nevralgii

Gripă

Giunghiuri

Dureri de dinţi

De avut în Farmacii şi Droguerii

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 312

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 28 Noembrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

A. GIDE: „Journal des Faux-monnayeurs"

Sub acest titlu la care se mai adaogă ca subtitlu cu un caracter de vădită sinceritate şi intimitate: **Primul caiet**, şi apoi „Al doilea caiet", A. Gide a publicat — în numerele de August şi Septembrie ale revistei „La Nouvelle revue française" — o serie de notaţiuni contemporane şi paralele cu lucrarea la romanul său ultim (şi prim) „Les faux-monnayeurs".

Notele acestea, ca scrise pe marginea paginelor de manuscris, unele cu un caracter de îndoială şi de neîncredere, altele cu o pecete de teribilă luciditate, conţin vederi speciale romanului, reflecţii generale asupra romanului ca gen, asupra operei de creare a lui şi asupra psihologiei autorului, precum şi unele diversiuni fără vre-o legătură directă cu opera, dar care au fost totuşi scrise cu titlu documentar în legătură cu psihologia lui Gide.

Pentru oamenii în contact cu literatura aceste concepţii cu caracter de intimitate şi de francheţă interesează în acelaş grad ca opera însăşi. Opera, destinată de la început publicităţii — ne face să vedem în ea o reticenţă, ceva din autor şi din concepţia lui necomplect. Prezentarea operei echivalează cu prezentarea unui autor în public şi această exhibiţie ne face să credem în anume rezerve. Psihologia aceasta uneori inconştientă ne îndreaptă cu o drăcească curiozitate către „ceiace a fost în capul autorului" când a scris, către ceeace a putut să ascundă din tot ceeace credea. Aceasta este poate pentru Gide mai puţin adevărat, iar pentru romanul în chestiune şi mai puţin adevărat fiindcă Eduard din roman a notat în jurnalul său cugetarea rece de spectator a propriilor lui personaje, a lui A. Gide. Eduard din roman e A. Gide.

In afară însă de acest sentiment de curiozitate desvoltat mai ales pentru ceeace este mai intim şi mai ascuns, notaţiile lui Gide atrag prin valoarea lor independentă, prin puterea de viziune critică.

Chiar notele care par a se referi în special numai la acest roman, conţin în ele vederi de-un adevăr general.

Reproduc mai jos câteva din ele. Asupra fiecărei chestiuni se deschide o problemă care se poate discuta cu deosebit interes. Ele însă poartă în ele formula ultimă de concentrare ca o formulă algebrică rezultantă a unor date multiple dedusă după multe calcule şi eliminări. Astfel:

„Poate dificultatea extremă pe care-o am în a face să progreseze cartea mea nu-i decât efectul natural al unui viciu iniţial. Câteodată mă conving că ideia însăşi a acestei cărţi e absurdă, şi ajung să nu mai înţeleg de loc ce vreau. La dreptul vorbind în această carte nu-i un singur centru în jurul căruia să se concentreze sforţările mele; ele se polarizează în jurul a două focare, în felul elipselor. De o parte, întâmplarea, faptul, materialul exterior; de altă parte sforţarea însăşi a romancierului de a face cu acestea o carte. Şi aici e punctul principal, centrul nou care deviază povestirea şi o duce către imaginativ. La urma urmei, acest caet în care scriu însăşi istoria cărţii, îl văd vărsat în întregimea lui în carte, formându-i interesul principal, pentru superlativa iritaţie a lectorului".

* * *

„Romanul meu se desfăşură, foarte ciudat, pe dos. Adică eu descoper necontenit că cutare fapt care se întâmpla mai înainte, trebuia să fie spus. Capitolele se adaogă astfel nu unul după altul, ci tot împingând mai departe capitolul pe care-l socoteam la început primul capitol".

* * *

„Ceeace lipseşte eroilor mei pe care i-am tăiat din propria mea fiinţă, e acel puţin bun simţ care mă împiedică de a împinge aşa departe ca ei, nebuniile lor.

* * *

Martin du Gard ar dori să vadă prelungindu-se nesfârşit romanul meu. El mă încurajează să „profit" mai mult de personajele pe care le-am creiat. Cred că n'am să-i urmez sfatul.

Ceeace mă va atrage mai mult spre o nouă carte, nu vor fi atâta tipurile noui, cât un nou fel de a le prezenta.

Romanul acesta se va termina brusc, nu atât prin epuizarea subiectului, care trebue să dea o impresie de inepuizabil, dar, din contra, prin lărgirea lui şi printr'un fel de evadare din conturul lui. El nu trebue să se restrângă, ci să se împrăştie, să se desfacă..

* * *

Gide a isbutit minunat în această realizare. Romanul lui face în adevăr impresia unui snop de subiecte, de mici romane, a cărui spice spre vârf se desfac. Romanul e apoi conform acestei concepţii lipsit de o unitate strictă, de un personaj sau o acţiune centrală. „Fiecare personaj este central, principal, în capitolul lui"...

Dar cu mult mai interesante sunt notările cari deşi uneori se referă la acelaş roman, au un caracter de constatare generală, de principiu independent. Prin aceasta se întrevede sistemul de creare a lui Gide, concepţia lui despre roman; intrăm în laboratorul lui:

„Săl fac poate pe Eduard să spue:

Plicticos, vedeţi, e să ai a-ţi condiţiona personajele. Ele trăesc puternic în mine, şi aş spune chiar că trăesc din mine. Ştiu cum cugetă, cum vorbesc; cunosc cea mai subtilă intonaţie a vocei lor; ştiu că sunt anumite acte pe care trebue să le facă, că sunt altele care le sunt interzise... dar de îndată ce trebue să le îmbrac, să le fixez un rang social, o carieră, o cifră a venitului lor; şi mai ales de îndată ce trebue să-i plasez între vecini, să le inventez părinţi, o familie, amici, nu mai pot. Eu văd pe fie care din eroii mei, orfan, fiu unic, celibatar şi fără copii".

* * *

Şcoala simbolistă. Marea imputare ce i s'a făcut este puţina curiozitate pe care a arătat-o în faţa vieţii. Cu singura excepţie a lui **Vielé-Griffin** poate (şi asta a dat versurilor lui o savoare specială), toţi au fost pesimişti, oameni cari au renunţat la tot, resemnaţi... Poezia devine pentru ei un refugiu; singura scăpare de realităţile hidoase; s'au aruncat în ea cu o furie desesperată. Despoind viaţa de tot ceiace ei considerau că nu-i decât o iluzie, îndoindu-se că ar face să fie trăită; ce-i de mirare dacă n'au adus o etică nouă, mulţumindu-se numai cu acea a lui Vigny, pe care cel mult o împodobeau cu ironie; şi au adus numai o estetică nouă.

* * *

„Să nu aduci de tot în primul plan, — sau cel puţin să nu aduci prea repede, personajele cele mai importante, ci să le dai înapoi, din contră, să le faci să aştepte. Să nu le descrii, dar să faci astfel în cât să-l sileşti pe cititor să şi le imagineze cum se cuvine.

Din contra, să descrii cu preciziune şi să reliefezi puternic personajele episodice; să le aduci în primul plan pentru a distanţa cu atât mai mult pe celelalte".

* * *

„Mi-i desigur mult mai uşor să fac să vorbească un personagiu decât să mă exprim în numele meu propriu; şi asta cu atât mai mult cu cât personagiul creat diferă mai mult de mine. N'am scris nimic mai bun nici cu mai multă uşurinţă decât monoloagele lui Lafcadio sau jurnalul Alissei. Scriindu-le uit cine sunt, dacă am ştiut vre-o dată. Deviu celălalt. (Ei caută să ştie părerea mea. Eu nu mai sunt cineva, sunt mai mulţi, de unde acea vină ce mi se face de nestabilitate, nelinişte, variabilitate, neconstanţă). Să împingi abnegaţia până la uitarea de sine totală".

* * *

Romancierul prost îşi construeşte personajele; le conduce, le face să vorbească. Romancierul adevărat le ascultă şi le priveşte mişcându-se; le aude vorbind înainte de a le cunoaşte, şi numai după ceiace le aude vorbind înţelege puţin câte puţin cine sunt.

Am adăogat: să le privească mişcându-se, căci eu le cunosc mai degrabă după limbaj decât după gest, şi cred că aş perde mai puţin dacă aş perde văzul, decât dacă aş perde auzul. Cu toate acestea eu îmi văd personajele; dar nu atât detaliile lor cât totalitatea lor, şi încă mai mult gesturile lor, alura lor, ritmul mişcărilor lor. Nu sufăr atât din cauză că sticlele ochelarilor mei nu mi le prezintă de tot „la punct"; pe când cea mai mică inflexiune a vocei lor, o percep cu cea mai vie claritate.

* * *

„Mi-am propus să arăt că multe din gesturile unei generaţii îşi găsesc **explicaţia** în generaţia următoare; dar personajele mele mă iau înainte, şi nu pot fi complect satisfăcut asupra acestui punct. Dacă am să scriu un alt roman, voi lămuri mai bine următoarele: cum cei dintr'o generaţie nouă, după ce au criticat, şi blamat gesturile şi atitudinele (conjugale de exemplu) a celor care i-au precedat, se găsesc duşi încetul cu încetul să refacă aproape aceleaşi gesturi.

André vede refăcându-se în propriul lui menaj tot ceiace-i părea monstruos în menajul lui Guillaume, la care se ducea în copilărie".

* * *

Adaog acestor retete aritmetic formulate, citatul din Thibaudet pe care lui Gide i-l comunică Martin du Gard:

„E rar ca un autor care se pune singur într'un roman, să facă din el un individ asemănător, vreau să zic, viu... Romancierul autentic creiază personajele cu direcţiile infinite ale vieţii sale posibile; romancierul factice le creiază cu linia unică a vieţii sale reale. Geniul romanului face să trăiască posibilul; nu face să retrăească realul".

Notaţiile acestea ale lui Gide uşurează, dar fac într'o măsură inutilă orice studiu critic asupra romanului lui. Cel mai bun nu ar putea conţine în esenţă decât aceste priviri auto-cercetătoare.

Gide vrea parcă să prezinte criticei un punct de vedere mai mult decât o realizare.

Critica însă a etichetat deja o formulă. Ea nu se va lăsa de vechea „teorie" a disponibilităţii, bună ca un aparat de măsurat gradele alcoolului.

DEMOSTENE BOTEZ

Gânduri

Suntem fericiţi, în măsura în care ştim să uităm.

Ch Secrétan

De greşalele noastre să nu ne 'nvinovăţim decât pe noi înşine.

La Rochefoucauld

Nimic nu-i mai zadarnic decât regretul.

Marc-Aureliu

Nu există nici o părere despre lume, căreia să nu-i prefer lumea.

Henri de Montherlant

In amor se începe cu retorică şi se sfârşeşte cu filosofie

Jacques Dyssord

Mica mediteraniană [1]

CELE DOUĂ SURORI...

La Pătule, d. Aurel deşi era la capătul drumului simţi în el zbârnâind nerăbdător — poate tocmai pentrucă era la capăt — soneria Severinului. Ostenise. Oraşul — cu vilele lui de piatră pe dealul care scoboară în terase de grădini spre Dunăre — se desfăşura în inima lui molatecă asemenea unei melodii dedemult în care el ar fi păstrat o amintire de dragoste: sunete prea tari ca aduse de vânt, sunete abea auzite ca abătute în lături, între ele golul în care cântă şi mai dureros, şi mai patetic, închipuirea.

Incărca ultimele care cu ceapă. Legumele erau pe sfârşite — cât ar fi dat ca niciun grădinar să nu-şi arvunească prazul! — şi Severinul chema tot mai ispititor, urmărindu-l până'n visele nopţii, pe omul cu inima nostalgică prea multă vreme pierdut între fiinţe şi lucruri străine.

Ceapa de apă, cabă şi ceapă de arpagic, din Pătule până la Dunăre era toată în mâna fraţilor Conduriatos, trei negustori din Severin. Grădinăria din Pătule era mai mult un depozit pe care-l gospodărea cel mai mic dintre fraţi, Ilie, un flăcău osos, blond şi ars de soare, care toată ziua era călare cu alte haimanale din Pătule după cine ştie ce hoţii de-alungul Dunării. Depozitul se afla sub cerul liber, în grădinărie, stive înalte de ceapă în funii, priveghiate din hotarul despre miază-zi de o căsuţă albă ridicată cât statul unui om şi de grosimea unei singure cărămizi. Deoparte, până'n şanţul drumului care trecea sub poalele dealului de unde începe prăbuşirea şesului dunărean, stivele de cabă cu ceapa lor mare de forma pe ei pergamute şi de culoarea chilibarului palid, se'nşiruiau ca fecioare palide a căror ceară moale abea era ocrotită de mătasa străvezie a învelişului; de cealaltă parte, stivele de ceapă de arpagic făceau faţă în stive scunde, şir de copii cu obraji trandafirii, la vârsta când subţiri şi cu mâinile lungi, nu sunt încă nici băeţi, nici fete.

D. Aurel locuia într'o colibă învecinată din grădinăria pustie a unei femei din Rogova, Ioana, fugită nu se ştie unde după făptuirea unei crime. Era singur. O căruţă cu ceapă ajunsese la Severin numai în jumătate încărcătură; cărăuşul nu putuse da nicio lămurire şi d. Aurel fu silit să pue în fruntea carelor şi căruţelor care plecau în zori de zi în alai de câte zece, pe Strihan călare.

Ilie se vedea arar prin grădinăria şi depozitul lui; flăcăul grec ţinea mai mult la cal şi la contrabandele de pe Dunăre. In căsuţa albă din grădinăria grecilor domneau două surori care-şi petrecuseră aci vara şi aşteptau, odată cu prăvălirea celor dintâi ploi de toamnă, să plece înapoi la Severin.

F. derca

Timpul, cu fiecare secundă a acestui anotimp, sta în cumpănă. Cea mai neînsemnată turburare în rânduiala cosmică părea că l'ar fi prăbuşit. Totul, pentru menţinerea acestui fin echilibru, trebuia să se desfăşoare desăvârşit — şi această prezenţă ideală a unui pericol alcătuit numai din cercuri, linii şi arcuri, împrumuta lumei un aer de delicateţă care mergea până la morbid. Oameni, lucruri şi plante aruncau şi mişcau la pământ umbre peste măsură de prelungi, în forme geometrice evoluate din unghiul şi triunghiul ascuţit. Cuvintele trebuiau alese, rostirea lor trebuia îndulcită, iar gestul şi pasul supus unui ritm şi unui contrapunct, fragment din dansul presimţit şi nevăzut al orelor şi plantelor. Soarele, deşi nevăzut în lucirea lui ca în orice altă zi puternică de vară, trebuie să-şi fi ţuguiat forma rotundă ca un sân femeesc, şi asemenea unei pere de aur el aluneca nesimţit ca o greutate de cântaar pe lama prelungă de oţel mare a zărei depărtate— cumpăna zilelor acestea de toamnă.

In acest amurg al planetei, când oamenii simt şi mai aprins în inimă şi carnea lor nevoia de a se apropia unii de alţii, d. Aurel legă lesne prietenie cu cele două grecoaice.

Mult mai târziu a aflat că în seara în care, în faţa colibei lui, se crezuse atât de aproape de marea Mediterană, Melania fusese aceia care în grădinăria învecinată cântase la ghitară ne'nţeleasa romanţa grecească cu acordurile ritmic groase, ca nişte lopeţi de barcă amoroasă, iar glasul subţire fusese al micei Xenia. Şi d. Aurel le mărturisi atunci că acea muzică simplă, din câteva note de voce omenească întovărăşită de sunete grave de metal, îi reamintise povestea de dragoste a lui Tristan şi Isolda, când „la blonde Iseut" spre a-şi alina dorul cânta întovărăşită de o lăută despre care cântăreţul nordic spunea: *„Elle était douce la voix, ils étaient bas les tons..."*

La această neaşteptată destăinuire surorile râseră şi d. Aurel fu recunoscut poet, adică fu investit cu obligaţii de înfrumuseţare a orelor monotone de toamnă. D. Aurel în sine identifică pe Melania — mare, plină, cu ochii căprii — cu sora ei vegetală, ceapa de apă, mare, moale şi dulce, care se descompune la cel dintâi îngheţ şi cere să fie consumată în grabă, iar pe Xenia — mică, nervoasă şi cu ochii albaştri — cu sora ei vegetală, ceapa de arpagic, mai mică şi mai iute, care ajunge nealterată până'n primăvară şi din sânul căreia, ca o viaţă trecută din veac în veac, se ridică în fiece primăvară, firicelul unei alte tinereţi.

Melania — după mărturisirea Xeniei — era sentimentală, chiar prea sentimentală. Ochii ei pururi nostalgici se mişcau alene între pleoapele care se închideau şi deschideau voluptos. Ea a suferit — cuvintele Xeniei — din frageda copilărie, când a fost violată de un elev de liceu, fratele unei prietene. Mai târziu logodnicul Melaniei — căci biata copilă nu mai avusese dreptul să fie mofturoasă în alegere — un jucător de cărţi prin cafenelele Severinului, a părăsit-o şi a fugit la Cladova, peste Dunăre, unde s'a aflat că era de fel. Xenia, numai câteva luni peste şaisprezece ani avea în fiinţa ei o linişte şi o seninătate, înnăscute. Era de o luciditate îngrozitoare pentru vârsta ei şi deşi lipsită de orice experienţă, părea că are o pricepere destul de mare a oamenilor. Dreapta şi graţioasa încordare a trupului, privirii şi vocii ei — vocea singură trăda uneori dulci urme de moleşeală şi voluptate — se simţea că e o prea veche moştenire ca fata să nu apară mişcându-se în acea autentică nobleţe a unei de mult alese spiţe omeneşti.

Melania şi Xenia erau desigur, trupeşte surori, prin cine ştie ce amestec, ce neaşteptată şi detestabilă promiscuitate în împrejurări umilitoare din matricea vre-uneia din mamele lor ascendente. Erau surori sufleteşte prin supunerea misterioasă a Melaniei către sora ei mai mică, prin veghea neobosită a Xeniei, cu trupul ei băeţesc inviolabil ridicat vitejeşte întru ocrotirea şi rânduirea cărnei laşe, pofticioase şi plângătoare a Melaniei.

CHEMAREA MELANIEI...

Să fi fost toamna? Să fi fost prezenţa celor două surori? Pe neaşteptate, d. Aurel simţi cum îşi pierde individualitatea, ca un poloboc de vin din care vinul e deşertat până'n fund. Plin de rezonanţe străine, cu o teamă ciudată de a nu se destrăma în aer, luat de cea mai uşoară adiere de vânt, se închise câteva zile în cocioaba lui, unde prin obicinuinţă şi cercetându-şi figura stranie într'un ciob de oglindă, voia să se simtă mai puţin străin.

Anotimpul ar fi trebuit să-l apropie de Melania, singura care prin vârstă, moliciune şi experienţă, ar fi putut face cald în inima lui şi ar fi ţinut pururi proaspătă acea fină floare a vitalităţii, care nu e nici instinct, nici intelect, ci o supremă esenţă a amândurora, şi pe care o ameninţa în el cu ofilire, totdeauna schimbările de anotimp. Şi Melania şi Xenia o bucată de vreme îl învăluiseră cu forţe egale în dulcea tristeţe pe care femeile i-o provocau şi pe care o presimţeau în el cu atâta siguranţă. Această tristeţe nu ajunsese încă, fermentată bine, până la otrava care cere să fie negreşit revărsată în posesiune. Frica nu trecuse încă peste el, să-l silească violent să dea înlături orice ruşine şi realitate potrivnică — realitatea e todeauna aparent protivnică — şi nu-l împinsese încă spre Melania ca un val înnalt şi spumos peste ţărmul mărei; nu simţise încă imperios că viaţa din jur e prea mică şi nici nu fusese chinuit de convingerea inconştientă că trebue să umplem în sfârşit printr'o bogată şi frenetică procreaţie, continentele, cu chipuri de oameni şi văzduhul pământului tot cu larma lor binefăcătoare. In faţa Melaniei, mare, moale, şi bună ca un pat, se ivise spiritul Xeniei, băiatul vânător, cu arcul pururi întins în privirile mari deschise şi albastre, ca o idee lucidă.

D. Aurel ştia bine că această scurgere de viaţă care ar fi fost posesiunea Melaniei — în coliba lui, la hotarul grădinăriei, sau chiar în patul de foi de ceapă din dosul căsuţei lor — l'ar fi anesteziat pentru toate sugestiile toamnei şi el ar fi putut trece apoi printre colonadele şi lespezile de legume cu inteligenţa limpede, cu inima echilibrată. Din privirile Melaniei pe care le asemuise cu lopata lungă a brutarilor, împinsă până'n fundul cuptorului unde străluceşte ca o poartă de aramă încinsă începutul raiului de foc, apoi repede trasă înapoi, d. Aurel ghicea că melancolica şi dulcea „cabă" l'ar fi tras în cuptorul inimei ei cu aceiaşi frenezie. Simţea însă, aspră şi vigilentă în conştiinţa lui, privindu-l drept şi tare, pe Xenia. Ca un călugăr penitent care, după o viaţă de orgii, supus acum ca la un canon mistic în schimnicia toamnei, la puritatea privirii, limpezimea glasului şi ritmul cuvintelor — Xenia părea dintr'o prea fixă simetrie a maxilarelor că rosteşte totul în versuri — sufletul lui se plecase îndurerat şi tainic răzvrătit la aceste reguli de nobleţe şi castitate. D. Aurel, fostul animal impetuos, se simţea acum umblând în lume cu trupul subţiat şi cugetul uimit. Melania era alături — dar el îşi da seama acum că nici cuvântul de îmbiare şi ajutor al Xeniei — care s'ar fi gândit nu la el, ci la nostalgia ciudată a surorei mari care trebuia alinată, — nu l'ar fi putut îndupleca să joace rolul umilitor cu care în orice altă împrejurare şi-ar fi măgulit virilitatea vanitoasă.

In ultimul timp Ilie venise de câteva ori pentru socoteli băneşti în coliba d-lui Aurel; venise şi Xenia. Intr'o seară Xenia a adus ghitara, Melania câteva fructe iar Ilie o bardacă plină de must. D. Aurel îşi primi musafirii palid ca o umbră. Ilie bău mai mult decât se cuvinea, mai trimise după o bardacă de must, voi să joace cărţi, dar se mulţumi să joace singur o bătută, apoi o căzăcească, zgomotos zdrăngănită de Melania, cu întovărăşirea vocei copilăreşti a Xeniei şi Ilie — fără a putea fi reţinut — plecă singur în satul depe culme în puterea nopţii, cântând şi strigându-şi prietenii din sat pe nume. Câinii îl lătrară departe; liniştea căzu iar şi mai goală. In colibă ghitara, cu o coardă ruptă, se odihnea jos. Cele două surori rămaseră stânjenite şi singure, cu omul supt de un exces de conştiinţă care-şi privea mâinile subţiri, alăturate, cu ochi mari deschişi. Xenia se ridică deodată, caşicum prezenţa ei ar fi fost jignitoare, şi voi să plece. Melania o rugă moale să rămâe, privind'o gales, cu pleoapele grele parcă şi mai leneş strânse peste beţia ochilor. D. Aurel aruncă o privire aspră spre surioara care pleca vicleneşte. Şi Xenia în dreptul uşei scunde pe care o întredeschisese, îi privi pe amândoi, cu ochi miraţi, fără a fi putut stinge însă steluţa de bucurie drăcoasă a gândului...

— Mă duc după o coardă nouă la ghitară, minţi ea şi fugi.

Continuare în pagina II-a

[1] Din volumul **Femeia cu carnea albă**, care va apare zilele acestea în editura „Ancora".

Melania — căci d. Aurel exista absent, se ridică brusc cu o mână pe sâni, abea innăbușind bătaea inimei și poate o durere ciudată, și voi să plece. Apoi se 'ntoarse, gata să spue ceva... d. Aurel nu-i dete răgaz, se repezi la ea, îi luă repede fața în amândouă palmele și atingându-i abea colțul gurei — îndestul totuși ca să simtă înfiorarea micei forme sculpturale — îi șopti în ureche:

Melanie! Sunt bolnav și absent! Altceva decât mine îți vorbește — dulce și caldă Melanie!...

Melanie șoptea tremurând o silabă care însemna poate afirmarea ei de dragoste:

— Nu, nu, nu....

— Și nu se poate ca tot ce e mai adevărat și mai sănătos în mine, să nu mă împingă odată înspre tine!

Și uluită Melania nu închisese bine ușa după ea, că d. Aurel, chinuit de o bănuială, se repezi la fereastră. Nu se vedea nimic. Suflă în lampă. Noaptea de-afară, lespede opacă, se adânci, prinse zări și se lumină abea perceptibil, ca o suprafață a mărei înainte de răsăritul depărtat al unui sfârșit de lună: căsuța greacă, între colonadele de porfir vegetal, începu să lucească palid, de parcă ar fi fost de mică, și între două coloane pe fondul unui perete de aceiași culoare porfirie, d. Aurel deosebi tot mai limpede trupul, capul și brațele micei Xenia dealungul trupului ei băețesc, privind țintă spre coliba lui. Nouă Artemiză, ea părea — sau așa voia el să și-o închipue — că are genunchii goi și așteaptă într'adevăr să apară din luncă cerbul pe care să-l apuce de coarne, cu degetele ei prelungi. „Mica mediteraniană!" trecu prin gândul d-lui Aurel și iubirea, grija Xeniei pentru Melania i-se păru atunci o slăbiciune, o rușine, o „virtute" din multele „virtuți" cu care judaismul creștinesc a corupt instinctele vieței. Zeița greacă, între colonadele templului ei, aștepta senină.

Dar visul, elementar ca un desen de pe un vas de lut din Creta, se risipi curând, căci „Artemiza" dete un țipăt scurt cu glasul Xeniei și părăsind pe neașteptate prispa dintre coloane, se repezi înainte.

La hotarul celor două grădinării, surorile făcură un singur bloc de întunerec.

ZEIȚA CU FARMEC PUR...

Spre ziuă, Ilie fu adus acasă într'o pătură. Doi țărani și un jandarm îl întinseră în odăița din fund a căsuței albe. D. Aurel veni repede și află că Ilie fusese znopit în bătăi — două coaste rupte, o fractură a brațului drept și o plagă mare de-asupra sprâncenii drepte — de bărbatul și fratele cârciumăresei cu care fusese prins în fânul din podul grajdului. Sumara știință chirurgicală a d-lui Aurel fu aplicată; lipsea iod, dar rănile fură spălate cu țuică tare, din care bolnavul bău și el o gură, ca să se înzdrăvenească. Jandarmul scrise cu plaivazul un proces-verbal și plecă repede cu cei doi săteni la cârciuma din Pătule, unde zăcea rănit și fratele cârciumarului căruia femeia în furie îi rupsese o ureche cu dinții.

Bolnavul gâfâia și vorbea în sine cu necaz:

— Se face Ilie bine! Și-or vedea ei! Ado revolveru, Melanio, și pune-l colea la căpătâi.

Apoi chemă la gura lui și șopti d-lui Aurel să treacă prin sat și să lase cârciumăresei pe furiș o hârtie de o mie, să nu-i stea ibovnica la bunul plac al cârciumarului.

Ilie de la o vreme își reveni în fire; seara trimetea când pe Melania, când pe Xenia să-l cheme pe d. Aurel cu care juca partide lungi de tablanet pe bani buni, joc care-l făcea să se 'nfierbinte ca 'ntr'o luptă pe viață și pe moarte, cu ură și iubire sincer arătată, după hazardul jocului, pentru tovarășul sceptic. Melania fierbea cafele în odăița din față iar Xenia de-acurmeziș în pat, la picioarele bolnavului citea cărți de literatură; arar câte o șuviță de păr, de culoarea cenușie de ulm, îi cădea pe o sprânceană, de aceiași culoare, cu nuanța abea mai închisă.

Aceste seri cu farmec provincial și care prin sentimentalitatea lor ar fi trebuit să ducă la pornografie, n'au schimbat cursul fluviului pe care d. Aurel îl simțea trecând maiestos prin zarea sufletului. Melania venea până lângă el, cu cești de cafea neagră pe o tăviță, dar cu o privire grea de dorință, lăsată în jos ca o floare beată de propriul ei parfum. Dar după ce primea darul aromat și descântat al acestei sclave moi din Balcani, d. Aurel ridica privirile spre cerurile de dimineață, limpezi și echilibrate, care era chipul „micei mediteraniane".

Târziu, intrând în coliba lui scundă d. Aurel înainte de a aprinde lampa de petrol, rămânea câteva clipe fără gânduri în fața ferestrei, cu creerul gol ca o față netedă de hârtie, privind în noaptea care lungea fantastic distanțele, spre iluzia templului grec cu coloanele și fundalul de porfir... Printre colonade nu trecea nimeni — Artemiza și cerbul ei pe unde vor fi fiind? — iar Alcibiade întovărășit de femei, cine știe la banchetul cărui Platon se oprise, surâzând în prag, cu un braț după grumazul cântăreței din flaut. D. Aurel ghicea între coloanele porfirii — sau voia să ghicească — spiritul și timpul oamenilor care au iscodit geometria și arhitectura mediteraniană dintr'o ordine și o grație, flori supreme ale unei severe discipline sufletești — și nu ținea poate decât de o mică dorință de o nouă calitate, ca „mica mediteraniană" din căsuța albă în care în curând se va stinge lampa de petrol, să treacă pragul căsuței și al celor câteva zeci de veacuri care o despart de timpul ei autentic, între colonadele Parthenonului porfiriu din față, mai real decât realitatea din noapte.

Ce umil și fără suflet se simțea! Ce puțin lucru era puritatea lui cea nouă — atât de dureros răscumpărată prin renunțări de fiecare clipă la farmece ispititoare și la 'ndemână — față de castitatea și vigilența grațioasă a „micei mediteraniane" — ea însăși gometrie cu legi perfecte corespunzându-și inconștient și fără control, columnă de porfir omenesc al unui Parthenon cu celelalte columne, și zeițe nevăzute sau poate mutilate de timpuri (căci înfățișările proaspete ale lumei trec din trecut tot mai în trecut).

PIERDEREA OMULUI...

Că-și pierduse personalitatea, d. Aurel o simțea. Mintea căuta către o nouă schelărie pentru susținerea sufletului și nu găsea decât raționamente și îndoeli. Apoi ideia anarhică perfectă — negația pură. Ce era această personalitate dacă nu o seamă de vechi apucături sufletești, de gesturi obicinuite și plăceri fade prin repetiție, iar toată ființa lui — o biată cameră cu lucruri vechi și uzate. Afară cu vechiturile! Afară cu „personalitatea!" Cunoștea, totuși în adâncul lui lucid, această nostalgică încordare a întregei lui ființe către un ideal de armonie, noblețe și disciplină consimțită, aristocratic — de mult, de foarte de mult de când aștepta, copil de uliță, în fața porților mari din flori și frunze uriașe de fier ale prințului Știrbey: acolo, în fundul curței, pe o peluză de iarbă curată și proaspătă se juca tânăra odraslă de principe, cu o soră de aceiași vârstă, lipsindu-se în jocul lor măsurat artistic de toate bucuriile și voluptățile care purced din hainele tăvălite prin praf, din pietrele aruncate în geamuri. Ceasuri întregi, zile de-a rândul, copilul de uliță stătuse în fața porților princiare, în fața bucuriilor armonioase ordonate și sever construite. Pleca trist seara între frații lui cu hainele sfâșiate și fericiți, veniți de prin mahalale, și el adormea cel din urmă, înaintea ochilor cu jocul ideal pe peluză al celor doi copii de prinț. Azi, copilul de prinț era Xenia.

Ilie părăsi patul înainte de vreme, spre a dovedi tuturor că nu fusese decât o glumă toată întâmplarea din podul cârciumarului, unde și-ar fi putut pierde viața. Incălecă pe cal și după ce dete o raită prin Pătule, stârnind tot praful satului, întoarse și plecă în trap mare la Severin, chip să pue cu frații la cale treburile grădinăriei.

Columnele și lespezile de ceapă începură a fi doborâte; venise rândul grădinăriei grecești. Strihan se grăbea: era ostenit. Amenința de acum și vremea. Intr'o dimineață plouase scurt și repede pe toată zarea dunăreană. D. Aurel privise cu nostalgie cum se rupeau în zare fâșii de lumini, nuanțe în alb ca pentru ivirea unor minunate lumi de alb bogat — împărății de marmoră siderală — cine știe? poate cu alți oameni, alte liturghii și alți zei, în locul acestei vermine omenești depe nămolul pământului de azi.

Știa bine Strihan de ce se grăbea. D. Aurel era cu mințile aiurea. Vizitiul băgase de seamă, și încărca de zor. Templele de ceapă se năruiau zi de zi.

D. Aurel temându-se că farmecul, puternic și fin ca vinul vechi, al Xeniei — la urma urmei un copil de șaisprezece ani — e numai o închipuire a lui (închipuire vinovată căci îl silise să în'ăture cu bună știință, pentru întâia oară în viața lui, viața dulce a Me'aniei) în seara aceia jucă un joc frivol. După ce cântară cu rândul la ghitară d. Aurel le povesti o întâmplare mai veche, de pe când era student în Franța.

Plecă într'o vară din Paris spre Carcasson, unde-l poftise un prieten romantic. In compartimentul cu pluș roșu al trenului de lux depe linia *Paris-Lyon-Mediterranée*, lumina electrică era îmblânzită de două fine pleoape. D. Aurel se afla singur în fața unei mame cu părul atât de alb că părea o perucă teatrală; mama cucăia între două gemene care trebuiau duse la Madrid. Gemenele: păr negru chipuri imperative, bronzate, ochi mari în culoarea cafelii, perduți ca lacuri între genele-trestii. Trupuri nalte, întărite și flexibile din sport. Vârsta puțin exagerată de educația fizică. după ce mama adormi adânc — somn la care, vai! d. Aurel nu putuse adăuga și câteva picături de morfină!... — avusese loc între fecioare o luptă tainică dar destul de violentă. D. Aurel se întrebă: care e una? care e cealaltă? că abea le deosebea. Erau oare două fragmente care alcătuiau un tot? Viața lor fusese până atunci, la școală, într'adevăr o viață de surori gemene. Și cine știe dacă numai naivitatea lui nu crease acea factice sciziune în ființa unică pe care o alcătuiau cele două fragede și bronzate fragmente vii... Căci mai înainte de a voi și alege el, fecioarele se înțelesesera.

Una s'a culcat în pieptul mamei spre a-i lua astfel orice putință de supraveghere. In picioare, drept în picioare a voit fecioara cezariană să fie luată în brațe, și sus capul — extaz fără dizoluție. Mâinile lui au cântat pe trupul ei ca pe o harpă. Capetele lor îngemănate, erau totuși independente. Nicio cerebralitate: fusese biruința deplină a vieții prin stârpirea oricărei complexiuni sufletești. Nu era o voluptate — care e de fapt o josnică cerebralitate — ci bucuria trupului care gândea el-însuși. Chipul fecioarei, ca o partitură de muzică, își reînnoia miraculos povestea de aur, argint, azur și marmură a simțirii, iar din tainele toate ale trupului ei, ca din colțurile unei grădini peste care cade încet seara, armonii de mirezme se ridicară, îmbrățișându-i pe amândoi. Fusese în acea noapte vertiginoasă un joc reconfortant, de o superioară higienă. Singurul amănunt trivial fusese mama care dormea. Jocul, tot atât de cast, s'a desăvârșit cu sora gemenă. Spre ziuă, înainte de a scobori în mica stație de cale ferată unde-l aștepta prietenul romantic, privind în jos făcură o reverență grațioasă iar d. Aurel a bâlbâit ceva fără înțeles în fața acestor victorioase gemene ale pământului. A scoborât, și trenul a plecat mai departe cu extraordinarul lui tezaur.

Pe peronul gării Carcasson d. Aurel în brațele prietenului a declarat: — *„Amour! J'ai trouvé quelque chose de pus beau que toi!"*

Melanie oftă și glasul ei psalmodiă melancolic:

O! Eu n'ași fi lăsat studentul să plece... I-ași fi luat pe amândoi cu noi la Madrid!..

Și cum Xenia își juca încet degetele mâinii pe coarda cea mai subțire a ghitarei, privind în jos fără a rosti vre-un cuvânt, d. Aurel întrebă de-adreptul:

— Și Xenia?

— Eu? răspunse ea cu uimire prefăcută, punând ghitara deoparte. Eu, ași fi cerut tânărului student, după acea noapte, să se arunce între roțile trenului, zise Xenia, privind drept înaintea ei.

— De ce? făcură în acelaș timp Melania și d. Aurel.

— Ca cele două surori să-și poată orândui la Madrid o viață senină, fără amintirea studentului molipsitor, răspunse Xenia lăsând din nou privirile pe ghitară.

Și cum apăsa o tăcere turbure, ea urmă cu acelaș glas simplu și limpede, arareori muiat de o voluptate ne la locul ei:

„Cred că așa am fost întotdeauna. Nu, Melanie?.. ridică privirile Xenia spre chipul nostalgic al sclavei din Balcani.

Și căutând parcă un sprijin gândului ei:

CĂDEREA ZEIȚEI...

„Nu știu dacă aveam șase ani — poaate mai puțin? — când bunica spre a mă feri de trăsurile care treceau pe ulița noastră unde fusese zdrobit un copil, îmi spuse că la cafeneaua din colț sunt turci care tae capetele tuturor copiilor plecați de-acasă, neascultători și haimanale. Și într'o seară de vară când rămăsesem singură, eșii din curte; lumina apusului de soare, dincolo de apele Dunărei, m'a fascinat atunci pentru întâia oară. Strada se curma de-odată în zare, unde se prăbușea malul spre port, și acolo era și intretăerea cu Strada Mare. Cafeneaua din colț în Severinul mic e murdară, strimtă, iar turcii care beau cafele întinși pe un pat lung de rogojini de jur împrejurul zidurilor sunt soioși, nebărbieriți, leneși — lopătari, văxuitori, hamali... In lumina rubinie a apusului, ca a ceaiului în pahar, între cele patru zări Severinul mi se părea atunci tot atât de mare și de legănat de văzduh și ape cum cred că e azi Constantinopolul, iar casele și vilele tot atât de grațioase și artistice, cum trebue să fie Atena. Cafeneaua, în deosebi, mi se părea solemnă și uriașă ca un templu. Știam bine că la încrucișarea străzilor e Cafeneaua unde copiii sunt ridicați pe sus și duși înlăuntru să li se tae capul — dar eu înaintam hotărîtă. Voiam cu tot dinadinsul să văd cum se împlinește această mare pedeapsă, fără de care lumea ar cădea în neorânduială. Cu inima strânsă de emoție dar vitează, nu țineam seama că ași putea plăti însămi cu capul, această voință neînfrântă. Și în lumina apusului care începuse să pară un năvod de mătase tras peste lume de o mână strânsă între nori vineți, departe de-asupra Belgradului, mai și mai departe, de-asupra Gibraltarului — mă văd și acum, mică, uluită, că tot curajul s'a topit deodată, stând pe loc aproape de încrucișarea Străzii Mari, cu privirile amețite de oamenii și trăsurile care treceau vertiginos prin preajma mea. De la cafeneaua de peste drum, în unele clipe de liniște veneau până la mine zgomotul tacului de biliard sau sunetul tăvițelor de metal puse pe mescioarele de piatră din fața cafenelii.

— Și ai trecut drumul? întrebă speriată Melanie, ca și cum scena se petrecea aevea și Xenia își va pierde într'adevăr capul sub iataganul turcilor din cafenea.

— Iți închipui oare, Melanie, că m'ași fi putut cumva întoarce fără a fi văzut cu ochii mei cum se taie capetele copiilor plecați de-acasă?

— Și desigur, n'ai văzut nimic..., se grăbi d. Aurel.

— Dinpotrivă, își întoarse către el privirile Xenia, neturburată. Am trecut drumul printre caii pe care vizitii speriați căutau să-i înfrâneze și m'am oprit drept în ușa cafenelii. Voiam să văd tot și să văd limpede.

„Și am văzut."

„Azi, firește, cred ca am visat toată scena, în noaptea următoare sau închipuirea mea a păstrat tot ce trebuia să se'ntâmple în cafenea, mai adevărat și mai puternic decât însăși amintirea realității. Țin bine minte că am văzut în jurul biliardului din cafenea, adâncă și cu columne înalte, ca o moschee, o mulțime de copii care plângeau cu pumnii la ochi iar un turc înnalt, numai în nădragi strânși de mijloc cu o curea, goale brațele, pieptul și capul uriaș, ridica pe rând câte un copil cu mâna stângă, îi punea capul pe marginea biliardului și cu dreapta în care lucea un iatagan scurt, reteza dintr'o lovitură gâtul — și sângele cargea în bazinul verde, adânc scobit, al biliardului; de jur împrejur alți turci beau cafea, râdeau și jucau table. Și după ce am văzut retezate capetele câtorva copii bine încredințată că totul pe lume se'ntâmplă așa cum se cuvine, am voit să plec repede. Dar cum mă aflam între cel dintâi îndemn de a fugi și gândul tare că trebue și eu să intru în cafenea, să trec și eu la rând cu ceilalți copii de vreme ce însămi plecasem de-acasă — două brațe puternice, pe la spate, mă ridicară în sus, și am țipat.

— Ți s'a tăiat căpșorul, Xenia? încercă să glumească, speriată, Melanie.

— Cred că da..., răspunse grav Xenia. Unchiul Epaminonda, care e acum la Atena, mi-a spus a doua zi că el trecea din întâmplare pe la cafenea tocmai când mi se tăia capul, l'a lipit repede la loc și m'a adus acasă. De-aceia stam în pat legată la gât și n'aveam voe să beau decât ceai.

Lumină afară se făcea târziu, dar oboseala celor trei și dintr'o imperceptibilă subțiere a nopții — unele stele sclipeau ca pâlpâiri de lămpi înainte de a se stinge — ziua se simțea pe-aproape, undeva după Balcani sau pe Marea Neagră. Melanie, ca o ființă de noapte, își pierduse puterile odată cu vestirea zilei și proptită'ntr'o mână de-a curmezișul patului, privea în vag printre genele-i lenevoase. Xenia, în picioare, făcu cele din urmă onoruri musafirului și aruncându-și pe umeri șalul cel mare al Melaniei, ocrotită astfel de răcoarea nopții ca o crizadidă în învelișu-i de mătasă, făcu alături de d. Aurel câțiva pași în fața căsuței albe până'ntre colonadele templului ruinat.

— Se prăbușește Parthenonul... șopti fără'nțeles d. Aurel și întorcându-se deodată, după o clipă de încordare dreaptă cuprinse umerii învăluiți ai Xeniei și o trase toată pe hainele lui răcite de răcoarea zorilor.

Xenia, surprinsă, nu voi totuși să dea un aer de dușmănie îndrăznelii bărbătești a aceluia care o ținea strânsă în brațele lui, și încercă să se desfacă binișor. Fără a-i da drumul, d. Aurel nu-i șopti niciunul din cuvintele alintătoare care premerg destrăbălării oamenilor și pe care Xenia, desigur, nici nu le-ar fi priceput. Dar sprijinit pe renunțarea lui — Xenia o știa prea bine și fusese în inima ei și mai surprinsă decât Melanie — el i-a destăinuit repede și înfrigurat că a avut o inimă și o viață cu totul descumpănite, că a disprețuit cu cea din urmă din puterile lui femeia, animalul libidinos care se târa ca un vierme pe el umplându-l de bale, că n'a gândit niciodată să-și ia tovarăș în viață pe cineva din această specie rece și fierbinte, dar Xenia, limpede și grațioasă ca o amforă grecească, trebue să intre de-acum să pue rânduială cu sufletul și mâinile ei de zeiță în viața lui, în viața lor!..

La început ne'nțelegătoare, privind cu ochii mari tortura acelui om care se mărturisea într'un loc și într'un ceas atât de neașteptat ea știa că e — mărturisirea cea mai grea pe care o poate face vreodată un bărbat — Xenia șopti, fără să-și fi putut alege gândurile:

— Nu vorbi acum... Nu cere nimic! Nimic!

Și pentrucă d. Aurel cu brațul stâng pe după mijloc o ridicase până la gura lui și îi strivise cuvintele din urmă pe buze, iar cu dreapta, cașicum Xenia ar fi fost de-acum pentru totdeauna a lui, îi modela curbele perfecte de la umeri la glezne, Xenia nu se mai putu împotrivi. Fiori care se înmulțeau la nesfârșit, năvălind din tot trupul și topindu-se în căldură grea la ceafa mică, o turburaseră. Ea se lăsă mai grea în brațele lui, amețită, cu genunchii deodată moi, și o spumă ușoară cu urme de sânge restrânse pe'ncetul ca o rouă a cărnei ei în colțurile gurei întredeschise. Xenia respiră o clipă frenetic, după ce răsufletul în piept întârzia penibil de lung, subțiindu-i trupul și fața, iar dungile grave, violete, de sub ochii închiși se iviră pe neașteptate ca un răspuns la dungile largi, vinete care se traseră pe cer înspre răsărit...

VISUL SE SPULBERĂ..

In coliba lui, d. Aurel a dormit toată ziua, opac, adânc, cu pumnii strânși sub bărbie — ca în ajunul unei fapte uriașe. Se rupsese de trupul lui și acele ireale fire care prin câte un gust, prin câte o amintire sau prin câte o dorință, leagă pe omul adormit de viața din trezie: era un somn esențial, din care omul trebuia să se deștepte deplin înnoit.

L'a deșteptat Strihan mult după apusul soarelui, căci îl așteptau să fie socotiți oamenii care încărcaseră cele din urme stive de ceapă din grădina grecilor. Dintr'o singură privire aruncată prin fereastra colibei, d. Aurel înțelese: Templul vegetal al micei Xenia pierise peste zi cu totul... Vântul toamnei trecea acum nestingherit și pustiu peste grădinării. Dar Xenia va ridica alt templu grec, mai trainic și mai luminos, în curând, cu viața lor! D. Aurel plăti oamenilor, se spălă și se îmbrăcă repede, fără gânduri, om de acțiune pură, când faptele încep să vorbească în limba lor, tare și fără întoarcere.

Nu se aprinsese încă lampa în căsuța albă din grădinăria vecină, când d. Aurel bătu la ușa celor două surori. Și între bătaia întâia și a doua, inima îi zvâcni atât de puternic, că rupse zăgazul cugetului — și gândurile năvăliră... Văzu în mintea lui chipul palid al Xeniei cu buzele mai albe ca deobicei, cu gravele dungi violete sub cerurile albastre ale ochilor și totuși de data aceasta cu un surâs fin în steluța lor de veghe... Mica lui mireasă greacă!..

Dar nimeni nu deschise ușa. El intră repezit, trecu fără să se uite'n jur prin odăița din față și năvăli cu răsufletul puternic, ca de panică, în odăița a doua unde găsi pe Melania albă, gata să aprindă lampa de petrol cu ochii mari halucinați spre el. D. Aurel rămase locului, uluit, voind să înțeleagă ceva din absența Xeniei fără a ști anume ce. Melanie zise domol, fără a fi întrebată:

— Xenia a plecat azi dimineață. N'a vrut să mai rămâe niciun ceas.

Și după o clipă de tăcere îngrozitoare, știind că trebue să mai adaoge ceva:

„Mereu o chemase unchiul nostru la Atena unde e arhitect. (Xenia desenează foarte bine). Și acum a plecat...

D. Aurel simți cum ceva, ca o pornire inexorabilă se ridică din măruntae spre gât, spre a-l înnăbuși; căutând aer cu gura ridicată se rezemă cu mâna tremurândă de peretele zgrunțuros. Ochii mari deschiși se înroșiră de jur împrejur și nicio lacrimă nu putu veni de undeva, din el, să stingă și să aline pojarul lor. Fusese socotit nedemn de a intra în viața ei și disprețuit? sau Xenia voise doar să nu-și lase viața pradă celui dintâi hazard orb? Și în fața acestor întrebări care se puneau parcă în afară de el, creerul lui sta gol, într'un tremur steril.

Melania, speriată de această vădită prăbușire interioară veni lângă el, îl sprijini și-l ajută să se așeze pe marginea patului. Il întrebă ceva, dar nu primi niciun răspuns. Mâinile ei care umblau astfel în întunerec pe omul pe care-l voise, o contagiară fulgerător cu ardoare exasperată, și cu pleoapele grele de unde purcedea parcă toată voluptatea ei lăsate pe ochii turburi, nu se mai reținu și trase trupul lui zdrobit pe carnea ei hrănitoare și-i legănă capul, ca un început de nori, pe sâni, ca pe valul nalt al Balcanilor din zarea de miază-zi.

F. ADERCA

Pentru tot ce privește „Adevĕrul Literar": manuscrise, reviste, cărți, informații, etc., a se adresa la redacție numai Joi, Vineri, Sâmbătă între orele 5—6.

ILARIE CHENDI

Morților li se cuvine adevărul —spunea cineva.

Se pomenește zilele acestea numele lui Ilarie Chendi. Lumea începuse să-l uite.

Mai mult artist decât critic, mai mult polemist decât înregistrator și comentator obiectiv al operelor literare, Ilarie Chendi a desfășurat o activitate bogată, risipindu-se cu generozitate în mulțime de lucruri mărunte, fragmentându-și agresivitatea și spiritul în mici bătălii îndrăznețe, în cari știa întotdeauna să spună cuvântul din urmă.

In loc să se bucure, însă, când se ridica un nume nou, când apărea un volum proaspăt, sau un nou autor, Chendi se întreba mirat și răutăcios: „De când a răsărit ? din ce parte ne vine ? de ce scrie ? ce vrea ?..."

Cu un vocabular adesea vulgar, voind să fie tăios, el încerca spirite cam de soiul acesta :

„Avem scriitori **la** putere — deși nu sunt **în** putere — și scriitori în opoziție. Avem takiști și cantacuziniști, ocultiști și tineri generoși cu coada ochiului la viitorul budget... De timpuriu ei văd în literatură, înainte de toate, o luptă sfântă pentru ciolan..."

Era sentențios, familiar și neelegant,—și se plângea cu naivitate de vulgaritatea „deplorabilă" a unora...

Impresionist, Ilarie Chendi mărturisia în toate articolele sale, improvizate îndeobște, un spirit impulsiv și concentrat, fără a izbuti, însă, să ridice intulțiile sale, sănătoase une-ori, la expresia unei convingeri robuste, la afirmarea unor idei sintetice și deplin organizate într'o directivă.

Numai frânturi de gânduri; numai analize fragmentare; nimic complect, nimic sistematic și definitiv în criticele sale. In schimb, o remarcabilă lipsă de obiectivitate (era de un subiectivism fanatic), un stil violent, dar incoherent și forțat, verbul impur, contradicții frecvente—și toate, mărturia unei culturi nu superficiale, dar incomplecte. De altminteri, o recunoștea singur :

„Nu se poate tăgădui că cei mai mulți avem cultură fragmentară. Slaba și nepregătita minte omenească nu reține decât fragmente de gândire; pe acestea le prelucrează, le variază, se conduce de ele și nereușind a le închega într'un sistem, se izbește de contrazicerile lor".

Și greșala era cu atât mai mare cu cât Chendi generaliza.

In întreaga sa activitate literară se constată cel mai izbitor contrast între expunere și invenție, între expresie și schematica planului totdeauna muncit.

Tonul de nesiguranță nu convine niciodată unei forțe polemice masive, chiar dacă scriitorul e conștient că n'are nici-o umbră de talent. Dimpotrivă, place curajul opiniei vehement susținute : nu interesează certificatul artistic când trebue spus un adevăr... Socotim mai de grabă că e mai mult ipocrizie la mijloc, când se întâmplă altfel. Chendi n'avea obiceiul retractărilor; a fost nevoit totuși să facă unele „revizuiri".... ale puținelor sale aprecieri bune. Șovăia când voia să pară modest. Infrunta cu dispreț părerea contrară... Era modest mai ales când se recunoștea impresionist.

El căuta să înfățișeze cetitorilor pe câțiva din scriitorii noștri așa cum îi cunoștea și înțelegea, „fără pretenția de a spune asupra lor cuvântul hotărâtor". „A fixa definitiv locul unui poet în ierarhia scriitorilor—spunea Chendi —e o operă pe care trebuie s'o săvârșească condeie mai oțelite. Noi ceștí mici și zavistnici, cei pururea hărțuiți și hărțuitori, nu avem decât păreri absolut și intenționat individuale; ne redăm impresiile dobândite după cetirea cu luare aminte a operei, sau chiar după cunoașterea personală a autorului. Acest fel de critică, fără a fi științifică, își are rostul ei, căci făcută cu totul dezinteresat, este tot deauna un răsunet just al timpului și va servi vreodată ca material cercetătorilor viitori, pentru cari părerile contimporanilor vor putea fi destul de prețioase..."

* * *

Pentru a cunoaște mai bine atitudinea lui Chendi e necesar să știm în ce împrejurări se simția obligat să intervină cu opiniile sale.

In șease cazuri :

1. De câte ori un poet adevărat publică o lucrare slabă, i se va spune adevărul, fără nici o crutare și fără considerare la operele lui de mai 'nainte. Cu cât poetul e mai talentat, cu atât mai multe învinuiri va putea să suporte.

2. Când un poet fără valoare produce o operă de epigon, se va cerceta mai întâi de nu este un plagiat, de oarece predispozițiile de plagiare ale epigonilor sunt foarte pronunțate. In adevăr epigonii nu trebue prigoniți, de oarece fără a adăuga ceva bun la literatură, în timpuri de decadență tot ei reprezintă demnitatea și nivelul artei.

3. Când se publică o lucrare cu tendinți vădit subversive, criticul cercetează cu deamănuntul dacă tendințele sunt în adevăr așa fel, ca să constitue un atentat la bunul gust, la principiile de frumos și adevăr și dacă ele nu au temei în viața însăș, ci sunt mai mult o falsificare a acesteia.

A combate cu măsură tendințele constatate, depinde de temperamentul criticului.

4. Neîndurat trebuie să fie criticul față de artiștii senzaționali. Asemenea artiști uzează de mijloacele artei nu pentru a înfățișa stări reale din viață, ci pentru a produce efecte cât mai puternice exagerând, simulând și mințind fără a cunoaște margini. In fond ei sunt niște șarlatani, vânători de succes. A-i demasca în toate împrejurările este o datorie, iar când mai cochetează și cu decadentismul, cum adeseori se întâmplă în anii din urmă, trebue țintuiți la stâlpul infamiei.

5. Fără nici o crutare își exercită oricine datoria de critic față de artistul negustor. De aceștia sunt mulți printre scriitorii dramatici, oameni cu oarecari abilități tehnice, cari ajung stăpâni pe scenă și o terorizează.

6. Pentru diletanții grandomani criticul are oricând dreptul de a întrebuința **biciul** și a-i scoate din Parnas. Ironia și disprețul sunt arme cinstite și potrivite pentru cele trei cazuri din urmă. Se va face uz de ele pe măsură ce poetastrul a știut prin apucături neiertate, să se avânte la o situație pe care nu o merită.

Cu toată asprimea și categoricul acestor criterii, Chendi n'a putut înfăptui acea operă de sinceră selecționare a scriitorilor, pozitivându-și astfel o influență fecundă. Activitatea lui a rămas aproape exclusiv negativă.

Ilarie Chendi

„Nu'l găsim niciodată blând, înduioșându-se de părțile frumoase ale unei opere — spune cu dreptate cineva; — nu simte niciodată frumusețile artistice; nu citește pentru a-și procura plăcere, pentru a simți o satisfacție sufletească în contactul operei de artă; cetește numai pentru a ucide. Nu laudă niciodată ce e bun; tot ce trece prin conștiința acestui om, iese urît, sbârcit, micșorat, murdar...."

Datoria unui critic nu constă numai în a da verdicte mai mult sau mai puțin subiective; el trebuie să prezinte publicului opera de artă, s'o discute, s'o explice, să-i remarce calitățile și defectele.

Menționând fără rezerve și fără concesiuni, slăbiciunile,—și ținând seamă că în orice fenomen sunt ascunse frumuseți neștiute din cari poeții pot scoate sclipiri minunate—criticul autorizat e dator să dezvăluie în opera pe care o analizează și acele momente subliniate artistic de autor, cari nu trebuiesc neglijate decât atunci când sunt de-o însemnătate cu totul redusă. Or, Ilarie Chendi n'a văzut decât prea rar frumosul, — fiindcă n'a vrut să-l vadă.

Precum s'a mai spus, însă, activitatea lui negativă nu s'a limitat aci. El a făcut tot ce i-a stat în putință ca opera lui Ioan Creangă să nu fie înțeleasă. A tipărit opera lui Costache Negruzzi după o ediție greșită, respectând până și greșelile de limbă din acea ediție. A tipărit opera lui Alecsandri, divulgându-i corespondența, repetând acelaș neiertat păcat cu „Poezile postume" ale lui Eminescu.

D. Ibrăileanu a arătat în Viața Românească" ce mare greșală se face dându-se la iveală corespondența sau încercările naive din tinerețâ, ale unui scriitor, încercări pe cari autorul însuș le-a găsit nedemne de a vedea litera tiparului...

Poate singurul lucru bun pe care l-a făcut Chendi, a fost tipărirea manuscriselor lui Eminescu „Despre literatura populară".

Dintre puținii scriitori cari au găsit în ochii acerbului critic o apreciere mai bună, numai Iosif, Anghel, Sadoveanu și încă doi sau trei, au rămas „nerevizuiți" până în ultimul moment....

Articolele lui Chendi au apărut în „Sămănătorul", „Voința Națională", „Viața Literară", „Telegraful Român", „Tribuna Poporului", „Noua Revistă Română", „Țara Noastră", „Cumpăna", etc.

Polemici incisive a avut Chendi cu Densușianu, combătând cu patimă simbolismul,—exceptându-l pe Minulescu care era colaborator al „Vieții Literare" !—și cu: A. C. Cuza, G. Ibrăileanu, Holban, Pătrașcu, N. Iorga, etc.

Din disputele acestea, deslănțuite întotdeauna cu patimă și neurbanitate de Ilarie Chendi, am câștigat totuși câteva învățăminte.

Recitite astăzi, multe din „impresiile", „portretele", „foiletoanele", „preludiile", „schițele" și mai cu seamă „fragmentele" acestui critic, și-au pierdut actualitatea.

Definindu-și printr'o atitudine exclusiv combativă o personalitate ma mult temută decât ascultată, Ilarie Chendi înseamnă în critica noastră literară o dâră caracteristică și semnificativă.

H. BLAZIAN

APOLLONIUS DIN TYANE

PIESA IN 2 ACTE

Fragment din act. II scena II-a

O ciudată molimă izbucnește subit în Alexandria: prin case, pe ulițí, oamenii cad ca loviți de trăznet. Inspăimântat, proconsului Bolbilus *chiamă la palat pe* Apollonius din Tyane *spre a-i cere sfat. Intre filosof și omul politic cu veleități de intelectual, o mică convorbire de ordin speculativ, se încinge în prealabil.*

SCENA II

APOLLONIUS, ZENOS, PROCONSULUL, COMANDANTUL, etc.

PROC. — Cum, tu ești ?!
APOLL. Da, stăpâne, eu, robul tău plecat....
PROC. Călcându-ne trufia, am vrea să-ți cerem sfat...
Chemarea noastră, spune, nu te-a surprins ?
APOLL. Ce-i drept:
Cui a slujit vr'odată un sfat de înțelept !
PROC. Eu nu's de loc satrapul ce-i fi crezând —
APOLL. De fel !
PROC. Bătrânului Seneca i-am fost învățăcel —
APOLL. *(cu aluzie ironică).* — Am auzit!
PROC. *(jignit)* Sper totuși că e un titlu —
APOLL. — Sper'o !
Da 'nseamnă totodată că-ai fost coleg cu Nero !...
PROC. Ha, veșnicul orgoliu!... Te crezi perfect în toate!
Dar știu la Roma critici, ce spun că, din păcate —
APOLL. *(intrerupe).* — Să fiu creat de-un critic, aș fi perfect, și eu ;
Dar nu's creat, sărmanul, de cât de Dumnezeu!...
PROC. Cu Dumnezeu — acela, ai și vorbit cumva ?
APOLL. Așa cum stau de vorbă acum cu D-ta!
Atât mă'ntreb: într'însul, de n'au fost amândoi:
Și Dumnezeu, și dracu....
COMAND. Iși bate joc de noi!...
PROC. Cum?!... N'ai vorbit cu—?
APOLL. Nu știu!... Ciudat să nu vă pară·
N'am încă despre dânșii icoană tocmai clară!...
In orice arătare, atât de strâns se 'mbină
Ispitele satanei cu grația divină,
Că totul pare—adesea iscoditoarei minți
Vlăstar de rău și bine, ca pruncul din părinți....
ZENOS. S'ar fi putut, femeia, — vezi, asta spun și eu, —
S'o facă numai dracu, ori numai Dumnezeu,
Când nu-i crâmpei în trupul și'n sufletul femeii,
Să nu sclipească într'însul toți dracii și toți zeii!...
PROC. Sânt buni cu tine zeii? *(face un semn Comandantului)*
COMAND. *(aruncă lui Zenos o pungă)*
ZENOS. *inclinându-se).* — De, n'au prea fost culanți:
Mi-au dat talente multe, dar nu mi-au dat talanți!...
PROC. *(către Apollo).* — Te-am întrerupt.
APOLL. De-o vreme, mi-ar cam părea și mie,
Că Dumnezeu și dracu trăiesc în armonie!...
Că de-i vedem într'una luptând înverșunat,
O fac de ochii lumii, ca domnii din Senat:
Când pe Catull, Treboniu se 'nfurie și zbiară,
Catull, zâmbind, șoptește: — Ce facem, mă, diseară ?...
In timp ce pentru dânșii plebeii, din păcate,
Se 'ncaeră temeinic și mor pe-adevărate!...
Tot astfel noi, ne zbatem în șovăiri eterne,
Doar' binele și răul odată vom discerne ;
In vreme ce, de-apururi nedespărțiți în mers,
Trec binele și răul prin largul univers!...
PROC. Crezi dar...
APOLL. In nopți de vară, când sufletele noastre,
Prin pacea ce plutește sub adâncimi albastre,
Se 'nalță ca pe aripi spre visul cel mai pur,
Dogoare 'n preajmă suflul instinctului obscur!...
S'aud din largul mării cântările sirenii...
Din umbră de tufișuri ne turbură vedenii...
In râu, sub raza lunii, lascive 'n noaptea caldă,
Incălecând centauri, naiadele se scaldă;
Iar ochi de fauni și nimfe ce se gonesc în joc,
Par licurici fantastici în zbor din loc în loc....
Argații de prin grajduri încep să se strecoare....
Oftări înăbușite prin funduri de hambare....
Infigeri pătimașe de unghii și de dinți,
In rumenele sclave cu coapsele fierbinți....
Pe puf și pe mătăsuri, pe paie și pe zdrențe
E—aceiași, frenezia sălbaticei cadențe,
Sub pudica privire a palidelor stele...
— O, de-am vedea și duhuri în nopțile acele,
Poate-am zări în umbră pe Dumnezeu, săracu,
Primblându-se agale la braț cu însuși dracu,
Și amândoi zâmbindu-și perfect satisfăcuți :
— In care text de lege e scris: — să nu săruți!?...
PROC. Cum, tu?!... Tu, spui acestea ?!
ZENOS. *(incet unuia).* Străbate-o criză-acum... *(îi mai șoptește ceva)*
ACELA *(încet, Comandantului, cu înțeles).*—Auzi are-o elevă!
COMAND. *(făcând cu ochiul).* — Elevă... — adică cum ?
PROC. — Așa-i... Se cam zvonește că'n preajma casei tale
O umbră de femeie a dat un timp târcoale;
Incet, încet, pe urmă, ți-a și trecut de prag,
Iar azi, o 'ntâmpini însuți —
APOLL. *(ferm)* — Cu drag!
PROC. *(surprins)* — Ai zis ?...
APOLL. — Cu drag!...
Intr'adevăr, Chimera, umil târându-și pasul
Prin lumea ce, cucernic, îmi urmărește glasul,
De crezul nemuririi și-al unicului zeu
Atât se 'nflăcărase, că mă 'ntrebam și eu
De nu-i cumva trimeasa ascunsului destin...
PROC. —Tu ?!, Tu, înverșunatul și crudul misogin ?!...
APOLL. *(urmând)...* menită 'n largul lumii să-mi semene ideia
Astfel precum sărmanii pescari din Galileia
Purtat-au...
PROC. — Dar, maiestre !?!...
APOLL. — O, știu ce crud desminte
Cuvântul meu de astăzi, trecutele'mi cuvinte....
Dar când în pragul casei văzui întâia oară
Sfios venind spre mine o fragedă fecioară,
Cu dorul de lumină în caldele-i priviri,
Și'n suflet cu chemarea seninilor martiri,
Cuprins de-o îndoială, pornii a mă 'ntreba: —
COMAND. *(râde).* — Maiestrul Apollonius îndrăgostit, haha!!...
APOLL. *(amar).*—Indrăgostit, eu unul ? Privește-mă, cinstite:
Un ins al cărui suflet se zbuciumă'n ispite,
Așa se 'nfățișează ?... în zdrențele aceste
Pot eu să turbur inimi de fete ori neveste ?...
Și 'n Sybaris-ul ăsta, roind de-un tineret
Strălucitor și darnic și mândru și cochet,
De-aș vrea să 'ncânt un suflet, — vedea-m'ai prin noroaie
Desculț, și cu chelia lucind în vânt și'n ploaie ?...
...Copila, de-i în stare avânturi să-mi inspire
Ce știu că poartă nume, la alții, fericire...
PROC. — La alții ?... Pentru tine nu poartă-acelaș nume?...
APOLL. — Cât timp voi ști, Stăpâne, că nu-i în astă lume
Un crez, să nu se stângă pe cruce ori pe rug,
Un vis, să nu-și aplece, scrâșnind, grumajii 'n jug,
Când tot ce-i lăcomie și ură și blesteme,
Se lăfăie la soare, rânjind, — atâta vreme,
De ar fi să-mi cânte slava și 'ntregul univers,
Cuvântul fericire, din graiul meu e șters!...

ADRIAN VEREA

Rebusuri și enigme literare

In 1850 se tipărea la Paris o culegere de rebusuri și curiozități sub numele de *„Les Bigarrures du Seigneur des Accords"*. Autorul era un erudit cunoscut, Estienne Tabourdt. Din capitolul III, destinat să ilustreze *autre façon de Rebus par lettres, chiffres, notes de musiques, et noms surentendus,* — spicuim următoarele :

Un rebus alcătuit numai din litere:

G. a. c. o. b. i. a. l.

sau: *J'ay assez obey à elle.*

Sunt multe rebusuri formate din cuvinte scrise pe două rânduri pentru deslegarea cărora trebuie, de pildă, să să adauge între două cuvinte ale fiecărui grup un *super*, ca în următorul :

O, cor, tua, te,
B, bis, bia, abit.

Soluția:

O superb, cor superbis, tua superbia, te superabit!

(O trufașule, cu inima trufașă, — mândria ta te-a întrecut!)

Sau prepoziția *sous*, ca în clasicul:

pir vent venir
un vient d'un

care se deslеagă:

un *sous*-pir, vient *sous*-vent d'un *sous-venir*.

și se citește :

un soupir vient souvent d'un souvenir.

In anumite rebusuri, elementele constitutive sunt date de litere conținute în altele, sau de litere mari sau mici ca în acesta:

G a p pour / d ten'er mes a a

care se deslеagă:

G *grand* a *petit* d *sous* p pour *sus* tenter mes a *petits*

Sau:

j'ai grand appetit de souper pour sustenter mes appetits.

De asemenea și diversa poziție a literelor și cuvintelor a făcut posibil câteva rebusuri ; așa, de pildă:

Son, t, l te pour nie son

adică:

L *après* t, *devant*, pour, *entre* te-nir, s^o^n, *derrière*.

Sau:

T-i-u, p-ny-as, r-gi-e, si i tu

care se citește:

I *entre* t-u, ny *entre* pas, gi *entre* r-e, si tu *entre*.

Mai sunt și alte rebusuri, în sfârșit, alcătuite din note muzicale, pe care nu le putem, însă, reproduce aici

MIHALACHE

Când zici astăzi Mihalache, pare că ai pronunțat o grosolănie. In case mai bune, între oameni cumsecade și prin reviste cu oarecare gust nici n'ar trebui să se rostească această vorbă, căci vine cu rușine. Sună așa de greoiu și de voluminos, pare-că ar cuprinde tot ce e vulgar și obtuz. Aduce cu sine ceva din atmosfera îmbâcsită de mahala și toată lărmălaia mediului mitocănesc.

Și omul e ca și porecla lui. Când îl vezi pe domnul Mihalache Dragomirescu, cu cervicea aceea îndărătnică și înțepenită pe două spete de muncitor în port, cu ochii aceia spălăciți și rătăcitori în neant, cu mișcările acelea de băcan hrănit și cu râsul cel spart și desordonat, îți face impresia unui primitiv încăpățânat, în ochii căruia frumosul nu se răsfrânge și în fața căruia emoțiile nu lasă urme, nici spiritul nu o lumineză. Privindu-l, așa ca materie informă, te cuprinde mirarea, cum omul acesta a fost tolerat atâta timp la masa bogaților, să se hrănească cu fărămiturile intelectuale ale „Junimei", și cum din contactul cu acei nobili și plini de simțăminte domni, n'a reușit să-și diferențieze câtuș de puțin simțirea, ci și-a păstrat cu sfințenie tot instinctul, toată brutalitatea și toată gama de alte insuficiențe.

Acesta e omul, **și ca** dânsul **e** și scriitorul Mihalache. Căci orice am face, omul și scriitorul sunt una. In scrisul fiecăruia vibrează celula vieței, și fiecare pagină e chipul unei anume stări de suflet. In fiecare articol de Mihalache, se simte cum îi vibrează celula, ca o mână cărnoasă pe claviatura strictă a unui harmoniu dogit. Dintre rânduri îi vezi răsărindu-i fața bucălată, acoperită de un rânjet ferice, și îi auzi glasul lung de clopot crăpat, sunând într'o dungă, cu sgomot și desperare.

Și lumea aleargă. Aleargă ea și la alte comedii, la cel cu panglicele de bâlciu, la cel mai tare om din lume, la omul cu cap de vițel și la cel cu marfă mai bună. Cum era să nu treacă și pe la cortul lui? E îmbulzeală în jurul cortului și Mihalache tot dă din graiu, ca o țurcă flecăreață. Torentul lui de vorbe curge și cel de gânduri stă pe loc. In jurul lui se produc rumoare și râs și glume. Copiii fac haz de limbagiu-i încurcat, femeile-și fac cruce de-atâta sărăcie de duh, bărbații dau din cap de-atâta îndrăzneală și doftorii îi pun mâna la cap și-l întreabă de sănătate. Iar el, el, marele inconștient cum am zice, aude pocnet de bâtă în cap, vede atmosfera de ridiculizare în jurul lui și dă drumul râșniței și macină mai departe liniștit, sughițând numai uneori, îndesat, ca un om călcat pe bătătură.

Dar e critic și scrie mereu și, cu mândria fudulului iresponsabil, iscălește mereu. Ici laude nesăbuite, de-ți crapă obrazul de rușine, colo atacuri triviale și fără măsură și pe de-antregul o continuă bolboroseală, ca la orice individ, căruia noțiunea și greutatea cuvântului rostit îi lipsesc. Prin un fel de autosugestiune însă și prin tupeul propriu oricărui om cu nerv de odgoane, el se crede menit la un rol cultural și nu desarmează.

Și iată-l acum, făcându-și bilanțul. Intr'un articol „Un pas înainte" din revista „Convorbiri critice" își rezumă prodigioasa activitate și vestește lumei rezultatul grandios al scrisului său. E ca și cum ai ceti un apel al bietului Geblescu către alegătorii săi mehedințeni, și poartă toate stigmatele acestuia: acelaș stil, aceeaș zăpăceală, aceeaș grandomanie și aceeaș bătaie de joc la adresa bunului simț elementar.

De vreo câțiva ani încoace, Mihalache ar fi reușit prin revista sa să schimbe toată fizionomia literaturei de azi și să răstoarne valorile stabilite. Prin pana sa genială ar fi „detronat pe d. Iorga de pe scaunul criticei", intronându-se pe sine. „In acelaș timp cu detronarea d-lui Iorga s'a făcut și detronarea d-lui Goga", ridicându-se în scaun d-nii Corneliu Moldovan și Cerna din anturajul d-sale. In locul lui Sadoveanu, Mihalache așează pe prâzlea prozei din urmă, pe d. Dragoslav, „cel mai original atât ca formă și ca fond". Iar această oribilă răsturnare a faptelor, d-sa o dovedește prin afirmațiuni, găsind, de pildă, că un roman al lui Sadoveanu este de „o valoare destul de îndoelnică", pe când o povestire a d-lui Dragoslav „o capod'operă a genului", și constatând că poezia „Sahara" de G. Gregorian ar „fi putut fi o capod'operă" că epizodul dramatic de Smolsky este *„aproape* o capod'operă" și că „rar se găsesc *în literatura universală* culori mai vii" ca în o poezie a d-lui Corneliu Moldovan... Și câte alte nebunii!

Locul însă unde Mihalache își pierde cu totul frânele cugetărei și unde, într'un extaz de iubire de sine, își bate mai tare în piept, este pasagiul, în care se compară cu d. Maiorescu. Zice că evoluția provocată de „Convorbiri critice", cu multele detronări și întronări și cu nenumăratele „capod'opere" de Smolsky și Gregorian, constituie un merit mult mai însemnat ca al d-lui Maiorescu, care odinioară relevase calitățile lui Eminescu. Și asta pentrucă d. Maiorescu, „nu lucra singur, ci era oare cum reprezentantul critic al unui întreg cerc de oameni culți și superiori", pe când d-sa, d-l Mihalache, cu toate că în jurul său se produceau detronări și capod'opere, nu avea pe nimeni și „nu se sprijinia pe nimic, decât pe convingerea lui", — desigur sprijinul cel mai nenorocit pe care putea să-l aibă.

Sărmanul Mihalache! S'ar părea că tot articolul nu este decât un vis frumos al d-sale, cu izbucniri delirante. Căci la urma urmelor, cum era să detroneze *el* pe cineva? El, al cărui nume deșteaptă un zâmbet ciudat, cu ce putere demonică socotia că e înzestrat? Care era forța suprafirească de argumentare, care verva în expunere și frumusețea formei literare, ca scrisul lui nenorocit să exercite *un dram* de înrâurire asupra cetitorilor? Vai, e numai părere; totul e numai rodul unei gândiri tulbure și chinuite, numai iluzia unui maniac incorigibil.

Puah! Ce umilire să tolerezi în mișcarea literară spirite așa de vulgare și de încâlcite. Fiecare cuvânt, fiecare gând al lui e plin de noroiu și te murdărește. E ca și când ai da drumul să intre'n biserică o ființă prihănitoare, ieșită din mocirlă. Fraților, voi cei înzestrați cu „capod'opere", — ce caută omul acela cu opere, însă fără cap, în rândurile voastre?

ILARIE CHENDI

„INVENTATORUL"

Bolnav de mai multe luni, „Inventatorul" zăcea într'un pat de spital şi doctorii nu mai hrăneau nici o nădejde. Il doborîseră anii cei mulţi şi bolile ce-şi dăduseră par'că întâlnire în trupul său istovit de suferinţele vieţii şi de frigurile ucigătoare ale Orientului.

Când te uitai la ochii săi stinşi, şi înfipţi în orbitele mari şi adânci, la obrajii supţi şi la paloarea feţei, te mirai cum de mai sălăşlueşte viaţa în acea tristă epavă de fiinţă omenească. Părea o vedenie, o umbră venită din alte lumi.

Totuşi, creerul muncea încă. In capul său, care la cea mai mică mişcare ziceai că se desface de trup, „Inventatorul" făurea mere planuri, clădea proecte pentru viitor.

Şi îndată ce durerile îi dădeau puţin răgaz, omul îşi relua firul povestei, al veşnicei sale poveşti.

....„Cum mă fac mai bine, mă şi apuc de noua mea invenţie, pe care de rândul acesta sunt convins că am să o duc la bun sfârşit.

„Ştii, maşina aceea despre care ţi-am mai vorbit şi care va produce o revoluţie în tehnica modernă şi va fi pentru mine prilej de celebritate şi o adevărată mină de aur...."

Bietul om ! Venise pe lume cu neclintita convingere că este chemat ca în fiecare lună să dea acestei lumi câte o nouă invenţie, că are misiunea să răstoarne toate principiile ştiinţei şi tehnicei, aşezându-le pe baze nouă şi neschimbate.

Era sigur că nu va închide ochii, fără să se vadă turnat în bronz şi marmoră, precum era sigur că numele său va fi rostit şi transmis din generaţie în generaţie.

Aşa venise pe lume, dar acum când era pe punctul de a o părăsi, convingerea rămânea într'însul tot atât de puternică şi de nezguduită.

Prietenii şi cunoscuţii nu-i ziceau nici o dată pe nume. Pentru toată lumea era „Inventatorul" şi nimeni nu-şi mai aducea aminte cum îl chiamă.

El nu se supăra şi nu se simţea jignit de epitetul acesta. Din potrivă, îl socotea ca un omagiu meritat, ca o recunoştinţă firească a talentului şi a misiunei sale.

Acesta era „Inventatorul". Trecuse prin viaţă visând, născocind, fabricând tot felul de unelte şi maşini depe urma cărora aştepta minuni neauzite.

Ce-i drept, minunile întârziau. In ultimul moment, când credeai că totul e gata şi pus la punct, se ivea o piedică, un mecanizm care nu funcţiona, o roată care nu vroia să se învârtească — şi totul se prăbuşea.

„Inventatorul" era făcut însă din stofa oamenilor cari n'au cunoscut descurajarea şi pe cari neizbânda îi oţeleşte şi-i îndârjeşte.

Strica tot ce făcuse în săptămâni şi luni de trudă şi cazna, apoi schimba şi îndrepta totul cu o răbdare fără seamăn.

Insă iarăşi se dovedea că şi sub noua ei formă, invenţia nu era mai fericită decât mai înainte.

„Inventatorul" reîncepea. Petrecea nopţi albe, gândindu-se, trudindu-se să găsească ce-i lipseşte maşinei de nu vrea să meargă.

A doua zi îţi spunea cu sentimentul de convingere fanatică ce nu l-a părăsit nici odată : „Mai am puţin, un mic amănunt de regulat şi totul e gata : maşina mea va fi desăvârşită".

Din nenorocire, acel puţin, micul amănunt nu era găsit mai nici o dată.

Acesta era „Inventatorul". L-am cunoscut la Constantinopol printr'o simplă întâmplare, iar a doua zi m'a vizitat acasă.

„Am venit, începu el vorba, ca să te pun în curent cu o nouă şi mică invenţie a mea şi totdeodată să-ţi cer un sfat pentru o mai bună exploatare a ei".

Când mi-a lămurit în ce constă noua şi mica sa invenţie, nu mi-am putut opri un zâmbet.

Invenţia aceasta era o cutie, o cutie mică, aşa de mică ,încât fiecare ar fi putut să o poarte în buzunar.

Minunat era însă rostul acesti cutii.

„Ştii, mă desluşi inventatorul, câtă vreme preţioasă pierd fumătorii până ce aprind o ţigară. Am făcut o socoteală şi am găsit că fiecare fumător, până să-şi vadă ţigara în gură aprinsă, trebue să facă nu mai puţin de unsprezece mişcări.

„Faci mai întâiu o mişcare, ca să duci mâna la buzunarul unde ţii tabacherea. A doua mişcare, ca să scoţi tabacherea, a treia ca să o deschizi, a patra ca să scoţi ţigarea, a cincea ca să o duci la gură. Vin după aceea, mişcările, ca să cauţi cutia cu chibrituri, să scoţi chibritul, să-l aprinzi etc. In totul 11 mişcări.

„Vezi, aşa dar, că se pierde o vreme, care, poate fi întrebuinţată cu folos pentru alte scopuri. Ei bine, cu invenţia mea economiseşti cea mai mare parte din vreme reducând toate mişcările la trei, numai la trei.

„Una, ca să apeşi pe un buton ce este pe o cutie. Cum ai atins butonul, cum din cutie a sărit o ţigară. A doua, ca să duci ţigara la gură, iar a treia şi cea din urmă, ca să o aprinzi.

„Ei, ce zici de invenţiunea mea ? mă întrebă „Inventatorul" cu ochii aprinşi şi frecându-şi mâinile de bucurie. Nu-i aşa că este cât se poate de folositoare şi că fiecare se va grăbi să cumpere minunata cutie ?"

Am stat câteva clipe pe gânduri, mai înainte de a-i răspunde entuziastului inventator. Cu toată înflăcărarea ce punea în vorbire, nu mă simţiam tocmai convins şi pătruns de marea utilitate a invenţiei cu pricina.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât rostul ei de căpetenie era să economisească vremea. Insă în Orient, în seninul şi fericitul Orient, dacă există un lucru fără preţ, este tocmai vremea. Nimeni nu se plânge de scurtimea vremei, pe când cu toţii o găsesc prea lungă şi că trece prea încet.

De aceea, socoteam că noua invenţie nu e menită să aibă parte de o apreciere deosebită.

I-am făcut „Inventatorului" obiecţiunea aceasta. El însă stătea neclintit în convingerea că noua sa născocire răspunde unui înalt scop de netăgăduită utilitate socială.

Am crezut atunci că îi pot înmuia entuziasmul, punându-i următoarea întrebare : „Dar nu se perde oare o vreme tot aşa de preţioasă cu umplutul cutiei ? Ţigările n'au să intre doar singure într'însa".

— M'am gândit şi la aceasta, îmi întoarse el vorba. E o treabă care urmează să fie făcută de servitorul fiecăruia din noi" .

Recunosc bucuros că nu ţinusem seamă de faptul acesta. Nu [illegible]em adică nevoia, pentru a ne folosi de noua invenţie, de a întreţine şi un servitor.

Cutia — minunata cutie, cum îi zicea „Inventatorul" — a avut aceiaşi soartă ca multe din invenţiile lui de mai înainte şi de pe urmă. Grupul financiar, care trebuia să acorde sprijinul bănesc pentru fabricarea ei în milioane şi milioane de bucăţi, se dovedise duşman al progresului şi refractar nevoilor timpurilor de astăzi.

Au trecut ani la mijloc. „Inventatorul" părăsise Constantinopolul şi ţara turcească. Se dusese în ţările din Apus, convins, pe semne, că acolo va găsi teren mai prielnic, spirite mai deschise, minţi mai înţelegătoare.

In peregrinaţiile sale, am dat peste dânsul în Elveţia. Era mult mai slab şi mai îmbătrânit. Gârbov, aproape încovoiat în două, mergea cu greu, iar o tusă rău prevestitoare îi tăia răsuflarea şi-l silea să se oprească într'una.

Nici în Occident nu fusese mai norocos. Şi oamenii de acolo se dovediseră răi, mici la suflet şi înguşti la minte. Nici acolo minunatele sale invenţii nu se bucuraseră de o apreciere mai bună.

Totuşi, „Inventatorul" îşi păstra întreg şi neatins vechiul entusiazm şi convingerea de toată viaţa în izbânda finală.

Acum îmi vorbea de o nouă invenţie, bine înţeles tot aşa de „minunată", ca tot ce eşise din creierul său.

„E gata, isprăvită, îmi zicea el. Merge la perfecţie şi nu dă greş. Vino mâine la mine, ca să te convingi tu însuţi".

M'am dus. De data aceasta făcuse o maşină, care, la o apăsare cu piciorul, trebuia să întoarcă una câte una foile din caetele de muzică.

„Iată, îmi explică el, un pianist, când ajunge la sfârşitul paginei, se vede silit să-şi întrerupă cântecul şi să întoarcă foaia cu mâna. Insă, prin această întrerupere se pierde o bună parte din efect, se pierde atâta din farmecul muzicei.

„Noua mea invenţie suprimă orice întrerupere, o cât de mică oprire. Pun maşina mea alături de note ; precum vezi, e o cutie drăguţă şi nu ocupă loc mult. Firul acesta de sârmă, care se termină la capăt printr'un buton, îl trec dealungul pianului, aşa ca butonul să vie tocmai lângă piciorul celui ce cântă la pian.

„Când pianistul a ajuns la capătul paginei, apasă cu piciorul pe buton şi foaia se întoarce, fiind atrasă, aspirată de aerul ce ese din maşină.. Aşa îşi poate continua cântecul, fără să se oprească o clipă".

Când veni însă momentul experienţei, se dovedi că „minunata maşină aspirantă", cum o botezase „Inventatorul", era mult mai puternică, mult mai zeloasă, decât se simţea nevoe.

In loc de o foae, întorcea deodată trei, patru. Urmarea era că persoana care cânta la pian, trebuia să se întrerupă, pentru ca să întoarcă deandăratelea cu mâna trei, patru file, pe când fără poznaşa maşină ar fi întors una singură.

In faţa acestui rezultat, „Inventatorul" îşi pierdu o clipă neînfrântul său curaj şi căzu pe gânduri. Duhul cel rău mă ispiti să fac o glumă, de care mă căesc şi astăzi.

Râzând, i-am propus o tovărăşie pentru exploatarea invenţiei sale, cât şi a invenţiei mele.

Mirat, mă întrebă : „Ai şi tu vreo invenţie ?"

— Da, zic eu, o descoperire cât se poate de minunată şi de folositoare. Am descoperit ceva pentru stârpirea radicală a puricilor, muştelor şi a tuturor gângăniilor, care ne supără aşa de mult.

E o apă, i-am lămurit eu mai departe şi iată cum umbli cu dânsa : Prinzi, să zicem un purice, După ce l-ai prins, îl gâdili la subsioară. El începe să râdă cu hohot, căci, precum se ştie, puricele e foarte gâdilicios.

Fiindcă râde, fireşte că deschide gura. Indată ce vezi că a deschis gura, îi torni o picătură din doctoria mea — şi puricele moare pe loc. Dar e mai bine şi mai sigur să fie două persoane : una să-l prindă, iar cealaltă să stea cu sticluţa de doctorie gata.

Ei, ce zici de descoperirea mea ? am încheiat, eu, întrebând pe „Inventator".

„Inventatorul" s'a supărat. In descoperirea mea cu pureci cari se gâdilă, văzu o ironie la adresa invenţiilor sale.

Se supără şi şezu supărat vreo douăzeci de zile. Când fu să ne împăcăm, bietul om zăcea pe un pat în spital, sbătându-se între viaţă şi moarte.

La a treia vizită ce i-am făcut, l-am găsit pe „Inventator cu ochii închişi pentru vecie. Ii închisese, fără să se vadă turnat în marmoră sau bronz, ba chiar fără să-şi fi văzut înfăptuită măcar una din atât de „minunatele" sale invenţii.

Fie-i ţărâna uşoară !

N. BATZARIA

DIN LITERATURA UNGURILOR ARDELENI

POTIR DE AUR*)

de IOSIF NYIRŐ

XIV

L'au adus încă în noaptea aceea acasă, dar nu şi-a venit decât odată în fire. Bâlbâia încurcat, neînţeles, cu ochii cât roata carului. Fata îşi lipi urechea la buze.

— Ce spui tată?

Se zbătea abia suflând. I se desprindeau din creer imaginile ultimelor impresii.

— Nu mă ucide, Mihai!..

Nu i-au mai scos nici o vorbă.

Nevasta urla cât o lua gura.

— Vorbeşte într'aiurea.

Fata păli. Bănuia cine-i „Mihai". Dinţişorii mărunţi îi clănţăneau, genunchii îi se loveau unul de altul. Mama o întrebă şoptind, lipindu-şi obrajii buhăiţi de ea.

— Ce-a zis?

Fata s'a cutremurat şi-a scuturat din cap mută, albă, hotărîtă.

— N'am auzit.

Minţea.

Pentru cine, pentru ce?

Pentru visul ei neîmplinit, pentru floarea inimei sale naive.

Rămânând singură, plânse întristată.

— Vezi, Feri, vezi?

A 'ncercat să-şi gonească gândurile.

Dacă o fi fost alt Mihai, că sunt doar atâţi Mihai pe lume, dar certitudinea i se înfigea mereu în amintire.

— Nu poate fi altul!

In zilele acelea grele nu găsea răspunsul la întrebarea de ce-a făcut-o, ce s'a petrecut între cei doi taţi.

Fata anemică, slăbuţă, avea adevărate viziuni, tremura pe jumătate trează, se temea mereu de primejdii şi sărea noaptea din somn.

— Feri nu e vinovat!

Mama a auzit-o. S'a încruntat brutal la ea şi se răsti, femeea amărâtă.

— Şi-acu ţi-e gândul la el? Iţi scot ochii, scârbă! N'avem noi destul cu necazul nostru?

Când le-au ascultat jandarmii, că pe cine bănuesc, fata s'a roşit speriată, protesta schimbând feţe.

— Nu ştiu!

Plutonierul asculta bănuitor.

— Fata asta ştie ceva. Mâine o cercetăm iar.

. . . .

Ferentz Banto, jandarmul-elev a aflat la raport ce s'a petrecut. I-a fulgerat prin cap:

— Tata a fost!

Sărmanul băiat, speranţa îi înmugurise iar la jandarmi, se gândea la planuri noui şi trăia deja ore liniştite. Oricum am fi, tot spre fericire ne străduim.

Intâmplarea îl silea să ia o hotărîre şi trebuia să purceadă grabnic la faptă.

Ori să-şi desmintă trecutul, să-şi lase peirii tată, mamă, fată, tinereţe, suferinţe şi să puie singur în fiare pe taică-său; e doar jandarm şi s'a legat cu jurământ crunt în faţa lui Dumnezeu să îndeplinească porunca oriunde, oricând, în toate, oricine ar fi, pe apă sau pe uscat, în aer, ziua, noaptea, — ori să jertfească cinste, omenie, viaţă, viitor, totul şi să-l salveze pe tată.

Impresiile spiritului sever jandarmăresc, teama de autoritate, i s'au întipărit adânc şi-au crescut în proporţii mistice înaintea ochilor lui sufleteşti. Se zbătea în mâna de fier a legii, umbra furcilor i se lăsase pe frunte. I se cutremura trupul, sufletul.

Dar şi ţurţurii de ghiaţă se topesc de soarele primăverii şi flăcăul uită trecutul. Il înconjura pe taică-său cu gânduri frumoase.

— Săracu, tata.

A trăit zbuciumul bătrânului ţăran, care l'a dus la faptă, i-a dat dreptate şi era satisfăcut că rămăsese învingător în duelul bătrânilor.

Căldura simţămintelor de copil, îngrijorarea, deveneau tot mai vii, mai chinuitoare. Orele frumoase, pe cari le-au petrecut împreună, — îl străbăteau cu enervări dureroase.

Flăcăul s'a coborît în sufletul lui şi s'a întunecat. Laţul cercetărilor se împletea şi în jurul grumajilor săi şi nu se mai odihnea câte puţin, decât atunci când bănuiala se îndrepta în altă parte.

Intr'o seară fugi dela jandarmerie acasă.

XV

Pe Mihai Banto îl măcinase de mult zbuciumul şi grija neadormită. Umbla parcă pe sticlă. Când l'a văzut pe fiu-său, a sărit speriat în sus:

— Ce cauţi aici?

Băiatul s'a aşezat, sufla greu şi era amărît.

— De ce-ai făcut-o tată?

Bătrânul şi-a scuturat sălbatec pumnii.

— De ce întrebi?

— Nu te teme — îl linişti flăcăul.

— Uite vreau să te ajut. Eu sunt jăndar. Ştiu legea.

L'a cercetat apoi cu şiretenie ţărănească pe tat-său, care aştepta curios şi întunecat.

— Intâi, a fost cu premeditare?

— Aşa, zău!

— Atunci te spânzură, — zise amărît flăcăul.

Moşneagul tresări.

— Las'că cel puţin n'o să mai sufer.

Au clătinat amândoi din cap.

— E bine să suferi — gândea tare băiatul. — E uşor s'o isprăveşti — se întristă la urmă.

— Tată n'am, mamă n'am, ibovnică n'am.

S'a hotărît atunci.

Mă predau în locul lui!

Şi-a increţit obrazul văduv de sânge şi s'a-'ntors spre taicăsău.

— Dumneata să fugi! Dacă grăbeşti, dimineaţa eşti în Moldova.

Omul clipi din ochi, neînţelegător. Faţa scofâlcită, cu pete negre, ochii adânciţi în orbite, oasele colţuroase, hainele murdare, părul cărunt, netuns — toate erau aşa de triste. Ca şi când un mort de demult, — căruia i s'a urât în mormânt, — şi-ar fi furat undeva o inimă vie şi ar fi venit în casa părăsită, — ca să trăiască.

— Dă-mi mâna tată, şi iartă-mă!

Mihai n'a putut să-i reziste, — i-o întinse.

Flăcăul ăsta mare a mai fost odată fericit, şi-a făcut loc în el ultima rază şi în pornirea lui se duse aproape în fugă la postul de jandarmi.

. . . .

In camera postului câţiva jandarmi. Plutonierul şedea sever, tare, la masă. Uşa se deschide.

A intrat jandarmul-elev Ferentz Banto cu coif, albgalben, cu faţa trasă şi ascuţită. Se opri ţeapăn şi, reglementar în faţa plutonierului, şi-a repezit mâna pentru salut.

— „Am onoare să raportez: eu l'am ucis pe Lazăr Györbiro".

Capetele se ridicară, aruncate par'că în sus, se auzi un „drepţi" scurt, a zornăit un lanţ şi încrucişaţi se întinseră cei doi pumni ai lui Ferentz Banto.

XVI

Instinctul vieţii îl mai împinteni odată pe moşneagul Mihai Banto, dar nu era decât aşa un fel de dor de viaţă, fără înţeles, fără scop.

— Tot o să fug în Moldova, decât să-mi puie ştreangul de gât.

S'a muncit încoaci — încolo, îşi vedea mizeria cumplită; dar îi părea rău de viaţă, viaţa asta seacă, fără bucurii, a trupului.

S'a îmbrăcat din creştet până'n tălpi în haine noui. Şi-a strâns banii. Şi-a îndopat cu de-ale mâncării traista de piele, cu care umbla la târg.

— Celelalte se rămâie, — strânse curelele.

Apoi calul. I-a dat ovăz. Calul necheză. Nu e ungur care să lase fără răspuns vorba calului.

— Mâine o să nechezi şi tu în Moldova.

S'a uitat la cer.

— Dacă nu grăbesc, se face ziuă.

A oprit ceasul în perete, inima casei, a stins lampa şi vatra amintirilor negre dispăru în noapte.

Prin sat trecu la pas. In spate îl pândea frica. Nu se întâlni cu nimeni, numai la capul satului îl recunoscu pândarul.

— D-ta eşti, nene Mihai? Auzit-ai ce s'a întâmplat?

— Ce! — sări înapoi cu calul.

— L'au prins pe Feri. S'a dat singur pe mâna jăndarilor, a mărturisit că el l'a omorât pe Lazăr.

L'a trăsnit groaza.

Calul îşi scutură capul fin. Cu o săritură se aşternu drumului, ca şi când ar înota pe jăratic, cu ochii în flăcări.

— L'au prins! îşi pintenea calul.

Animalul istovit se târî gâfâind pe munte.

— S'a predat! — urlă şi izbea cu pumnul în capul calului.

Calul se ridică horcăind în două picioare, nu se mai împotrivi, apoi suflă greu, cu copitele de plumb. A mai suit un urcuş zbătându-şi deşertul, până îl izbi peste ochi pe Mihai Banto o cracă şi se opri pe loc, vedea scântei.

— Ce-o fi să fie!

. . . .

Despre mare se spune, că în ea odihnesc, una peste alta, primăvară, vară şi iarnă. Deasupra trăesc păduri bizare, viorii şi trandafirii, stele de purpură şi melci, ca şi când s'ar fi schimbat aevea chipul oglindit al cerului şi al pământului. La fel cum devin ale noastre şi trăesc mai departe în noi impresiile lumei exterioare. Mai jos şi raza cea mai fierbinte de soare se zbate, o înserare roşie - gălbuie, ca să piară în noaptea veşnică pe care o sfâşie doar câteva animale mici, cu corpuri luminoase, cutreerând cu luminiţa lor bolnăvicioasă doar calea de o şchioapă, aşa cum rareori străluce în omul cu suflet întunecat, gânduri mângâietoare şi luminoase, cari să-l aducă iar în armonie cu viaţa.

Aşa s'a-ntâmplat şi cu Mihai Banto.

Adânc, sub scârba de viaţă, a prins în el gândul:

— Tot e al meu.

S'a recunoscut în băiat şi nu mai avea nici o îndoială. Acelaş sânge, aceeaşi patimă şi suferinţă, adâncime şi putere, măreţie şi ticăloşie. Nu-i vorbă cu astea te mai poţi înşela, dar dragostea şi sacrificiul, — nu înşeală.

— Ai păcătuit dar te-ai înşelat, femeie!

Şi cu asta a şi iertat-o.

— Ca nevastă a fost slabă, dar i-a fost mamă...

Ai greşit femee, e fiul meu!

E o simţire ciudată. Nu trebuie să ai pricepere şi să ştii, aici legea vorbeşte singură. Legea, după care puiul de vrabie îşi cunoaşte mama şi se bucură zburând în faţa ei, şi nici odată bărbătuşul nu coboară pe cuib strein. E secretul conştiinţei d etată, care nu se schimbă, fie c'a dat naştere unui geniu, unui tâmpit, frumos sau monstru.

Nu-i vorbă Mihai nu-şi bătea capul cu gândurile pe culmea muntelui, vedea şi simţea.

A văzut că băiatul s'a predat ca să-l scape pe el şi simţea că nu ar fi cu putinţă aşa ceva, dacă n'ar fi trup din trupul lui, sânge din sângele lui, suflet din sufletul lui. Tot focul pe care-l înecase în el, se revărsă şi era fericit.

Aşa toate erau uşoare şi frumoase. Nu simţea josniciile vieţii, bucuria îi întindea mădularele.

— Indărăt! — tremura. — Indărăt!

. . . .

In clipa aceea ajunse soarele pe muchea muntelui dinspre Moldova, a mai strălucit cu toată puterea în faţa ochilor lui potirul de aur al vieţii.

S'a uitat în el şi s'a întors.

Tradus de LIVIU P. NASTA

SFARŞIT

*) Vezi numerele precedente.

Omul sunător

El se născuse cu o infirmitate ciudată și cu un har nemaicunoscut. Trupul, sau poate sufletul, îi suna. Fie că plasma lui avea proprietăți analoage cu acumulatorii, care absorb și păstrează electricitatea, fabricând la rândul lor energie și lumină; fie, vreau să zic, că înmagazina sunetele, inconștient, în carne, sau fie că torentul sângelui se însoțea dela sine de muzica valurilor marine, omul suna ca un clopoțel, ca o vioară, ca o țiteră și ca toate uneltele de cântat.

Se poate că starea lui vibrătoare venea numai dela suflet, ca o reminiscență cu cauzele pierdute, asemănându-se în această privință cu scoicile trandafirii de porțelan sălbatec, care fără limbă și fără o cireașă de fier înăuntru, cântă necontenit în vitrinele muzeelor de științe naturale, bolnave de nostalgia mugetului de ocean.

Ca un ceasornic, vibrează orice ființă de carne iar șopârlele aud un zumzet chiar în interiorul plantelor, pe care noi oamenii nu-l putem desluși: Inima bate și aleargă, vâna zvâcnește. Omul sunător suferea și se bucura cu totul de alte însușiri, de strune și de metal, care nu puteau ședea laolaltă cu prea cunoscutele, deși neînchipuitele pulsații biologice ale amforei cordului, ploscă vie spânzurată pe întuneric și lacătul tainelor asociate.

Ca și cum ar fi fost montat din organe de nichel și tablă presată, prevăzut cu șaibe, splinturi, nituri și piulițe, încheiate în angrenaje conice, cilindrice și circulare, pasul lui suna uneori ca o cismă de fier, umbra lui trecea prin lună ca o broboadă de zale, cu zgomote de belciuge și chei, zdruncinat în automatica lui organizație de măruntae mecanice, ca o uzină în momentul pornirii, la orele de ceață ale dimineții industriale.

Când își ridica mustața cu peria, în fața oglinzii, mustața lui fluiera ca stalactitele de cristal atinse, din jurul abajurelor de lampă. Dacă se netezea cu șervetul rece sportiv, la sculare, carnea lui se impresiona ca sticla plouată cu grișul de ghiață al iernii. El umbla ca un lanț fără sfârșit și nevăzut, de care se ținea târâș ghiuleaua planetei.

De copil, urechea i-a fost fermecată de clopoțelul argintiu care îl însoțea pretutindeni și care și în odihnă își puncta clinchetul ritmic. Clopoțelul se scobora pe o scară infinită, purcedea ca din tărie și, săritură cu săritură, din treaptă în treaptă, străbătea văzduhul, găurea pământul, însoțea apele, ieșea la capătul lumii și se întorcea, înapoi, de-andaratele, ca un mărgăritar, zburător mereu prin insul lui sufletesc desfăcut ca burduful în zigzaguri ale unei armonici, strânsă ca o carte și întinsă într'o galerie de haos.

El și-a căutat clopoțelul în îmbrăcăminte și în rufărie, în buzunare și în mâneci; îl simțea la sân și clopoțelul se scobora în cingătoare, căuta să-l prindă la coapse și aluneca în ciorapi; scotea ciorapul și sunetul cădea în pantofi; răsturna pantoful și clopoțelul se ascundea în batistă. L-a urmărit să-l prindă împrejurul pernelor, printre dantele și prin cusăturile plapomei de mătase, în pat. Clopoțelul fugea ca o corcodușă și se făcea nevăzut ca o boabă de mercur, pierdută printre tighelurile ajurate. Și era din nou în fulgii perinii, la urechea omului ațipit, roșie și cărnoasă ca măceașa, între zulufii arămii de rugină. Omul sunător fusese un copil candid și ochii lui de sidef așteptaseră zece ani ca să surprindă înfățișarea clopoțelului neodihnit.

Mai târziu, tocmai mai târziu și din ce în ce mai mult, sunetul s'a sporit și amplificat. In camera de odihnă rătăcea toată noaptea fantoma sonoră, cu pieptul constelat de zurgalăi, ca de niște candeli șoptitoare. Un sunet amănunțit de bijuterii numărate strânse, puse în sac și iarăși deșertate și numărate din nou, se petrecea până la revărsatul zilei. Omul se obișnuise cu această conlocuire și din când în când își apostrofa cu bunătate fantoma.

— Lasă-mă să dorm. N'ai mai isprăvit, bunică ?

Ii plăcea să-și închipue că bunica lui mai trăește și că în toiul nopții, trezită de mâhniri și de păreri de rău, își mângăe podoabele de aur și platină, cu care strălucise în tinerețe. Zgomotul se subția până la fuior și se diviza până la pulberi, rămânând întotdeauna din zgomotul precedent un zgomot mai moale, umbră de umbră, rămășițe de resturi, scamă de scame.

Pe scara din copilărie a clopoțelului sferic, se scobora la maturitate un ban de aur, în echilibru pe muche, animat de-o propulsie străină dar stăpânit și de o mișcare de sine. In marginea unei trepte, aurul se putea opri o secundă, înainte de a-și da drumul pe treapta următoare. Se întorcea ca pe ax, creștea ca un cerc, părea că se gândește și se pogora de vale, sfărîmat în mii de inele, în goană accelerată, ca o cloșcă sculată brusc, de subt penele căreia, izbucnesc descoperiți puii galbeni și aleargă. Și ajuns în prăpastia scării, învârtită ca un burghiu în fundul unui puț, aurul cădea în pușculița citernei, cu un ecou hohotitor de tezaure și catacombe.

Omul îmbătrânea fără să-și poată modera orhestra, în care acum cântau sute de cimpoaie și contrabasuri, mii de pianine, drânguri și flaute mici, privighetori de abanos, cintezi de alamă, orgi și pițigoi de coarde. Incepuseră să cânte de jur împrejurul lui și lucrurile care nu au vibrat niciodată, însuflețite ca să-l bucure și să-l mângâie : lutul și bușteanul. Pietrile dure și colțuroase și nesimțitoare se mișcau pe o parte, se deschideau ca niște ouă și ca niște cutii cu balamale și capac și din fiecare piatră se ivea fie o pasăre, fie un șarpe alb, fie un pitic, fie o domniță care cântau și se întorceau în piatră, întovărășiți de țânțari galbeni și de fluturi brumării.

T. ARGHEZI

Crai-Vechiu

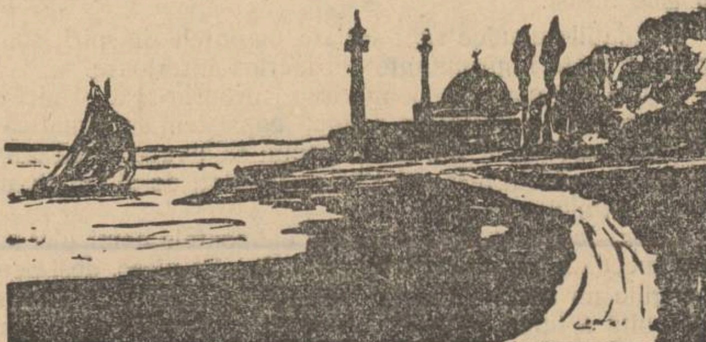
Lună veche, piază rea,
Răsărită 'n miez de noapte,
Ce străină arătare
Stă pe margine de zare
Și fumează din lulea?...

Peste vale, peste sat,
Somn de moarte s'a lăsat.
Doar la casa cu pridvor
Ușa s'a deschis ușor
Și 'n lumina de cenușă
Două umbre ies în ușă,
Mână mică-și face cruce:

— Nu te duce, nu te duce!
Nu vezi tu în drumul tău
Piaza rea, semnul rău, —
Nu vezi, scundă și turtită,
Gură roșie de iad
Care stă să te înghită?
O, întoarce-te 'ndărăt
Și așteaptă
Ziua dreaptă
Să-ți arăt
Cum se mistue Crai-Vechiu
In argintul dimineții
Ca un bulgăr de omăt
Când l'aruncă 'n râu băeții..."

Tot mai alb, Crai-Vechiu se saltă
Cercetând adânc pridvorul.
Dar demult pe ușa 'naltă
A scrâșnit din dinți zăvorul....

O. C.

PĂCATUL

Inebuniți de sete, gândacii din baia lui Ion Soltan n'au mai ținut socoteală de zi și de noapte.

Tot mai numeroși din an în an, vara această s'au înmulțit ca niciodată. Atâta vreme cât, primăvară, oamenii își mai spălau jegul de iarnă cu săpun și cu leșie, iar vremea se ținea nu tocmai prea caldă, — gângăniile acestea negre, lucitoare, se fereau de frig și nu scoborau sub scândurile podelei, unde umezeala pătrunsă de leșie le era atât de vătămătoare.

Gândacii se ascundeau prin crăpăturile bârnelor din care erau clădiți pereții băii, sau prin găurile dintre cărămizile dela temelia cuptorului turcesc. Le era cald acolo și potrivit de umed. Când, însă, nu numai sătenii ci și însuși Ion Soltan, începuseră să se scalde în apa Răutului, umezeala băii dispăruse foarte repede.

Ziua, baia stătea cu ușile și ferestrele deschise, și bătaia vântului secetos pătrundea până la temelia de piatră a clădirii. In vre-o două-trei săptămâni, gândacii s'au înmulțit cum nu s'a mai pomenit încă nicăeri, bucurându-se de căldură și sorbind apa, noaptea, din cada cea mare din podul băii.

Cămăruța lui Ion Soltan, prost îngrijită și necurățată niciodată de fărămituri de mămăligă, de pâine și de alte resturi, nu era de fapt decât o cămară cu merinde pentru gândaci. Dar și mucegaiul, mușchiul și ciupercile de pe bârnele groase de stejar, înegrite de atâția ani, crescuseră din belșug, parcă înadins, pentru hrana zilnică a neamurilor de gândaci, mereu nouă, nenumărate.

Astfel, în toiul verei secetoase, când nici fântâna băii nu mai avea destulă apă, gândacii bătrâni au ajuns să-și schimbe pielea în mijlocul unei uscăciuni de care n'au putut să se ascundă nicăeri Nici în cada cea mare din podul băii n'a mai rămas măcar cât de puțină umezeală. Așa că bietele insecte n'au putut să se hotărască la schimbarea pielei, amânând-o prin instinct de la o zi la alta.

Simțeau că le lipsește zeama între vechea lor cuirasă neagră și pielița gingașă cu care trebuia la urma urmei să iasă din acea cuirasă, așteptând apoi câteva zile până când s'ar întări și înegri din nou. Astfel, o primejdie de moarte pândea neamul gândacilor bătrâni de la baia lui Ion Soltan. Odată rămași primeniți și goi, albi cu o ușoară umbră de gălbeață, uscăciunea din jurul lor le dobora într'o singură zi : tot sângele lor alb și lipicios se evapora prin pori.

O sete cu totul chinuitoare îi cuprinse într'o zi și-i făcu să nu mai țină socoteală de slaba lumină a zilei, care pătrundea în baie prin cele două ferestruici. Gângăniile începură să se agite, alergând, mii după mii, care încotro, tocmai după amiază, când un om îmbrăcat călugărește intră în cămăruța lui Ion Soltan ca să-i vorbească. Băiașul îl primi cu mare supunere și ascultare, îi ceru binecuvântarea, iar când călugărul se îndepărtă, intră în baie și se îngrozi de priveliștea care i-se înfățișă : un furnicar de gândaci înebuniți acoperind cele trei polițe galbene, late, dela aburi.

— Ccâââșșș ! — fâsâi fără voie omul, dând repede din mâni ca la păsări și retrăgându-se îndărătul ușii. Apoi fără să mai stea la răzgândire, luă două căldări și se duse la fântână, care era la vre-o cincizeci de pași dela baie.

* * *

Din fântâna aceasta băiașul umplea de obicei, dela Sfânta Maria și până la Sf. Gheorghe, în fiecare Joi, Vineri și Sâmbătă, cada cea mare din podul băii. El aducea apa cu o saca, împingând-o cu mânile-i proprii până în muchea unei ridicături înalte din dosul băii, și o revărsa apoi într'un uluc prin care se scurgea spre pod, în cada, iar de aci se împărțea prin două tuburi, din care unul dădea în cazanul cel mare zidit în cuptorul turcesc.

Tecnica acestei băi aparținea în totul — lui Ion Soltan. Reîntors acum vre-o doisprezece ani de la armata Țarului, românul acesta se gândi în curând că magazia cea veche, în care satul Prisaca nu-și mai ținea grânele de rezervă, se poate reface într'o baie bună, în care să se spele tot satul. Ion Soltan fusese timp de doi ani băiașul regimentului 74 de infanterie cantonat în gubernia Tambov, și se întorsese cu oarecare pricepere cum anume se poate clădi o baie pentru soldați și popor.

Din porunca stăpânirii, obștia satului Prisaca își clădise cu un an în urmă o nouă magazie, în care vărsa în fiecare an, după lege, rezerva de grâu, orz, ovăz și porumb, pentru caz de rod prost sau de foame în țară, și pentru o nouă însămânțare a câmpului. Nu era greu lui Ion Soltan să vorbească fruntașilor satului despre foloasele unei băi : mai toți aceștia făcuseră armata la „muscali" și unii doreau chiar de mult să se mai încălzească bine la aburi. Așa că în scurt timp, Ion Soltan se pomenise băiaș al satului Prisaca.

Din bârnele și scândurile înegrite, din zidurile și coșarele vechei magazii, adăogând puțin material nou, s'a ridicat o baie cum nu era nicăeri în restul județului, la țară. Apa din cada dela pod venea dela sine, se încălzea pe cuptorul turcesc; apoi băiașul o stropea peste cărămizile înfierbântate, făcând aburi puternici, care plăceau din ce în ce mai mult oamenilor, nu numai foștilor soldați.

Intr'un timp foarte scurt, băiașul, acoperit din față cu un sorț, a ajuns să mânuiască mașinăriile băii, cu cuptorul, cazanul, tuburile și robinetele ei, spre mare mulțumire mai ales a femeilor și fetelor în zilele de Vineri, Sâmbetele fiind lăsate pentru băeții și bărbații prisăcani. Ce de țipete, de chiote gâdilătoare, de râsete și de glume !

Lumea ajunsese să-l creadă pe Ion Soltan, la baie, nici bărbat, nici femeie și numai și numai băiaș. Holtei și fără pământ, el mânca când la un gospodar, când la altul, când la notarul satului și când la popa, dormea însă la el „acasă", în cămăruța-i murdară dela baie.

Era om destul de cuminte, și nu se lega de nici o femeie din câte se zbăteau goale în fața lui la aburi, când el stropea cu apa clocotită cărămizile călite din dosul cuptorului turcesc.

Cumințenia îi spunea să nu-și îngăduiască nici o șagă, căci în urmă putea s'o pățească rău de tot de la gospodarii satului, pierzând baia, hrana și leafa lui de două sute de ruble pe an. Dar toate acestea nu înseamnă că în restul zilelor săptămânii băiașul nu era și el la fel cu toți flăcăii satului : nelipsit la vorbă, uneori și la munca aratului, prășitului și secerișului, la culesul viilor, la hora din fața scrânciopului.

Apoi — dă ! — pe unde putea, se bucura și Ion Soltan împreună cu ceilalți holtei ai satului, de dragostea unor femei măritate. Iar câteodată, se lăfăia și în brațele unor fete mai miloase, dar care nu păcătuesc niciodată până la căsătorie, ci, așa, îi lăsă puțin pe băeții să se joace, cu mare băgare de seamă și fără urmări, cu ele, viitoarele neveste, care mai târziu vor putea să-și îngăduiască totul....

* * *

Dintre acești flăcăi, chiar din primul an de când Ion Soltan își luase meseria de băiaș, feciorul popii, Anton, seminaristul din Chișinău, ajunsese cel dintâi prieten al său. Prietenia lor s'a legat de când „popovici"-ul găsise în Ion Soltan pe un minunat cunoscător de fete și femei văzute de el prin ceața aburilor fierbinți, la baie. Tânărul teolog, care năzuia la cariera de arhiereu, era de statură mijlocie, foarte simpatic, însă ascundea în el o fire înflăcărată de patimi. In fiecare vară își petrecea vacanța la Prisaca, chiar și atunci când, după Academie, venise în acelaș seminariu ca profesor. Bătrânul preot, tatăl său, se apropria de sfârșitul vieții, dar nu mai visa demult să-și lase parohia singurului său băiat: mitra de arhiereu orbea până și ochii smeritului preot sătesc. Astfel, ajunsese tatăl lui Anton să-și pregătească un urmaș, din neamuri, care să-i moștenească locul, și-l alese pe un nepot, băiat de treabă, însurat și hirotonisit preot, cu puțin după ce Anton se călugărise. Până atunci, viitorul mitropolit și deocamdată numai profesor de seminar, petrecea de minune în verile libere, la Prisaca. Ion Soltan, care împărtășea cu dânsul hoinăreala după femei tinere, de când era încă seminarist, începu să tremure de frică și supunere când ajunsese să-i servească mereu aceeaș mâncare acestui profesor.

— Să facă toate nebuniile din lume, — tot un drac : la anu' se călugărește.

S'a întâmplat apoi că bătrânul popă murise și în casa lui se așezase nepotul său, vărul lui Anton, călugărul. Acesta nu mai dăduse la Prisaca de trei ani de zile

Continuare în pag. VI-a

Cronica cinematografică

Rudolf Valentino, actorul mort de câteva luni, a mai trăit săptămâna trecută, în plină tinerețe și frumusețe, pe pânza a două cinematografe bucureștene. Privilegiu postum de care actorii de teatru vorbit nu se pot bucura!

In schimb cu cât mai lungă e viața de scenă a acestor din urmă! Ați observat ce repede trece „voga" unui artist de cinema? Pare că dezgropăm alte vremuri pomenind de Asta Nielsen, Francesca Bertini, Psilander, favoriții deacum abia zece, doisprezece ani. Alții le-au luat locul, detronați și ei la rândul lor. Pearl White degeaba își mai joacă în lumină șiragul de dinți superbi, Mosjoukine, de vre-un an de zile nu mai tulbură pacea conjugală a spectatorilor cari și-au adus soțiile la cinema, iar Rigadin ar mai face azi doar pe copii să râdă.

Stelele de teatru sunt planete cu oarecare durată în spațiu, stelele de cinema, meteori strălucind numai o clipă. Apoi când tinerețea trece, actorul de teatru își găsește un prieten bun: rampa, cu distanța ce-o pune între el și public, și lumina ei înșelătoare. Cu acest complice, actrița poate păstra și la cincizeci de ani rolul de cochetă sau de ingenuă care a consacrat-o. Acrtrița de cinema, la cincizeci de ani, nu mai poate juca decât rolurile de femei de cinzeci de ani. Scenele de *ralenti*, cu obrazurile enorme aduse în fața publicului, sub lumina directă a reflectoarelor, sunt fără milă pentru anii de prisos.

Rudolf Valentino, italianul care a fost mândria Hollywood-ului, n'a cunoscut nici începutul căderii. N'a jucat nici în atâtea filme ca să-și învețe gesturile de efect și să le repete până la exasperare. A murit tânăr, pe culme. Deaceea moartea lui, care ar fi trecut neobservată dacă se întâmpla peste zece ani, a provocat acum atâta jale, iar filmele sale, din cari cităm ca mai reușite: „Monsieur Beaucaire" și „Arenele însângerate" mai continuă să ruleze încă.

* * *

Cinematografia germană a luat la rând operetele de succes transformându-le pentru ecran. După Văduva Veselă Dunărea albastră, rulează acum Fata Pădurarului și mai anunță Suzana, Manevrele de Toamnă, Silvia, tot ciclul anilor de glorie ai operetei.

Evident, ideea nu-i rea. Dar opereta este înainte de toate cuplet și cântec, iar orhestra de sub ecran, oricât s'ar strădui să se pue în concordanță cu filmul, și chiar ajutată de cor, nu va fi niciodată mult mai mult decât acompaniamentul obișnuit unei comedii.

Ceeace pierde în cântec, opereta filmată câștigă în montare. Nici în cel mai bogat teatru nu s'ar fi putut reconstitui admirabilele scene de pădure și nu s'ar fi putut reda o Curte imperială cu fastul în care se desfășoară filmul de la „Frascati". Vesel, emoționant foarte adesea, și mereu înseninat de proaspăta figură a fetei pădurarului, pe care Lya Mara o joacă cu vervă, și de ariile de vals și de romanță pe cari le regăsim aproape cu induioșare după atâția ani de fox-trot, filmul place tot timpul, leagănă și amuză.

Cei cari nu cer spectacolelor decât risipă de veselie, vor fi tentați să vadă și „Crevette" comedia care se reprezintă la „Select-Cinema". Comedie de G. Feydeau, adică humor franțuzesc, cel mai mult pe gustul nostru.

Probabil însă că piesa de teatru a lui Feydeau abundă nu atât în situații comice cât în cuvinte de spirit cu cari cinematograful nu prea are ce face. Sau poate interpreții filmului, cari nu sunt din cei de mâna întâia, n'au știut să profite de ceea ce li s'a pus la dispoziție.

Astfel, în toată comedia, nu-i într'adevăr comic decât în actul VII partea în care un mare demnitar al Ilyriei aranjează „în mod diplomatic" o situație dificilă, și intru câtva, intrarea falsului prinț în sala tronului. Și-i prea puțin numai atât, căci o comedie la care nu se râde e mai jalnică decât cea mai tristă dramă.

a. g.

Mirajul ecranului atrage pe zi ce trece, numeroase tinere sentimentale și numeroși tineri entuziaști convinși că drumul care duce la Hollywood e foarte ușor de străbătut.

Așa zisele „concurse de fotogenie" ale revistelor cinematografice indigene au dovedit, elocvent, aceasta. Orișicine se crede fotogenic. Banala artistă de varieteu e convinsă că are talentul celebrei Mae Murray; blonda fadă își găsește o vagă asemănare cu delicioasa Ossi Ossvalda; oricare tânăr obez, făcând schimonosituri în fața oglinzii, dorește să-l concureze pe Fatty; iar băiatul de prăvălie care poartă ochelari cu ramă, visează să calce pe urmele lui Harold Lloyd (Lui).

Cinematograful a ajuns să fie o boală la modă, din cauza atracției pe care o exercită dolarul asupra „tineretului romantic".

In genere, toți cred că meseria de actor de cinema este foarte ușoară, fiindcă nimeni nu cunoaște greutățile prin care au trecut toți marii interpreți ai ecranului.

De câte ori se întâmplă o vedetă să fie întrebată cum „a ajuns", răspunde aproape mecanic:

— Foarte simplu! Un regisor remarcându-mă într'un salon, a întrebat pe părinții mei dacă mă lasă să mă consacru „artei mute". După multe dificultăți ei au primit de oarece mi se ofereau onorarii fabuloase.

Evident că acesta e un foarte frumos răspuns de dat reporterilor indiscreți. Dar realitatea e cu totul alta.

Intr'adevăr, e o foarte bună reclamă pentru un artist, când lasă să se creadă că a fost ales din cauză că aspectul său fotogenic îl făcea un factor indispensabil pentru cinematograf. Insă când cercetezi munca energică pe care debutantul sau debutanta a trebuit s'o depue ca să-și creeze un nume modest, începi să devii sceptic, ascultând aceste revelațiuni artistice care aparțin legendei.

Unul dintre artiștii consacrați ai ecranului e, fără îndoială, Ramon Novarro:

Acum câți-va ani, împreună cu fratele său, el sosi la Hollywood, venind din Mexic.

Ei sosiră bine înțeles, la fel ca eroii lui Balzac, ca să cucerească orașul visurilor, pe care le țesuseră în sufletul lor tineresc. Dar Hollywoodul le opunea pe semne o rezistență energică, de oarece ei rătăciră flămânzi câte-va zile în cetatea filmului.

Ramon Novarro găsi în fine de lucru într'un studio, cu salariul de cinci dolari pe săptămână. După o lună însă se făcu profesor de canto, apoi, această meserie nefiind rentabilă, căută altceva. Aflând că dansatoarea Marion Morgan caută un partener, se făcu dansator.

Intr'o zi, pe când dansa, fu remarcat de marele regisor Rex Ingram. După doi ani de ucenicie în studioul acestuia, interpretul lui „Scaramouche" se iniție în tainele artei, pe care astăzi o posedă remarcabil.

Dacă „stelele" afirmă că celebritatea lor a izbucnit dintr'odată, în schimb se feresc să vorbească de anii care au precedat intrarea în studio.

De obiceiu, acești ani au fost plini de decepție și de mizerie. De aceea, actorii se sfiesc a evoca un trecut plin de amintiri neplăcute.

Inainte de-a sosi la Hollywood, Gloria Swanson fusese funcționară într'un magazin din Chicago, pe care-l părăsise, mânată de dorința de-a deveni „stea".

Fiind foarte fotogenică în costum de bae, Gloria fusese angajată în trupa lui Mack Sennet în calitate de „girl", adică figurantă.

Având o fire foarte ambițioasă, ea părăsi trupa lui Mack Sennet, căutând aiurea un angajament.

Compania „Triangle" era în căutarea unei figurante cu aptitudini speciale pentru înnot. Directorul care se ocupa cu angajamentele, zări printre candidatele ce se îngrămădeau figura brună a Gloriei Swanson. Ii făcu semn să se apropie și o întrebă:

— D-ta știi să înoți?

— Ca o focă!

Fu angajată imediat. După ce se îmbrăcă în costum de bae, regisorul o conduse de-asupra unei piscine.

— Acum, aruncați-vă, grațios, în apă!

Ea se aruncă în piscină. Dar din nenorocire nu știa să înoate și pe jumătate sufocată, fu scoasă de acolo.

In schimb fu angajată pe un an. Acesta a fost primul ei contract serios.

Primul european care a debutat în America, a fost Antonio Moreno.

La rândul său, Douglas Fairbanks își reamintește vremea când a pierdut ocazia de-a debuta într'un rol caracteristic din cauză că n'avea o cămașă curată. Nu poseda decât una și în ziua aceea uitase s'o spele.

Charlie Chaplin păzea caii în fața lui Covent Garden. Astfel câștiga câțiva penni pentru hrana de toate zilele.

Toate aceste amănunte, noi nu le-am dat cu intenția să descurajăm talentele adevărate, ci ca să arătăm celor care suferă de „boala ecranului" că drumul care duce la Hollywood este spinos și că marii artiști au trecut cu toții — afară de rare excepții — prin toată gama mizeriei, a nenorocului și a muncii încordate...

E. CRAN

şi nici la înmormântarea lui tată-său nu venise, fiind departe la o mânăstire din Rusia. Dar în vara aceea, tocmai în vremea când gândacii din baia lui Ion Soltan înebuniseră de sete, călugărul venise la vărul său pentru vreo două luni, şi venise ridicat la rangul de arhimandrit. Cu toate că acuma îi inspira lui Ion Soltan şi mai mult respect, se duse la băiaş şi-i zise:

— Mă fac la toamnă episcop, aşa că pentru ultima oară pregăteşte-mi pentru diseară un culcuş, — ştii, cum îmi place mie!...

Să nu ştie Ion Soltan!? Să nu ştie el, care începuse de mult să viseze că Preasfinţia Sa va binevoi să-l cheme încurând în oraş şi-i va da o slujbă bună de păzitor sau de portar!... Cu gândurile mereu la această slujbă, se întoarse şi acuma Ion Soltan dela fântâna la despărţitura băii cu aburi, aducând două găleţi pline cu apă. Intră şi se apropie cu găleţile de cele trei poliţe late, de scânduri galbene, care se înălţau una deasupra celeilalte. Varsă apă peste ele, sperie gândacii, îi goni jos cu mai multe „ccââàsssş!“ apăsate, şi se duse din nou la fântână. Gândacii se aruncară jos, spre apa de sub poliţe.

Apa se scurse pe podele şi de acolo intră prin găuri în nisip. Incă câteva perechi de căldări fură vărsate peste poliţe, apoi Ion Soltan le şterse cu un sac curat, mătură pe jos, întinse nişte veretci, puse o pernuţă pe poliţa de jos şi eşi închizând uşa dela aburi.

Inebuniţi de sete, gândacii băii se simţeau salvaţi. Trupuşoarele lor s'au îmbuibat în câteva minute după ce începuseră să soarbă apa; chinul a încetat; şi către seară, roiul de insecte mai bătrâne se simţi în preora marei taine de primenire. Se suiră buluc dela podelele umede pe poliţele galbene, curate şi rămase puţin muiate încă; apoi se dedară aci, ocolind veretcile întinse de Ion Soltan, la cele dintâi cutremure şi convulsii ale schimbării la faţă....

* * *

Inăuntrul băii era uscat, şi abureala apei revărsate încetă să mai iasă prin ferestruici, când se lăsă deasupra băii o noapte întunecoasă. O fâşie de lumină se stingea cu totul prin zarea dela Apus, când uşa băii se deschise şi două umbre de oameni strecurară, vorbind în şoaptă, până la poliţa cea de jos.

— Mi-i frică, Tonea...

— Nu-i nimic. Stăm aicea.

— Nu-mi rupe rochia, aşa. Parcă ai vrea să-mi iei şi un rând de piele... Ah, ce s'aude aci?

In jurul lor, tăcerea şi întunericul erau sfredelite parcă de un freamăt uşor dar puternic şi insistent. Ceva la fel cu toarcerea a zeci de pisici ascunse prin ungherele băii. Mânile bărbatului se opriră. Freamătul, neîmpiedicat de pârâitul hainelor desfăcute grăbit şi nervos, crescu deodată, acoperindu-i parcă cu un clopot golit de limbă şi fâlfâind în cutele întunericului sur-albastru atârnat între ochii acestor doi şi ferestruica de deasupra poliţei de sus.

— Vai de mine! Ce-i cu asta, Tonea?

— Stai... N'am chibrituri cu mine... Să aduc lampa dela Ion.

— Nu, nu mă lăsa aci! Eşim!...

— Dar eşti desbrăcată... Aduc lampa.

— Nu rămân aci. Nu trebue lampa. O să se vadă lumina în fereastră. O să ne vadă cineva de-afară.

— La vremea asta? Cine să treacă acuma pe lângă bae? Popa'l tău? De unde să ştie el că-ţi iau aci şi un rând de piele?!... Mi-am adus aminte; sunt gândaci de prin colţurile băii. Rod hârtii aruncate. Nu te teme! Vărul ne crede încă la notar.

Şi mânile bărbatului începură să scoată ultimile albituri de pe trupul femeii... Dar freamătul creştea ameninţător. Clopotul gol se îngustă în jurul capetelor înfierbântate şi apăsă deodată cu durere ascuţită tâmplele femeii goale. Un fior o zgudui şi din gâtlejul ei ţâşni un horcăit de sufocare. Bărbatul se opri, şi srigă spre uşa închisă:

— Ioane! Adu lampa! Mai repede!

Femeia îl apucă de umeri:

— Să nu mă vadă!

— Nu, o iau eu.

Vocea lui Ion se auzi după uşă.

— Am adus lampa, Sfinţia Ta.

Prin spaţiul îndesat cu freamăt, răzbi figura bărbatului spre uşă. O întredeschise. Luă lampa şi o duse spre poliţă. Valurile freamătului se iuţiră haotic.

— Ei vezi acuma? Gândaci! Dar ce mulţi! Aoleo!

Privirea bărbatului fu deodată izbită de spaima cu care femeia aproape goală se uita încremenită spre cele două poliţe de sus. Creerul lui Anton se zgudui:

Pe poliţe şi pe cea de jos, pe unde nu ajungea veretca aşternută de Ion, şedeau înfipte în lemnul scândurilor perechi nenumărate de gândaci: unul negru şi altul alb, presăraţi ca umplutură împrăştiată de o gospodină pe o foaie întinsă de cocă, din care se face o vârtută.

Alături de fiecare gândac negru, lucitor şi nemişcat, se afla parcă spiritu-i alb, eşit abia pentru ca să zboare în clipa morţii. Fantomele aceste albe se mişcau convulsiv la lumina lămpii. Femeia goală şi călugărul în negru, cu lampa în mână, se uitau nemişcaţi, neînţelegând rostul acestei primeniri în lumea insectelor, decât ca fiind un semn tainic făcut pentru ochii lor de o putere necunoscută...

Femeia albă se zmulse de pe poliţă cu un ţipăt de groază şi de nebunie, şi se aruncă spre călugărul negru. Lampa îi căzu acestuia din mână, şi se sparse.

Amândoi se izbiră de uşa care se deschise în afară....

ALEXIS NOUR

EXPOZIŢII

Sala Grigorescu (Str. Paris 20). Pictorii şi sculptorii români reprezentativi: M. Bunescu, St. Dimitrescu, Iser, T. Pallady, G. Petraşcu, F. Şirao, N. Tonizta, O. Han şi C. Medrea.

Ateneul român: Elena Popea, Paul Scorţescu, Paul Verona.

Căminul Artelor „Regina Maria“: S. Lerner, A. Străjescu.

Sala Mozart: E. Brătescu-Picq, I. Nachmansohn, I. Marioţeanu, Péjin, Alexis de Hanzen.

Sala Ileana: Ioan Cosmovici.

Sala Elysée: Severin.

Sala Hasefer (str. Eugeniu Carada 7): Nina Arbore, Marcel Iancu, Marius Bunescu, G. Pătraşcu, Cecilia Cuţescu-Storck, Pherekyde, Sabin Popp, H. H. Catargi, Ressu, Eleutheriade, Olga Greceanu, N. N. Tonitza, Iser, Vermont, Jalea, Meliţa Pătraşcu, Popp-Cernat, Ştefan Dimitrescu, Frans Masereel.

CRONICA TEATRALĂ

CONIŢA ARE... DOI CONAŞI, comedie în trei acte de FELIX GANDÉRA
– în româneşte de N. Vlădoianu – la TEATRUL MIC

Fără ştirea unei mătuşi bogate din provincie, Marthe a divorţat de primul ei bărbat, Georges Flavien, şi s'a remăritat cu un fabricant de vopsele, Adolphe Gatouillat, care nu ştie de unde să-şi procure capitalul necesar pentru o intreprindere nouă şi originală.

Indemnată de Adolphe, Marthe îi scrie mătuşii, care-i răspunde că-i va aduce personal suma trebuincioasă.

Insă vestea aceasta e transmisă prin George Flavien, primul bărbat al Marthei, care primise scrisoarea la biuroul său.

Odată cu sosirea mătuşii la Paris, intrăm în miezul spectacolului.

Intrucât tanti Irina, neştiind nimic despre divorţul şi recăsătorirea nepoatei sale, vrea să-i încredinţeze numai lui Georges banii ceruţi,—„vopsitorul“ se vede nevoit să consimtă să treacă drept un prieten al lui Georges. Pentru timpul şederii mătuşii la Paris, Georges va trebui astfel să-şi reia lângă Marthe, rolul de soţ iubitor,—lucru pe care el îl face cu destulă plăcere.

O serie de încurcături purced din această situaţie comică, bărbatul adevărat fiind nevoit să-l lase în cele din urmă până şi'n patul coniţii, pe bărbatul divorţat.

In sfârşit, lucrurile se dau pe faţă, mătuşa află totul şi pentru împăcarea tuturora Georges se va căsători din nou cu Marthe, iar tanti Irina va „colabora“ cu Adolphe pentru înfăptuirea „uzinei mecanice“, pe care acesta o visa.

Precum se vede nimic deosebit. Felix Gandéra n'a vrut să impresioneze prin fabulă, şi n'a intenţionat să dea mai mult decât un spectacol agreabil.

Renée-Annie, G. Chamel, Mişu Fotino şi Marieta Rareş, au realizat un spectacol la care s'a râs cu poftă şi s'a aplaudat călduros şi spontan.

PELERINA ECOSEZĂ, comedie în trei acte de SACHA GUITRY
— la TEATRUL FANTASIO —

La Ploumadec, un sat în apropiere de mare, trăiesc foarte fericiţi Francoise şi Philippe.

Intr'o zi, ei primesc o telegramă din Paris, din partea unui bătrân prieten care le vesteşte sosirea lui, împreună cu o prietenă, la Ploumadec.

Parizieni eleganţi, mosafirii aceştia distrug liniştea unei căsnicii ideale în care femeia e cinstită şi bărbatul nu minte niciodată.

Amicul Merissel, om cu experienţă îşi ia prietena, mărul discordiei şi prilej de ispită, şi se 'napoiază la Paris.

Redându-li-se astfel liniştea şi fericirea de care aveau atâta nevoie, Francoise şi Philippe constată spre nedumerirea spectatorului că toată vina o avea în această neînţelegere, — o biată pelerină ecoseză — pe care de aci înainte o vor înlătura, — soţul fiind întotdeauna dator... să-şi încălzească el singur soţia...

Ca şi comedia lui Felix Gandéra pe care o reprezintă Teatrul Mic, piesa lui Sacha Guitry e o lucrare uşoară, cu spirit abondent, cu situaţii comice şi cu antren.

Sunt piese pentru publicul mare, piese lipsite de pretenţie, de adâncime şi de învăţături. Te duci să le vezi nu pentru a dobândi o lecţie de psihologie profundă sau de morală, nici pentru a urmări o acţiune sau un conflict care să te sbuciume: te duci numai ca să te amuzi. Şi, desigur, cu această precizare, scopul spectacolului e atins.

Conţinutul sentimental al intrigei interesează mai puţin în astfel de piese. Principalul este să existe un dialog viu şi spiritual, bine susţinut şi perfect echilibrat. „Pelerina ecoseză“, întrunind aceste calităţi, a plăcut mult publicului. Actul al treilea însă, cu toată scena impresionantă şi serioasă dintre cei doi protagonişti (Iancovescu şi Leny Caler), e mai puţin hotărît închegat şi sfârşitul nu mulţumeşte...

Infăţişând tipuri simpatice şi bine caracterizate, împrăştiind un humor sănătos, comedia lui Sacha Guitry va găsi încă, la noi, o bună apreciere.

Cald, natural şi amuzant, Iancovescu — a fost secondat destul de corect de Leny Caler, de Romeo Lăzărescu, mai ales, de Bassarab şi de Victoria Soiu.

Lefter a jucat cam cu prea multă naivitate rolul unui naiv, — iar de la N. N. Matei aşteptăm ceva mai mult decât o simplă debitare a rolului.

D'ALE CARNAVALULUI, comedie în trei acte de I. L. CARAGIALE
— la TEATRUL POPULAR —

Tipurile pe cari le-a creat Caragiale, ridiculizând eterna prostie omenească, încep parcă să-şi piardă consistenţa psihologică, susţinându-se întrucâtva numai printr'o simplă valoare spirituală verbală. Ar fi o afirmaţiune gravă să susţinem că inactualitatea dramatică a personagiilor va însemna, în vreme, caducitatea teatrului lui Caragiale. Nici Sofocle şi nici Shakespeare nu mai sunt actuali şi cu toate acesea opera lor trăeşte prin idealitatea concepţiei.

Ceeace totuşi ne sugerează, cu temei, o piesă ca „D'ale Carnavalului“ văzută azi, — e un vag presentiment de scepticism în privinţa viabilităţii unei astfel de opere, inegal concepută.

Motivele fabulei le cunoaştem din alte lucrări ale lui Caragiale, dar mai cu seamă din „Scrisoarea pierdută“: un biletel compromiţător, pierdut; un fel de „Trahanache“ simpatic, Mache Răzăchescu-Crăcănel,—înşelat, dar iertător şi cumsecade; un cetăţean „magnetizat“, care-i bătaia de joc a tuturora (catindatul); o Miţă cam.... mitocăncuţă, plină de „naturel“, femeie „focoasă“ şi cu bogat vocabular de radicale („fideaua“ dumnealui, dè!); un ipistat cu „socoteli particolere“ din pricina, probabil, a remuneraţiei prea mici.... după buget; un ucenic buclucaş şi ingenios în acelaş timp; un bărbier „berbant“ şi un... „Pampon“ cam bătăios, —„traduceri“, „confuzii“, (eternul isvor de ridicol), „bătăi“, „scandal“, „fugăriri“ şi „răzbunări“ cerneală „violentă“ în loc de „vitrion“,—iar la urmă... „chef cu rom şi cu mezeluri“...: D'ale Carnavalului!....

Caragiale satirizează cu deosebire ignoranţa societăţii mijlocii; smulge masca de pe obrazul rataţilor, al fantoşelor pretenţios morale şi moralizatoare,—prezintă în toată goliciunea lor tipurile de mahala.

Rică Ventureano, conu Zaaria, cetăţeanul turmentat Ghiţă Pristandà, Nae Caţavencu, Farfuridi, coana Zoiţica, Agamiţă Dandanache, conu Leonida,—sunt personagii cu pecetie de simbol atât în intenţia cât şi în realizarea lui Caragiale.

Fireasca primenire a moravurilor şi a mentalităţii cari le-a creiat, dispărând, personagiile acestea însă, se vor păstra, vremurilor viitoare numai cu ceeace le-a înzestrat autorul, din sufletul de totdeauna al omului.

Comediile de moravuri sun sclave nedeslipite ale epocii pe cari le înfăţişează; sunt lucrări în cari totuşi sentimentul şi caracterul general omenesc,—însuşirea tipică şi valoarea simbolică — vor alcătui pentru viitorime documente juste pentru cunoaşterea fizionomiei unei epoci precedente.

Cuvintele de spirit ca şi acţiunea, pe care de altminteri Caragiale o conduce cu rară pricepere scenică,— intriga şi personagiile, dau în „D'ale Carnavalului“ o impresie de încâlceală generală, de „realitate forţată“ dacă se poate spune.

Miţa Baston, „ploeşteanca republicană“—„în vinele căreia curge sângele martirilor dela 11 Fevruar“,—alături de personagii create numai din necesităţile „bătăioase“ ale acţiunii—apare ilogică şi adesea în contrazicere cu sine însăşi.

Situaţiile comice sunt şarjate, cuvintele de spirit sunt aproape toate împrumutate din lucrări anterioare.

Nu e nici comedie de moravuri propriu-zisă, şi nici o satiră politico-socială cu adâncă consistenţă dramatică; D'ale Carnavalului“ e o farsă menită să 'nveselească gustul burghez, fără, însă, să aibă multi sorţi de-al mulţumi prea mult nici pe acesta.

Dar, deşi cele mai multe din elementele comicului au fost speculate cu mai mare succes în alte piese, deşi personagiile nu aduc o sensibilitate nouă sau o semnificaţie deosebită a tipurilor pe cari autorul le repetă aci cu mai puţină vigoare şi motivare psihologică,—valoarea lucrării se poate mult ridica, printr'o bună interpretare.

Şi Maria Wauwrina a fost o Miţă simpatică, cu accente fireşti şi cu joc motivat; iar Lică Rădulescu, N. Chiriş şi M. Emilian şi-au înţeles şi interpretat în notă justă rolurile....

H. LAZU

In numărul viitor: *Cronica teatrală* de d. *M. Sevastos* despre *„Şarlatanul“* şi *„Moartea civilă“*.

A apărut
„Lectura“ No. 94
— Floarea literaturilor străine —
GEORGES OHNET
Cântul Lebedei
Traducere GH. COSTESCU
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

A APARUT:
A. TOMA
POEZII
Un elegant volum, legat, de aproape 200 pagini, hârtie de lux („Cultura Naţională“) LE 100

Cronica ştiinţifică

Nouă din 10 oameni sunt sinucigaşi

Lucrul acesta îl afirmă un savant american. El exprimă sub o formă nouă un adevăr vechiu şi îngrozitor şi justifică această afirmare printr'un şir de considerente, care deşi multora li vor părea banale, le vom repeta totuşi şi noi la rândul nostru, fiind convinşi că vom fi pe această cale utili cititorilor.

Le reproducem în forma în care au fost redate de redactorul unui ziar german.

1. *Nouă din 10 oameni mănâncă prea mult.*

Numai un sfert din mâncarea cu care îşi condamnă stomacul la o muncă obositoare, le-ar ajunge să-i ţie sănătoşi, voinici şi vioi. Ei nu pot însă renunţa la pofta, la plăcerea de a mânca mult şi-şi provoacă astfel o moarte timpurie.

2. *Nouă din 10 oameni nu ştiu ce trebue să mănânce.*

Ei se hrănesc cu alimente compuse din materii în descompunere. Beau otrăvuri şi printr'o combinaţie greşită a alimentelor produc fermentaţii grave şi turburări digestive. Provoacă combinaţii chimice vătămătoare în stomac, care devine astfel ca un fel de retortă de laborator.

Urmarea — este iarăşi boala şi... moartea.

3. *Nouă din 10 oameni dorm prea puţin.*

In localuri pline de fum stau până noaptea târziu, fumând mereu şi-şi excită nervii cu alcool şi cafea, ca să se ţie treji. Somnul prea scurt nu le permite astfel o reînoire a forţelor lor, îşi năruie sănătatea şi devin astfel încet, dar sigur, sinucigaşi.

4. *Nouă din 10 oameni sunt prea sensuali.*

Cheltuiesc, — inconştienţi şi sclavi ai voluptăţii — adevăratul capital al vieţii lor şi se condamnă ei înşişi la decădere fizică timpurie şi pieire.

5. *Nouă din 10 oameni nu trăiesc în prezent.*

Ei vieţuiesc în trecutul lor, care-i face nenorociţi prin eterne mustrări.

Sau trăesc în viitor, care le apare veşnic trist şi îngrijitor.

Dar maladia temperamentului şi a sufletului crează şi boale ale corpului.

6. *Nouă din 10 oameni îşi scurtează viaţa prin pasiunile, sau, cum li se zice, cu drept cuvânt, prin „viciile“ lor,* cum e jocul de cărţi, fumatul, băutura; prin furii, lăcomie, invidie şi ură.

7. *Nouă din 10 oameni sunt deprimaţi veşnic prin griji şi necazuri.*

Necazurile şi grijile sunt cioclii vieţii.

8. *Nouă din 10 oameni muncesc prea mult.*

Cu alte vorbe, ei muncesc astfel, că metoda muncii lor îi omoară.

Graba, nerăbdarea şi neliniştea sunt caracteristicile felului lor de a munci.

Muncesc într'un tempo *prestissimo* şi un astfel de tempo omoară *presto*.

9. *Nouă din 10 oameni n'au cunoştinţa legilor vieţii sănătoase.*

Necunoaşterea legilor atrage pedeapsa. De aceea nouă din 10 oameni trebue să renunţe la viaţă înainte de vreme; şi de aceea nouă din zece oameni sunt sinucigaşi.

* * *

Cititorii noştri, chiar fără a fi medici, îşi pot da seama cât adevăr conţin aceste afirmări.

Fericiţi aceia, care prin felul vieţii lor cunosc aceste legi. Majoritatea lor vor muri de sigur de o moarte *naturală*, în bătrâneţi adânci, stingându-se, cum se stinge viaţa în mod firesc şi fatal, în florile câmpului şi'n pomii codrilor, fără păreri de rău, impasibili, în mijlocul naturei nepăsătoare.

D-rul YGREC

S'a pus în vânzare:
ALMANACHUL
ZIARELOR
ADEVERUL şi DIMINEAŢA
PE ANUL 1927
UN VOLUM de 250 PAGINI
cu numeroase ilustraţii în text şi cu coperta ilustrată
ALMANACHUL cuprinde: Calendarul ortodox, catolic şi israelit; o bogată materie ştiinţifică; numeroase date statistice; viaţa economică; lucruri instructive; nuvele, poezii şi schiţe, semnate de d-nii: M. Sadoveanu, G. Galaction, Jean Bart, Otilia Cazimir, T. Arghezi, G. Topîrcianu, Demostene Botez, M. Codreanu, Alexis Nour, Sărmanul Klopstock, Octav Botez, Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, Lucia Mantu, Dr. Ygrec, Ştejar Ionescu, M. Sevastos, etc.; articole de astronomie şi medicină populară, etc.
ALMANACHUL ziarelor „Adeverul“ şi „Dimineaţa“
se găseşte de vânzare la toţi librarii şi depozitarii de ziare, costă LEI 35 şi nu trebue să lipsească din nici o casă
CUMPARAŢI COPIILOR VOŞTRI
ALMANACHUL ŞCOLARILOR PE ANUL 1927
LEI 20 EXEMPLARUL Frumos, Bogat, Variat

No. 70 al „BIBLIOTECEI DIMINEAŢA“
cuprinde:
DRUMEŢUL DIN PRAGA
POVESTIRI DE
GUILLAUME APOLLINAIRE
Traducere de THEODOR SOLACOLU
LEI 6 VOLUMUL

CARŢI ŞI REVISTE

DIEUX ET RELIGIONS, série de conférences, col. La grande revue, Paris, 1926

Există probleme de permanentă actualitate, cari sunt mereu deslegate şi mereu deschise conştiinţei înoite a fiecărei generaţii. Mai ales după războiu, s'a vădit o întoarcere la religiune care a mers până la exagerări mistice. Chiar liberii cugetători s'au simţit obligaţi să reia cercetările lor asupra problemei religioase. Volumul *Dieux et religions* e o astfel de mărturie. El cuprinde şase conferinţe rostite sub auspiciile „Uniunii liberilor cugetători şi a credincioşilor liberi pentru cultura morală" din Paris.

O introducere a lui Gustav Belot, despre istoria religiunilor, arată importanţa studiilor obiective asupra evoluţiei religiunilor. Obiectivismul acesta e greu de menţinut, căci şi liberii cugetători au dogmele lor.

Urmează conferinţa d-nei Marie Hollebecque despre „Formele primitive ale religiei şi magiei". Confundate la început, religia s'a diferenţiat de magie până ce a devenit chiar potrivnică ei. Magicianul lucrează asupra lucrurilor sacre şi le supune prin rituri. Religia tinde să unească indivizii şi să devină o forţă colectivă magia e o artă individuală, riturile ei n'au valoarea şi utilitatea socială a religiilor şi sunt îndreptate împotriva societăţii şi în folosul indivizilor. După cum religia nu se poate afirma fără biserică, magia e în afară de biserică şi în general împotriva ei. Mulţimea credincioşilor se ţine departe de magicieni. Există totuşi raporturi între religie şi magie; aceasta din urmă, denaturează practicele religioase sau le inversează. Căci magia serveşte deseori diavolului. In general religiile au scopuri sociale, altruiste; magia urmăreşte rosturi individuale şi tinde să realizeze „minuni" contra naturii şi „blestemuri" înspăimântătoare.

J. Toutain arată legătura dintre organizaţia religioasă şi acea socială în conferinţa sa despre „Zeii naţionali." Una din formele religiei naţionale constă în caracterul divin al suveranilor din vechime. Ei erau şi în fruntea statului şi în fruntea religiei şi adesea au fost consideraţi chiar ca făpturi divine, adorate în temple. Acest fetişism oriental şi-a găsit o expresie atenuată, dar categorică, în cultul imperial al vechilor romani. Progresul ştiinţei a transpus divinitatea în forţe impersonale, cosmice. Dela zeii agresivi ai fiecărei naţiuni s'a ajuns la noţiunea unui D-zeu unic, universal, care veghează asupra întregii omeniri.

In două conferinţe, Charles Guignebert se ocupă de „Misterele imortalităţii" şi despre „Cărţile sfinte", arătând raporturile dintre judaism şi creştinism şi rolul important al cărţilor auxiliare Bibliei, Evangheliei, Koranului, etc. Aceste cărţi auxiliare tind să explice cărţile sfinte sau să le rectifice conform cu evoluţia religiilor sau cu interesele bisericilor. Veda e însoţită de Sutra; alături de Avesta e Zenda: prima e revelaţia, a doua tradiţia. Koranul e complectat de Hadite. Lângă Vechiul-Testament sunt comentariile rabinice: Talmudul covârşeşte adesea Thora, iar tradiţia apostolică a denaturat deseori Noul-Testament.

Intr'o ultimă conferinţă, Adolphe Lods vorbeşte despre „Rituri şi sacrificii" cari ajung să întreacă spiritul religiilor sau să-l simbolizeze, de multe ori să-l înlăture. Credinţa nu crează totdeauna riturile — ci acestea din urmă provoacă starea religioasă sau iluzia divinităţii.

Această colecţie de conferinţe ale unor profesori dela Sorbona şi savanţi cari înţeleg că ştiinţa nu trebue să desfiinţeze religia, ci s'o facă veridică şi umană, e mai utilă decât operele dogmatice. Singurul imperativ religios e acel al libertăţii de conştiinţă. In baza acestei libertăţi, fiecare poate lucra pentru acea cultură morală „conformă cu idealul comun de dreptate şi de fraternitate."

G. A. VAN DEN BERGH VAN EYSINGA: La littérature chrétienne primitive

Colecţia „Christianisme", edit. Rider & Co, Paris

In colecţia de studii „Christianisme" pe care o dirijează P.-L. Couchoud, paralel cu colecţia „Judaïsme", a apărut un nou volum al profesorului van Eysinga, dela universitatea din Utrecht. Aceste studii nu sunt de pură exegeză sau speculaţie metafisică, ci pot servi oricărui om de cultură generală.

P.-L. Couchoud, a cărui autoritate în materie de istorie religioasă e incontestabilă, prezintă opera lui van Eysinga, arătând că Olanda, începând cu Spinoza, a fost totdeauna în fruntea cercetărilor biblice. Când Reuss şi Graf au întemeiat, în Germania şi Franţa, pe la mijlocul veacului al 19-lea, ştiinţa Vechiului-Testament, au trebuit să recunoască cu surprindere că, înaintea lor, savanţii olandezi au lucrat pe acelaş târâm, dar opera lor a rămas în umbră. Azi, când ştiinţa Noului-Testament e pe cale să fie constituită, trebue să recunoaştem că savanţi olandezi ca van Manen, Pierson, Loman, van Loon şi Bolland au deschis căi noui. — Van Eysinga, care reprezintă şcoala radicală olandeză, prezintă, într'o lucrare franceză, rezultatele obţinute de această şcoală în domeniul *literaturii creştine primitive*. Prin acest termen, care e mai larg şi mai exact, el înlocueşte expresia veche obişnuită a „Noului-Testament". Noul-Testament indică numai o culegere canonică a scrierilor consacrate de biserică. Dar scrierile cari nu sunt cuprinse în culegerea consacrată au tot atâta importanţă istorică. Ele nu pot fi separate de Noul-Testament şi van Eysinga le cercetează precis, scoţând în evidenţă rostul lor în apariţia creştinismului. Această carte e o călăuză necesară acelora cari vor să studieze, în mod independent şi critic, literatura creştină — pentru a putea răspunde la întrebarea importantă pe care şi-au pus-o multe spirite moderne: cum s'a ivit religia creştină, a cărei menire este şi azi departe de a fi împlinită.

P. A.

JEAN-RICHARD BLOCH: La nuit Kurde

Saad, un tânăr luptător al unui trib arab e trimis într'o zi de către tovarăşii lui în oraşul evreesc Kasir, pentru a pregăti capturarea cetăţii.

Travestit în colportor, el izbuteşte să-şi îmlinească misiunea, şi oraşul e curând cucerit, invadat prin surpriză, şi lăsat pradă jefuitorilor.

Dar Saad încearcă un sentiment de-o profunzime necunoscută pentru o tânără căreia i-a ucis mama după ce-a posedat-o.

In câmpia Anatoliei, — departe de cetatea devastată în care a trebuit s'o lase pe Evanthia, înfrigurată şi dânsa de o dragoste egală cu aceea ce-l obseda, — Saad nu încetează de-a se gândi la frumuseţea, sau mai degrabă la mândria şi la farmecul ei ciudat.

Dorinţa lui de-a se apropia de Evanthia e însă mai puternică decât orice spirit de prudenţă. Intr'adevăr, el se strecoară printre zidurile oraşului Kasir, sub haina unui servitor, lăsând să se creadă, de data asta, că e orb, şi cere să fie dus către luminile religiei.

Evanthia, în casa căreia vrea să se strecoare, îl recunoaşte, şi el îi mărturiseşte că nu şi-a pierdut vederea, şi c'a venit numai pentru dânsa.

Preoţii, furioşi că s'au lăsat amăgiţi de un necredincios, cer să fie pedepsit de mulţime. Insă Evanthia, — pe care el o strigă mereu şi disperat, sub loviturile poporului care vrea să-l ucidă cu pietre, — împinsă de-o putere de neînfrânt, se asvârle să împărtăşească supliciul lângă iubitul ei; — şi ei mor înlănţuiţi.

Povestea aceasta s'a născut, după însăşi afirmaţia autorului, dintr'un fel de nostalgie de reminiscenţe ereditare. In mahomedanul Saad, — spune John Charpentier, — care pe deasupra prăpastiei religioase ce-l desparte de Evanthia, vrea să se unească cu dânsa, — Jean-Richard Bloch, a voit să încarneze sau să simbolizeze aspiraţiunile cele mai îndepărtate şi mai profunde ale spiritului, ale fiinţei sale; şi tot ceeace pare confuz în elementele cari compun opera pe care a scris-o, se explică prin caracterul imaginativ, dacă nu chiar himeric, al acestor aspiraţiuni.

In orice caz, nu putem contesta puterea de sugestie care se desprinde în acelaş timp din scenele pe cari le evocă, şi din analiza ce-o face mişcărilor sensibile ale personagiului său.

Jean-Richard Bloch e un liric violent (unele din tablourile sale sunt de o cruzime temerară) care, însă, iubeşte, cu un rafinament oriental, jocul contrastelor.

Arta şi religia oamenilor fosile

G.-H. Luquet ne dă, în sfârşit, lucrarea în acelaş timp erudită, critică şi ponderată, pe care o aşteptam, de multă vreme.

Luquet a ajuns la etnografie şi la preistorie, plecând dela psihologie şi în mod special dela estetică: ar fi putut fi o inferioritate, dar autorul n'a făcut decât să îndrepte abstracţiunea şcoalei, prin observaţia directă; şi dacă primele sale lucrări despre desenul sălbatecilor şi al copiilor, erau prea mult fundate pe concepţii schematice, — în cărţile sale cele mai recente, G.-H. Luquet manifestă reacţiunea unei vederi directe a vieţii ambiante şi a condiţiilor ei.

Volumul despre „arta şi religia oamenilor fosile" e bine alcătuit; ni se explică activitatea lor în aceste domenii, conform datelor, experienţelor actuale, etnografice.

Numeroase şi foarte bune ilustraţiuni îngăduie să ne facem o opinie precisă. Textul situează fiecare manifestaţie artistică în ambianţa psihică normală.

Luquet e adept al teoriei după care picturile, desenele şi sculpturile aveau un sens primitiv magic, şi el aduce argumente noi, întemeiate pe psihologie şi estetică comparate, în privinţa totemismului şi a valorii magico-religioase a artelor preistorice, explicând tendinţa către imitaţie, amuzamentul de a creea forme şi plăcerea estetică directă.

Cu toul nouă e partea consacrată artei podoabelor, ale cărei date anterioare nu ne spun decât prea puţin: coafura, tatuajul, picturile corporale. Autorul acesta admite pentru arta decorativă, teoria schematizărilor progresive susţinută de Breuil, care o împrumutase la rândul lui dela Haddon.

A. van Gennep, care s'a ocupat cu problemele acestea dându-le înţelesuri originale, afirmă în „Mercure de France" că teoria cea mai îndreptăţită ar fi să se vadă la temelia manifestărilor artistice ale oamenilor-fosile o cauză de fiziologie mecanică.

Pentru tot ce priveşte caracterul religios al înmormântărilor şi valoarea magică a unor anumite figurine sau picturi cărora Luquet le aplică teoria magiei, autorul ar fi trebuit să păstreze poate mai multă rezervă.

E suficient, spune van Gennep, să se ştie că „mormântul era pentru mort o închisoare"; însă Luquet nu face apel la animism, nici la nemurirea sufletului.

Lucrarea lui are unele lipsuri regretabile, dar documentarea e înfăţişată cu o grijă atât de obiectivă, încât cercetătorul poate oricând să judece după piesele directe, cari sunt reproduse îngrijit în volum.

Baudelaire inedit

Publicându-se scrisorile lui Laurent Tailhade către mama sa, s'a descoperit şi un sonet inedit de Baudelaire. Iată scrisoarea lui Tailhade, cu sonetul lui Baudelaire şi caracterizarea lui:

„Am cunoscut, scria Laurent Tailhade mamei sale, la 24 Decembrie 1875, pe un tânăr încântător care mi-a fost condiscipol la Jesuiţi şi care, ca şi mine, este student în anul al doilea. Mi-a făcut cadou un sonet inedit, pe care îmi iau voia de a ţi-l trimite. Nu ştiu dacă, la fel ca mine, vei fi mişcată de forţa evocatoare a acestei bucăţi şi de acest minunat amestec de fantastic şi real. Iată-l:

LE RACCOMMODEUR DE FONTAINES

A l'heure où le coeur se délabre,
Où l'estomac est mal rempli,
Le gaz meurt dans le candélabre:
Paris d'ombre est enseveli.

Sur le pavé sec et poli,
Passe un long cheval qui se cabre,
Portant sur son dos assoupi
Un spectre grimaçant et glabre.

Dans un vieux clairon tout cassé,
Sous son souaire de futaine,
Il pousse une note incertaine.

C'est le squelette encore glacé
Du raccommodeur de la fontaine
Qui mourut de froid l'an passé.

Este alt mijloc de a spune într'o formă mai sobră, lucruri mai puternice şi mai adevărate? Corregio, spunea înaintea unei opere de Raffael: „Şi eu, deasemeni, sunt pictor." Şi poetul Laurent Tailhade adaogă: „Simt într'adevăr că şi eu sunt poet. Dar..."

In privinţa lui Baudelaire, Tailhade mai aduce şi ur mătoarea anecdotă:

In 1848, anul revoluţiilor, Baudelaire, care nu-şi publicase încă versurile îşi bătea joc de unii şi de alţii cu acea ironie calmă care străluceşte în toate scrierile sale. Intr'o zi, răsculaţii îl văzură suindu-se pe baricadă şi fură foarte miraţi auzindu-l:

„Domnilor răsculaţi, pentrucă sunteţi puşi pe distrugere, faceţi-mi plăcere şi omorâţi pe d. Pascal Duprat. Domnilor răsculaţi, „j'ai bien l'honneur de vous saluer". Pascal Duprat era reprezentantul Laude-lor, fost profesor la colegiul regal din Alger.

Câteva zile după această faptă, care putea să-l coste chiar viaţa, Baudelaire primi vizita lui Pascal Duprat. După câteva cuvinte de introducere, profesorul şi oratorul Duprat îl întrebă dacă e adevărat că l'ar fi dat pe mâna răsculaţilor.

— Da, răspunse simplu de tot Baudelaire.

— Şi ce a putut să vă îndemne la actul acesta de cruzime? Ce v'am făcut ca să-mi voiţi moartea?

— Domnule, aveţi un gen de elocvenţă care nu-mi convine, fu răspunsul poetului.

Şi salută pe bietul orator şi deputat, care rămase, desigur, foarte nedumerit.

Intr'adevăr, Baudelaire a fost un mare semn de întrebare.

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1 (Fundaţiunea Carol I)

CARŢI FRANCEZE

(Francul francez la cursul zilei)

Panait Istrati, Enfance d'Adrien Zografi, Codine. — *Romain Rolland*, Paques Fleuries. — *Bordeaux*, Voyageurs d'Orient. — *Gide André*, Si le grain ne meurt pas. — *Kessel*, Les captifs; La steppe rouge, L'Equipage. — *Dimier*, Vie de Descartes. — *Edmond Fleg*, L'enfant prophète. — *Blaise Cendrars*, Anthologie Nègre. — *Pierre Mille*, Monsieur Barbe Bleue et Madame. — *Henri Béraud*, Ce que j'ai vu à Berlin. — *Fr. Lefèvre*, Entretiens avec Paul Valéry. — *Gustave Belot*, Dieux et religions. — *Kessel et Surrez*, Le onze Mai. — Souvenir du *Mameluck Ali* sur l'Empereur Napoléon. — *H. Cassou*, Les axiomes des affaires. — *G. Goullnat*, La technique des peintres.

CITIŢI: *Vient de paraître*, revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARŢI BIBLIOFILE:

Edgar Poe, Le scarabée d'or. Traduction de Charles Baudelaire. Illustrations en couleurs de Georges Rochegrosse. *Balzac*, Les contes drolatiques illustrés par Joséph Hémard. *Oeuvres complètes de Balzac*. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CARŢI ENGLEZEŞTI

Ultimile volume din editura Tauchnitz: *Scherwood Anderson*, Dark Laughter. — *Ridder Haggard*, The treasure of the lake.

CARŢI GERMANE

Marca la cursul zilei

Balasz B., Der Phantasie Reiseführer. — *Luise v. Coburg*, Throne die ich stürzen sah. *Daubler Th.*, Der Schatz der Insel. — *Galsworthy I.*, Der Weisse Affe. — Jahrbuch 1927 des Verlages Paul Zsolnay. — *Mann Th.*, Der Zauberberg (ediţia complectă într'un singur volum pe hârtie specială subţire, lei 540). — *Wassermann I.*, Der Aufruhr um den Junker Ernst. — *Wells H.* G., Die Geschichte unserer Welt. — *R. Specht*, Franz Werfel. Versuch einer Zeitspielung. — Werner F. Allgemeine Betriebswirtschaftslehre. — Taschenbuch für Exlibris Sammler.

ESPERANTO

Zamenhof L., Fundamento de Esperanto. Gramatica, exerciţii şi vocabularul de bază ale limbii universale auxiliare esperanto. — *Beraru M.*, Carte de învăţat esperanto. — *Kabe D-ro*, Unua legolibro. — *König A.*, Wörterbuch Esp.— Deutsch. — *Steier K.*, Wörterbuch Deutsch-Esperanto. — La nova testamento de nia sinjoro kaj savanto Jesus Kristo.

Afară de cărţile de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile in condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti, ziarişti esperantişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

In curând va apare o broşură săptămânală scrisă de colaboratorul nostru T. Arghezi.

Giordanno Bruno

Conferinţa d-lui I. Petrovici —

Săptămâna trecută, d-l profesor Petrovici a ţinut, pentru Cercul „Poesis", o conferinţă despre viaţa şi opera lui Giordanno Brunno.

Insă aceasta nu e totul.

Ministrul oficial al Instrucţiunii Publice a făcut o caldă pledoarie în favoarea unui om, care, acum trei veacuri, îşi alesese drept carieră aceea de a învăţa pe oameni, pe mulţi oameni deodată, pe toţi dacă s'ar fi putut, — de a-i învăţa arta sacră de a şti. Ministerul pe care şi-l alesese eroicul Giordanno era acel al instruirii publicului în tainele adevărului. Ani de zile a cutreerat el Europa susţinând câte douăzeci de teze într'o singură şedinţă, şi mânat de gândul înfrigurat de a sparge analfabetismul moral şi intelectual în care fusese cufundată lumea, datorită prejudecăţilor maniace ale unei religii ce trebuia reîntinerită.

Conferenţiarul a apăsat asupra caracterului profund religios al sufletului lui Giordanno. Sistemul filozofic al acestuia este una din cele mai concludente pilde pentru cât de uşor se poate concilia ştiinţa cu religiunea. Şi niciodată majestatea lui Dumnezeu n'a fost redescoperită mai strălucitor ca în metafizica acelui care urma să fie ars pe rug pentru erezie. Marele duşman al adevăratei religiuni — explică d-l Petrovici — este îndărătnicirea în practici mărunte, în rituri futile, în jumătăţi de dogmă fără importanţă, care ţin, ca într'un corset, adevăratele avânturi spre divinitate. O toleranţă confesională absolută este încă cel mai sigur mijloc pentru a întreţine, vecinic vie şi vecinic tânără, dragostea de divin şi credinţa în „au delà."

Intr'un alt pasagiu remarcabil din conferinţa sa, d-l Petrovici arătă cum propaganda, oricât de abilă şi stăruitoare ar fi ea, este cu totul ineficace când e vorba de a se obţine conversiuni de idei. Inchiziţia care îl judecase pe Giordanno Bruno l'a ţinut încarcerat şapte ani în care răstimp şi-au dat osteneala cei mai iscusiţi avocaţi ai catolicismului. Dar fiecare discuţiune îl întărea şi mai mult pe Giordanno în convingerile sale. Şi conferenţiarul făcea atunci observaţia că discuţiunea contradictorie nu poate duce la alt sfârşit decât la triumful adevărului. Din două lucruri unul: ori se face uz de arma ideilor şi argumentelor — şi atunci trebue să ne aşteptăm a vedea cum din discuţie fiecare iese îndârjit credincios în ideile sale, — ori atunci trebue să renunţăm cu totul la lupta prin idei. Dacă conducătorul unei societăţi are curajul de a svârli deoparte arma silogismului, mulţumindu-se numai cu aceea a teroriz ării prin torturi diverse de ordin fizic, a ameninţării cu suferinţi trupeşti şi cu mizerii materiale — atunci e cert că orice conformism se poate obţine. Căci omul e slab. Omul e prea mult prizonierul învelişului său pământesc pentru ca atunci când animalul îi e categoric periclitat să nu cedeze, să nu se îndoiască, să nu abjure. Acolo însă unde societatea îşi propune, printre alte ţeluri, şi pe acela al culturii şi al instrucţiunii intelectuale, — este imposibil ca adevărul să nu sfârşească prin a învinge.

Dar această victorie a adevărurilor nouă nu-i neapărat o înfrângere totală a vechilor credinţi, ci numai o intinerire a lor. Adevărurile religiunii nu-s rigide — cum vor să le facă câţi-va avocaţi proşti ai ei. Dimpotrivă — spune d-l ministru român al Instrucţiunii: nu există adevăr mai maleabil ca acel al teologiei. Şi e firesc să fie aşa. Căci nevoia de Dumnezeu este aşa de înrădăcinată în fiinţa omenească, încât ea nu poate depinde de vre-un amănunt de procedură calendaristică sau de respectarea prostănacă a vre-unui rit mărunt.

Raţionalismul, — adică curajul de a-ţi pune sentimenmentele în silogisme, de a le revizui perpetuu şi de a le analiza cu o bună credinţă neîncetată — raţionalismul nu poate să nu fie prieten bun şi aliat util al adevăratului misticism şi al acelei sete de mântuire care se află sădită pentru totdeauna în sufletul nostru.

La sfârşitul conferinţei sale, vorbitorul amintea că pe locul unde Giordanno Bruno fusese ars de viu, urmaşii săi i-au ridicat o statuie. „Propun — adaogă atunci d-l Petrovici — ca în momentul când vă spun aceste lucruri, să înnălţăm şi noi un monument aceluia care a luptat pentru lumină. Monumentul i-l vom ridica, fiecare din noi, în sufletul fiecăruia din noi. Şi adesea monumentele acestea interioare sunt mai puternice decât cele de piatră. Acestea din urmă barează calea; cele dintâi dinpotrivă deschid drumuri infinite..."

Decât, — aceste vorbe au fost rostite nu de un simplu profesor de filozofie, ci de un Secretar de Stat răspunzător, — de însuşi Ministrul Instrucţiunii Publice. N'a fost deci numai o expunere didactică, ci aproape o profesiune de credinţă şi un program de acţiune. D-l Petrovici chiar şi-a început cuvântarea exprimându-şi bucuria de a putea vorbi despre un om, cu felul de a gândi al căruia este într'o perfectă comunitate. Semnificaţia discursului său e deci mai întinsă decât aceea a unei simple conferinţi instructive. Este o spovedanie şi o promisiune.

D-l Petrovici este — a arătat-o în toate scrierile sale — o fire profund mistică, dar condusă de armele vigilente ale raţionalismului. Prin idei, judecată şi silogism trebue să căutăm a ţine vecinic proaspăt avântul nostru către mister şi către divin. Toleranţa confesională absolută şi libera discuţiune sunt încă cele mai sigure procedee de a păstra credinţa.

Şi, cu aceasta, d-l Petrovici inaugurează în România fizionomia unui Ministru al Instrucţiunei de tip nou.

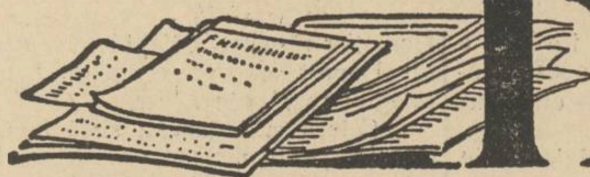
Ţara noastră a cunoscut două soiuri de miniştri ai Instrucţiunii, reprezentate de doi oameni de seamă, de doi adevăraţi eroi. Unul este ministrul de tip-Maiorescu, celalt ministru de tip-Haret. Unul a fost inauguratorul decenţei în cultură şi adversarul strâmbăturii; cellalt a fost organizatorul genial şi creatorul unei întregi mentalitaţi culturale (care astăzi se chiamă mentalitatea „ţărănistă"). D-l Petrovici introduce un al treilea tip. Maiorescu era ministrul pontifical şi distant, privind cultura ca o eleganţă, preocupat desigur de multe probleme, nu însă de aceea a concilierii antagonismelor dintre adevăr şi credinţă. Haret era un lucrător empirist, care înţelegea ca prin rezolvarea cotidiană de chestiuni mărunte de administraţie şi prin politică şcolară exercitată dela om la om să clădească încetul cu încetul o operă de ansamblu. D-l Petrovici aduce o notă originală. D-sa pune pe primul plan al activităţii sale de educator, problema armonizării — dincolo chiar de cadrele şcolii — a disciplinelor sufleteşti diverse care balotează conştinţa fiecărui cetăţean al societăţii.

Şi este aci încă o afinitate între concepţia d-sale şi concepţia Renaşterii italiene. Cine a urmărit activitatea de gânditor a profesorului ieşan îşi poate da seama că el este, mai presus de toate, un om al Renaşterii. Adversar al specializărilor abrutizante, d-sa doreşte enciclopedismul şi desvoltarea deopotrivă a tuturor facultăţilor. Va întâmpina desigur, în societatea noastră, o surdă şi îndărătnică rezistenţă din partea a două curente: întâi, valul de obscurantism anticriticist care, pe nedrept, se împăunează cu frumuseţile împrumutate ale unui patriotism rău înţeles; şi în al doilea rând acel curent de opiniune din nefericire foarte înrădăcinat la noi care priveşte cu mult mai mult respect o diplomă oficială decât conţinutul de cunoştinţi al acesteia, — şi care face o crimă din aceea că un diplomat inginer se ocupă cu economia politică, sau că titularul unei catedre de histologie se ocupă cu critica literară. Suntem încă în faza când cultura nu-i percepută ca un isvor de frumuseţi morale, ci ca simplu conţinut al unei situaţii materiale în Stat, ca un patrimoniu care poate fi, — cum se zicea în Evul-mediu — *„tourné en fief"* în scopul unei remuneratorii utilizări. In aceste condiţiuni, enciclopedismul e privit ca un păcat şi ca o dovadă de neseriozitate. O instituţie cum ar fi bunioară „Revue de Métaphysique et de morale" în care specialiştii tuturor ramurilor de ştiinţă îşi povestesc felul cum ei înţeleg a topi laolaltă într'o „Weltanschaung" grandioasă părerile lor culturale, politice, literare, ştiinţifice, pedagogice, artistice şi religioase — o asemenea instituţie ar constitui în ochii filistini ai mandarinilor noştri naţionali un anahronism unanim boicotat. De nimic nu suntem mai departe ca de o revenire la idealul inventat de Renaşterea italiană.

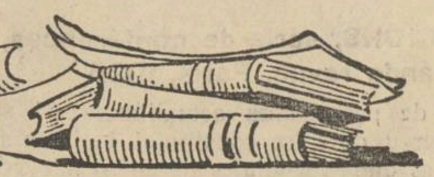
Din fericire însă, conjuncturile istorice au adus la departamentul culturii pe un om care, el este un om al Renaşterei şi un propagandist viguros al ideilor acesteia.

Iată de ce conferinţa de zilele trecute în care ministrul oficial al Instrucţiunii publice a pledat cauza unui mare martir al adevărului are o semnificaţie care — desigur — scapă astăzi multora, dar de care ne vom readuce poate aminte odată...

D. I. SUCHIANU

INSEMNĂRI

Rabindranath Tagore

„Increde-te 'n iubire — chiar dacă-ţi-aduce suferinţă. Nu-ţi fereca inima."

„Ah, nu prietene — cuvintele tale sânt nelămurite, eu nu le pot pricepe."

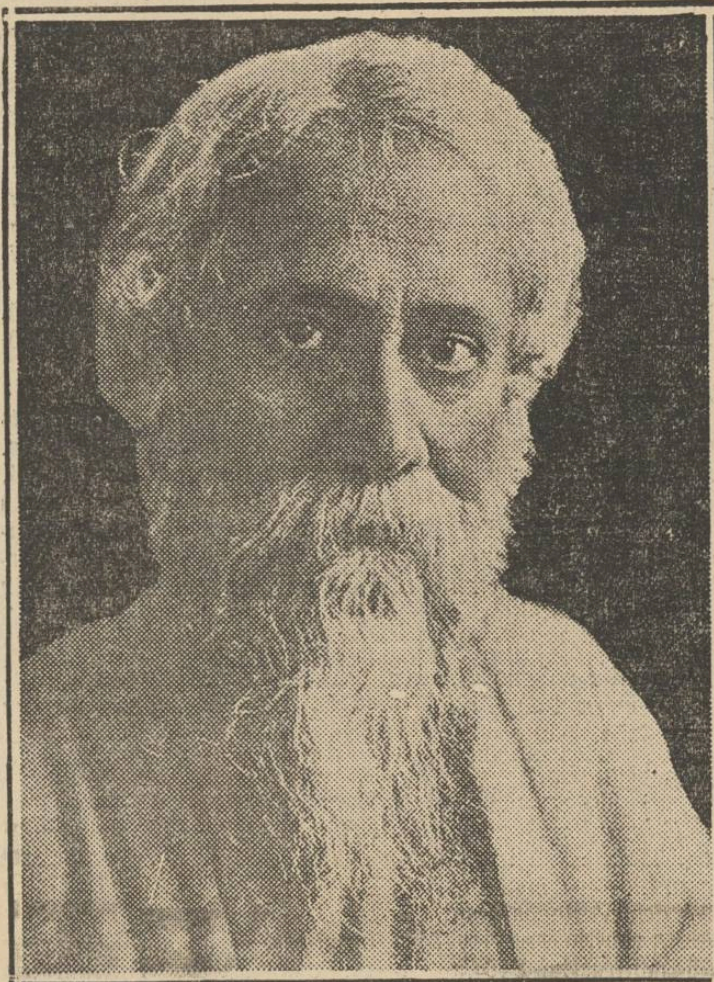
„Inima ni-i dată doar ca s'o dăruim cu o lacrimă şi un cântec."

„Ah, nu prietene — cuvintele-ţi sânt nelămurite, eu nu le pot pricepe."

„Plăcerea este pieritoare ca o boabă de rouă — când râde şi moare. Dar durerea e tare şi statornică — lasă dureroasa iubire să se trezească în ochii tăi."

„Ah, nu prietene — cuvintele-ţi sânt nelămurite, eu nu le pot pricepe."

Solie a iubirii şi solie a păcii, învăţătura lui Rabindanath Tagore ne-a adus o religie nouă, menită să zdruncine prejudecăţi — şi, mai cu seamă, să ne trezească o clipă sufletul.

Rabindranath Tagore

Misionar al unui ideal de dragoste, intemeiat pe o desăvârşită armonie între oameni, Tagore a venit la noi nu numai ca poet al acestei armonii, dar ca unul din spiritele cele mai profunde şi universale ale vremii, ca un profet al timpului nostru.

Un sfânt, care şi-a construit în suflet, din imprejurări vitrege, o lume de vise; care a crescut în mijlocul naturii, în dragostea neţărmurită pentru libertate, învăţând magia ritmului şi cântând frumuseţile virtuţilor sufleteşti.

Poemele, — pe care la început le scria pe tăbliţe, cum norii-şi scriu pe cer neînţeleasa lor poveste, cum florile scriu pe câmpie simfonii de culori, — poemele născute din bucuria înfrăţirii în iubire, — au introdus sufletul lui Tagore încă din vremea copilăriei în lumea ritmului; vibrau de pe atunci într'însul ritmurile firii: ritmul mării, ritmul pădurii, ritmul stelelor, ritmuri nemaiauzite, suspendate în mii de sunete melodioase...

Limba bengaleză, muzicală prin excelenţă, e cântec, e simfonie a infinitului în poemele lui Tagore.

Conferinţa de'a Teatrul Naţional a fost o adevărată sărbătoare a sufletului. Am învăţat să cunoaştem omul şi să-l iubim. Povestea vieţii lui Tagore a fost cea mai frumoasă poemă, recitată de cel mai mare poet de azi, al omenirii.

h. b.

Talma şi Rachel

Genul tragic este pe cale de a dispărea de pe scena teatrului modern. La Conservatorul din Paris s'a suprimat premiul pentru tragedie şi scena Comediei găseşte azi foarte greu actori care să susţie asemenea roluri. Apoi sunt ani de când n'au mai apărut în teatru actori nici actriţe tragice geniale, cu renume mondial.

Cu prilejul centenarului lui Talma, critica franceză constată cu unanimitate dizgraţia tragicului mai ales la publicul francez. Nu trebue însă lumea să uite că dacă Franţa e patria prin excelenţă a comediei, în expresiunea spiritului celui mai fin, tot scena teatrului său a fost triumful tragediei atât în piesele de teatru cât şi în interpretarea lor.

François Ioseph Talma, care poate fi privit ca cel mai mare actor al Comediei Franceze în existenţa ei ce numără aproape două sute de ani, a murit în Octombrie 1826 în vârstă de 63 de ani. Centenarul morţii sale s'a celebrat cu mult fast şi cu o expoziţie la Comedia Franceză, a tuturor reliquelor şi picturilor, relative la cariera sa.

Cine pomeneşte de Talma însă nu poate să nu-şi amintească şi de Rachel, care a fost la rândul ei cea mai mare actriţă în Istoria teatrului francez, deşi centenarul ei nu se împlineşte decât la 1958, căci a murit în vârstă numai de 37 ani.

Louis Barthou, care nu e numai un mare om politic, ci şi un fin literat, a evocat viaţa şi personalitatea marei artiste într'o carte ce a apărut tocmai în preajma centenarului lui Talma.

Talma a debutat pe scena Comediei în 1787, adică în vremurile turburi dintre vechiul regim şi restaurarea regalităţii cu Carol al X-lea. Dar a fost prieten personal al lui Napoleon şi gloria lui a strălucit ca o podoabă de preţ a vremii primului Imperiu.

El era fiul unui dentist şi copilăria şi-a petrecut-o în Londra, unde a şi avut primul său angajament ca actor la Drury-Lane.

In anii din urmă, când a jucat Hamlet l'a studiat în englezeşte, ba s'a gândit chiar să-l joace în original, nu în traducere. Sfârşitul vieţii ca şi începutul şi l'a petrecut la Londra, căci a căzut în dizgraţie pe timpul Restauraţiei şi a părăsit Franţa.

Talma şi Rachel deşi sunt două firi de artişti cu totul opuse, au unele trăsături comune. Talma a murit tocmai în vremea când începea era romantismului. El era de pe vremea lui David, cu care era prieten, pe când înflorea în pictură şi în toate manifestările artei, precum şi în aşa zisul „Style Empire“ gustul pronunţat pentru antichitatea greacă; clasicisuml era încă în floare.

Rachel izbuteşte să se facă aplaudată în tragedia clasică tocmai în vremea când strălucirea romantismului era la apogeu. Ceeace a făcut succesul unuia şi al altuia în împrejurări atât de deosebite este fără îndoială naturaleţa perfectă cu care aceşti doi mari artişti îşi intepretau rolurile.

Talma a rămas simplu şi elegant, amintind nobila atitudinea statuilor antice în costumul său grec sau roman, în mijlocul unei trupe care era afectată, pompoasă şi disgraţioasă cu sub o deghizare neîndemânatică în acelaş costum antic. Rachel a rămas naturală şi măsurată în o epocă în care totul era poleială şi exageraţie în expresiunea sentimentelor şi a pasiunilor. Succesul lor se datorează acestor însuşiri cari sunt însuşirile talentelor adevărate, oricare a fi gustul şi caracterul vremii în care trăesc.

Nimic mai deosebit însă ca viaţa şi raporturile sociale ale acestor doi mari interpreţi ai geniului tragic.

Talma era un burghez respectabil prin origina şi educaţia lui, iar viaţa sa privată a fost plină de demnitate.

Rachel era fiica unor evrei, negustori ambulanţi şi naşterea ei în loc să fie înscrisă în registrul stării civile a fost trecută într'o condică de han elveţian şi copilăria ei s'a petrecut într'o gheretă de vânzător de portocale şi într'o stradă de cântăreţi. Despre viaţa ei privată nu s'ar putea spune că a fost un model.

Amândoi au dovedit că arta lor, deşi nu e decât o interpretare, poate fi preţuită ca arta oricărui creator genial, căci au avut aceleaşi onoruri şi omagii ca orice pictor, sculptor sau literat.

Talma a fost prietenul cel mai preţuit al regilor, împăraţilor şi marilor oameni de Sat.

Rachel, care la vârsta de 17 ani, ştia să se prezinte ca cea mai desăvârşită femee de elită, a avut lumea întreagă la picioarele ei.

Când a jucat la Berlin (1852), a fost invitată la masă la palat şi a stat alături de rege şi regină ca o princesă de sânge. Călătoria ei prin Europa când s'a dus în Rusia, este caracterizată în scrisorile ei ca „o inspecţie a Majestăţilor“. La curtea imperială din Rusia a fost primită ca o prietenă intimă şi la un banchet dat la palat în cinstea ei, fratele împăratului a condus'o şi a aşezat'o la locul ei, pe când „marii“ şi „micii“ duci şi toţi arhiducii i-au prezintat omagiile lor.

Nu e rău să ne amintim de aceste lucruri în vremurile noastre....

Elvira lui Lamartine

Istoria este nemiloasă! Documentele şi scrisorile pe care le dezgroapă erudiţii, din arhive şi din corespondenţele particulare ne răpesc iluziile cele mai frumoase şi mai adânc implântate în imaginaţia şi inima noastră.

Intr'o broşură documentară doctorul Babonneix citează o scrisoare a baronului Monnier către nevasta sa, în care acesta pomeneşte de d-na Charles, nevasta fizicianului pe care a imortalizat-o Lamartine în chipul melancolic şi dulce al Elvirei, ca venită la Gand, în timpul celor *„O sută de zile“*, din *devotament* pentru rege.

Mai mult de cât aţât, frumoasa pariziană işi petrecea timpul cu cei mai însemnaţi şi mai influenţi oameni politici, între cari Lally To'lendal, prinţul de Poix şi alţii, uzând de prestigiul farmecelor sale spre a-şi favoriza rudele şi a le menaja locuri însemnate în viitorul regim regalist.

Intre altele contele Monnier vorbeşte şi de „piese interesante“ şi „noutăţi“ pe care poetica Elvira le-ar fi adus cu sine, ca orice informatoare secretă şi spioană de rând.

Cât de departe suntem de acea „duioasă şi pură frumuseţe“ din *Meditaţiile* lui *Lamartine!*

Cinci cărţi pentru toată viaţa

Una din revistele bibliografice ruse a întreprins în anul 1911 o anchetă interesantă:

„Dacă aţi fi silit să plecaţi pentru totdeauna într'o ţară pustie, izolată de restul lumii, în încarcerare solitară sau în general acolo, unde se exclude orice posibilitate de a lua contact cu oamenii şi dacă vi s'ar permite să luaţi cu dvs. numai cinci cărţi, ce anume cărţi aţi alege pentru restul vieţii dvs. singuratece?“

Iată câteva din răspunsurile primite:

Un beletrist cunoscut, indignat de cifra cinci, declară: „Dacă vor vrea să mă limiteze la cinci cărţi, le voiu refuza pe toate şi voiu prefera să uit că ştiu carte“.

Un procuror spune că el ar cere înainte de plecare cinci cărţi confecţionate din hârtie albă şi ar transcrie din cărţile pe care le are, gândurile oamenilor mari, care ar putea să-i înlocuiască o bibliotecă întreagă.

Un cunoscut istoric al literaturii scrie că el ar refuza orice alegere, căci o socoteşte imposibilă; ar închide ochii şi ar lua pe nimerite, dar, desigur, din raftul cărţilor clasice.

Un profesor universitar scrie: „Ancheta dvs. despre cinci cărţi mi-a pricinuit cinci nopţi de insomnie; am rupt vre-o zece răspunsuri şi nu pot să mă opresc la nici unul“.

„Graţie anchetei dvs. îmi iubesc şi mai mult biblioteca mea“, declară un doctor.

Un publicist spune că „Cinci cărţi — e un lux prea mare: e deajuns şi pentru cel mai cult din noi trei volume din Shakespeare; dar dacă acest Robinson e un rus, poate să ia şi pe Puşkin“.

Un cititor scrie: „Am ales între altele şi Biblia. Cred că mulţi alţii or să facă la fel. N'o fi făţărnicie aceasta? Noi, oameni culţi, citim oare Biblia? Se întâmplă s'o luăm în mâini, dar s'o citim!... Dar câţi din noi n'au citit-o nici odată! Şi cu toate acestea simţim măreţia şi însemnătatea ei şi de aceea o specificăm în răspunsurile noastre. Şi aceasta, poate, ne micşorează puţin făţărnicia.

Gustav Frenssen

Gustav Frenssen, unul dintre cei mai renumiţi autori germani dinainte de războiu, autorul lui „Jörn Uhl“, după care nu a mai scris nimic până în prezent, a scos la lumină acum de curând o operă plină de elan epic „Otto Babendieck (editată G. Grote Berlin).

Evenimentele, oamenii şi localităţile par a fi luate din viaţa autorului şi din realitatea imediată, de şi sunt tratate cu obiectivitatea unei povestiri obişnuite. Frenssen rămâne profund uman în realismul său şi are câteva aspecte fin retuşate din viaţa de pe front a Germanilor în timpul marelui războiu. O repede lumină asupra Kaizerului, descripţii măsurate asupra atitudinilor poporului în timpul revoluţiei şi mai ales descrierea demnităţii şi resemnării cu care s'a executat retragerea Germanilor după armistiţiu, fac din acest volum un document de o valoare deosebită.

In potriva „Carcanului“

Carcanul în Franţa însemna pe vremuri, când exista pedeapsa „la stâlpul infamiei“ adică **„au pilori“**, cercul de fier care apuca ceafa condamnatului spre a-l ţintui la stâlp. La Paris s'a format acum o Ligă sub auspiciile unui mare ziar, împotriva carcanului modern care e „gulerul tare“. Impus de societatea modernă, ca un simbol al respectabilităţii, el devine un adevărat instrument de tortură mai ales de când spălătoriile chimice au izbutit să-l facă tălos ca lama de cuţit. Nicăeri nu există mai mult fetişism pentru gulerul tare ca în mica burghezie franceză.

Adeseori acest guler e destul de mic şi cravata neagră de ceremonie e atât de îngustă în cât pare un simplu şnur, dar tradiţia nu vrea să renunţe la ele. In familia burgheză franceză s'a început o adevărată luptă pe acest teren şi gulerul tare a devenit un simbol al opoziţiei dintre generaţia nouă şi cea veche. Tatăl de familie chiar când merge Duminică în escursie la câmp, îşi pune gulerul şi-l strânge în jurul gâtului ca şi când s'ar ruşina să se arate în această ocazie cu gâtul gol, pe când fiul său se prezintă decoltat ca Lord Byron sau ca un „Rus din balet“. Acesta nu garantează însă că, ajuns tată de familie la rândul său, nu va adopta cu aceiaşi supunere carcanul modern.

De aceia o Ligă anticarcanică s'a crezut absolut necesară la Paris.

Un nou teatru Vaudeville

Se ştie că vechiul teatru Vaudeville din Paris a fost preschimbat într'un vast cinematograf american care încă nici nu s'a terminat de construit.

Presa a protestat şi s'a tânguit împotriva acestei nelegiuiri şi a nesocotinţei vechilor tradiţii. Aceasta a avut ca urmare clădirea unui alt teatru Vaudeville în direcţia Champs Elysées. Dar teatrul vechiu din care geniul Rejalei şi ştiinţa de regisor a soţului său Porel, făcuseră o scenă dintre cele mai iubite ale Parisului, nu a fost cel dintâi teatru cu acest nume. Cel dintâi teatru Vaudeville construit în 1792, a ars în 1838. După el s'a construit în 1840 un altul în Place de la Bourse. Acesta a fost dărâmat când s'a tăiat strada **Quatre Septembre,** iar cel ce a fost al Rejanei s'a clădit în 1869.

Cărţi citite

Cărţile cele mai citite în ultimul timp la Paris au fost: *„Ce qu j'ai vu à Berlin“* de *Henry Béraud* (Edition de France (12 frs.), care coprinde articolele sale cu ocazia călătoriei la Berlin în „Le Journal“ şi *„Saint Esprit“*, a lui Auguste Bailly (Fayard 12 frs.).

Ca şi în volumul său precedent asupra călătoriei la Moscova, Henry Béraud işi scrie cu vervă, cu humor şi cu mult simţ de realitate impresiile din Germania.

De sigur însă că volumul de faţă nu va contribui cu mult la îmbunătăţirea relaţiilor dintre cele două popoare.

„Saint Esprit“ este o întunecată tragedie din viaţa ţăranului francez care se sfârşeşte cu moartea prin sinucidere a eroului şi a fiului său. Ceeace e interesant în această scriere e evocarea vieţii de la ţară cu o mare putere de adevăr şi o coloratură violentă, mai ales în aceste momente când mulţi dintre tinerii scriitori francezi îşi îndreaptă privirile spre viaţa de la sate.

O colonie de artişti

Incă în 1920, regele Albert al Belgiei a pus la dispoziţia societăţii Brera din Milano insula Comacina din lacul Como pentru a servi ca staţiune de vilegiatură artiştilor italieni. Din lipsă de fonduri, Brera nu a putut să dea destinaţia dorită de donator minunatei insule.

Acum Camille Huysmanns, ministrul artei în guvernul belgian, a reluat vechiul proiect şi a reuşit să obţină sprijinul colegilor săi politici şi artistici pentru organizarea unei colonii de artişti belgieni pe insula Comacina. Cum statul nu este în măsură să suporte singur toate cheltuelile, o serie de artişti belgieni au oferit lucrări spre a fi vândute în folosul coloniei. Se crede că astfel se va putea alcătui un fond de 5.000.000 franci. Insula va fi pusă sub administraţia unui comitet de artişti cari şi ei vor contribui cu o parte din venitul lor la susţinerea coloniei.

Băcănia lui Balzac

Stendhal a servit ca tejghetar într'o băcănie.

Balzac proecta să-şi facă o mare prăvălie de colonial pe unul din bulevardele Parisului, în care tejghetari trebuiau să fie numai scriitori.

La cassă urma să stea George-Sand, iar Theophile Gautier era destinat să aibă grijă de vitrine. Naudier, Goselant şi Musset, încinşi cu şorţuri albe trebuiau să servească clientela. Insă ca şi multe alte proecte ale lui Balzac, nici acesta nu s'a realizat.

Curiozităţi

Partidul „eurazist“

La Paris a avut loc un banchet de 50 persoane reprezentând următoarele grupuri ruseşti:

1. „Rusia Jună“ sau „Uniunea supuşilor credincioşi“ — partizanii „ţarului“, ai marelui duce Chiril.

2. „Naţional-bolsevicii“ adică grupul de sub conducerea principelui Şirinschi-Şihmatov.

3. Grupul „Eurazistilor“, o veche formaţiune rusească literar-masonică care afirma că ruşii nu sunt nici europeni, nici aziaţi ci **„eur-azi“-şti.**

In seara banchetului toate cele trei grupări au fuzionat sub numele de „Partid eurazist“.

Fantoma castelului Windsor

Faimoasa fantomă a castelului familiei regale engleze Windsor, care apare regulat după fiecare 4-5 ani, a apărut mai dăunăzi în „Turnul Rotund“, nelocuit de mai multe decenii. Un comerciant, Browning, a observat în amurg la o fereastră a acestui turn, o figură de femeie, aplecată din fereastră, îmbrăcată ca o călugăriţă. Femeia nu se mişca şi privea prelung în jos, apoi parcă s'a dizolvat în aer. Peste câteva minute viziunea se repetă, însă, de astă dată, pe acoperişul turnului. Ceiace ce a descris Browning, coincide în toate cu impresiile altora, care au văzut fantoma înainte. Legenda afirmă că Windsor e vizitat de fantoma reginei Elisabeta, moartă la Windsor acum trei sute de ani. Un detaliu interesant: fantoma se face totdeauna vizibilă numai pentru unuii oameni extrem de prozaici şi de echilibraţi, cari nu pot fi bănuiţi că sunt inclinaţi spre halucinaţiuni.

Copiii

S'a introdus o inovaţie în practica poliţiei moravurilor din Chicago: tinerii până la 16 ani nu mai au dreptul să apară pe stradă între orele 10 seara şi 6 dimineaţa, decât însoţiţi de părinţi. Altfel ei sunt arestaţi.

Această măsură e provocată de cazurile din ce în ce mai dese, când fetele şi fetiţele sunt oprite în stradă, ademenite sau atacate, etc., de huliganii tineri din Chicago. Aceştia în genere opresc copiii, îi escrochează, îi jefuesc...

De acuma înainte, părinţii copiilor găsiţi pe stradă după orele 10 seara, vor fi traşi la răspundere, iar copiii în cazurile de recidivă, vor fi trataţi ca criminali minori.

Autorităţile competente cred că numai astfel se vor curăţa străzile şi speluncile, şi se va opri creşterea înspăimântătoare a crimelor săvârşite de copii. Dincolo de barierele oraşului, pe şosele şi prin parcuri au început de asemenea să circule patrule călări poliţieneşti, care, găsind un grup sau o păreche de tineri şi copii, îi forţează să se ducă acasă şi să-şi continue acolo flirtul...

Bibliografie

Enric Furtună: „De pe stâncă“ (poezii şi poeme). — Editura „Viaţa Românească“ lei 40.

Eugen Herovanu: „Incotro ne duce destinul“ (cuvinte pentru tineri), Ed. „Viaţa Românească“. Preţul 20 lei.

Alexandru Al. Mustea: „Ţăranul poet“ (piesă în versuri cu cântece în 4 acte şi 4 tablouri), „Munca“ roman: Preţul 20 lei.

Eugene de Chardin: *„A mon Amant“*, ed. Georges-Anqueil, Prix 10 frc.

Sextil Puşcariu: *„Studii istro-române“*. (Introducere.- Gramatică—Caracterizarea dialectului istro-român), în colaborare cu M. Bartoli, A Belulovici şi A. Byhan, cu 26 ilustraţii şi două hărţi. Edit. „Cultura Naţională“.

Lucian Costin: „Tălmăciri“, din liricii germani contimporani. Inst. „Cartea Românească“, Timişoara, Preţul 35 lei.

„Viaţa Românească No. 10; Datina No. 7—8; Revista Scriitoarei No. 1; Convorbiri Literare, Octombrie; Gândirea No 6—8; Universul Literar No. 47; Viaţa Literară No. 28; Falanga No. 4; Societatea de mâne No. 47—48; Răsăritul No. 3; Paza, Octombrie; Junimea evree, No. 13; Ideea europeană, Noembrie; Arhiva, Iulie-Octombrie.

VIRGIL HUZUM

A la manière de...

PREŢUL 40 LEI

MARVAN

TESTA
Vindecă
Răceli
Migrene
Guturai
Nevralgii
Gripă
Giunghiuri
Dureri de dinţi
De avut în Farmacii şi Droguerii